



**Cynulliad Cenedlaethol Cymru
The National Assembly for Wales**

**Cofnod y Trafodion
The Record of Proceedings**

**Dydd Mercher, 8 Rhagfyr 2010
Wednesday, 8 December 2010**

Cynnwys
Contents

3	Cwestiynau i'r Gweinidog dros Faterion Gwledig Questions to the Minister for Rural Affairs
22	Cwestiynau i'r Gweinidog dros yr Amgylchedd, Cynaliadwyedd a Thai Questions to the Minister for Environment, Sustainability and Housing
44	Datganiad Deddfwriaethol am y Mesur Arfaethedig Ynghylch Addysg (Cymru) Legislative Statement on the Proposed Education (Wales) Measure
60	Cynnig i Gymeradwyo Cyllideb Comisiwn y Cynulliad ar gyfer 2011-12 Motion to Approve the Assembly Commission's Budget 2011-12
65	Dadl y Ceidwadwyr Cymreig: Ariannu Ysgolion Welsh Conservatives Debate: School Funding
87	Dadl Democratiaid Rhyddfrydol Cymru: Disgwyliad Oes Welsh Liberal Democrats Debate: Life Expectancy
111	Dadl y Ceidwadwyr Cymreig: Mentergarwch yn Ysgolion Cymru Welsh Conservatives Debate: Enterprise in Welsh Schools
133	Cyfnod Pleidleisio Voting Time
140	Cynnig Trefniadol Procedural Motion

Yn y golofn chwith, cofnodwyd y trafodion yn yr iaith y llefarwyd hwy ynndi yn y Siambr.
Yn y golofn dde, cynhwyswyd cyfieithiad.

In the left-hand column, the proceedings are recorded in the language in which they were
spoken in the Chamber. In the right-hand column, a translation has been included.

*Cyfarfu'r Cynulliad am 1.30 p.m. gyda'r Llywydd (Dafydd Elis-Thomas) yn y Gadair.
The Assembly met at 1.30 p.m. with the Presiding Officer (Dafydd Elis-Thomas) in the Chair.*

Y Llywydd: Trefn ar gyfer cwestiynau i'r Gweinidog. **The Presiding Officer:** Order for questions to the Minister.

Cwestiynau i'r Gweinidog dros Faterion Gwledig Questions to the Minister for Rural Affairs

Gweledigaeth ar gyfer Cymunedau Gwledig

I. Nick Bourne: *A wnaiff y Gweinidog amlinellu ei gweledigaeth ar gyfer cymunedau gwledig yng Nghymru. OAQ(3)1225(RAF)*

The Minister for Rural Affairs (Elin Jones): My vision for rural communities in Wales remains as set out in the 'One Wales' agreement.

The Leader of the Opposition (Nick Bourne): Thank you for that succinct response. I wish to ask you about the operation of Glastir. I am aware that an independent review group is looking at Glastir, and that you have indicated a willingness to listen to its recommendations. In light of the concerns of the farmers' unions, and farmers generally, about the closure of applications for Glastir for 2012, and the possibility of a change of conditions consequent to the review, will you be sympathetic to reopening applications for Glastir for 2012 if the recommendations push you in that direction?

Elin Jones: I do not believe that I have been officially asked by the farmers' unions to consider that, as yet, and I have not given that any consideration. I am meeting the farmers' unions next week; by then, I hope that we will have completed our analysis on the breakdown of the applicants for the first round of Glastir. It has always been clear to farmers that Glastir is an annual application, and I would need to have clear evidence that it was appropriate to reopen an application window for 2012. There has been enough publicity around for farmers to be aware that there was an opportunity to make an application for 2012 up to 22 November, I

Vision for Rural Communities

I. Nick Bourne: *Will the Minister outline her vision for rural communities in Wales. OAQ(3)1225(RAF)*

Y Gweinidog dros Faterion Gwledig (Elin Jones): Yr un yw fy ngweledigaeth o hyd ar gyfer cymunedau gwledig yng Nghymru sef y weledigaeth a geir yn y cytundeb 'Cymru'n Un'.

Arweinydd yr Wrthblaid (Nick Bourne): Diolch am yr ateb cryno hwnnw. Hoffwn ofyn ichi am weithrediad Glastir. Rwyf yn gwybod bod grŵp adolygu annibynnol yn edrych ar Glastir, a'ch bod wedi mynegi parodrwydd i wrando ar ei argymhellion. Oherwydd pryderon undebau'r ffermwyr, a ffermwyr yn gyffredinol, ynghylch cau ceisiadau am Glastir ar gyfer 2012, a'r posibilrwydd y bydd yr amodau'n newid o ganlyniad i'r adolygiad, a fyddwch chi'n ystyried ailagor ceisiadau am Glastir ar gyfer 2012 os bydd yr argymhellion yn eich gwthio i'r cyfeiriad hwnnw?

Elin Jones: Nid wyf yn credu bod undebau'r ffermwyr wedi gofyn yn swyddogol imi ystyried hynny hyd yma, ac nid wyf wedi ystyried hynny o gwbl. Byddaf yn cwrdd ag undebau'r ffermwyr yr wythnos nesaf; erbyn hynny, rwyf yn gobeithio y byddwn wedi cwblhau ein dadansoddiad o'r ymgeiswyr ar gyfer rownd gyntaf Glastir. Mae ffermwyr yn gwybod erioed mai cais blynyddol a wneir am Glastir, a byddai angen imi gael tystiolaeth glir ei bod yn briodol ailagor ffenestr ymgeisio ar gyfer 2012. Bu digon o gyhoeddusrwydd ar gael er mwyn i ffermwyr fod yn ymwybodol bod cyfle i wneud cais ar gyfer 2012 hyd at 22 Tachwedd, mi gredaf.

believe. The close to 3,000 who made those applications now have the opportunity to move those applications into management agreements, and I hope that that work will continue quickly. However, as you have said, and, I hope, welcome, the independent review will give me advice on how Glastir can be made more practical on farms, so that the current round of applicants, as well as future applicants, can see that it is a scheme that is easy for them to integrate between their daily farming and the agri-environment measures.

Nick Bourne: Thank you for that response. I am glad that you have not closed off the possibility of looking at that. You have indicated that nearly 3,000 farmers have applied, which is right, but over 15,000 expressed an interest. There was uncertainty about the scheme initially, and there seems to be genuine concern that 2012 is sealed off. Will you look at the recommendations in light of that, and perhaps speak to the farmers' unions on this issue, as I have, because there seems to be real concern about the fact that this uncertainty was affecting the level of applications for Glastir.

Elin Jones: We need to remember that several farmers have chosen to carry on for a further two years with their Tir Gofal and Tir Cynnal management agreements. Those farmers, especially the 3,000 plus in Tir Gofal, may well have decided not to go into Glastir at this first opportunity, because it was difficult to run the two schemes side by side, and would eventually want to come in in 2014. I have also said that I want the independent review to look in particular at ensuring that the work that those farmers who are in Tir Gofal and Tir Cynnal have done on farm is not lost when they eventually, hopefully, become Glastir farmers. We need to ensure that that transition is seamless on farms, so that the investment from the public purse that has gone into agri-environment measures under Tir Gofal and Tir Cynnal is not lost in moving on to Glastir.

Mae gan y 3,000 bron a wnaeth y ceisiadau hynny gyfle yn awr i droi'r ceisiadau hynny'n gytundebau rheoli, a gobeithiaf y bydd y gwaith hwnnw'n mynd rhagddo'n ddi-oed. Fodd bynnag, fel y dywedaso, a hwnnw gobeithio yn rhywbeth yr ydych yn ei groesawu, bydd yr adolygiad annibynnol yn rhoi cyngor imi ar sut y gellir gwneud Glastir yn fwy ymarferol ar ffermydd, fel y gall y rownd bresennol o ymgeiswyr, yn ogystal ag ymgeiswyr i'r dyfodol, weld mai dyma gynllun sy'n hawdd ei integreiddio rhwng eu ffermio bob dydd a'r mesurau amaeth-amgylcheddol.

Nick Bourne: Diolch ichi am yr ymateb hwnnw. Rwyf yn falch nad ydych wedi ymwrthod â'r posibilrwydd o edrych ar hynny. Rydych wedi dweud bod bron i 3,000 o ffermwyr wedi gwneud cais, sy'n gywir, ond roedd dros 15,000 wedi mynegi diddordeb. Roedd ansicrwydd ynghylch y cynllun i ddechrau, ac ymddengys fod pryder gwirioneddol fod 2012 wedi'i gau. A wnewch chi edrych ar yr argymhellion yng ngoleuni hynny, ac efallai siarad ag undebau'r ffermwyr ar y mater hwn, fel yr wyf fi wedi'i wneud, oherwydd ymddengys fod pryder gwirioneddol fod yr ansicrwydd hwn yn effeithio ar lefel y ceisiadau am Glastir.

Elin Jones: Mae'n rhaid inni gofio bod sawl ffermwr wedi dewis parhau am ddwy flynedd arall gyda'u cytundebau rheoli ar gyfer Tir Gofal a Tir Cynnal. Efallai fod y ffermwyr hynny, yn enwedig y 3,000 a mwy sydd yn Tir Gofal, wedi penderfynu peidio â dod yn rhan o Glastir ar y cyfle cyntaf hwn, oherwydd ei bod yn anodd rhedeg y ddau gynllun ochr yn ochr, a dod i mewn i'r cynllun yn y pen draw yn 2014. Rwyf hefyd wedi dweud fy mod am i'r adolygiad annibynnol geisio sicrhau nad yw'r gwaith y mae'r ffermwyr hynny sy'n rhan o gynlluniau Tir Gofal a Thir Cynnal wedi ei wneud ar y fferm yn cael ei golli pan ddônt, gobeithio, yn y pen draw, yn ffermwyr Glastir. Mae angen inni sicrhau bod y pontio ar y ffermydd yn ddidramgwydd a di-dor, fel nad yw'r buddsoddiad gan bwrs y wlad ar fesurau amaeth-amgylcheddol o dan Tir Gofal a Tir Cynnal yn mynd yn angof wrth symud i Glastir.

Joyce Watson: In the run-up to Christmas, and during this current economic climate, there is a special case to be made for people to buy local produce. There is little doubt that almost the whole Christmas meal can be made up of Welsh ingredients; that would boost the local economy, and consumers would be taking advantage of some of the best meat, cheese and yoghurts in the world. Can the Minister confirm what recent plans and discussions her department has had in developing further procurement opportunities for local producers in rural areas?

Elin Jones: I will be launching my food and drink strategy on Friday. That will seek to tackle some of the issues that you have raised in your question. We want more food to be bought locally and we want more of the public sector to be buying Welsh food and local food. Christmas is always an opportunity to focus on buying local and Welsh products, because food and drink are important contributors to the enjoyment of Christmas. However, Welsh food is not just for Christmas—it is for all year round.

Peter Black: I draw your attention once again, Minister, to the recent publication of the four-year study into the vaccination of badgers by the Veterinary Laboratories Agency and the Food and Environment Research Agency, which showed a 74 per cent reduction in the proportion of badgers testing positive in the antibody TB blood test. Have you had a chance to look at this study, and what account will you be taking of it when you consider the consultation responses on your proposals for north Pembrokeshire?

Elin Jones: I am aware of this work, and you raised it in questions when this work was first published. I can confirm that I have already discussed the content of this work generally with my officials, and I can confirm that this work will feature in the advice given to me when taking a decision on TB eradication in north Pembrokeshire following the consultation that will close next week.

Joyce Watson: Yn y cyfnod yn arwain at y Nadolig, ac yn ystod yr hinsawdd economaidd bresennol, mae achos arbennig i'w wneud i bobl brynu cynnyrch lleol. Nid oes amheuaeth na ellir gwneud y cinio Nadolig i gyd bron gan ddefnyddio cynhwysion o Gymru. Byddai hynny'n hwb i'r economi leol, a byddai defnyddwyr yn manteisio ar rai o gigoedd, cawsiau ac iogwrt gorau'r byd. A all y Gweinidog gadarnhau pa gynlluniau sydd gan ei hadran a pha drafodaethau y mae ei hadran wedi'u cael yn ddiweddar ynghylch datblygu rhagor o gyfleoedd caffael ar gyfer cynhyrchwyr lleol mewn ardaloedd gwledig?

Elin Jones: Byddaf yn lansio fy strategaeth bwyd a diod ddydd Gwener. Bydd honno'n ceisio mynd i'r afael â rhai o'r materion yr ydych wedi'u codi yn eich cwestiwn. Rydym eisiau i fwy o fwyd gael ei brynu'n lleol ac rydym eisiau gweld mwy o'r sector cyhoeddus yn prynu bwyd o Gymru a bwyd lleol. Mae'r Nadolig bob amser yn gyfle i ganolbwyntio ar brynu cynnyrch lleol a chynnyrch o Gymru, gan fod bwyd a diod yn cyfrannu gymaint at fwynhad y Nadolig. Fodd bynnag, nid dim ond ar gyfer y Nadolig y mae bwyd o Gymru—mae ar gyfer y flwyddyn i gyd.

Peter Black: Tynnaf eich sylw unwaith eto, Weinidog, at yr astudiaeth pedair blynedd a gyhoeddwyd yn ddiweddar a fu'n edrych ar frechu moch daear ac a gynhaliwyd gan yr Asiantaeth Labordai Milfeddygol a'r Asiantaeth Ymchwil Bwyd a'r Amgylchedd. Dangosai ostyngiad 74 y cant yng nghanran y moch daear yr oedd y prawf gwaed gwrthgyrff TB yn profi'n gadarnhaol ynddynt. A ydych wedi cael cyfle i edrych ar yr astudiaeth hon, a faint o ystyriaeth fyddwch yn ei rhoi iddi wrth ichi ystyried yr ymatebion i'r ymgynghoriad ar eich cynigion ar gyfer gogledd sir Benfro?

Elin Jones: Rwyf yn gwybod am y gwaith hwn, a gwnaethoch gyfeirio ato mewn cwestiynau pan gafodd y gwaith hwn ei gyhoeddi gyntaf. Gallaf gadarnhau fy mod eisoes wedi trafod cynnwys y gwaith hwn yn gyffredinol gyda'm swyddogion, a gallaf gadarnhau y bydd y gwaith hwn yn ymddangos yn y cyngor a roddir i mi wrth gymryd penderfyniad ar ddileu TB yng

ngogledd sir Benfro yn dilyn yr ymgynghori a fydd yn dod i ben wythnos nesaf.

Alun Davies: I do not want to tempt you into an indiscretion this afternoon, Minister, but can you give us any indication as to whether the strategy that you intend to publish at the end of this week will include any proposals to, for example, support research into the potential of barley and hop cultivation in Wales? We know that the brewing industry is seeking greater support from the Government, and different parts of Wales produce some excellent beers, but the industry needs the support of Government. If the Government could at least sponsor research into the potential of barley and hops cultivation, that would be a good starting point.

Alun Davies: Nid wyf am eich tentio i ddatgelu cyfrinach y prynhawn yma, Weinidog, ond a allwch roi unrhyw wybodaeth ynghylch a fydd y strategaeth yr ydych yn bwriadu ei chyhoeddi ddiwedd yr wythnos hon yn cynnwys unrhyw gynigion i gefnogi, er enghraifft, ymchwil i botensial tyfu haidd a hopys yng Nghymru? Rydym yn gwybod bod y diwydiant bragu yn ceisio cael rhagor o gymorth gan y Llywodraeth, ac mae gwahanol rannau o Gymru yn cynhyrchu mathau ardderchog o gwrw, ond mae'r diwydiant angen cefnogaeth y Llywodraeth. Pe gallai'r Llywodraeth noddi ymchwil o leiaf i botensial tyfu haidd a hopys, byddai hynny'n fan cychwyn da.

Elin Jones: Nid wyf yn sicr a yw hynny'n cael ei gynnwys yn benodol yn lawnsiad y strategaeth bwyd a diod ddydd Gwener. Fodd bynnag, yn gyffredinol, mae angen sicrhau bod yr holl gadwyn fwyd, o'r cynnyrch craidd i'r bwyd sy'n cael ei werthu yn y siopau yn y pen draw, yn cael ei hintegreiddio a'i chryfhau yng Nghymru. Gwn, wrth gwrs, fod elfennau eraill o'r gwaith yr wyf yn gyfrifol amdano, o dan Cyswllt Ffermio, er enghraifft, yn edrych ar sut y gellir rhoi gwybodaeth i ffermwyr ynglŷn â datblygu a thyfu cnydau gwahanol a gwneud hynny mewn ffordd sy'n cysylltu â'r gadwyn fwyd. Felly, mae hyn yn digwydd yn awr i ryw raddau, ac yr ydych yn cyfeirio at faes lle y gallwn weld tipyn mwy o botensial datblygu yng Nghymru yn y dyfodol agos.

Elin Jones: I am not sure that that is being specifically included in the launch of the food and drink strategy on Friday. However, in general, we need to ensure that the whole food chain, from the core produce to the food eventually sold in shops, is integrated and strengthened in Wales. I know, of course, that other elements of the work for which I am responsible, under Farming Connect, for example, is looking at how farmers can be informed about growing and developing different crops in a way that links in with the food chain. Therefore, this is already happening to some extent, and you are referring to an issue on which we see a great deal of development potential in Wales in the near future.

Cynlluniau Amaeth-amgylchedd

Agri-environment Schemes

2. Mark Isherwood: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am gynlluniau amaeth-amgylchedd yng Nghymru. OAQ(3)1236(RAF)*

2. Mark Isherwood: *Will the Minister make a statement on agri-environment schemes in Wales. OAQ(3)1236(RAF)*

Elin Jones: A total of 2,940 applications have been received for Glastir. I also announced a review of the practicalities of on-farm implementation of Glastir options, which will report back to me by the end of February 2011.

Elin Jones: Mae cyfanswm o 2,940 o geisiadau wedi'u derbyn ar gyfer Glastir. Rwyf hefyd wedi cyhoeddi adolygiad o ymarferoldeb gweithredu opsiynau Glastir ar y fferm. Byddant yn adrodd yn ôl imi erbyn diwedd Chwefror 2011.

Mark Isherwood: This summer, I had a round table meeting at the Anglesey show

Mark Isherwood: Yr haf hwn, cefais gyfarfod o gwmpas y bwrdd yn sioe Môn

with the Farmers Union of Wales, where I was told that it was difficult for many farmers to get the points to go into Glastir, that it would take four to five years to recoup the investment to qualify for entering the scheme, that farmers would lose critical mass and sustainability when we need to be increasing food security, and that this would bring in increased imports. Then, two weeks ago, as you know, the farmers' unions responded to the announcement that fewer than 3,000 applications had been received: the National Farmers Union said that its deep concerns about the scheme being impractical and unworkable at farm level had been completely vindicated, and the Farmers Union of Wales said that it was no surprise that less than 20 per cent of those who expressed an interest in the scheme had actually submitted application forms and we are now, sadly, in a 'we told you so' situation, having been warning about this outcome for 12 months. How, therefore, do you respond to the statement by the president of the Farmers Union of Wales in response to this two weeks ago? He said that

'some serious questions now need to be asked as to why we are in this situation'.

1.40 p.m.

Elin Jones: Thank you for reading out previous press releases from the FUW, which I have already read. The question that you pose is an important one, and one that I have posed myself. That is why, of course, I have accepted that there have been on-farm practical challenges for farmers in trying to integrate Glastir into their daily farming routines. I want the independent group that I am setting up, which will report back to me quickly, now to move on to a point where we are able to make Glastir more farmer-friendly, so that, for those farmers who have made applications already, and for those who will come into Glastir over the next two or three years, as we move through the transition process, it becomes a scheme that is manageable and can be integrated into daily farming. I have always said that I want to see farmers in Wales, and Wales as a farming country, produce more food, but with less impact on the environment and our

gydag Undeb Amaethwyr Cymru, lle dywedwyd wrthyf ei bod yn anodd i lawer o ffermwyr gael y pwyntiau i fynd i mewn i Glastir, y byddai'n cymryd pedair i bum mlynedd i adennill y buddsoddiad ar gyfer bod yn gymwys i ymuno â'r cynllun, y byddai ffermwyr yn colli mas critigol a chynaliadwyedd pan mae angen inni fod yn gwneud mwy i ddiogelu bwyd, ac y byddai hyn yn arwain at ragor o fewnforion. Yna, bythefnos yn ôl, fel y gwyddoch, ymatebodd undebau'r ffermwyr i'r cyhoeddiad bod llai na 3,000 o geisiadau wedi dod i law: dywedodd Undeb Cenedlaethol yr Amaethwyr bod ei bryderon mawr bod y cynllun yn anymarferol ac yn amhosibl ei weithredu ar lefel fferm wedi cael eu cyfiawnhau'n llwyr. Dywedodd Undeb Amaethwyr Cymru nad oedd syndod bod llai nag 20 y cant o'r rhai a fynegodd diddordeb yn y cynllun wedi cyflwyno ffurflenni cais ac rydym yn awr, yn anffodus, mewn sefyllfa 'mi ddywedon ni wrthyf chi', ar ôl bod yn rhybuddio am y canlyniad hwn am 12 mis. Sut, felly, rydych yn ymateb i'r datganiad gan lywydd Undeb Amaethwyr Cymru mewn ymateb i hyn bythefnos yn ôl? Dywedodd

fod angen gofyn cwestiynau difrifol yn awr ynglŷn â pham yr ydym yn y sefyllfa hon.

Elin Jones: Diolch ichi am ddarllen datganiadau blaenorol Undeb Amaethwyr Cymru i'r wasg yr wyf eisoes wedi'u darllen. Mae'r cwestiwn rydych yn ei ofyn yn un pwysig, ac yn un yr wyf finnau wedi'i ofyn. Dyna pam, wrth gwrs, fy mod yn derbyn bod ffermwyr wedi wynebu heriau ymarferol ar y fferm wrth geisio integreiddio Glastir i'w harferion ffermio beunyddiol. Rwyf am i'r grŵp annibynnol yr wyf yn ei sefydlu, ac a fydd yn adrodd yn ôl i mi yn gyflym, symud i bwynt lle gallwn wneud Glastir yn fwy cyfeillgar i ffermwyr fel y bydd y cynllun ar gyfer y ffermwyr hynny sydd eisoes wedi gwneud ceisiadau, ac ar gyfer y rheini a fydd yn ymuno â Glastir dros y ddwy neu dair blynedd nesaf, wrth i ni symud drwy'r broses bontio, yn dod yn gynllun hylaw y bydd modd ei integreiddio i'r gwaith beunyddiol ar y fferm. Rwyf wedi dweud erioed fy mod am weld ffermwyr yng Nghymru, a Chymru fel gwlad ffermio, yn cynhyrchu rhagor o fwyd,

climate. That is a challenge for us as a Government, and it is a challenge for farmers in their daily work, too. I hope that, together with farmers' unions, we can get to a place where we have publicly supported schemes in Wales that can contribute to that goal of greater food production with less of an impact.

Rhodri Glyn Thomas: Weinidog, cynhaliodd yr Is-bwyllgor Datblygu Gwledig ymchwiliad ar Glastir, gan gyflwyno'r pryderon a fynegwyd i ni ger eich bron. Yr ydych wedi ymateb i'r is-bwyllgor a hefyd mewn trafodaeth yn y Siambr. Mae pryderon a phroblemau wedi bod, ond credaf ei bod yn bwysig yn awr i ni symud ymlaen. Yr ydych eisoes wedi dweud eich bod wedi bod yn dadansoddi'r ceisiadau sydd wedi dod i law. Gobeithiaf y cawn gyhoeddiad buan ynghylch y ffordd ymlaen, ac y byddwch yn barod i ddod gerbron yr Is-bwyllgor Datblygu Gwledig yn fuan yn y flwyddyn newydd i drafod eich dadansoddiad a'r hyn yr ydych yn bwriadu ei wneud o ran datblygu'r cynllun ar gyfer ffermwyr yng Nghymru.

Elin Jones: Diolchaf i'r is-bwyllgor am y gwaith a wnaeth. Fel rhan o'r ymateb i'r gwaith hwnnw, cyhoeddais yn gynharach eleni fy mod eisiau gweld taliadau Tir Mynydd yn 2012 a 2013 hefyd, er mwyn rhoi cymorth i'r ffermwyr o fewn y cynllun hwnnw wrth iddynt drosi i Glastir yn derfynol erbyn 2014. Yr wyf yn hapus i dderbyn eich gwahoddiad i ddod gerbron yr is-bwyllgor i chi graffu ymhellach ar y dadansoddiad o'r ceisiadau cychwynnol ar gyfer Glastir, ac i ni gael trafod y ffordd ymlaen gyda'n gilydd.

Eleanor Burnham: Hoffwn wybod beth yr ydych yn mynd i'w wneud fel Llywodraeth i sicrhau bod archfarchnadoedd yn gwneud eu gorau i ddefnyddio cynnyrch bwyd a diod o'r gogledd, er enghraifft. Yr wyf yn mynd o gwmpas gwahanol siopau ac mae llawer ar gael, ac yr wyf yn mynd i'r ffeiriau a hefyd i lawer o'r marchnadoedd ffermwyr gwych. Fodd bynnag, credaf y dylem wneud mwy i annog archfarchnadoedd, oherwydd yr wyf yn siŵr y gallant wneud llawer mwy i helpu cynhyrchwyr—cynhyrchwyr bach yn arbennig.

ond gyda llai o effaith ar yr amgylchedd ac ar ein hinsawdd. Mae hynny'n her i ni fel Llywodraeth, ac mae'n her i ffermwyr yn eu gwaith bob dydd hefyd. Gan weithio gyda'r undebau amaethyddol, gobeithio y gallwn gyrraedd sefyllfa lle mae gennym gynlluniau a gefnogir yn gyhoeddus yng Nghymru a all gyfrannu at y nod hwnnw o gynhyrchu rhagor o fwyd gyda llai o effaith.

Rhodri Glyn Thomas: Minister, the Rural Development Sub-committee held an inquiry into Glastir and presented the concerns expressed to us to you. You responded to the sub-committee and also in a debate in the Chamber. There have been concerns and problems, but I think that it is important now that we move on. You have already said that you have been analysing the applications that have been made. I hope that we will have an announcement soon on the way forward, and that you will be willing to come to the Rural Development Sub-committee early in the new year to discuss your analysis and what you intend to do in terms of developing this scheme for farmers in Wales.

Elin Jones: I thank the sub-committee for its work. As part of my response to that work, I announced earlier this year that I wanted to see Tir Mynydd payments in 2012 and 2013 also, in order to assist farmers in that scheme as they transfer finally to Glastir by 2014. I am happy to accept your invitation to attend the sub-committee for you to scrutinise further the analysis of the initial Glastir applications, and for us to discuss the way forward together.

Eleanor Burnham: I would like to know what you as a Government are going to do to ensure that supermarkets do their best to use food and drink from north Wales, for example. I go around various shops, and there is a great deal available, and I go to the fairs and the many excellent farmers' markets. However, I think that we should do more to encourage supermarkets, because I am sure that they can do a great deal more to help producers—small producers in particular.

Elin Jones: Mae'r cwestiwn gwreiddiol ar gynlluniau amaeth-amgylcheddol—

Eleanor Burnham: Mae'n ddrwg gennyf. Yr oeddwn wedi rhoi fy enw i lawr ar gyfer y cwestiwn ar fwyd a diod. Mae'n ddrwg iawn gennyf.

Y Llywydd: Trefn. Beth yw hyn? Yr wyf wedi galw'r person y mae ei henw ar y rhestr i ofyn cwestiwn. Cawn air eto. Mae'r cwestiwn wedi'i ofyn, ac felly mae'r Gweinidog wedi'i ateb.

Elin Jones: Fel y dywedais yn gynharach, yr wyf eisiau gweld bod cynlluniau amaeth-amgylcheddol yn cyd-fyw yn hapus gyda chynhyrchu bwyd. Felly, i ateb eich cwestiwn ar fwyd a marchnadoedd ffermwyr, hoffwn weld marchnadoedd ffermwyr a gwyliau bwyd penodol ar hyd a lled Cymru, ac, yn wir, mae'r Llywodraeth yn rhoi cefnogaeth iddynt. Mae'r rhan fwyaf o'r rhai yn y gogledd, yr ydych siŵr o fod wedi ymweld â hwy, eisoes yn derbyn nawdd gan Lywodraeth y Cynulliad. Mae'r marchnadoedd yn creu cyfle i gynhyrchwyr bwyd a ffermwyr gael cysylltiad uniongyrchol â'u cwsmeriaid ac adborth yn uniongyrchol oddi wrthynt, sy'n hollbwysig er mwyn cryfhau ein cadwyn fwyd yma yng Nghymru.

Glastir

3. Gareth Jones: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am weithrediad y cynllun Glastir. OAQ(3)1221(RAF)*

Elin Jones: Mae Glastir yn cael ei weithredu gan swyddogion yn swyddfeydd rhanbarthol fy adran. Y cam cyntaf yw gwneud cais, ac yna bydd ymgeiswyr cymwys yn cael eu gwahodd i drafod yn unigol cyn cael cynnig contract terfynol.

Gareth Jones: Diolch am yr ateb hwnnw, Weinidog. A fedrwnch dawelu ofnau ffermwyr ffermydd bach mewn ardaloedd mynyddig sydd wedi datgan eu pryderon y gallant golli incwm o dan gynllun newydd Glastir? Mae awgrym bod gan ffermydd mawr fwy o staff ac adnoddau ariannol i'w defnyddio i sicrhau incwm uwch o Glastir, adnoddau nad ydynt

Elin Jones: The original question is on agri-environmental schemes—

Eleanor Burnham: I apologise. I had put my name down for a question on food and drink. I apologise.

The Presiding Officer: Order. What is this? I have called the person who is down on the list to ask a question. We will have a word at another time. The question has been asked, and therefore the Minister has responded.

Elin Jones: As I said earlier, I want to ensure that agri-environmental schemes co-exist happily with food production. Therefore, to answer your question on food and farmers' markets, I would like to see farmers' markets and specific food festivals throughout Wales, and, indeed, the Government supports them. Most of those in north Wales, which you have no doubt visited, already receive sponsorship from the Assembly Government. The markets create an opportunity for food producers and farmers to have a direct link with their customers and direct feedback from them, which is crucial in order to strengthen our food chain here in Wales.

Glastir

3. Gareth Jones : *Will the Minister make a statement on the operation of the Glastir scheme. OAQ(3)1221(RAF)*

Elin Jones: Glastir is operated by officials in the divisional offices of my department. The first step is to submit an application, and then eligible applicants are invited to a one-to-one appointment prior to being offered a final contract.

Gareth Jones: Thank you for that answer, Minister. Can you put at rest the minds of farmers of small upland farms, who have expressed concern that they could lose income under the new Glastir scheme? There is a suggestion that larger farms have more staff and financial resources to use to ensure a higher income from Glastir, resources that

gan ffermydd llai. Eu pryder sylfaenol yw y gall ffermydd llai mewn ardaloedd mynyddig fod ar eu colled yn wyneb cyllideb gyfyngedig Glastir os na fydd uchafswm yn cael ei roi ar faint y taliadau sy'n cael eu hystyried i ffermydd mwy.

Elin Jones: Efallai y byddai'n werth atgoffa pawb mai un o fwriadau cyflwyno Glastir yn y lle cyntaf oedd sicrhau bod yr arian ar gyfer gweithredu gwaith amaeth-amgylcheddol yn cael ei wasgaru yn fwy eang ymysg ein ffermwyr. O dan Tir Gofal, er enghraifft, mae cytundebau hael iawn i rai ffermwyr, gydag un cytundeb gwerth dros £1 filiwn am bum mlynedd, ac eraill heb fod yn annhebyg. Felly, hoffwn weld mwy o ffermwyr yn derbyn cyfraniad ariannol am waith amaeth-amgylcheddol, a'r arian hwnnw'n cael ei wasgaru yn fwy gwastad, fel bod yr union ffermwyr yr ydych yn cyfeirio atynt yn gallu derbyn taliadau am waith penodol. Dyna pam mae'r ail elfen o Glastir yn rhoi cefnogaeth nid yn unig mewn taliadau fesul erw ond am weithgareddau penodol ar fferm. Gallai'r rheini fodoli ar ffermydd bach lawn cymaint ag ar ffermydd mawr, ac felly bydd y cyfraniad ariannol yn mynd tuag at y gweithgaredd yn hytrach na nifer yr erwau.

Nick Ramsay: Minister, you have had a plethora of questions about Glastir this afternoon. It is of great concern to constituents of mine who are farmers, as it must be to those constituents of all AMs. Given the disappointing uptake of the first round of the all-Wales element of Glastir, you have shown willingness to establish an independent review to address its shortcomings, which has been welcomed. I understand that one way in which the scheme could be made more attractive to landowners, in the absence of capital works grants, is to introduce lower-cost prescriptions such as for dry-stone walling and scrub management. Have you considered those options to increase future uptake?

Elin Jones: Not for the all-Wales element, but the capital works grant for dry-stone walling and other activities that have proved to be successful in previous agri-environment schemes are a part of the targeted element of Glastir, which is the second level. I am sure that, as they become more familiar with the

smaller farms do not have. Their fundamental concern is that small farms in upland areas could lose out, given the limited Glastir budget, unless there is a cap on the payments that are considered for larger farms.

Elin Jones: Perhaps it is worth my reminding everyone that one of the aims in introducing Glastir in the first place was to ensure that money for implementing agri-environment work is spread more widely among our farmers. Under Tir Gofal, for example, there are very generous agreements for some farmers, with one agreement worth over £1 million over five years, and others that are not dissimilar. Therefore, I would like to see more farmers receiving a financial contribution for agri-environment work, and that funding spread more evenly, so that the very farmers that you refer to can receive payments for specific work. That is why the second element of Glastir provides support not only in payments per acre but for specific activities on farm. Those can exist on small farms as much as on large farms, and therefore the financial contribution goes towards the activity rather than the number of acres.

Nick Ramsay: Weinidog, rydych wedi cael lluo o gwestiynau am Glastir y prynhawn yma. Mae'n destun pryder mawr i ffermwyr yn fy etholaeth i ac yn sicr i ffermwyr yn etholaethau pob AC. Oherwydd y nifer siomedig yn rownd gyntaf elfen Cymru gyfan Glastir, rydych wedi bod yn barod i sefydlu adolygiad annibynnol i fynd i'r afael â'i ddiffygion, ac mae hyn wedi'i groesawu. Deallaf mai un ffordd bosibl o wneud y cynllun yn fwy deniadol i dirfeddianwyr, yn niffyg grantiau gwaith cyfalaf, yw cyflwyno amodau cost is megis ar gyfer waliau cerrig sych a rheoli prysgwydd. A ydych wedi ystyried yr opsiynau hynny i gynyddu'r nifer yn y dyfodol?

Elin Jones: Nid ar gyfer yr elfen Cymru gyfan, ond mae'r grant gwaith cyfalaf ar gyfer waliau sych a gweithgareddau eraill sydd wedi bod yn llwyddiannus mewn cynlluniau amaeth-amgylcheddol blaenorol yn rhan o'r elfen wedi'i thargedu dan Glastir, sef yr ail lefel. Rwyf yn siŵr y bydd

grant support under the targeted element of Glastir, farmers will see that it provides opportunities for them to undertake work such as dry-stone walling that they want to carry out on their farm. However, they have to go into the all-Wales element first.

Nick Ramsay: Indeed, they do, and we all realise that. That is why the level of people going into the scheme must be lower than was anticipated by the Assembly Government. What started out as a well-intentioned scheme with many positive elements now risks running into a morass. I am now getting a sackload of mail from farmers in my area about this issue. However, I am very pleased by what you have said.

1.50 p.m.

You spoke about familiarity, Minister. Can you therefore tell us what you will do, if you are not going to develop a new scheme but are going to keep this scheme, to communicate with farmers to ensure that they understand exactly what options are open to them and what the benefits of the scheme will be to them? Will you commit to reviewing this scheme over the next few years, given the amount of concern about it? If we carry on as we are with this scheme, you will see fewer farmers applying as time goes by, which will be bad for farming and bad for Wales.

Elin Jones: I would be happy to look at the sackload of mail that constituents have sent to you and provide my response to those letters. I accept your point that in order for farmers to feel that Glastir is an option that they want to pursue—with regard to its all-Wales element and, possibly, the targeted element that we spoke of earlier on capital grant support for the energy efficiency work under the agricultural carbon reduction and efficiency scheme and also the work for dry-stone walling and so on—then we, as a Government, need to improve the information and the communication of the information on the targeted element, so that farmers see the entirety of the package that is

ffermwyr, wrth iddynt ddod yn fwy cyfarwydd â'r cymorth grant o dan elfen wedi'i thargedu Glastir, yn gweld ei fod yn rhoi cyfleoedd iddynt i ymgymryd â gwaith megis codi waliau sych y maent yn awyddus i'w wneud ar eu ffermydd. Fodd bynnag, rhaid iddynt fynd i mewn i'r elfen Cymru gyfan i ddechrau

Nick Ramsay: Oes yn wir, ac rydym i gyd yn sylweddoli hynny. Dyna pam mae lefel y bobl sy'n mynd i mewn i'r cynllun yn gorfod bod yn is nag a ragwelwyd gan Lywodraeth y Cynulliad. Mae'r hyn a ddechreuodd fel cynllun yn llawn o fwriadau da gyda nifer o elfennau cadarnhaol yn awr mewn perygl o suddo. Rwyf yn awr yn cael llond sach o bost oddi wrth ffermwyr yn fy ardal am y mater hwn. Fodd bynnag, rwyf yn hapus iawn â'r hyn rydych wedi'i ddweud.

Gwnaethoch sôn am fod yn gyfarwydd, Weinidog. A allwch ddweud wrthym felly beth y byddwch yn ei wneud, os nad ydych am ddatblygu cynllun newydd ond am gadw'r cynllun hwn, i gyfathrebu â ffermwyr i sicrhau eu bod yn deall yn union pa opsiynau sydd ar gael iddynt a beth fydd manteision y cynllun iddynt hwy? A wnewch chi ymrwmo i adolygu'r cynllun hwn dros y blynyddoedd nesaf, gan gofio maint y pryder yn ei gylch? Os byddwn yn parhau fel yr ydym gyda'r cynllun hwn, byddwch yn gweld llai o ffermwyr yn gwneud cais dros amser, a fydd yn ddrwg i ffermio ac yn ddrwg i Gymru.

Elin Jones: Byddwn yn hapus i edrych ar y llond sach o bost yr ydych wedi'i gael gan etholwyr a darparu fy ymateb i i'r llythyrau hynny. Rwyf yn derbyn eich pwynt bod angen i ni fel Llywodraeth, er mwyn i ffermwyr deimlo bod Glastir yn opsiwn y byddent yn hoffi bod yn rhan ohono—o ran yr elfen Cymru gyfan ac, o bosibl, yr elfen wedi'i thargedu y buom yn siarad amdano'n gynharach ar gyfer cymorth grant cyfalaf ar gyfer y gwaith effeithlonrwydd ynni o dan y cynllun lleihau carbon amaethyddol ac effeithlonrwydd a hefyd y gwaith ar gyfer waliau sych ac yn y blaen—wella'r wybodaeth ar yr elfen wedi'i thargedu a gwella'r ffordd y cyflwynir yr wybodaeth

available to them. I accept that it was a weakness in how we share information with farmers that the information on the targeted element came quite late in the day. We now have an opportunity to significantly improve that information sharing, and I have already discussed that with my officials.

Y Diwydiant Amaethyddol

4. Nerys Evans: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am y diwydiant amaethyddol yn y Canolbarth a'r Gorllewin. OAQ(3)1244(RAF)*

Elin Jones: Mae ffermio yn allweddol i les economaidd y Canolbarth a'r Gorllewin. Ar 1 Rhagfyr, talwyd 86 y cant o daliadau, a oedd yn werth £270 miliwn, i ffermwyr yng Nghymru. Talwyd 19 y cant o'r arian hwn i Bowys, 13 y cant i sir Gâr a 9 y cant i Geredigion. Y tair sir hynny a elwodd fwyaf o'r taliad sengl.

Nerys Evans: Mae angen sicrhau cefnogaeth i'r genhedlaeth nesaf o ffermwyr, a gwn fod hynny'n flaenoriaeth i chi ac i'r Llywodraeth, yn enwedig gyda'r cynllun cymorth i newydd-ddyfodiaid, sydd yn awr yn ei ail flwyddyn. Soniasoch am y pwysigrwydd o sicrhau ceisiadau gan grwpiau sydd wedi'u tangynrychioli yn y sector amaeth yn draddodiadol, a menywod yn benodol. A allech chi roi diweddariad inni ar ail flwyddyn y cynllun cymorth i newydd-ddyfodiaid, ac a gytunwch fod angen inni hyrwyddo'r cynllun hwn yn ein hetholaethau a'n rhanbarthau cyn y dyddiad cau?

Elin Jones: Yn wahanol iawn i Glastir, cawsom fwy o geisiadau na'r disgwyl ym mlwyddyn gyntaf y cynllun cymorth i newydd-ddyfodiaid. Yr ydym bellach wrthi'n gwahodd ceisiadau ar gyfer ail flwyddyn y cynllun hwn, gan fy mod i, gobeithio, wedi sicrhau cyllideb ar gyfer hynny yn y flwyddyn ariannol nesaf. Yr oedd y dyddiad cau ar gyfer y cynllun ym mis Rhagfyr, ond, yn sgîl y ffaith bod nifer o'r cyfarfodydd a oedd i fod i ddigwydd dros yr wythnosau diwethaf wedi methu digwydd oherwydd yr eira, yr wyf wedi ymestyn y dyddiad cau i 14 Ionawr. Gobeithiaf y bydd pawb ohonom, fel

honno, fel bod ffermwyr yn gweld cyfanrwydd y pecyn sydd ar gael iddynt. Rwyf yn derbyn y cyrhaeddodd yr wybodaeth am yr elfen wedi'i thargedu yn eithaf hwyr yn y dydd oherwydd gwendid yn y ffordd yr ydym yn rhannu gwybodaeth â ffermwyr. Mae gennym yn awr gyfle i wella'n fawr ein ffordd o rannu gwybodaeth, ac rwyf eisoes wedi trafod hynny â'm swyddogion.

The Agricultural Industry

4. Nerys Evans: *Will the Minister make a statement on the agricultural industry in Mid and West Wales. OAQ(3)1244(RAF)*

Elin Jones: Farming is key to the economic wellbeing of Mid and West Wales. On 1 December, 86 per cent of payments, worth £270 million, were paid to farmers in Wales. Of this money, 19 per cent was paid to Powys, 13 per cent to Carmarthenshire and 9 per cent to Ceredigion. Those three counties benefited most from the single payment.

Nerys Evans: We need to ensure support for the next generation of farmers, and I know that that is a priority for you and for the Government, particularly with the new entrants scheme, which is now in its second year. You have mentioned the importance of ensuring applications from groups that are traditionally underrepresented in the agricultural sector, and from women in particular. Can you give an update on the second year of the new entrants scheme, and do you agree that we need to promote this scheme in our constituencies and regions before the closing date?

Elin Jones: In contrast to Glastir, we received more applications than expected in the first year of the new entrants scheme. We are now inviting applications for the second year of this scheme, as I have, hopefully, secured a budget for that in the next financial year. The closing date for the scheme was in December, but, given that several meetings that were to be held over the past weeks have not been able to go ahead because of the snow, I have extended the closing date to 14 January. I hope that all of us, as elected Members, who deal with young farmers in some way or another will give information to

Aelodau etholedig, sy'n ymwneud â ffermwyr ifanc mewn rhyw ffordd neu'i gilydd yn rhoi gwybodaeth i ffermwyr ifanc a'r rhai sydd â diddordeb, fel eu bod yn gallu elwa o'r cynllun hwn, fel y gwnaeth 114 o ffermwyr ifanc yn y flwyddyn gyntaf.

Nick Bourne: Is the Minister concerned about the decline in the national flock of breeding ewes, which has been happening since a high point in 1999 and is now part of a trend? I know that there is some concern about this and the impact that it has on farmers, abattoirs and ancillary services. If she is concerned about this situation, what action is she taking in regard to it?

Elin Jones: I believe that the main reason why we are seeing a decline in sheep numbers in Wales—it is also happening throughout the UK and beyond—is due to the significant change to the public subsidy regime early on in the past decade, in that payment per animal was removed and therefore the incentive to keep the numbers on the farm was removed, and that has resulted in the trend that you alluded to. I want the market to incentivise the production of lamb in Wales, and it is important that the market, and supermarkets, hear this message clearly from farmers and from politicians: for farmers to keep producing lamb, they need to get the price to incentivise them to do so. In the last two or three years, market prices have incentivised farmers to keep more sheep and breed more lambs, and it is right that the market drives that rather than public subsidy. However, I continue to be of the view that, since the market does not provide the real return that farmers require to maintain the family farm structure that we have in Wales, there remains a need for direct income support through the single farm payment mechanism.

Bwyd a Diod o Gymru

5. David Melding: *Beth mae'r Gweinidog yn ei wneud i hyrwyddo bwyd a diod o Gymru. OAQ(3)1242(RAF)*

Elin Jones: Later this week I will be launching 'Food for Wales, Food From Wales', which sets out the strategic direction

young farmers and those who are interested, so that they can benefit from this scheme, as 114 young farmers did in the first year.

Nick Bourne: A yw'r Gweinidog yn pryderu am y dirywiad yn y ddiadell genedlaethol o ddefaid magu, sydd wedi bod yn digwydd ers uchafbwynt yn 1999 ac sydd bellach yn rhan o duedd? Gwn fod peth pryder am hyn a'r effaith y mae'n ei chael ar ffermwyr, lladd-dai a gwasanaethau ategol. Os yw hi'n pryderu am y sefyllfa hon, pa gamau y mae'n eu cymryd mewn perthynas â hynny?

Elin Jones: Credaf mai'r prif reswm am y gostyngiad yn nifer y defaid yng Nghymru—mae'n digwydd ledled y DU hefyd a thu hwnt—yw'r newid sylweddol a gafwyd yn y drefn cymorthdaliadau cyhoeddus yn gynnar yn ystod y degawd diwethaf, pan gafwyd gwared â'r taliad fesul anifail. Oherwydd hynny cafwyd gwared â'r cymhelliant i gadw'r niferoedd ar y fferm, ac mae hynny wedi arwain at y duedd rydych yn cyfeirio ati. Rwyf am i'r farchnad ysgogi ffermwyr i gynhyrchu cig oen yng Nghymru, ac mae'n bwysig fod y farchnad, a'r archfarchnadoedd, yn clywed y neges hon yn glir gan ffermwyr a gwleidyddion: er mwyn i ffermwyr barhau i gynhyrchu cig oen, mae angen pris da arnynt i'w hysgogi i wneud hynny. Yn y ddwy neu dair blynedd diwethaf, mae prisiau'r farchnad wedi cymell ffermwyr i gadw rhagor o ddefaid a bridio rhagor o wŷn, ac mae'n iawn mai'r farchnad sy'n ysgogi yn hytrach na chymhorthdal cyhoeddus. Fodd bynnag, gan nad yw'r farchnad yn darparu'r enillion gwirioneddol y mae ffermwyr eu hangen i gynnal strwythur y fferm deuluol yng Nghymru, rwyf yn dal i gredu bod angen cymorth incwm uniongyrchol o hyd drwy beirianwaith y taliad sengl.

Welsh Food and Drink

5. David Melding: *What is the Minister doing to promote Welsh food and drink. OAQ(3)1242(RAF)*

Elin Jones: Yn ddiweddarach yr wythnos hon byddaf yn lansio 'Bwyd i Gymru, Bwyd o Gymru', sy'n nodi'r cyfeiriad strategol ar

for the food and drink sector for the next 10 years. The plan includes further measures to promote Welsh food and drink.

David Melding: That is exciting news, Minister. Will you join me in congratulating the following suppliers and companies that have broken into the North American market recently—Halen Môn sea salt, Tomos Watkin ales, Felinfoel ales, and Abergavenny fine foods, which supplies cheese in particular? These are wonderful initiatives that take advantage of that market. You will know that we often have American interns working with us in the Assembly—in fact, I have one working with me at the moment—and they are particularly fond of such things as Welsh cakes and even Welsh wine, and I am told that, when they return to the United States, they often pine for our wonderful products, so I hope that your strategy will ensure that we have a marketing drive in north America, because once the people there taste our food and drink, they will also want to come to the place from where it is sourced.

Elin Jones: I think that you should be the food ambassador for Wales, David. I agree that it is great to see food and drink products from Wales gaining access to the highly competitive American market. It is one of the markets that we aid our companies to target. We will not be mass suppliers in such large markets, and the same is true of our discussions with the Chinese Government on supplying lamb to China—we will not feed the whole of the Chinese population with Welsh lamb, especially with dwindling sheep numbers, as was alluded to earlier. However, in terms of entering the higher-value market in various places throughout the world, I think that Wales has as good a story, if not better than most, to sell into those markets.

Chris Franks: Minister, what encouragement is there to ensure that supermarkets stock Welsh produce? What support does the Welsh Government give to promote farmers' markets and food markets? Like many Members, I find it difficult to find

gyfer y sector bwyd a diod am y 10 mlynedd nesaf. Mae'r cynllun yn cynnwys rhagor o fesurau i hyrwyddo bwyd a diod o Gymru.

David Melding: Dyna newyddion cyffrous, Weinidog. A wnewch chi ymuno â mi i longyfarch y cyflenwyr a'r cwmnïau canlynol sydd wedi torri i mewn i farchnad Gogledd America yn ddiweddar—Halen Môn, cwrw Tomos Watkin, cwrw Felinfoel, ac Abergavenny fine foods, sy'n cyflenwi caws yn benodol. Mae'r rhain yn fentrau gwych sy'n manteisio ar y farchnad honno. Gwyddoch ein bod yn aml yn cael interniaid o America yn gweithio gyda ni yn y Cynulliad—yn wir, mae gennyf un yn gweithio gyda mi ar hyn o bryd—ac maent yn arbennig o hoff o bethau fel cacennau cri a gwin o Gymru hyd yn oed ac rwyf ar ddeall eu bod, pan fyddant yn dychwelyd i'r Unol Daleithiau, yn aml yn hiraethu am ein cynnyrch gwych. Felly gobeithiaf y bydd eich strategaeth yn sicrhau bod gennym ymgyrch farchnata yng ngogledd America, oherwydd unwaith y bydd y bobl yno yn blasu ein bwyd a diod, byddant hwythau hefyd am ddod i ymweld â ffynhonnell y bwyd a'r diod hwnnw.

Elin Jones: Credaf mai chi, David, ddylai fod yn llysgennad bwyd Cymru. Rwyf yn cytuno ei bod yn wych gweld cynnyrch bwyd a diod o Gymru yn cael ei werthu yn y farchnad Americanaidd hynod gystadleuol. Mae'n un o'r marchnadoedd rydym yn helpu ein cwmnïau i'w dargedu. Ni fyddwn yn gyflenwyr mawr mewn marchnadoedd mor fawr, ac mae'r un peth yn wir am ein trafodaethau gyda Llywodraeth Tsieina ar gyflenwi cig oen i Tsieina—ni fyddwn yn bwydo holl bobl Tsieina gyda chig oen o Gymru, yn enwedig o gofio'r lleihad yn nifer y defaid, y cyfeiriwyd ato'n gynharach. Ond, o ran mynd i mewn i'r farchnad gwerth-uwch mewn mannau gwahanol ledled y byd, credaf fod gan Gymru gystal stori, os nad yn well na'r rhan fwyaf, ar gyfer gwerthu i'r marchnadoedd hynny.

Chris Franks: Weinidog, pa anogaeth sydd ar gael i sicrhau bod archfarchnadoedd yn gwerthu cynnyrch o Gymru? Pa gymorth mae Llywodraeth Cymru yn ei roi i hyrwyddo marchnadoedd ffermwyr a marchnadoedd bwyd? Fel nifer o Aelodau, rwyf yn ei chael

local Welsh cheeses, drink, butter and fresh vegetables in supermarkets in my region. Given the huge influence that major retailers have on food sales, it is essential that our local produce is given a high priority by major supermarkets.

Elin Jones: I want to see all supermarkets in Wales give prominence to local and Welsh food. It is true to say that a number of supermarkets have made significant developments on this over the last few years—not all, but some, are in discussion with Welsh food and drink suppliers about a flow of Welsh food into supermarkets, particularly the kind of products that you alluded to—Welsh cheeses, and so on. They can be found in a number of supermarkets. I would suggest that you find out which supermarkets those are, and stick to those, and do not frequent those that do not stock Welsh produce. Ultimately, that is what will decide what supermarkets stock: consumers asking, ‘Where are the Welsh products?’, and if there are not any there, moving their custom to supermarkets that do stock Welsh products.

2.00 p.m.

Eleanor Burnham: Diolch yn fawr am yr ail gynnig. Hoffwn ofyn cwestiwn ychwanegol am y mater hwn sy’n bwysig i ni i gyd.

Pa fath o gymorth ydych chi’n ei roi i fusnesau bach, fel y gofynnodd David Melding yn gynharach, o ran marchnata? Pa fath o gydweithredu sy’n digwydd ag adrannau eraill, fel adran y Gweinidog dros Dreftadaeth, ynglŷn â’r hyn y mae Croeso Cymru yn gallu ei wneud i hybu a hyrwyddo gwyliau bwyd ac ati, pan fydd pobl yn ymweld â Phrydain? Hefyd, fel y gofynnodd David Melding, pa fath o gysylltiadau allwn ni eu gwneud dros y byd? Yr wyf yn cofio, flynyddoedd yn ôl, pan oedd Carwyn Jones yn Weinidog dros faterion gwledig, iddo geisio marchnata cig o Gymru yn Dubai, os wyf yn cofio’n iawn. A allwch chi ein diweddarau ynglŷn â hynny ac a allwn ni edrych ymlaen at farchnadoedd eang yn

yn anodd dod o hyd i gawsiau, diodydd, menyn a llysiau ffres lleol o Gymru mewn archfarchnadoedd yn fy rhanbarth. Gan gofio’r dylanwad enfawr sydd gan y siopau mawr ar werthiant bwyd, mae’n hanfodol bod ein cynnyrch lleol yn cael blaenoriaeth uchel gan yr archfarchnadoedd mawr.

Elin Jones: Rwyf am weld yr holl archfarchnadoedd yng Nghymru yn rhoi amlygrwydd i fwyd lleol a bwyd o Gymru. Mae’n wir bod nifer o archfarchnadoedd wedi gwneud datblygiadau arwyddocaol yn y maes hwn dros y blynyddoedd diwethaf—nid pob un, ond mae rhai yn cynnal trafodaethau gyda chyflenwyr bwyd a diod o Gymru am lif bwyd o Gymru i’r archfarchnadoedd, yn enwedig y math o cynhyrchion y gwnaethoch gyfeirio atynt—cawsiau ac ati o Gymru. Maent i’w gweld mewn nifer o archfarchnadoedd. Byddwn yn awgrymu eich bod yn dod o hyd i’r archfarchnadoedd hynny a siopa yn y rheini, a pheidio â siopa yn y rhieni nad ydynt yn cadw cynnyrch o Gymru. Yn y pen draw, dyna fydd yn penderfynu beth fydd archfarchnadoedd yn ei stocio: defnyddwyr yn gofyn, ‘Ble mae’r cynnyrch o Gymru?’, ac os nad oes dim yno, symud i siopa i archfarchnadoedd sydd yn stocio cynnyrch o Gymru.

Eleanor Burnham: Thank you very much for the second chance. I would like to ask another question on this matter that is of importance to us all.

What sort of support do you provide to small businesses in terms of marketing, which David Melding asked about earlier? What sort of co-operation takes place with other departments, such as the Minister for Heritage’s department, on what Visit Wales could do to promote food holidays and so on to those who visit Britain? Also, as David Melding asked, what sorts of connections can we make overseas? I remember, years ago, that when Carwyn Jones was the Minister for rural affairs, he proposed that we market meat from Wales in Dubai, if I remember rightly. Can you update us on that and can we look forward to extensive markets in China?

Tsieina?

Elin Jones: Yr oedd sawl cwestiwn yno. Yn gyntaf, mae'r cymorth penodol y mae Llywodraeth y Cynulliad yn ei roi i gynhyrchwyr bwyd o ran marchnata yn cael ei dargedu yn bennaf at enillwyr gwobrau'r Gwir Flas a gydnabyddir fel y cynhyrchwyr bwyd gorau yn y gwahanol feysydd. Os ydych yn ennill gwobr Gwir Flas, yr ydych yn cael cefnogaeth gan Lywodraeth y Cynulliad i ddatblygu eich cynnyrch ac i'w farchnata ymhellach. Mae'r cwmnïau'n ddiolchgar am hynny. Wrth gwrs, yr ydym am weld cynnyrch Cymru yn cael ei werthu a'i flas gan y sector twristiaeth, yn enwedig, lle mae ymwelwyr yn dod i Gymru ac yn gallu elwa o gael profi'r cynnyrch hwnnw. Dyna pam, gyda'r Gweinidog dros Dreftadaeth, yr ydym wedi lansio—a bellach yn gweithredu—cynllun penodol ar dwristiaeth fwyd, oherwydd y mae gennym stori dda i'w hadrodd yn hynny o beth, ac mae eisiau i ni weithredu ymhellach.

Mae'r gwaith ar ddatblygu sectorau ar gyfer gwerthiant cig oen, yn benodol yn y dwyrain canol a Tsieina, yn waith parhaus gan y Llywodraeth, ac mae Hybu Cig Cymru yn parhau i wneud a datblygu hynny'n llwyddiannus.

Alun Davies: Minister, there is some concern that, all too often, a food and drinks strategy turns into a food strategy without a drinks strategy. [*Laughter.*] I am going to carry on. I was interested in your earlier response to David Melding, because a number of us have recognised the way in which Guinness is used as 'brand Ireland' and whisky in Scotland. There are food and drinks that can be used as a badge to market Wales in a way that we do not do at all. I do not think that we exploit that to its full potential. Minister, in the work that you will be launching on Friday, could you ensure that there is a drinks strategy alongside the food strategy and that that drinks strategy is aimed at managing the production chain in Wales, and that it is also a marketing and production strategy?

Elin Jones: Yr wyf yn cytuno ei bod yn hollbwysig bod yr hyn yr ydym yn ei wneud

Elin Jones: There were a number of questions there. First, the specific assistance that the Assembly Government provides to food producers for marketing is mainly targeted at winners of the True Taste awards, which are acknowledged as the best food producers in the various fields. If you win a True Taste award, you receive support from the Assembly Government to develop your product and to market it further. The companies are grateful for that. Of course, we want to see produce from Wales being sold and tasted in the tourism sector, especially, when visitors come to Wales and can benefit from tasting that produce. That is why, with the Minister for Heritage, we have launched—and are now operating—a specific food tourism scheme, because we have a good news story to report on that, and we need to take further action.

The Government works continuously on developing sectors for the sale of lamb, specifically in the middle east and China, and Hybu Cig Cymru continues to undertake and develop that work successfully.

Alun Davies: Weinidog, mae peth pryder bod strategaeth bwyd a diod yn troi, yn rhy aml o'r hanner, yn strategaeth fwyd heb y strategaeth ddiodydd. [*Chwerthin.*] Rwyf am barhau. Roedd gennyf ddiddordeb yn eich ymateb yn gynharach i David Melding, gan fod nifer ohonom wedi gweld y ffordd y mae Guinness yn cael ei ddefnyddio fel 'brand Iwerddon' a wisgi yn yr Alban. Mae gennym fwyd a diodydd y gellid eu defnyddio fel bathodyn i farchnata Cymru mewn ffordd nad ydym yn ei wneud o gwbl. Nid wyf yn credu ein bod defnyddio hynny i'w lawn botensial. Weinidog, yn y gwaith y byddwch yn ei lansio ddydd Gwener, a allwch sicrhau y bydd strategaeth ddiodydd ochr yn ochr â'r strategaeth fwyd a bod y strategaeth ddiodydd yn cael ei hanelu at reoli'r gadwyn gynhyrchu yng Nghymru, a'i bod hefyd yn strategaeth farchnata a chynhyrchu?

Elin Jones: I agree that it is essential that our actions as a Government, and as a country,

fel Llywodraeth, ac fel gwlad, yn hybu a datblygu'r sectorau bwyd a diod. Gyda llaw, mae diod yn cynnwys dŵr yn ogystal â diodydd cryfach. Gallaf gadarnhau bod y gwaith y mae fy adran yn ei wneud, a'r gwaith y bydd y strategaeth newydd hon yn ei hyrwyddo, yn trin y ddau faes—bwyd a diod—gyda'i gilydd. Cânt eu gwerthu i gwsmeriaid ac mae'r elfennau hyrwyddo yn y strategaeth yn gyffredin i'r ddau, ac mae potensial sylweddol yn y naill faes a'r llall i ni elwa arno.

Cefnogaeth i Gynhyrchwyr Bwyd Lleol

6. Nerys Evans: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am y gefnogaeth sydd ar gael gan Lywodraeth Cymru i gynhyrchwyr bwyd lleol. OAQ(3)1243(RAF)*

Elin Jones: Mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwmo i gefnogi cynhyrchwyr bwyd a diod o Gymru a'u hannog i ddod yn fwy cystadleuol. Mae'r ystod o gymorth yn cynnwys presenoldeb yn nigwyddiadau ac arddangosfeydd mawr y diwydiant bwyd. Yr ydym hefyd yn cynnig mentrau cymorth busnes ac yn cynnal gwobrau'r Gwir Flas.

Nerys Evans: Mae llawer o sôn wedi bod y prynhawn yma am bwysigrwydd prynu'n lleol, ac, fel y dywedasoch, nid adeg y Nadolig yw'r unig amser y mae'n bwysig gwneud hynny. Yr ydym yn ffodus yng Nghymru fod gennym gymaint o gynnyrch o safon uchel, yn ogystal ag ystod eang o gynnyrch. Hoffwn ddiolch ichi am ymweld â chwmmi Albert Rees yn ddiweddar, sef cwmni llewyrchus iawn ym marchnad newydd Caerfyrddin, sy'n llawn o fusnesau bach. Ymhellach i'ch ateb i Chris Franks, a gytunwch ei bod yn bwysig i ni gefnogi cynnyrch bwyd lleol, ac y dylem, dros y Nadolig, pan fo gwariant unigol yn cynyddu'n aruthrol, feddwl am ble y byddwn yn gwario ein harian ac yn ystyried a fydd hynny o fudd i'r economi leol? Mae gennym ni fel cwsmeriaid rym aruthrol, ac mae'n bwysig ein bod yn ystyried hynny er mwyn cefnogi economi cefn gwlad.

Elin Jones: Yr wyf yn ddiolchgar i chi am gyfeirio at farchnad Caerfyrddin, oherwydd nid oes marchnad draddodiadol ym mhob tref farchnad bellach. Maent wedi diflannu o nifer

promote and develop the food and drink sectors. By the way, drinks can include water as well as those of a harder variety. I can confirm that the work that my department is doing, and the work that this new strategy will promote, will handle both sectors—food and drink—together. They will be sold to customers and the promotion elements in the strategy are common to both, and there is significant potential in both sectors for us to benefit from.

Support for Local Food Producers

6. Nerys Evans: *Will the Minister make a statement on the Welsh Government support that is available for local food producers. OAQ(3)1243(RAF)*

Elin Jones: The Welsh Government is committed to supporting Welsh food and drink producers and encouraging them to become more competitive. The range of support includes attendance at major food events and exhibitions, business support initiatives and the True Taste awards.

Nerys Evans: There has been much talk this afternoon about the importance of buying local produce and, as you said, it is not only Christmastime that is the time to do so. We are fortunate in Wales to have so much high-quality produce, as well as a wide range of produce. I would like to thank you for visiting Albert Rees recently, a very successful company based in Carmarthen's new market, which is full of small businesses. Further to your answer to Chris Franks, do you agree that it is important that we support local food produce and that we should, over Christmas, when individual expenditure increases exponentially, think about where we spend our money and consider whether it will be of benefit to the local economy? As consumers, we have an incredible power, and it is important that we consider that in order to support the rural economy.

Elin Jones: I am grateful to you for referring to Carmarthen market because there are no longer traditional markets in every market town. They have disappeared from many

o drefi, ond yng Nghaerfyrddin, ac yn ambell le arall, maent yn parhau. Mae'r marchnadoedd hynny, yn ogystal â'r marchnadoedd ffermwyr newydd, yn rhoi cyfle i bobl i brynu bwyd sy'n lleol ac o ansawdd da. Mae'r Nadolig yn rhoi cyfle i bobl i feddwl yn wahanol ynglŷn â'r bwydydd maent yn eu prynu a lle y byddant yn eu prynu, ac mae cyfle i farchnadoedd ffermwyr a marchnadoedd traddodiadol i elwa ar hynny. Gobeithiaf y bydd cwsmeriaid, o brofi'r bwydydd hynny unwaith dros y Nadolig, yn datblygu hynny'n batrwm arferol drwy'r flwyddyn. Gobeithiaf hefyd fod y rhai sy'n cynhyrchu ac yn gwerthu yn gweld bod y Nadolig yn gyfle iddynt i gael masnach ychwanegol, a'u bod hefyd yn gweld bod angen, yn y pen draw, iddynt ddatblygu'r fasnach honno ymhellach a'i chynnal drwy'r flwyddyn.

Darren Millar: Minister, as you are aware, I have been contacted by a number of constituents who are concerned about labelling issues in supermarkets, in particular because of the new EU directive on food labels, which requires Islamic halal meat in supermarkets and restaurants to be labelled. Can you clarify the Assembly Government's position on this matter and tell us when you expect the directive to be implemented in Wales?

Elin Jones: The slaughter of halal meat is highly regulated, and the labelling of halal meat is required and is subject to local authority inspections. It is not currently a requirement on us as a Government or the UK Government to ensure that all halal meat is labelled if it goes into the wider food chain. However, this matter is of interest to you and your constituents, and I would be happy to have further discussions with you on that.

Blaenoriaethau Ffermwyr

7. Mohammad Asghar: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am ei blaenoriaethau ar gyfer ffermwyr yng Nghymru. OAQ(3)1219(RAF)*

Elin Jones: I remain committed to delivering the objectives set out in the 'One Wales'

towns, but in Carmarthen, and a few other places, they remain. Those markets, as well as the new farmers' markets, give people an opportunity to buy local and good-quality food. Christmas gives people an opportunity to think differently about the food that they buy and from where they buy it, and there is an opportunity for farmers' markets and traditional markets to benefit from that. I hope that, having tasted those foods once over Christmas, consumers will develop that into a regular purchasing pattern for the rest of the year. I also hope that those who produce and sell products will see that Christmas is an opportunity for extra trade, and that they will also see, in the end, that they need to develop that trade further and sustain it throughout the year.

Darren Millar: Weinidog, fel y gwyddoch, mae nifer o etholwyr wedi cysylltu â mi yn poeni am faterion labelu mewn archfarchnadoedd, yn arbennig oherwydd cyfarwydddeb newydd yr UE ar labeli bwyd, sy'n ei gwneud yn ofynnol i gig halal Islamaidd mewn archfarchnadoedd a bwytai gael ei labelu. A allwch chi egluro safbwynt Llywodraeth y Cynulliad ar y mater hwn a dweud wrthym pryd rydych yn disgwyl i'r gyfarwydddeb gael ei gweithredu yng Nghymru?

Elin Jones: Mae lladd cig halal yn cael ei reoleiddio'n llym, mae'n rhaid labelu cig halal ac mae'n cael ei arolygu gan awdurdodau lleol. Ar hyn o bryd nid oes raid i ni fel Llywodraeth neu Lywodraeth y DU sicrhau bod pob cig halal wedi'i labelu os yw'n mynd i mewn i'r gadwyn fwyd ehangach. Fodd bynnag, mae'r mater hwn o ddiddordeb i chi ac i'ch etholwyr, a byddwn yn hapus i gael trafodaethau pellach gyda chi ar hynny.

Priorities for Farmers

7. Mohammad Asghar: *Will the Minister make a statement on her priorities for farmers in Wales. OAQ(3)1219(RAF)*

Elin Jones: Rwyf yn ymrwymedig o hyd i gyflawni'r amcanion a nodir yng nghytundeb

agreement and working to deliver sustainable farming, forestry and food industries for the benefit of Wales and its rural communities.

Mohammad Asghar: Recent figures suggest that only one fifth of successful applicants to the young entrants support scheme are women. You have indicated that you would like to see that change, and that you expect to see a shift towards a younger age range in future applications. Do you have any measures in place to ensure that the support scheme is promoted vigorously to women, and to young women in particular? Given that the application window for the second year of the scheme has been extended, will you or your officials set targets with regard to the gender balance of those who will look to the young entrants support scheme for guidance and aid in Wales?

Elin Jones: No, I do not intend to set targets regarding the gender balance, although I will say that I would like to see a better gender balance than that that was achieved in the first round. Having said that, I do not think that we can hide from the fact that a high proportion of those involved in direct farming activity is male. Therefore, the fact that there is a higher proportion of male applicants for the young entrants' scheme probably reflects the industry as it is.

2.10 p.m.

Having said that, much of the work that we do to promote this scheme is done with the young farmers' clubs. There is a good gender balance and a mix of ages in those groups, especially among those under the age of 26. As I said in response to an earlier question, under European regulations, you are classed as being a young farmer until you are 40, so the fact that a number of the applicants in the first round were towards the age of 40 probably reflects their belief that they would run out of time if they did not get their application in quickly.

'Cymru'n Un' a gweithio i ddarparu diwydiannau ffermio, coedwigaeth a bwyd cynaliadwy er lles Cymru a'i chymunedau gwledig.

Mohammad Asghar: Mae ffigurau diweddar yn awgrymu mai dim ond un rhan o bump o'r ymgeiswyr llwyddiannus i'r cynllun cymorth i newydd-ddyfodiaid sy'n fenywod. Rydych wedi dweud y byddech yn hoffi gweld hynny'n newid, a'ch bod yn disgwyl gweld newid tuag at ystod oedran iau yn y ceisiadau yn y dyfodol. A oes gennych unrhyw fesurau ar waith i sicrhau bod y cynllun cymorth yn cael ei hyrwyddo'n frwd i fenywod, ac i fenywod ifanc yn benodol? O gofio bod y cyfnod ymgeisio ar gyfer ail flwyddyn y cynllun wedi cael ei ymestyn, a wnewch chi neu eich swyddogion osod targedau o ran y cydbwysedd rhwng y rhywiau ar gyfer y rhai a fydd yn edrych tuag at y cynllun cymorth i newydd-ddyfodiaid i gael arweiniad a chymorth yng Nghymru?

Elin Jones: Na, nid wyf yn bwriadu gosod targedau o ran y cydbwysedd rhwng y rhywiau, er mi ddywedaf yr hoffwn weld gwell cydbwysedd rhwng y rhywiau na'r hyn a welwyd yn y rownd gyntaf. Wedi dweud hynny, ni chredaf y gallwn anwybyddu'r ffaith bod cyfran uchel o'r rhai sy'n ymwneud â gweithgarwch ffermio uniongyrchol yn ddynion. Felly, mae'r ffaith bod cyfran uwch o ymgeiswyr gwrywaidd ar gyfer y cynllun newydd-ddyfodiaid ifanc yn adlewyrchu'r diwydiant fel y mae mae'n debyg.

Wedi dweud hynny, mae llawer o'r gwaith a wnawn i hyrwyddo'r cynllun hwn yn cael ei wneud gyda chlybiau'r ffermwyr ifanc. Ceir cydbwysedd da rhwng y rhywiau a chymysgedd o oeddrannau yn y grwpiau hynny, yn enwedig ymhlith y rhai o dan 26 oed. Fel y dywedais mewn ymateb i gwestiwn cynharach, o dan reoliadau Ewropeaidd, rydych yn cael eich ystyried yn ffermwr ifanc nes eich bod yn 40. Felly mae'r ffaith bod nifer o'r ymgeiswyr yn y rownd gyntaf wedi bod tua 40 oed yn adlewyrchu, mae'n debyg, eu cred na fyddai ganddynt amser ar ôl pe na fyddent yn cyflwyno'u cais yn gyflym.

Spending Priorities

8. Nick Ramsay: *Will the Minister provide us with an overview of her spending priorities. OAQ(3)1211(RAF)*

Elin Jones: My spending priorities are the delivery of 'One Wales' commitments and other priorities. Funding is in place to support the commitment to pursue a programme of TB eradication, to take forward the commitments in the rural development plan, to deliver the young entrants' scheme, and to deliver the single payment scheme.

Nick Ramsay: Thank you for that answer, Minister. You have been asked a number of questions today about food labelling and the need to encourage supermarkets to stock Welsh and local produce. I would like to ask you about the comments that were made in the report on the Rural Development Subcommittee's inquiry into the wine, beer, cider and spirits industries. There were a number of recommendations in that report, and I know that you have taken on board some of the concerns about the response to that. One of the recommendations was that there should be a dedicated member of staff in the Government to address the paucity—I think that that was the expression that was used—of sector-specific knowledge within your department. You have said that that will not happen, due to funding constraints. Can you tell us how you are planning to address the paucity of knowledge that has been identified? The budget allocation for developing and marketing locally sourced food and drink is set to fall by around £840,000 over a three-year period. It may be true that advice is available, but the expertise and resources are not necessarily in place to provide the expert advice that the industry needs at the moment.

Elin Jones: My department, like others in the Government, has to look at reducing its staff costs. That means that we are less able to dedicate members of staff to particular areas of work and there may have been more flexibility in the past. Having said that, the drinks sector is an important and a growing sector in Wales, and my department needs to take on people with the necessary skills to

Blaenoriaethau Gwariant

8. Nick Ramsay: *A wnaiff y Gweinidog roi trosolwg inni o'i blaenoriaethau gwariant. OAQ(3)1211(RAF)*

Elin Jones: Fy mlaenoriaethau gwariant yw cyflawni ymrwymadau 'Cymru'n Un' a blaenoriaethau eraill. Mae arian ar gael i gefnogi'r ymrwymiad i gyflwyno rhaglen ar gyfer dileu TB, bwrw ymlaen â'r ymrwymadau yn y cynllun datblygu gwledig, darparu'r cynllun newydd-ddyfodiaid, a'r cynllun taliad sengl.

Nick Ramsay: Diolch am yr ateb hwnnw, Weinidog. Rydych wedi cael nifer o gwestiynau heddiw am labelu bwyd a'r angen i annog archfarchnadoedd i gadw cynnyrch lleol a Chymreig. Hoffwn ofyn ichi am y sylwadau a wnaethpwyd yn yr adroddiad ar ymchwiliad yr Is-bwyllgor Datblygu Gwledig i'r diwydiannau gwin, cwrw, seidr a gwirodydd. Gwnaethpwyd nifer o argymhellion yn yr adroddiad hwnnw, a gwn eich bod wedi ystyried rhai o'r pryderon am yr ymateb i hynny. Un o'r argymhellion oedd y dylid cael aelod penodol o staff yn y Llywodraeth i roi sylw i'r prinder—dyna'r gair a ddefnyddiwyd mi gredaf—gwybodaeth sector-benodol yn eich adran. Rydych wedi dweud na fydd hynny'n digwydd, oherwydd cyfyngiadau ariannol. A allwch ddweud wrthym sut rydych yn bwriadu mynd i'r afael â'r prinder gwybodaeth sydd wedi cael ei nodi? Mae dyraniad y gyllideb ar gyfer datblygu a marchnata bwyd a diod lleol yn mynd i ostwng tua £840,000 dros gyfnod o dair blynedd. Efallai ei bod yn wir bod cyngor ar gael, ond nid yw'r arbenigedd a'r adnoddau o reidrwydd ar gael i ddarparu'r cyngor arbenigol y mae'r diwydiant ei angen ar hyn o bryd.

Elin Jones: Mae fy adran, fel eraill yn y Llywodraeth, yn gorfod ystyried lleihau ei gostau staff. Mae hynny'n golygu nad ydym yn gallu neilltuo aelodau o staff yn benodol i feysydd gwaith penodol ac efallai y bu mwy o hyblygrwydd yn y gorffennol. Wedi dweud hynny, mae'r sector diodydd yn bwysig ac yn sector sy'n tyfu yng Nghymru, ac mae fy adran angen cael bobl sydd â'r sgiliau

support that sector in the same way that it has supported the food sector. Providing that skill mix is an important aspect of the management of the work within my department.

Leanne Wood: Minister, a freedom of information request from my office recently found that Wales is paying almost 40 per cent more to the Environment Agency in England for services than it did five years ago. That means that £21.4 million will leave Wales to meet the costs of the Environment Agency headquarters in 2010-11. I find it difficult to believe that we are getting value for money. There seems to be a very expensive bureaucracy at the top of the Environment Agency of England and Wales. I raise this issue with you, Minister, because the future of Environment Agency Wales may lie in a merger with a body under your jurisdiction, namely Forestry Commission Wales. Do you think that closer joint working arrangements between those agencies would be able to achieve efficiency savings? Do you also think that it would provide us with an opportunity to keep that vital funding in Wales so that we can spend it on the best interests of the environment in Wales?

Elin Jones: You will know, Leanne, that the Minister for the Environment, Sustainability and Housing and I are currently undertaking a review of three bodies, two of which you have alluded to—Forestry Commission Wales, Environment Agency Wales and the Countryside Council for Wales—to ensure that the bodies that are working on environmental and land management issues in Wales are focused on our priorities as a country and as a Government. We need to put the right mechanisms in place so that they can manage those priorities for us. We have not come to any conclusions on this, and we will not do so until the new year. However, we are looking at some of the issues that you have raised about the efficiency savings that may be available from greater collaboration between those bodies, and we are also looking at the full devolution to Wales of the work of the Environment Agency and the Forestry Commission.

angenrheidiol i gefnogi'r sector hwnnw yn yr un ffordd ag y mae wedi cefnogi'r sector bwyd. Mae darparu'r cymysgedd sgiliau hynny'n agwedd bwysig ar reoli'r gwaith yn fy adran.

Leanne Wood: Weinidog, canfu cais rhyddid gwybodaeth gan fy swyddfa'n ddiweddar fod Cymru yn talu bron i 40 y cant yn fwy i Asiantaeth yr Amgylchedd yn Lloegr ar gyfer gwasanaethau nag yr oedd yn ei wneud bum mlynedd yn ôl. Mae hynny'n golygu y bydd £21.4 miliwn yn gadael Cymru i dalu costau pencadlys Asiantaeth yr Amgylchedd yn 2010-11. Rwy'n ei chael hi'n anodd credu ein bod yn cael gwerth am arian. Mae'n ymddangos bod biwrocratiaeth ddrud iawn ar lefel uchaf Asiantaeth yr Amgylchedd yn Lloegr a Chymru. Codaf y mater gyda chi, Weinidog, oherwydd efallai mai uno gyda chorff o dan eich awdurdodaeth chi, sef Comisiwn Coedwigaeth Cymru, fydd yr ateb ar gyfer dyfodol Asiantaeth yr Amgylchedd Cymru. A ydych yn credu y byddai trefniadau gweithio ar y cyd gwell rhwng yr asiantaethau hynny'n gallu sicrhau arbedion effeithlonrwydd? A ydych hefyd yn credu y byddai'n rhoi cyfle inni gadw'r cyllid hanfodol hwnnw yng Nghymru fel y gallwn ei wario er budd gorau'r amgylchedd yng Nghymru?

Elin Jones: Mi wyddoch, Leanne, fod y Gweinidog dros yr Amgylchedd, Cynaliadwyedd a Thai a minnau yn cynnal adolygiad ar hyn o bryd o'r tri chorff, ac rydych wedi cyfeirio at ddau ohonynt—Comisiwn Coedwigaeth Cymru, Asiantaeth yr Amgylchedd Cymru a Chyngor Cefn Gwlad Cymru—i sicrhau bod y cyrff sy'n gweithio ar faterion amgylcheddol a rheoli tir yng Nghymru yn canolbwyntio ar ein blaenoriaethau fel gwlad ac fel Llywodraeth. Mae angen inni sefydlu'r mecanweithiau cywir fel y gallant reoli'r blaenoriaethau hynny inni. Nid ydym wedi dod i unrhyw gasgliadau ar hyn, ac ni fyddwn yn gwneud hynny tan y flwyddyn newydd. Fodd bynnag, rydym yn edrych ar rai o'r materion rydych wedi'u codi ynghylch yr arbedion effeithlonrwydd a allai fod ar gael petai rhagor o gydweithredu rhwng y cyrff hynny, ac rydym hefyd yn edrych ar ddatganoli gwaith Asiantaeth yr Amgylchedd a'r

Comisiwn Coedwigaeth yn llawn i Gymru.

The Leader of the Welsh Liberal Democrats (Kirsty Williams): In your initial answer, you said that TB eradication was one of your priorities; indeed, the budget allocations to that particular line demonstrate your understanding of the need to do something about TB, given the negative effect of that disease on the farming industry in Wales. Why have you therefore decided to close the application process to hold TB-restricted sales?

Elin Jones: You will have to write to me on that, because I do not know the answer.

Kirsty Williams: I am grateful for the Minister's candid answer. I encourage her to talk to her officials about the application process for TB-restricted sales. There are auctioneers in mid Wales who would like to hold such sales, but they have been told by your officials that it is simply not possible. Such sales are being held in England, and I believe that this policy is putting Welsh farmers and Welsh industry at a disadvantage. I look forward to hearing from the Minister in writing in due course.

Elin Jones: I know that my chief veterinary officer has frequent discussions with auctioneers throughout Wales and in your constituency in particular, Kirsty. I will draw this issue to her attention. I have no doubt that she has had some of these conversations before, but I will draw your questions to me this afternoon to her attention, and we will respond to you formally.

Cwestiynau i'r Gweinidog dros yr Amgylchedd, Cynaliadwyedd a Thai Questions to the Minister for Environment, Sustainability and Housing

Y Llywydd: Yr wyf wedi fy hysbysu y bydd y Dirprwy Weinidog dros Dai ac Adfywio yn ateb cwestiynau ar ran y Gweinidog.

Arweinydd Democratiaid Rhyddfrydol Cymru (Kirsty Williams): Yn eich ateb cychwynnol, gwnaethoch ddweud bod dileu TB yn un o'ch blaenoriaethau; yn wir, mae'r dyraniadau cyllideb i'r trywydd arbennig hwnnw yn dangos eich dealltwriaeth o'r angen i wneud rhywbeth am TB, o gofio effaith negyddol y clefyd hwnnw ar y diwydiant ffermio yng Nghymru. Pam, felly, rydych chi wedi penderfynu cau'r broses gwneud cais i gynnal gwerthiannau gwartheg dan gyfyngiadau TB?

Elin Jones: Bydd yn rhaid ichi ysgrifennu ataf ar y mater hwnnw, gan nad wyf yn gwybod yr ateb.

Kirsty Williams: Rwyf yn ddiolchgar am ateb gonest y Gweinidog. Rwyf yn ei hannog i siarad â'i swyddogion am y broses gwneud cais am werthiannau gwartheg dan gyfyngiadau TB. Byddai rhai arwerthwyr yng nghanolbarth Cymru yn hoffi cynnal gwerthiannau o'r fath, ond maent wedi cael gwybod gan eich swyddogion nad yw hynny'n bosibl. Mae gwerthiannau o'r fath yn cael eu cynnal yn Lloegr, a chredaf fod y polisi hwn yn rhoi ffermwyr Cymru a diwydiant Cymru o dan anfantais. Edrychaf ymlaen at glywed gan y Gweinidog yn ysgrifenedig maes o law.

Elin Jones: Gwn fod fy mhrif swyddog milfeddygol yn cael trafodaethau rheolaidd gydag arwerthwyr ledled Cymru ac yn eich etholaeth yn arbennig, Kirsty. Byddaf yn dwyn y mater hwn i'w sylw. Nid oes gennyf amheuaeth nad yw wedi cael rhywfaint o'r sgyrsiau hyn o'r blaen, ond byddaf yn dwyn ei sylw at eich cwestiynau i mi y prynhawn yma, a byddwn yn ymateb ichi'n ffurfiol.

The Presiding Officer: I have been notified that the Deputy Minister for Housing and Regeneration will be answering questions on behalf of the Minister.

Ymgyrch Cau'r Drws

I. William Graham: *A wnaiff y Gweinidog amlinellu ei safbwyntiau am yr ymgyrch Cau'r Drws. OAQ(3)1471(ESH)*

The Deputy Minister for Housing and Regeneration (Jocelyn Davies): I commend the Close the Door campaign for the important work that it has carried out to save energy and carbon emissions in the retail sector. The recent research that it commissioned through the University of Cambridge again highlights the potential savings that shops can make by adopting simple behaviour changes.

William Graham: Thank you for your answer, Minister. You will be well aware that the study by the University of Cambridge suggests that it is a complete fallacy that keeping doors of retail premises open attracts more shoppers and spend. If the doors were kept closed, shops could save at least 50 per cent of their energy costs. Will you outline how the Assembly Government intends to promote this scheme further?

Jocelyn Davies: You will know that this has been promoted through retailers. As you said, the study found that just closing the shop doors can save over 50 per cent on the energy costs and does not affect the number of customers coming in, which was why shops believed that it was best to have the doors open. That fits perfectly well with our examples of encouraging behaviour change. This costs nothing, saves money and makes perfectly good sense. I do not want to make a commitment on behalf of the Minister for environment, but it does fit perfectly well with our strategies, and it is a good example of how a small behavioural change can save an awful lot. I am sure that she would want to promote it.

Y Llywydd: Galwaf ar Gareth Jones i ofyn cwestiwn atodol.

Gareth Jones: Yr wyf wedi cael yr ateb yr oeddwn am ei glywed gan y Dirprwy Weinidog, diolch.

The Close the Door Campaign

I. William Graham: *Will the Minister outline her considerations of the Close the Door campaign. OAQ(3)1471(ESH)*

Y Dirprwy Weinidog dros Dai ac Adfywio (Jocelyn Davies): Canmolaf yr ymgyrch Cau'r Drws am y gwaith pwysig y mae wedi ei wneud i arbed ynni a lleihau allyriadau carbon yn y sector manwerthu. Mae'r gwaith ymchwil a gomisiynodd yn ddiweddar drwy Brifysgol Caergrawnt eto yn dwyn sylw at yr arbedion posibl y gall siopau eu gwneud drwy wneud newidiadau syml i ymddygiad.

William Graham: Diolch ichi am eich ateb, Weinidog. Byddwch yn ymwybodol iawn fod yr astudiaeth gan Brifysgol Caergrawnt yn awgrymu ei bod yn gwbl gyfeiliornus bod cadw drysau siopau ar agor yn denu rhagor o siopwyr a rhagor o wario. Petai drysau'n cael eu cadw ar gau, gallai siopau arbed o leiaf 50 y cant o'u costau ynni. A wnewch chi amlinellu sut y mae Llywodraeth y Cynulliad yn bwriadu hyrwyddo rhagor ar y cynllun hwn?

Jocelyn Davies: Byddwch yn gwybod bod hyn wedi'i hyrwyddo drwy fanwerthwyr. Fel y dywedaso, canfu'r astudiaeth fod dim ond cau drysau siopau yn gallu arbed dros 50 y cant ar gostau ynni ac nad yw'n effeithio ar nifer y cwsmeriaid sy'n dod i mewn, sef pam y credai siopau mai cael y drysau ar agor oedd y peth gorau i'w wneud. Mae hynny'n cyd-fynd yn iawn â'n henghreffftiau o annog newid mewn ymddygiad. Nid yw hyn yn costio dim, mae'n arbed arian ac yn gwneud synnwyr da. Nid wyf am wneud ymrwymiad ar ran y Gweinidog dros yr amgylchedd, ond mae'n cyd-fynd yn berffaith â'n strategaethau, ac mae'n enghraifft dda o sut y gall newid bychan mewn ymddygiad arbed llawer iawn. Rwyf yn siŵr y byddai am ei hyrwyddo.

The Presiding Officer: I call Gareth Jones to ask a supplementary question.

Gareth Jones: I have received the answer that I wanted to hear from the Deputy Minister, thank you.

Targedau Lleihau Carbon Deuocsid

2. Leanne Wood: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am ymdrechion Llywodraeth Cynulliad Cymru i gyflawni targedau 2020 o ran lleihau CO2. OAQ(3)1492(ESH)*

Jocelyn Davies: Yes, the climate change strategy sets out how we will deliver our commitment of securing annual emission reductions of 3 per cent against a 2006-10 baseline, and our commitment to securing a 40 per cent reduction in emissions by 2020 against a 1990 baseline.

2.20 p.m.

Leanne Wood: Concerns have been raised with me about the environmental harm that could be caused by the biomass plants proposed for various parts of Wales. Biomass is actively promoted as a renewable energy source, but a single 50 MW biomass power station is estimated to produce an additional several million tonnes of carbon dioxide owing to the carbon deficit created when trees and forests are cut down and burned for energy. There is also an issue about the amount of deforestation that will have to take place to keep these plants supplied with materials. Do you agree that it would be more sensible and sustainable if we were to concentrate on developing greener forms of generating energy if we are to meet our targets on carbon reduction? Will you ask the Minister for Environment, Sustainability and Housing to look at Government statements and guidelines relating to biomass and consider whether revisions need to be made to reflect the concerns that I have raised with you today?

Jocelyn Davies: I have no problem agreeing with you that we should use the greenest forms possible, and I think that there will be no harm at all in committing the Minister to looking at the Record so that she can consider exactly what you have said today and your concerns about biomass. We know that it is essential to ensure that biomass comes from sustainable sources, and that we look at air quality and other matters. I am

Carbon Dioxide Reduction Targets

2. Leanne Wood: *Will the Minister make a statement on the Welsh Assembly Government's efforts to meet 2020 targets on reducing CO2. OAQ(3)1492(ESH)*

Jocelyn Davies: Gwnaf. Mae'r strategaeth newid yn yr hinsawdd yn nodi sut y byddwn yn cyflawni ein hymrwymiad i sicrhau 3 y cant o ostyngiadau yn yr allyriadau blynyddol yn erbyn llinell sylfaen 2006-10, a'n hymrwymiad i sicrhau gostyngiad 40 y cant mewn gollyngiadau erbyn 2020 yn erbyn llinell sylfaen 1990.

Leanne Wood: Mae pryderon wedi'u codi gyda mi ynghylch y niwed amgylcheddol a allai gael ei achosi gan y gorsafoedd biomas sy'n cael eu hargymell ar gyfer gwahanol rannau o Gymru. Mae biomas yn cael ei hyrwyddo fel ffynhonnell ynni adnewyddadwy, ond amcangyfrifir bod un orsaf bŵer biomas 50 MW yn cynhyrchu sawl miliwn tonnell yn ychwanegol o garbon deuocsid oherwydd y diffyg carbon sy'n cael ei greu pan mae coed a choedwigoedd yn cael eu torri a'u llosgi ar gyfer ynni. Mae pryder hefyd ynghylch faint o ddatgoedwigo fydd yn gorfod digwydd er mwyn cyflenwi deunydd i'r gorsafoedd hyn. A ydych yn cytuno y byddai'n fwy synhwyrol a chynaliadwy pe baem yn canolbwyntio ar ddatblygu ffurfiau mwy gwyrdd o gynhyrchu ynni os ydym am gyrraedd ein targedau ar leihau carbon? A wnewch chi ofyn i'r Gweinidog dros yr Amgylchedd, Cynaliadwyedd a Thai edrych ar ddatganiadau a chanllawiau'r Llywodraeth sy'n ymwneud â biomas ac ystyried a oes angen gwneud diwygiadau i adlewyrchu'r pryderon yr wyf wedi'u codi gyda chi heddiw?

Jocelyn Davies: Nid oes gennyf broblem yn cytuno â chi y dylem ddefnyddio'r ffurfiau mwyaf gwyrdd posibl, a chredaf na ddaw dim drwg o ymrwymo'r Gweinidog i edrych ar y Cofnod fel y gall ystyried yn union beth rydych wedi'i ddweud heddiw a'ch pryderon am biomas. Rydym yn gwybod ei bod yn hanfodol sicrhau bod biomas yn dod o ffynonellau cynaliadwy, a'n bod yn edrych ar ansawdd aer a materion eraill. Rwyf yn siŵr

sure that any new research and findings in this area will be of great interest.

Brian Gibbons: The lack of a market cost to air pollution has underpinned the market failure to address greenhouse gas emissions to date. I would be grateful if you could tell me whether the Welsh Assembly Government has made any representations to the UK Government to ensure that any plans to introduce a carbon price in the United Kingdom will not undermine the competitiveness of industry in Wales or disproportionately hit the most disadvantaged in our society?

Jocelyn Davies: You may be aware that the UK Committee on Climate Change has made recommendations on the use of a mechanism to ensure that the carbon price cannot drop too low. The Welsh Government would look to influence such a mechanism to ensure that it provides the stimulus for low-carbon investment, but it also considers the interests of those industries that produce carbon.

Blaenoriaethau ar gyfer y Gogledd

3. Darren Millar: *A wnaiff y Gweinidog amlinellu ei blaenoriaethau yn y Gogledd ar gyfer gweddill tymor y Cynulliad. OAQ(3)1466(ESH)*

Jocelyn Davies: We remain committed to fulfilling our 'One Wales' commitments across the North Wales region. That includes implementing the actions identified in our new climate change strategy, biodiversity protection, overseeing effective waste management, and increasing the supply of affordable homes. I am also looking forward to seeing the meerkats at the Welsh Mountain Zoo with you in March.

Darren Millar: Thank you for that response, Deputy Minister. I welcome the fact that you are standing in for your colleague, Jane Davidson, today, particularly as I imagine that Jane will be feeling a little bit like a St Trinian's naughty schoolgirl on the beach in Cancun, despite her commitment to the climate change and green agenda.

y bydd unrhyw ymchwil a chanfyddiadau newydd yn y maes hwn o ddiddordeb mawr.

Brian Gibbons: Mae diffyg cost farchnad ar gyfer llygredd aer wedi ychwanegu at fethiant y farchnad i fynd i'r afael ag allyriadau nwyon tŷ gwydr hyd yn hyn. Byddwn yn ddiolchgar pe gallech ddweud wrthyf a yw Llywodraeth Cynulliad Cymru wedi cyflwyno unrhyw sylwadau i Lywodraeth y DU i sicrhau na fydd unrhyw gynlluniau i gyflwyno pris carbon yn y Deyrnas Unedig yn tanseilio natur gystadleuol diwydiant yng Nghymru nac effeithio'n anghymesur ar y mwyaf difreintiedig yn ein cymdeithas?

Jocelyn Davies: Efallai y gwyddoch fod Pwyllgor y DU ar Newid yn yr Hinsawdd wedi gwneud argymhellion ar ddefnyddio mecanwaith i sicrhau na all pris carbon ostwng yn rhy isel. Byddai Llywodraeth Cymru yn gobeithio dylanwadu ar fecanwaith o'r fath i sicrhau ei fod yn darparu'r ysgogiad ar gyfer buddsoddiad carbon isel, ond ei fod hefyd yn ystyried buddiannau'r diwydiannau hynny sy'n cynhyrchu carbon.

Priorities for North Wales

3. Darren Millar: *Will the Minister outline her priorities for North Wales for the remainder of the Assembly term. OAQ(3)1466(ESH)*

Jocelyn Davies: Rydym yn parhau'n ymrwymedig i gyflawni ein hymrwymadau yn 'Cymru'n Un' ar draws rhanbarth Gogledd Cymru. Mae hynny'n cynnwys gweithredu'r camau a nodwyd yn ein strategaeth newydd ar newid yn yr hinsawdd, diogelu bioamrywiaeth, goruchwyllo rheoli gwastraff yn effeithiol, a chynyddu'r cyflenwad o dai fforddiadwy. Rwyf hefyd yn edrych ymlaen at weld y swricatïaid yn Sŵ Mynydd Cymru gyda chi ym mis Mawrth.

Darren Millar: Diolch am yr ymateb hwnnw, Ddirprwy Weinidog. Croesawaf y ffaith eich bod yma heddiw ar ran eich cydweithiwr, Jane Davidson, yn enwedig gan y gallaf ddychmygu y bydd Jane yn teimlo ychydig bach fel un o ferched drwg St Trinian's ar y traeth yn Cancun, er gwaethaf ei hymrwymiad i'r agenda werdd a newid yn

yr hinsawdd.

Further to your response, Deputy Minister, I am grateful that you will be visiting the north Wales coast strategic regeneration area and taking the time to visit the Welsh Mountain Zoo to have a photo taken with the meerkats, but you will also be discussing its important project, complementing the regeneration in Colwyn Bay. May I also ask that you take the opportunity, on the day that you visit, to meet with the Victoria Pier pressure group, which is actively campaigning to seek the restoration of the wonderful Victorian pier in my constituency which, unfortunately, is in a dilapidated state?

Jocelyn Davies: I do not think that St Trinian's comes within my executive functions, but I will check later.

Leanne Wood: Ask Leighton. [*Laughter.*]

Jocelyn Davies: That is possibly a matter for Leighton. As for whether I can possibly fit in a visit to the pier, you have invited me to a caravan park, to the zoo and now to the pier, and I think that you are about to step over the line. [*Laughter.*] However, if I can accommodate you on that date, I certainly will.

Janet Ryder: I am not sure whether you are aware, Deputy Minister, but Denbighshire County Council's local development plan proposes to treble the number of houses in the village of Bodelwyddan. Will you join me in condemning the unsustainable number of housing in that area and review the pressures being put on the local authority by the Welsh Assembly Government's housing and population projections?

Jocelyn Davies: You have raised this issue with me on a number of occasions. The Welsh Assembly Government does not set housing levels for local authorities, and those projections are just one strand of evidence that underpin all local development plans. Denbighshire's local development plan will be subject to public examination with an independent inspector who will review all the evidence to see if that plan is sound. Therefore, I cannot express a view on any

Ymhellach i'ch ymateb, Ddirprwy Weinidog, rwyf yn ddiolchgar y byddwch yn ymweld ag ardal adfywio strategol arfordir gogledd Cymru ac yn neilltuo amser i ymweld â'r Sw Mynydd i gael eich llun wedi'i dynnu gyda'r swricataid. Ond byddwch hefyd yn trafod eu prosiect pwysig, sy'n cyfrannu at adfywio Bae Colwyn. A gaf fi ofyn ichi hefyd gymryd y cyfle, ar ddiwrnod eich ymweliad, i gwrdd â grŵp pwysau Pier Victoria, sy'n ymgyrchu'n frwd i geisio adfer y pier Fictoraidd gwych yn fy etholaeth sydd, yn anffodus, wedi adfeilio?

Jocelyn Davies: Ni chredaf fod St Trinian's yn rhan o'm swyddogaethau gweithredol, ond holaf ynglŷn â hynny'n ddiweddarach.

Leanne Wood: Gofynnwch i Leighton. [*Chwerthin.*]

Jocelyn Davies: Mae hynny o bosibl yn fater i Leighton. O ran a fydd gennyf amser i ymweld â'r pier, rydych wedi fy ngwahodd i barc carafanau, i'r sw ac yn awr i'r pier, ac mi gredaf eich bod ar fin camu dros y llinell. [*Chwerthin.*] Fodd bynnag, os gallaf wneud amser ar eich cyfer ar y dyddiad hwnnw, yn sicr mi wnaf.

Janet Ryder: Nid wyf yn siŵr a ydych yn gwybod, Ddirprwy Weinidog, ond mae cynllun datblygu lleol Cyngor Sir Ddinbych yn cynnig treblu nifer y tai ym mhentref Bodelwyddan. A wnewch chi ymuno â mi i gondemnio'r nifer anghynladwy o dai yn yr ardal honno ac adolygu'r pwysau sy'n cael eu rhoi ar yr awdurdod lleol gan amcanestyniadau poblogaeth a thai Llywodraeth Cynulliad Cymru?

Jocelyn Davies: Rydych wedi codi'r mater hwn gyda mi sawl gwaith. Nid yw Llywodraeth Cynulliad Cymru yn gosod lefelau tai ar gyfer awdurdodau lleol, ac un elfen yn unig o dystiolaeth sy'n sail i'r holl gynlluniau datblygu lleol yw'r amcanestyniadau hynny. Bydd cynllun datblygu lleol sir Ddinbych yn destun archwiliad cyhoeddus gydag arolygydd annibynnol a fydd yn adolygu'r holl dystiolaeth i weld a yw'r cynllun hwnnw'n

aspect of that at the moment.

The Presiding Officer: Order. During those questions, Darren Millar chose to attack the Minister for environment in her absence.

Darren Millar: It was in jest.

The Presiding Officer: Order. I have received notification that the Minister for environment is representing the Welsh Government at an important international conference, and I received the appropriate notification that the Deputy Minister would be answering questions on her behalf. That is the end of the matter.

Darren Millar: May I respond?

The Presiding Officer: No, you may not respond. That is a ruling that I have made. You do not need to respond, unless you wish to withdraw your remarks.

Darren Millar: There was no intention to offend. It was certainly not an attack on the integrity of the Minister. In fact, I was pointing out that the Minister provides a good lead on environmental issues and the green agenda.

The Presiding Officer: Order. Darren Millar, either you withdraw or you quit while you are ahead.

Darren Millar: I will happily apologise for any offence that may have been caused. My comments were meant in jest, and were certainly not meant to be offensive or to be construed as an attack on the Minister.

Ymrwymiad i Gynaliadwyedd

4. Leanne Wood: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am ymrwymiad Llywodraeth Cynulliad Cymru i gynaliadwyedd. OAQ(3)1500(ESH)*

Jocelyn Davies: The Assembly Government confirmed in its sustainable development scheme, 'One Wales: One Planet', that sustainable development is its central

gadarn. Felly, ni allaf fynegi barn ar unrhyw agwedd ar hwnnw ar hyn o bryd.

Y Llywydd: Trefn. Yn ystod y cwestiynau hynny, dewisodd Darren Millar ymosod ar y Gweinidog dros yr amgylchedd yn ei habsenoldeb.

Darren Millar: Tynnu coes oedd hynny.

Y Llywydd: Trefn. Rwyf wedi cael gwybod bod y Gweinidog dros yr amgylchedd yn cynrychioli Llywodraeth Cymru mewn cynhadledd ryngwladol bwysig, a chefais fy hysbysu'n briodol y byddai'r Dirprwy Weinidog yn ateb cwestiynau ar ei rhan. Dyna ddiwedd ar y mater.

Darren Millar: A gaf ymateb?

Y Llywydd: Na, ni chewch ymateb. Mae hynny'n ddyfarniad rwyf wedi'i wneud. Nid oes angen ichi ymateb, oni bai eich bod yn dymuno tynnu eich sylwadau'n ôl.

Darren Millar: Nid oedd yn fwriad gennyf dramgwyddo. Yn sicr nid oedd yn ymosodiad ar ddiwylledd y Gweinidog. Yn wir, roeddwn yn nodi bod y Gweinidog yn rhoi arweiniad da ar faterion amgylcheddol ac ar yr agenda werdd.

Y Llywydd: Trefn. Darren Millar, naill ai rydych yn tynnu'ch sylwadau yn ôl neu'n rhoi'r gorau iddi tra rydych ar y blaen.

Darren Millar: Rwyf yn fodlon ymddiheuro am unrhyw dramgwydd a allai fod wedi ei achosi. Tynnu coes oedd bwriad fy sylwadau, ac yn sicr nid oeddynt i'w hystyried yn dramgwyddus ac yn sicr nid yn ymosodiad ar y Gweinidog.

Commitment to Sustainability

4. Leanne Wood: *Will the Minister make a statement on the Welsh Assembly Government's commitment to sustainability. OAQ(3)1500(ESH)*

Jocelyn Davies: Cadarnhaodd Llywodraeth y Cynulliad yn ei chynllun datblygu cynaliadwy, 'Cymru'n Un: Cenedl Un Blaned', mai datblygu cynaliadwy yw ei

organising principle. The sustainable development annual report for 2009-10, outlining our progress to date, was laid at the National Assembly on 21 September and debated in Plenary on 28 September.

Leanne Wood: Deputy Minister, it was remiss of me not to congratulate you on winning the award of Welsh Politician of the Year last night. I congratulate you on behalf of the Plaid Cymru group.

I wish to raise the issue of biomass plants with you again, however. A statement has been included in a recent version of 'Planning Policy Wales' that the sustainability of the sources of biomass fuel are not planning considerations. I understand that that has been scrutinised by lawyers in the Welsh Assembly Government, and deemed to be legally compatible with the sustainability clause in the Government of Wales Act 2006. At present, that clause imposes specific duties on the Welsh Ministers only to produce a scheme to promote sustainable development. As I argued earlier, there is a strong feeling out there that biomass plants and their environmental consequences run contrary to the aims of sustainability. Therefore, would you support in principle the changing of the clause in the Government of Wales Act 2006 to strengthen our commitment so that we promote and support sustainability?

Jocelyn Davies: You have already exhausted my knowledge of biomass with your earlier question, Leanne, but I thank you very much for your congratulations on behalf of the Plaid Cymru group. [*Laughter.*]

Prif Flaenoriaethau

5. Nerys Evans: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am ei phrif flaenoriaethau. OAQ(3)1473(ESH)*

Jocelyn Davies: Apart from getting through these questions, my priorities are as follows. [*Laughter.*] We remain committed to fulfilling the objectives set out in the 'One Wales' agreement, which include tackling fuel poverty, improving energy efficiency

hegwyddor drefniadol ganolog. Cafodd adroddiad blynyddol 2009-10 ar ddatblygu cynaliadwy, sy'n amlinellu ein cynnydd hyd yma, ei osod gerbron y Cynulliad Cenedlaethol ar 21 Medi a'i drafod yn y Cyfarfod Llawn ar 28 Medi.

Leanne Wood: Ddirprwy Weinidog, roeddwn ar fai am beidio â'ch llongyfarch ar ennill y wobwr Gwleidydd Cymreig y Flwyddyn neithiwr. Rwyf yn eich llongyfarch ar ran grŵp Plaid Cymru.

Fodd bynnag, rwyf am godi mater gorsafoedd biomas gyda chi eto. Mae datganiad wedi cael ei gynnwys mewn fersiwn ddiweddar o 'Polisi Cynllunio Cymru' nad yw cynaliadwyedd ffynonellau tanwydd biomas yn ystyriaethau cynllunio. Deallaf fod hynny wedi bod yn destun craffu gan gyfreithwyr yn Llywodraeth Cynulliad Cymru, a'i ystyried yn gyfreithiol gydnaws â'r cymal cynaliadwyedd yn Neddf Llywodraeth Cymru 2006. Ar hyn o bryd, mae'r cymal hwnnw'n gosod dyletswyddau penodol ar Weinidogion Cymru i gynhyrchu cynllun i hyrwyddo datblygu cynaliadwy yn unig. Fel y dadleuais yn gynharach, mae teimlad cryf bod gorsafoedd biomas a'r canlyniadau amgylcheddol yn eu sgîl yn groes i amcanion cynaliadwyedd. Felly, a fydech mewn egwyddor yn cefnogi newid y cymal yn Neddf Llywodraeth Cymru 2006 i gryfhau ein hymrwymiad fel ein bod yn hyrwyddo ac yn cefnogi cynaliadwyedd?

Jocelyn Davies: Rydych eisoes wedi dihybyddu fy ngwybodaeth am fomas gyda'ch cwestiwn blaenorol, Leanne. Ond hoffwn ddiolch yn fawr iawn ichi am eich llongyfarchiadau ar ran grŵp Plaid Cymru. [*Chwerthin.*]

Immediate Priorities

5. Nerys Evans: *Will the Minister make a statement on her immediate priorities. OAQ(3)1473(ESH)*

Jocelyn Davies: Ar wahân i ateb y cwestiynau hyn, mae fy mlaenoriaethau fel a ganlyn. [*Chwerthin.*] Rydym yn parhau'n ymrwymedig i gyflawni'r amcanion a nodir yng nghytundeb 'Cymru'n Un', sy'n cynnwys mynd i'r afael â thlodi tanwydd,

and supporting local authorities to deliver their duties for local environmental quality. We are also dedicated to accelerating the transition to a low-carbon economy in Wales.

Nerys Evans: You are doing a good job there, Deputy Minister. I wish to add my congratulations to those that Leanne has already expressed. The award is well deserved, partly for your work as Deputy Minister for housing and partly for your work on achieving the affordable housing target well ahead of schedule. We know that you are not one to rest on your laurels; therefore, how do you intend to build on this work, and develop affordable housing further in the remainder of this term?

2.30 p.m.

Jocelyn Davies: The Government's statistics were published recently, showing that we are exceeding our target a year early. The Assembly Government does not build any houses—other people do that—so the target has been reached by our partners in local government and in housing associations. For the remainder of my time in office, I will work hard with those partners to ensure that we continue to deliver. The estimate is that, by the end of the four years—because next year's figures will not come out until after the Assembly elections—we hope that the figure would be in the region of 8,000 houses.

Peter Black: You are still 2,000 short of your target on affordable housing, and you have failed to let out the houses that have been sold under the right to buy scheme, as is evidenced from your own papers on the Government website. Therefore, what action are you taking in relation to the 26,000 empty homes around Wales, many of which could be brought back into use as affordable homes? Does the Government have a coherent strategy by which it could do that? I know that you are working with several partners around Wales on this, but there still seems to be an absence of any coherent central strategy from your Government as to how to tackle this issue.

gwella effeithlonrwydd ynni a chefnogi awdurdodau lleol i gyflawni eu dyletswyddau ar gyfer ansawdd yr amgylchedd lleol. Rydym hefyd yn ymroddedig i gyflymu'r newid i economi carbon isel yng Nghymru.

Nerys Evans: Rydych yn gwneud gwaith da gyda hynny, Ddirprwy Weinidog. Hoffwn ychwanegu fy llongyfarchiadau at rai Leanne. Mae'r wobr yn haeddiannol iawn, yn rhannol am eich gwaith fel y Dirprwy Weinidog dros dai ac yn rhannol am eich gwaith ar gyrraedd y targed ar gyfer tai fforddiadwy yn llawer cynt na'r disgwyl. Rydym yn gwybod nad ydych yn un i orffwys ar eich rhwyfau. Felly, sut rydych yn bwriadu adeiladu ar y gwaith hwn, a datblygu tai fforddiadwy ymhellach yn ystod gweddill y tymor hwn?

Jocelyn Davies: Cafodd ystadegau'r Llywodraeth eu cyhoeddi'n ddiweddar, gan ddangos ein bod yn rhagori ar ein targed flwyddyn yn gynnar. Nid yw Llywodraeth y Cynulliad yn adeiladu tai—pobl eraill sy'n gwneud hynny—felly ein partneriaid mewn llywodraeth leol ac mewn cymdeithasau tai sydd wedi cyrraedd y targed. Ar gyfer gweddill fy nghyfnod yn y swydd, byddaf yn gweithio'n galed gyda'r partneriaid hynny i sicrhau y byddwn yn parhau i gyflawni. Yr amcangyfrif yw y bydd y ffigur erbyn diwedd y pedair blynedd—oherwydd ni fydd ffigurau y flwyddyn nesaf yn ymddangos tan ar ôl etholiadau'r Cynulliad—yn agos at 8,000 o dai gobeithio.

Peter Black: Rydych yn dal 2,000 yn brin o'ch targed ar dai fforddiadwy, ac rydych wedi methu â gosod y tai sydd wedi cael eu gwerthu o dan y cynllun hawl i brynu, fel y gwelir oddi wrth eich papurau chi eich hun ar wefan y Llywodraeth. Felly, pa gamau rydych yn eu cymryd mewn perthynas â'r 26,000 o gartrefi gwag ar draws Cymru, y gallai llawer ohonynt gael eu hadfer i'w defnyddio fel tai fforddiadwy? A oes gan y Llywodraeth strategaeth gydlynol ar gyfer gallu gwneud hynny? Gwn eich bod yn gweithio gyda nifer o bartneriaid ledled Cymru ar hyn, ond mae'n dal yn ymddangos nad oes gan eich Llywodraeth unrhyw strategaeth gydlynol ganolog ar gyfer mynd

i'r afael â'r mater hwn.

Jocelyn Davies: These statistics are released under the code of practice for official statistics. I remind you that there can be no ministerial interference with the gathering of those statistics; it is in fact against the code of practice. Therefore, I do not believe that you should give the impression that I have somehow massaged those figures. None of us want to see empty properties when so many people want and need homes—it is a completely wasted resource. We are working with our partners to bring forward a best practice guide, and we are also working with people in local government, housing associations and the private and voluntary sectors, to put together a coherent strategy that people can use locally.

Peter Black: No-one is disputing that you have provided 6,700 affordable homes. However, your target is to provide a net increase of 6,700 homes, which means that you need to discount from it the homes that have been demolished and the houses that have been sold under the right to buy. I know that you dispute the issue on the right to buy, but I wish to draw your attention to the housing needs research paper on your Government website, which explicitly states that houses sold under the right to buy should be excluded from these targets. Therefore, given that there is Government-commissioned research backing up my assertion that you have not reached your target, how are you able to claim that you have exceeded this target, when you have not?

Jocelyn Davies: Again, I point you to the code of practice on official statistics; in fact, I will send you a copy. Ministers cannot interfere with decisions on how data are collected, what is collected and what is published, which is quite right. The official statistics, which have not been collected, approved or massaged by me, show that we have already succeeded in securing 6,700 additional affordable homes, and I am happy to stand by those statistics.

Peter Black: I want to make it clear that I am not accusing you of breaking your own code

Jocelyn Davies: Mae'r ystadegau hyn yn cael eu rhyddhau o dan y cod ymarfer ar gyfer ystadegau swyddogol. Hoffwn eich atgoffa na chaiff gweinidogion ymyrryd â'r gwaith o gasglu'r ystadegau hynny. Yn wir mae hynny'n groes i'r cod ymarfer. Felly, nid wyf yn credu y dylech roi'r argraff fy mod wedi chwarae mewn rhyw ffordd â'r ffigurau hynny. Nid oes neb yma am weld eiddo gwag pan mae cynifer o bobl angen ac eisiau cartrefi—mae'n adnodd cwbl wastraff. Rydym yn gweithio gyda'nartneriaid i gyflwyno canllaw arfer gorau. Rydym hefyd yn gweithio gyda phobl mewn llywodraeth leol, cymdeithasau tai a'r sectorau preifat a gwirfoddol, i lunio strategaeth gydlynol y gall pobl ei defnyddio'n lleol.

Peter Black: Nid oes neb yn dadlau nad ydych wedi darparu 6,700 o dai fforddiadwy. Fodd bynnag, eich targed yw darparu cynnydd net o 6,700 o gartrefi, sy'n golygu bod angen ichi dynnu ohono'r cartrefi sydd wedi cael eu dymchwel a'r tai sydd wedi cael eu gwerthu o dan yr hawl i brynu. Gwn eich bod yn anghytuno â'r mater o ran yr hawl i brynu, ond hoffwn dynnu'ch sylw at y papur ymchwil ar anghenion tai ar wefan eich Llywodraeth, sy'n datgan yn glir na ddylai tai a werthwyd o dan yr hawl i brynu gael eu cynnwys yn y targedau hyn. Felly, gan gofio bod ymchwil a gomisiynwyd gan y Llywodraeth ar gael sy'n cadarnhau fy haerriad nad ydych wedi cyrraedd eich targed, sut y gallwch hawlio eich bod wedi rhagori ar y targed hwn, pan nad ydych wedi gwneud hynny?

Jocelyn Davies: Unwaith eto, fe'ch cyfeiriaf at y cod ymarfer ar ystadegau swyddogol; a dweud y gwir, anfonaf gopi atoch. Ni all Gweinidogion ymyrryd â phenderfyniadau ar sut y caiff data eu casglu, yr hyn sy'n cael ei gasglu a'r hyn sy'n cael ei gyhoeddi, sy'n hollol iawn. Mae'r ystadegau swyddogol, nad ydynt wedi cael eu casglu, eu cymeradwyo na'u newid gennyf fi, yn dangos ein bod eisoes wedi llwyddo i sicrhau 6,700 o dai fforddiadwy ychwanegol, ac rwyf yn fodlon glynu wrth yr ystadegau hynny.

Peter Black: Hoffwn ddatgan yn glir nad wyf yn eich cyhuddo chi o dorri'ch cod

of practice. However, I am saying that the promise that you made in the ‘One Wales’ agreement has not been reached, because you have failed to take account of the wording of that agreement, which states that there should be a net increase. Although I do not dispute that you have 6,700 additional affordable homes, the target is that it should be a net increase, which you have not achieved.

Jocelyn Davies: I believe that you have added the words ‘net increase’; they are your words—

Peter Black: No, it is in your ‘One Wales’ agreement.

Jocelyn Davies: It is 6,500 additional affordable homes—

The Presiding Officer: Order. I am not having a discussion about the ‘One Wales’ agreement; you can discuss it outside.

Jocelyn Davies: I am still happy to congratulate my partners in the housing world in Wales. They said at the outset that they wanted to help us reach this target. We have made the necessary changes, and they have certainly met the challenge, and I will be eternally grateful to them.

Jeff Cuthbert: I add my congratulations to you for your success last night in being named politician of the year.

Deputy Minister, recycling is a priority for the Welsh Assembly Government, and that certainly includes the composting of organic materials. You will be aware of the Bryn Composting site in my constituency, which has caused serious problems of odour pollution for the residents of Pen-y-bryn, Gelligaer and Nelson. Indeed, a petition containing many hundreds of signatures has been submitted by residents to the Petition Committee on this matter. Do you agree with me, Deputy First Minister—[*Laughter.*] Sorry, I was promoting you there. Do you agree, Deputy Minister, that it is always important to balance the need for improving recycling targets, including full composting, with the rights of local people to live without pollution nuisance, and that it is important

ymarfer eich hun. Ond, rwyf fi yn dweud nad yw'r addewid a wnaethoch yng nghytundeb ‘Cymru'n Un’ wedi'i gyflawni, oherwydd eich bod wedi methu ag ystyried geiriad y cytundeb hwnnw, sy'n datgan y dylid cael cynnydd net. Er nad wyf yn amau nad oes gennych 6,700 o dai fforddiadwy ychwanegol, y targed yw y dylai fod yn gynnydd net, ac nid ydych wedi cyflawni hynny.

Jocelyn Davies: Credaf mai chi sydd wedi ychwanegu'r geiriau ‘cynnydd net’; eich geiriau chi ydynt—

Peter Black: Na, maent yn eich cytundeb ‘Cymru'n Un’.

Jocelyn Davies: Mae'n 6,500 o dai fforddiadwy ychwanegol—

Y Llywydd: Trefn. Nid wyf am gael trafodaeth am gytundeb ‘Cymru'n Un’; gallwch ei drafod y tu allan.

Jocelyn Davies: Rwyf yn dal yn hapus i longyfarch fy mhartneriaid yn y byd tai yng Nghymru. Roeddynt yn dweud ar y cychwyn eu bod am ein helpu i gyrraedd y targed hwn. Rydym wedi gwneud y newidiadau angenrheidiol, ac yn sicr maent wedi ateb yr her, a byddaf yn fythol ddiolchgar iddynt.

Jeff Cuthbert: Hoffwn innau eich llongyfarch am eich llwyddiant neithiwr yn cael eich enwi'n wleidydd y flwyddyn.

Ddirprwy Weinidog, mae ailgylchu yn flaenoriaeth i Lywodraeth Cynulliad Cymru, ac mae hynny'n sicr yn cynnwys compostio deunyddiau organig. Byddwch yn gwybod am safle Compostio Bryn yn fy etholaeth i, sydd wedi achosi problemau difrifol o ran llygredd arogl i drigolion Pen-y-bryn, Gelligaer a Nelson. Yn wir, mae deiseb yn cynnwys cannoedd o lofnodion wedi cael ei chyflwyno gan drigolion i'r Pwyllgor Deisebau ar y mater hwn. A ydych yn cytuno â mi, Ddirprwy Brif Weinidog—[*Chwerthin.*] Mae'n ddrwg gennyf, roeddwn yn eich dyrchafu. A ydych yn cytuno, Ddirprwy Weinidog, ei bod bob amser yn bwysig cael cydbwysedd rhwng yr angen i wella targedau ailgylchu, gan gynnwys compostio llawn, a hawliau pobl leol i fyw heb niwsans llygredd,

that the Environment Agency, provided it has sufficient evidence, uses its powers to suspend operations until it can identify and correct the source of the pollution?

Jocelyn Davies: I understand entirely the concerns about this issue, and I know that you have recently been in correspondence with the Minister about this. Living with a smell can have a considerable impact on residents. I assure you, Jeff, that this is being taken seriously. We expect the Environment Agency to continue to work with you, the residents and the operator of the site to address this, and the Environment Agency is to use all its powers, as necessary. I will bring this to the attention of Jane Davidson and ask her to meet with you to discuss this matter to see if we can find a way forward.

Brian Gibbons: I add my congratulations from the Labour benches, as did Jeff Cuthbert, on your award last night. It is well due—congratulations.

I do not know whether you are in a position to provide the Assembly with any information as to whether or not the Department for Environment, Sustainability and Housing has had discussions with the Department for Social Justice and Local Government on local government's power to exploit opportunities to sell electricity to the national grid, and whether or not such opportunities might be a way of contributing to easing some of the pressures on local government in Wales.

Jocelyn Davies: I know that local authorities have had the ability to do this only since August, so I suppose that it is a little early to say. I have no idea if there have been discussions between those departments, but I know that Jane Davidson will want to discuss this with us all at every opportunity. I know that she is very keen to pursue it. I will ask the Minister to write to you if there has been any communication between those two departments and bring you up to date with it, but it is very early days.

a'i bod yn bwysig bod Asiantaeth yr Amgylchedd, gyhyd â bod ganddi ddigon o dystiolaeth, yn defnyddio'i phwerau i atal gweithrediadau nes y gall ganfod a chywiro tarddiad y llygredd?

Jocelyn Davies: Rwyf yn deall y pryderon yn iawn am y mater hwn, a gwn eich bod wedi gohebu'n ddiweddar â'r Gweinidog am hyn. Mae byw ag arogl yn gallu cael effaith sylweddol ar drigolion. Gallaf eich sicrhau, Jeff, bod hyn yn cael ei gymryd o ddifrif. Rydym yn disgwyl i Asiantaeth yr Amgylchedd barhau i weithio gyda chi, y trigolion a gweithredwr y safle i ddelio â hyn, ac mae Asiantaeth yr Amgylchedd i ddefnyddio ei holl phwerau, yn ôl yr angen. Byddaf yn dod â hyn i sylw Jane Davidson ac yn gofyn iddi gyfarfod â chi i drafod y mater hwn i weld a allwn ddod o hyd i ffordd ymlaen.

Brian Gibbons: Hoffwn innau eich llongyfarch o'r meinciau Llafur, fel y gwnaeth Jeff Cuthbert, am eich gwobr neithiwr. Mae'n haeddiannol—llongyfarchiadau.

Nid wyf yn gwybod a ydych mewn sefyllfa i ddarparu gwybodaeth i'r Cynulliad ynghylch a yw Adran yr Amgylchedd, Cynaliadwyedd a Thai wedi cael trafodaethau gyda'r Adran Cyfiawnder Cymdeithasol a Llywodraeth Leol ar bŵer llywodraeth leol i fanteisio ar gyfleoedd i werthu trydan i'r grid cenedlaethol, a ph'un ai a allai cyfleoedd o'r fath fod yn ffordd o gyfrannu at leddfu rhai o'r pwysau sydd ar lywodraeth leol yng Nghymru.

Jocelyn Davies: Gwn mai dim ond ers mis Awst y mae awdurdodau lleol wedi gallu gwneud hyn, felly mae'n debyg ei bod braidd yn gynnar i ddweud. Nid oes gennyf syniad a oes trafodaethau wedi'u cynnal rhwng yr adrannau hynny, ond gwn y bydd Jane Davidson am drafod hyn gyda phawb ar bob cyfle posibl. Gwn ei bod yn awyddus iawn i ddatblygu hyn. Byddaf yn gofyn i'r Gweinidog ysgrifennu atoch os oes unrhyw gyfathrebu wedi bod rhwng y ddwy adran hynny a rhoi'r newyddion diweddaraf ynghylch hynny ichi, ond mae'n ddyddiau cynnar iawn.

Dyraniad Cyllideb

6. Nick Ramsay: *Pa drafodaethau y mae'r Gweinidog wedi'u cael ynghylch y dyraniad yng nghyllideb ddrafft 2011-12 i'r portffolio Amgylchedd, Cynaliadwyedd a Thai. OAQ(3)1493(ESH)*

Jocelyn Davies: We have had regular discussions at Cabinet as part of the budget planning round. I have also had ministerial bilateral meetings with the Minister for Business and Budget regarding the allocation to the environment, sustainability and housing portfolio.

Nick Ramsay: I also add my congratulations to your winning of the award last night. The way in which you have seamlessly fitted into this role today shows that that award was well deserved.

As you are probably aware, I chair the Assembly's cross-party biodiversity group, and something that has come to my attention in recent months is the way in which the Assembly views the issue of conservation, in that it is something that always has to be invested in. There is such a term as 'net environmental gain', and conservation itself can provide an economic boost. That has not always been recognised in the past. Given that sustainability is such a core feature of what we do and that, hopefully, following a 'yes' vote next year, it will increase in importance, can you give us an assurance that in your discussions, and in the Minister's discussions, with the other departments, you will not just look at sustainability as being a cost, but factor it in as something that can put Wales on the map? Projects such as the Newport wetlands, for instance, can provide a very big tourism boost, and if you look at it in terms of Wales's overall economic assets, that is something that should be praised and spoken about.

2.40 p.m.

Jocelyn Davies: I concur entirely with your wishes for a successful referendum next year so that we will be in a better position to

Budget Allocation

6. Nick Ramsay: *What discussions has the Minister had regarding the 2011-12 draft budget allocation to the Environment, Sustainability and Housing portfolio. OAQ(3)1493(ESH)*

Jocelyn Davies: Rydym wedi cael trafodaethau rheolaidd yn y Cabinet fel rhan o gylch cynllunio'r cyllideb. Rwyf hefyd wedi cael cyfarfodydd dwyochrog gweinidogol gyda'r Gweinidog dros Fusnes a'r Gyllideb ynghylch dyrannu i'r portffolio amgylchedd, cynaliadwyedd a thai.

Nick Ramsay: Rwyf finnau hefyd am eich llongyfarch ar ennill y wobwr neithiwr. Mae'r ffordd yr ydych wedi ysgwyddo'r rôl hon yn ddiraffferth heddiw yn dangos bod y wobwr yn haeddiannol.

Fel y gwyddoch mae'n debyg, rwyf yn gadeirydd grŵp bioamrywiaeth trawsbleidiol y Cynulliad, ac un peth sydd wedi dod i'm sylw yn ystod y misoedd diwethaf yw'r ffordd y mae'r Cynulliad yn ystyried mater cadwraeth, o ran ei fod yn rhywbeth y mae'n rhaid buddsoddi ynddo drwy'r amser. Mae'r term 'enillion amgylcheddol net' ar gael, a gall cadwraeth ei hun rhoi hwb economaidd. Nid yw hynny bob amser wedi cael ei gydnabod yn y gorffennol. O gofio bod cynaliadwyedd yn nodwedd mor greiddiol o'r hyn rydym yn ei wneud, ac y bydd, gobeithio, yn dilyn pleidlais 'ie' y flwyddyn nesaf, yn cynyddu mewn pwysigrwydd, a allwch roi sicrwydd inni na fyddwch yn eich trafodaethau, ac yn nhrafodaethau'r Gweinidog, gyda'r adrannau eraill, yn edrych ar gynaliadwyedd fel cost yn unig, ond yn ei ystyried fel rhywbeth a all roi Cymru ar y map? Mae prosiectau fel gwlyptiroedd Casnewydd, er enghraifft, yn gallu rhoi hwb mawr iawn i dwristiaeth, ac os edrychwch arno o safbwynt asedau economaidd cyffredinol Cymru, mae hynny'n rhywbeth y dylid ei ganmol ac y dylid sôn amdano.

Jocelyn Davies: Cytunaf yn llwyr â'ch dymuniadau i gael refferendwm llwyddiannus y flwyddyn nesaf fel y byddwn

address many of the issues that Members are interested in. You are right that the environment, protecting the environment and conservation should not be seen just as a cost but as a win-win situation that brings economic benefits. I know that the Minister would want me to give you full marks, because it is obvious that you have been listening to everything that she has said over the last few years. You were definitely on message.

Chris Franks: What representations has the Welsh Government received regarding the proposed incinerator in Splott, Cardiff? Campaigners were disappointed that the Environment Agency decided to give it the go-ahead.

Jocelyn Davies: Individual sites, operations, applications and so on are a matter for individual local authorities and the Environment Agency, so the Minister would not have been involved in any decision, as she would have an appellant role. The Welsh Assembly Government's waste strategy sets a target of 70 per cent recycling and composting and a cap on energy from waste of 30 per cent by 2025. If you have any specific issues relating to the incinerator at Splott, I suggest that you write to the Ministers so that your concerns can be taken up.

Kirsty Williams: One of the stated objectives of the Government's invest-to-save fund is to

'transform the operational efficiency of public services and generate significant cash-releasing efficiency savings'.

In the current budget round, the Minister for the environment has successfully bid for some £3 million-worth of invest-to-save funding, yet, when asked at committee what the resulting savings of that investment would be, she said that she was unable to answer and would endeavour to do so in writing. I have subsequently received a letter from the Minister that says that she could set out the benefits arising from the bids, but no

mewn gwell sefyllfa i fynd i'r afael â llawer o'r materion y mae gan yr Aelodau ddi-ddordeb ynddynt. Rydych yn iawn na ddylid ystyried yr amgylchedd, gwarchod yr amgylchedd a chadwraeth fel cost yn unig ond yn bethau lle mae pawb ar eu hennill ac sy'n dod â manteision economaidd. Rwyf yn gwybod y byddai'r Gweinidog am imi roi marciau llawn ichi, oherwydd mae'n amlwg eich bod wedi bod yn gwrando ar bopeth y mae wedi'i ddweud yn ystod y blynyddoedd diwethaf. Roeddech yn bendant ar y trywydd iawn.

Chris Franks: Pa sylwadau y mae Llywodraeth Cymru wedi'u derbyn ynghylch y llosgydd arfaethedig yn Sblot, Caerdydd? Roedd ymgyrchwyr yn siomedig bod Asiantaeth yr Amgylchedd wedi penderfynu rhoi ei sêl bendith iddo.

Jocelyn Davies: Mater i awdurdodau lleol unigol ac Asiantaeth yr Amgylchedd yw safleoedd, gweithrediadau, ceisiadau unigol ac yn y blaen, ac felly ni fyddai'r Gweinidog wedi bod yn rhan o unrhyw benderfyniad, gan y byddai ganddi rôl apelydd. Mae strategaeth gwastraff Llywodraeth Cynulliad Cymru yn gosod targed o 70 y cant o ailgylchu a chompostio a chap o 30 y cant ar ynni o wastraff erbyn 2025. Os oes gennych unrhyw bryderon penodol yn ymwneud â'r llosgydd yn Sblot, awgrymaf eich bod yn ysgrifennu at y Gweinidogion fel y gellir ystyried eich pryderon.

Kirsty Williams: Un o amcanion datganedig cronfa buddsoddi i arbed y Llywodraeth yw

'trawsnewid effeithlonrwydd gweithredol gwasanaethau cyhoeddus a chynhyrchu arbedion effeithlonrwydd sylweddol sy'n rhyddhau arian'.

Yn y cylch cyllideb cyfredol, mae'r Gweinidog dros yr amgylchedd wedi gwneud cais llwyddiannus am oddeutu £3 miliwn o nawdd buddsoddi i arbed. Ac eto, pan ofynnwyd iddi mewn pwyllgor beth fyddai'r arbedion o'r buddsoddiad hwnnw, dywedodd nad oedd yn gallu ateb ac y byddai'n ymdrechu i wneud hynny'n ysgrifenedig. Ers hynny rwyf wedi cael llythyr gan y Gweinidog yn dweud y gallai nodi'r

direct payment calculations had been gone into. Therefore, the Minister has successfully bid for £3 million from a fund that is designed to deliver efficiency savings, but she is unable to say what efficiency savings will be accrued from that. Do you agree that it is worrying that such a significant amount of money has been allocated from the invest-to-save fund without evidence to suggest that that investment will result in significant savings to the public purse?

Jocelyn Davies: If the Minister was not able to tell you off the top of her head about the £3 million within her portfolio, I do not think that I can be expected to do so. The invest-to-save fund uses criteria for bids and I doubt whether any bid would be successful unless it met them. I will ensure that the criteria are sent to you, Kirsty, so that you can see for yourself.

Lefelau Tlodi Tanwydd

7. David Lloyd: *A wnaiff y Gweinidog roi'r wybodaeth ddiweddaraf am lefelau tlodi tanwydd. OAQ(3)1476(ESH)*

Jocelyn Davies: Around 26 per cent of households in Wales are estimated to be in fuel poverty. We have helped over 124,000 households through the home energy efficiency scheme, and the new improved scheme will provide more support to fuel-poor households. Arbed will also improve over 6,000 homes in low-income areas of Wales.

David Lloyd: Diolch yn fawr am yr ateb cynhwysfawr hwnnw, Ddirprwy Weinidog. Yr wyf innau am eich llongyfarch ar eich llwyddiant neithiwr.

Byddwch yn ymwybodol o'r cannoedd o farwolaethau yng Nghymru bob gaef o achos yr oerfel a byddwch hefyd yn ymwybodol, yr wyf yn siŵr, o ganllawiau'r siarter tlodi tanwydd. Pa gynnydd a welwyd yn y gweithgaredd i wireddu dyheadau'r siarter honno?

manteision sy'n deillio o'r ceisiadau, ond nad oes unrhyw gyfrifiadau o ran taliadau uniongyrchol wedi cael eu gwneud. Felly, mae'r Gweinidog wedi gwneud cais llwyddiannus am £3 miliwn o gronfa sydd i fod i ddarparu arbedion effeithlonrwydd, ond nid yw'n gallu dweud pa arbedion effeithlonrwydd a fydd yn cael eu gwneud yn sgîl hynny. A ydych yn cytuno ei fod yn fater pryder bod swm mor sylweddol wedi cael ei neilltuo o'r gronfa buddsoddi i arbed heb dystiolaeth i awgrymu y bydd y buddsoddiad hwnnw'n arwain at arbedion sylweddol i'r pwrs cyhoeddus?

Jocelyn Davies: Os nad oedd y Gweinidog yn gallu dweud wrthyfch ar y pryd am y £3 miliwn yn ei phortffolio, ni chredaf fod disgwyl i mi wneud hynny. Mae'r gronfa buddsoddi i arbed yn defnyddio meini prawf ar gyfer ceisiadau a go brin y byddai unrhyw gais yn llwyddiannus oni bai y byddai'n eu bodloni. Gwnaf yn siŵr bod y meini prawf yn cael eu hanfon atoch, Kirsty, fel y gallwch weld drosoch eich hun.

Fuel Poverty Levels

7. David Lloyd: *Will the Minister give an update on fuel poverty levels. OAQ(3)1476(ESH)*

Jocelyn Davies: Amcangyfrifir bod tua 26 y cant o gartrefi Cymru yn dioddef tlodi tanwydd. Rydym wedi helpu dros 124,000 o aelwydydd drwy'r cynllun effeithlonrwydd ynni cartref, a bydd y cynllun newydd gwell yn darparu rhagor o gymorth i gartrefi sy'n wynebu tlodi tanwydd. Bydd Arbed hefyd yn gwella dros 6,000 o gartrefi mewn ardaloedd incwm isel yng Nghymru.

David Lloyd: Thank you for that comprehensive response, Deputy Minister. I also congratulate you on your success last night.

You will be aware of the hundreds of excess winter deaths in Wales every year caused by the cold weather and you will also be aware, I am sure, of the guidance provided by the fuel poverty charter. What progress has been made on the implementation of the charter's aspirations?

Jocelyn Davies: You may be aware that the provisional statistics for last winter show fewer excess winter deaths than in the winter of 2008-09, and I am very pleased about that. There are a number of factors that play into the issue of fuel poverty, including fuel prices, of course, and income levels. There is very little influence that we, as an Assembly Government, can have on those things; however, energy efficiency can help matters, and we can help with that. I have mentioned Arbed and the home energy efficiency scheme; we also need to think about the flu vaccine, ensuring that people can keep warm, taking care when outside, avoiding infections, and neighbours checking on vulnerable people, in relation to preventing excess winter deaths. When the new scheme comes in next year, I think that we will see help being better targeted at the most vulnerable group.

Mark Isherwood: From next April, the Welsh Government is replacing the home energy efficiency scheme with the all-Wales fuel poverty programme, which is a bit of a flash Harry of a scheme. Tightened eligibility criteria linked to the energy efficiency of a property will determine whether householders are in receipt of means-tested benefits. How do you respond to the concern expressed by Age Cymru that these criteria could lead to fuel-poor older householders not being eligible for full support? Partial grants are unlikely to benefit large numbers of fuel-poor householders who are, by definition, unlikely to be able to afford a significant proportion of the cost of improvements.

Jocelyn Davies: We feel that the new HEES scheme, which comes into force in April, will be more effective in identifying fuel-poor households. It will support those with the lowest incomes and will give advice, support, and offer a wider range of measures and higher grants maximums to those living in the least energy-efficient homes. It will, therefore, help us to target the neediest, so I

Jocelyn Davies: Efallai eich bod yn gwybod bod yr ystadegau dros dro ar gyfer y gaeaf diwethaf yn dangos y cafwyd llai o farwolaethau ychwanegol yn y gaeaf nag yn ystod gaeaf 2008-09, ac rwyf yn falch iawn o hynny. Mae nifer o ffactorau sy'n gysylltiedig â mater tlodi tanwydd, gan gynnwys prisiau tanwydd, wrth gwrs, a lefelau incwm. Ychydig iawn o ddylanwad y gallwn ni, fel Llywodraeth y Cynulliad, ei gael ar y pethau hynny. Fodd bynnag, gall effeithlonrwydd ynni helpu gyda'r materion hyn, a gallwn ni helpu gyda hynny. Rwyf wedi crybwyll Arbed a'r cynllun effeithlonrwydd ynni cartref. Mae angen inni hefyd feddwl am y brechiad ffliw, sicrhau bod modd i bobl gadw'n gynnes, bod yn ofalus yn yr awyr agored, osgoi heintiau, a chymdogion yn cadw golwg ar bobl fregus, mewn perthynas ag atal marwolaethau gormodol yn ystod y gaeaf. Pan ddaw'r cynllun newydd i fodolaeth y flwyddyn nesaf, credaf y byddwn yn gweld cymorth yn cael ei dargedu'n well at y grŵp mwyaf agored i niwed.

Mark Isherwood: O fis Ebrill nesaf ymlaen, mae Llywodraeth Cymru yn disodli'r cynllun effeithlonrwydd ynni cartref gyda'r rhaglen tlodi tanwydd ar gyfer Cymru gyfan, sy'n *flash Harry* braidd o gynllun. Bydd meini prawf cymhwysedd mwy llym sy'n gysylltiedig ag effeithlonrwydd ynni eiddo yn penderfynu a yw deiliaid tai yn derbyn budd-daliadau sy'n dibynnu ar brawf modd. Sut ydych yn ymateb i bryder Age Cymru y gallai'r meini prawf hyn olygu na fydd pobl hŷn sy'n ddeiliaid tai ac sydd mewn tlodi tanwydd fod yn gymwys i dderbyn cefnogaeth lawn? Mae'n debyg na fydd grantiau rhannol o fudd i nifer mawr o ddeiliaid tai sydd mewn tlodi tanwydd, pobl sydd, drwy ddiffiniad, yn annhebygol o allu fforddio cyfran sylweddol o gost y gwelliannau.

Jocelyn Davies: Teimlwn y bydd y cynllun HEES newydd, a ddaw i rym ym mis Ebrill, yn fwy effeithiol o ran pennu cartrefi sy'n dioddef tlodi tanwydd. Bydd yn cefnogi'r rheini ar yr incwm isaf a bydd yn rhoi cyngor, cymorth, ac yn cynnig ystod ehangach o fesurau ac uchafsymiau grantiau uwch i bobl sy'n byw yn y cartrefi lleiaf ynni-effeithlon. Bydd, felly, yn ein helpu i

do not agree with your assessment that it is a flash-Harry scheme. I am sure that many of us will be concerned about two of the three issues that I mentioned to Dai, namely fuel prices and income levels; these are better influenced by the UK Government, and let us hope that changes to the benefits system do not push more people into fuel poverty.

Eleanor Burnham: We have all seen examples. Recently, I went to Abergele, in Darren's constituency, and met a couple at their invitation. It is very heartening, although there have been examples where HEES has not worked very well. I am concerned about the changes to the HEES scheme, which others have mentioned. Many of us will be writing to UK Ministers regarding the issue raised by the Office of Gas and Electricity Markets about the increased profits of energy suppliers. My understanding is that profits have gone up from about £65 per customer to about £90 per customer for many suppliers, and that is unacceptable. What are you able to do to help the people that might not be covered by your new all-Wales fuel programme?

Jocelyn Davies: As I said, we are targeting that programme at the neediest: those who are on the lowest incomes with the homes hardest to treat and heat. The HEES scheme has been incredibly successful and popular; you say that you have seen examples where the scheme has not worked that well, but, given that it has helped 124,000 homes, you may find one or two examples where it has not gone as well as it has elsewhere. I am pleased that you are lobbying the UK Government about one of the things that can push people into fuel poverty, namely fuel prices, and I hope that you will do the same on income levels.

2.50 p.m.

We also have the Arbed scheme, which is currently active in the regeneration areas, and which takes a street-by-street, whole-house approach. We are using our funds to lever in considerable match funding from elsewhere.

dargeddu'r bobl fwyaf anghenus. Felly nid wyf yn cytuno â'ch asesiad ei fod yn *flash Harry* o gynllun. Rwyf yn siŵr y bydd llawer ohonom yn bryderus am ddau o'r tri mater a grybwyllais wrth Dai, sef prisiau tanwydd a lefelau incwm. Mae Llywodraeth y DU yn gallu dylanwadu'n well ar y rhain, a gadewch inni obeithio na fydd newidiadau i'r system fudd-daliadau'n gwrthio mwy o bobl i dlodi tanwydd.

Eleanor Burnham: Rydym i gyd wedi gweld enghreifftiau. Yn ddiweddar, euthum i Abergele, yn etholaeth Darren, a chyfarfod â chwpl ar ôl cael gwahoddiad ganddynt. Mae'n galonogol iawn, er y cafwyd enghreifftiau lle nad yw HEES wedi gweithio'n dda iawn. Rwyf yn poeni am y newidiadau i'r cynllun HEES y mae eraill wedi cyfeirio atynt. Bydd llawer ohonom yn ysgrifennu at Weinidogion y DU ynghylch y mater a godwyd gan y Swyddfa Marchnadoedd Nwy a Thyrdan am y cynnydd yn elw cyflenwyr ynni. Deallaf fod yr elw wedi codi o tua £65 y cwsmer i tua £90 y cwsmer i lawer o gyflenwyr, ac nid yw hynny'n dderbyniol. Beth y gallwch ei wneud i helpu'r bobl na fyddant o bosibl yn dod o dan eich rhaglen tanwydd newydd i Gymru gyfan?

Jocelyn Davies: Fel y dywedais, rydym yn targedu'r rhaglen honno at y bobl fwyaf anghenus: y rhai sydd ar yr incwm isaf ac â'r cartrefi anoddaf eu trin a'u gwresogi. Mae'r cynllun HEES wedi bod yn eithriadol o lwyddiannus a phoblogaidd; rydych yn dweud ichi weld enghreifftiau lle nad yw'r cynllun wedi gweithio cystal ond, o gofio ei fod wedi helpu 124,000 o gartrefi, efallai y ceir un neu ddwy enghraifft lle nad yw wedi gweithio gystal ag y gwnaeth mewn mannau eraill. Rwyf yn falch eich bod yn lobbio Llywodraeth y DU am un o'r pethau sy'n gallu gwrthio pobl i dlodi tanwydd, sef prisiau tanwydd, a gobeithio y byddwch yn gwneud yr un peth ar lefelau incwm.

Mae'r cynllun Arbed gennym hefyd, sydd ar hyn o bryd yn weithredol yn yr ardaloedd adfywio, ac sy'n gweithredu stryd wrth stryd, a fesul tŷ cyfan. Rydym yn defnyddio ein cronfeydd i ddenu arian cyfatebol sylweddol

There are 6,000 homes involved, regardless of tenure, because it is a street-by-street exercise, in the lowest income areas. We will assess the success of that scheme, and, hopefully, we can then build on that. So we have the new home energy efficiency scheme, which will target individuals, and Arbed, which takes an area-based approach.

o fannau eraill. Mae 6,000 o gartrefi'n gysylltiedig, beth bynnag fo'u deiliadaeth, gan ei fod yn ymarfer stryd wrth stryd, yn yr ardaloedd incwm isaf. Byddwn yn asesu llwyddiant y cynllun hwnnw, ac wedyn, gobeithio, gallwn adeiladu ar hwnnw. Felly, mae'r cynllun effeithlonrwydd ynni cartref newydd gennym, a fydd yn targedu unigolion, ac Arbed, sy'n gweithredu ar sail ardal.

Blaenoriaethau

8. Nick Bourne: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am ei blaenoriaethau allweddol ar gyfer gweddill y tymor Cynulliad hwn. OAQ(3)1508(ESH)*

Jocelyn Davies: We remain committed to fulfilling the objectives set out in the 'One Wales' agreement, which include tackling fuel poverty, improving energy efficiency and supporting local authorities to deliver their duties for local environmental quality. We are also dedicated to accelerating the transition to a low-carbon economy in Wales.

Nick Bourne: I offer my congratulations, Minister, and those of my group, on the award that you won last night. The ability and humour that you have shown here today in discharging questions shows why you won it.

We have had discussions about mobile and park homes, and some of the problems thrown up by them—not by the great mass of park homes, which are, no doubt, well-run, but the minority where there are problems in relation to licensing and so on. I know that the Minister has been discussing some of these issues with Westminster. Could you update us on where we stand in relation to this issue, which I know concerns many Members across the Chamber?

Jocelyn Davies: When we had the debate on park homes, a great many Members were very animated, because of the constituency casework generated by the small number of sites that are perhaps not as well-managed as they could be. As you know, Nick, there was a joint consultation with the UK Government,

Priorities

8. Nick Bourne: *Will the Minister make a statement on her key priorities for the remainder of this Assembly term. OAQ(3)1508(ESH)*

Jocelyn Davies: Rydym yn parhau'n ymrwymedig i gyflawni'r amcanion a nodir yng nghytundeb 'Cymru'n Un', sy'n cynnwys mynd i'r afael â thlodi tanwydd, gwella effeithlonrwydd ynni a chefnogi awdurdodau lleol i gyflawni'u dyletswyddau dros ansawdd yr amgylchedd lleol. Rydym hefyd yn ymrwymedig i gyflymu'r newid i economi carbon isel yng Nghymru.

Nick Bourne: Hoffwn i a'm grŵp eich llongyfarch, Weinidog, ar y wobr a enilloch neithiwr. Mae'r gallu a'r hiwmor rydych wedi'i ddangos yma heddiw wrth ateb cwestiynau yn dangos pam y gwnaethoch ei hennill.

Rydym wedi cael trafodaethau am gartrefi symudol a chartrefi mewn parc, a rhai o'r problemau y maent yn eu hachosi—nid gan y rhan fwyaf o gartrefi mewn parc, sydd, mae'n siŵr, yn cael eu cynnal yn dda, ond y lleiafrif lle mae problemau'n codi gyda thrwyddedu ac yn y blaen. Gwn fod y Gweinidog wedi bod yn trafod rhai o'r materion hyn yn San Steffan. A allech ddweud wrthym beth yw'r sefyllfa ddiweddaraf yng nghyswllt y mater hwn, mater mi wn sy'n pryderu llawer o'r Aelodau ar draws y Siambr?

Jocelyn Davies: Pan gawsom y ddadl ar gartrefi mewn parciau, siaradodd llawer iawn o Aelodau'n frwd oherwydd y gwaith achos mewn etholaethau a gynhyrchir gan y nifer bach o safleoedd nad ydynt, o bosibl, yn cael eu rheoli gystal ag y gallent gael eu rheoli. Fel y gwyddoch, Nick, cafwyd

and the hope was that there would be legislation on an England-and-Wales basis to bring in a fit-and-proper person test for holding a licence for a park home site. That would fit nicely with the functions of local authorities, which are used to dealing with the fit-and-proper person test. I have met the UK Minister for housing and asked him to consider this. He told me that he had case work himself in relation to a park home site. However, it appears that the UK Government will not want to legislate in this area. Hopefully, if we all campaign hard for a successful referendum and achieve it, then this is something that the next Assembly could pursue. Otherwise, we will be left with this awful system of having to ask for competence in this area when, really, it is something that we should be able to deal with.

ymgyngoriad ar y cyd gyda Llywodraeth y DU, a'r gobaiith oedd y byddai deddfwriaeth ar gyfer Cymru a Lloegr a fyddai'n sefydlu prawf unigolyn addas a phriodol ar gyfer dal trwydded ar gyfer safle cartrefi mewn parc. Byddai hynny'n cyd-fynd yn dda â swyddogaethau awdurdodau lleol, sydd wedi arfer delio â'r prawf unigolyn addas a phriodol. Rwyf wedi cyfarfod â Gweinidog tai y DU ac wedi gofyn iddo ystyried hyn. Dywedodd wrthyf fod ganddo yntau waith achos mewn perthynas â safle cartrefi mewn parc. Fodd bynnag, ymddengys na fydd Llywodraeth y DU yn awyddus i ddeddfu yn y maes hwn. Gobeithio, os gwnawn i gyd ymgyrchu'n galed am refferendwm llwyddiannus a llwyddo, y bydd hyn yn rhywbeth y gallai'r Cynulliad nesaf fynd ar ei ôl. Fel arall, byddwn yn parhau â'r system ofnadwy hon o orfod gofyn am gymhwysedd yn y maes hwn pan, mewn gwirionedd, mae'n rhywbeth y dylem ni fod yn gallu ymdrin ag ef.

Nwy Methan mewn Meysydd Glo

9. Bethan Jenkins: *A yw Llywodraeth Cynulliad Cymru wedi cyflwyno unrhyw drwyddedau ar gyfer archwilio neu echdynnu nwy methan mewn meysydd glo. OAQ(3)1488(ESH)*

Jocelyn Davies: No. Oil and gas licensing is a reserved matter administered by the Department of Energy and Climate Change, and so the Welsh Government has no powers to grant licences.

Bethan Jenkins: As others have done, I congratulate you on the Welsh politician of the year award last night at city hall. Thank you for that reply, also. The concern in the Maesteg area of my region is that Centrica is planning to extract coal-bed methane from the Ogmere valley. If you do not have powers over licensing, have you had any research conducted into the viability of this? There is concern in the community that this could be problematic for the environment and the community, so to try to alleviate those concerns, could you outline whether research has been done, or whether you would commission a piece of research?

Coal-bed Methane

9. Bethan Jenkins: *Has the Welsh Assembly Government granted any licences for coal bed methane exploration or extraction. OAQ(3)1488(ESH)*

Jocelyn Davies: Na. Mae trwyddedu nwy ac olew yn fater a gadwyd yn ôl a weinyddir gan yr Adran Ynni a Newid yn yr Hinsawdd, ac felly nid oes gan Lywodraeth Cymru bwerau i roi trwyddedau.

Bethan Jenkins: Fel y mae eraill wedi'i wneud, hoffwn eich llongyfarch am ennill y wobwr gwleidydd Cymreig y flwyddyn neithiwr yn neuadd y ddinas. Hefyd, diolch ichi am yr ateb hwnnw. Y pryder yn ardal Maesteg o'm rhanbarth yw bod Centrica yn bwriadu echdynnu methan meysydd glo yn nyffryn Ogwr. Os nad oes gennych bwerau dros drwyddedu, a ydych wedi trefnu bod ymchwil yn cael ei gynnal i hyfywedd hyn? Mae pryder yn y gymuned y gallai hyn fod yn broblem i'r amgylchedd a'r gymuned. Felly er mwyn ceisio lleddfu'r pryderon hynny, a allwch ddweud a oes ymchwil wedi'i gynnal, neu a fydddech yn comisiynu darn o ymchwil?

Jocelyn Davies: I am not aware of any research that has been done by the Welsh Assembly Government. I know that it is anticipated that there are coal-bed methane reserves in south Wales that would be equivalent to a medium-sized gasfield in the southern North sea. The Coal Authority and the British Geological Survey have advised that there are also potential deposits of shale gas in south Wales that could be obtainable all the way from Pembrokeshire to Cardiff. I know that Centrica has identified that coal-bed methane could be extracted from an area of 800 sq km in south Wales alone and has submitted planning applications for exploratory drilling. You will know, Bethan, that the Welsh Assembly Government never comments on live planning applications. However, should there be any general research not related to any live applications, I am sure that we will make it available to you.

David Melding: Deputy Minister, you will know that the large quantity of coal-bed methane gas in south Wales—there is some in north Wales as well—is of exceptionally high quality. Given current high gas prices, there is, without doubt, a strong economic case that is now driving companies to look at exploiting this resource. However, reflecting on our own history, there must be local involvement and benefit. That is key, because although this type of technology is not necessarily messy, it can be disruptive, particularly in the building phase. We also want to see local jobs and local wealth generated through the exploitation of our mineral resources.

Jocelyn Davies: I do not disagree with anything that you have said, David. It is a new technology, and you are quite right that the environmental impact does not appear to be so great, but we need to know exactly what that impact will be. Local communities must also be involved and they must derive benefit from it. Therefore, all these things need to be taken into consideration, but, as I said, even though planning applications are dealt with by planning authorities in Wales, the licensing has not been devolved.

Brian Gibbons: This is an interesting

Jocelyn Davies: Nid wyf yn ymwybodol o unrhyw waith ymchwil sydd wedi'i wneud gan Lywodraeth Cynulliad Cymru. Gwn y tybir bod cronfeydd o fethan meysydd glo yn ne Cymru a fyddai'n cyfateb i faes nwy canolig ei faint yn ne môr y Gogledd. Mae'r Awdurdod Glo ac Arolwg Daearegol Prydain wedi dweud hefyd bod yna ddyddodion posibl o nwy siâl yn ne Cymru a allai fod ar gael yr holl ffordd o sir Benfro i Gaerdydd. Gwn fod Centrica wedi nodi y gellid echdynnu methan meysydd glo o ardal 800 cilomedr sgwâr yn ne Cymru yn unig ac mae wedi cyflwyno ceisiadau cynllunio ar gyfer gwneud gwaith drilio archwiliol. Mi wyddoch, Bethan, nad yw Llywodraeth Cynulliad Cymru byth yn rhoi sylwadau ar geisiadau cynllunio byw. Fodd bynnag, os oes unrhyw ymchwil cyffredinol ar gael nad yw'n gysylltiedig ag unrhyw geisiadau byw, rwyf yn siŵr y byddwn yn fodlon ei ddarparu i chi.

David Melding: Ddirprwy Weinidog, gwyddoch fod y swm mawr o nwy methan meysydd glo yn ne Cymru—mae rhywfaint yn y gogledd hefyd—o ansawdd eithriadol o uchel. Oherwydd y prisiau nwy uchel ar hyn o bryd, mae, heb amheuaeth, achos economaidd cryf sydd bellach yn ysgogi cwmnïau i ystyried defnyddio'r adnodd hwn. Fodd bynnag, gan adlewyrchu ein hanes ein hun, rhaid cael cyfranogiad a budd lleol. Mae hynny'n allweddol, oherwydd er nad yw'r math hwn o dechnoleg o anghenraid yn fudr neu'n anniben, gall darfu, yn enwedig yn y cyfnod adeiladu. Rydym hefyd am weld swyddi lleol a chyfoeth lleol yn cael ei greu drwy fanteisio ar ein hadnoddau mwynol.

Jocelyn Davies: Rwyf yn cytuno â phopeth yr ydych wedi'i ddweud, David. Mae'n dechnoleg newydd, ac rydych yn llygad eich lle nad yw'r effaith ar yr amgylchedd yn debygol o fod mor fawr, ond mae angen inni wybod yn union beth fydd yr effaith honno. Mae'n rhaid i gymunedau lleol fod yn gysylltiedig hefyd ac mae'n rhaid iddynt gael budd ohono. Felly, mae angen ystyried yr holl bethau hyn, ond, fel y dywedais, er mai awdurdodau cynllunio yng Nghymru sy'n delio â cheisiadau cynllunio, nid yw'r gwaith trwyddedu wedi cael ei ddatganoli.

Brian Gibbons: Mae hwn yn gwestiwn

question, and my understanding is very much along the lines of David Melding's, that the extraction process is not particularly intrusive, but there are public safety concerns and anxieties that must be addressed. There are additional dimensions to this. One is that opportunities for carbon sequestration would follow if we were able to develop a successful coal-bed methane extraction system, and, given that Wales has a high-carbon economy, then, clearly, the opportunities for carbon sequestration must be very attractive to us. Equally, the proposed development of a coal mine in Margam, linked to the Port Talbot steelworks, may be an additional dimension, where this type of research would be particularly interesting and useful.

Jocelyn Davies: The briefing that I have before me tells me that coal-bed methane does not require refining and that electricity generation is undertaken at a location close to the gas source. It does have some potential, but we need to know what all of the impacts are and whether it can be exploited in Wales. We must also ensure that we involve local communities and, as David said, that we are able to offer them a benefit.

Cymhorthdal Cyfrif Refeniw Tai

10. David Lloyd: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am y Cymhorthdal Cyfrif Refeniw Tai. OAQ(3)1477(ESH)*

Jocelyn Davies: Our housing revenue account subsidy review has identified inconsistencies in devolution housing settlements. Jane Hutt and I have requested an end to the transfers from Wales and are pursuing this matter vigorously with the UK Government. We are working to ensure that provisions in the forthcoming localism Bill meet the needs of Wales.

David Lloyd: Di olch am yr ateb hwnnw ar y pwnc allweddol bwysig hwn. At hynny, a allwch chi egluro pam mae Llywodraeth San Steffan yn diddymu'r cynllun hwn yn Lloegr ond nid yng Nghymru?

diddorol, ac mae fy nealltwriaeth i yn debyg i ddealltwriaeth David Melding, sef nad yw'r broses echdynnu yn arbennig o ymwithiol, ond bod pryderon o ran diogelwch y cyhoedd a phryderon eraill y mae'n rhaid rhoi sylw iddynt. Y mae dimensiynau ychwanegol i hyn. Un yw y byddai cyfleoedd ar gyfer dal a storio carbon yn dilyn petaem yn gallu datblygu system lwyddiannus ar gyfer echdynnu methan mewn meysydd glo ac oherwydd bod gan Gymru economi carbon uchel, yna, yn amlwg, mae'r cyfleoedd ar gyfer dal a storio carbon yn gorfod bod yn ddeniadol iawn inni. Yn yr un modd, gall datblygiad arfaethedig pwll glo ym Margam, sy'n gysylltiedig â gwaith dur Port Talbot, fod yn ddimensiwn ychwanegol, lle byddai'r math hwn o ymchwil yn arbennig o ddiddorol a defnyddiol.

Jocelyn Davies: Mae'r papur briffio sydd gennyf o'm blaen yn dweud nad oes yn rhaid puro methan meysydd glo a bod trydan yn cael ei gynhyrchu mewn lleoliad sy'n agos at y ffynhonnell nwy. Mae ganddo rywfaint o botensial. Ond mae angen inni wybod beth yw'r holl effeithiau ac a ellir ei ddefnyddio yng Nghymru. Rhaid inni hefyd sicrhau ein bod yn cynnwys cymunedau lleol ac, fel y dywedodd David, ein bod yn gallu cynnig budd iddynt.

Housing Revenue Account Subsidy

10. David Lloyd: *Will the Minister make a statement on the Housing Revenue Account Subsidy. OAQ(3)1477(ESH)*

Jocelyn Davies: Mae ein hadolygiad o'r cymhorthdal cyfrif refeniw tai wedi nodi anghysondebau yn y setliadau datganoli ar gyfer y maes tai. Mae Jane Hutt a minnau wedi gofyn am roi terfyn ar y trosglwyddiadau o Gymru ac yn mynd ar drywydd y mater hwn yn egniol gyda Llywodraeth y DU. Rydym yn gweithio i sicrhau y bydd y darpariaethau yn y Bil Lleoliaeth arfaethedig yn diwallu anghenion Cymru.

David Lloyd: Thank you for that answer on this crucial issue. Further to that, can you explain why the Westminster Government is abolishing this scheme in England but not in Wales?

3.00 p.m.

Jocelyn Davies: I believe that that is because the incoming UK Government recognised that it was an unfair system. It is dismantling the system in England, although it will require local authorities to buy themselves out of it. To give the Chamber a flavour of the difference between the various administrations, since devolution, the claw back to the Treasury from all English local authorities comes to £653 million; Scotland has gained £82 million, and Welsh local authorities have handed back £900 million. If it was unfair to England, it is gross injustice to Wales, when you consider that we have 5 per cent of the stock, but that our local authorities have parted with £900 million. We put in the case to the UK Government that this is the opportunity to do it; the localism Bill gives us the opportunity in terms of powers, but I hope that the UK Treasury will see that this has been an injustice that has gone on for many years, and that should it now be put to an end.

Mark Isherwood: Clearly, this is an injustice, as highlighted in the recent Bevan Foundation report, that found that, when the changes were introduced in England, the Treasury produced arguments for Wales's exclusion. The report says that this should have been unpicked, dismantled, challenged and reversed by Welsh Government Ministers at the time, and since. I am sure that you share my regret that that did not happen. Now that you have taken action—eight or nine years too late, perhaps, but that was not your responsibility—when do you feel that you will be able to make an announcement to this place to advise us of the UK Treasury's response and how we might take this forward in the next Assembly?

Jocelyn Davies: This is an incredibly complicated area and it is the complexity of it that has prevented people from recognising the issue previously. We decided to have a review, and commissioned Professor Wilcox to do it. There are very few people within the whole of the UK who understand the system. He has now, finally, been able to give us the evidence that I have partly relayed to you

Jocelyn Davies: Credaf mai'r rheswm yw oherwydd bod Llywodraeth newydd y DU yn cydnabod ei bod yn system annheg. Mae'n datgymalu'r system yn Lloegr, er y bydd yn ofynnol i awdurdodau lleol brynu eu hunain allan ohoni. I roi blas i'r Siambr o'r gwahaniaeth rhwng y gweinyddiaethau gwahanol, ers datganoli, mae'r adfachiad i'r Trysorlys o bob awdurdod lleol yn Lloegr yn dod i £653 miliwn; mae'r Alban wedi ennill £82 miliwn, ac mae awdurdodau lleol Cymru wedi rhoi £900 miliwn yn ôl. Os oedd yn annheg â Lloegr, mae'n gwbl annheg â Chymru, pan ystyriwch fod gennym 5 y cant o'r stoc, ond bod ein hawdurdodau lleol wedi ildio £900 miliwn. Dywedasom wrth Lywodraeth y DU mai dyma'r cyfle i wneud hynny; mae'r Bil Lleoliaeth yn rhoi'r cyfle inni o ran pwerau, ond rwyf yn gobeithio y bydd Trysorlys y DU yn gweld i hyn fod yn anghyfiawnder sydd wedi digwydd ers blyneddod, ac y dylai yn awr gael ei derfynu.

Mark Isherwood: Mae hyn yn amlwg yn annhegwch, fel y nodwyd yn yr adroddiad diweddar gan Sefydliad Bevan a ganfu fod y Trysorlys, pan gafodd y newidiadau eu cyflwyno yn Lloegr, wedi llunio dadleuon o blaid eithrio Cymru. Mae'r adroddiad yn dweud y dylai fod wedi'i ddatod, ei ddatgymalu, ei herio a'i wrthdroi gan Weinidogion Llywodraeth Cymru ar y pryd, ac ers hynny. Rwyf yn siŵr eich bod yn rhannu fy siom na ddigwyddodd hynny. A chithau bellach wedi gweithredu—wyth neu naw mlynedd yn rhy hwyr, efallai, ond nid eich cyfrifoldeb chi oedd hynny—pryd rydych yn teimlo y byddwch yn gallu gwneud cyhoeddiad i'r lle hwn i roi gwybod inni am ymateb Trysorlys y DU a sut y gallwn fwrw ymlaen â hyn yn y Cynulliad nesaf?

Jocelyn Davies: Mae hwn yn faes hynod o gymhleth a'r cymhlethdod sydd wedi atal pobl rhag cydnabod y mater yn flaenorol. Penderfynasom gael adolygiad, a chomisiynwyd yr Athro Wilcox i wneud y gwaith. Ychydig iawn o bobl yn y DU gyfan sy'n deall y system. Mae, o'r diwedd, wedi gallu rhoi'r dystiolaeth inni yr wyf wedi'i chyfleu'n rhannol i chi heddiw. Roeddech yn

today. You were right that there is a Bevan Foundation report, written by Paul Griffiths, who used to be a senior advisor to the Welsh Assembly Government. He has labelled this as 'the great rent robbery', and he is quite open in admitting that, although changes happened in the past, the knowledge was not available to the Welsh Assembly Government in order for it to recognise exactly what was happening. However, we are now in the fortunate position to have the story as laid out in the Bevan Foundation report and the evidence as laid out in the Wilcox report that we have commissioned. I think that you would need to read both documents together to get the full picture, and I think that this is a compelling case. I hope that we would have support right across the Chamber to ask the UK Treasury to put this right. I am not all that interested in whose fault it is; I am only interested in having this injustice put right.

Mark Isherwood: Thank you. I also welcome Professor Wilcox's involvement. It is a matter that he has been labouring on for many years, and I welcome the fact that he is on board. However, this is one part of the total funding package for housing-related matters in Wales. Another part is the Welsh housing investment trust. In evidence to the Communities and Culture Committee recently, you indicated that this was the means to fill in future gaps in housing funding, as the social housing grant is cut. How would you comment on the news, from my understanding, that a statement has been issued that the Welsh housing investment trust is now not going ahead, because the housing associations consider the proposed sale-and-leaseback arrangements to be unwelcome and undeliverable, and had not factored in the need to get tenant consent because of the stock transfers that would have been required?

Jocelyn Davies: I am not aware of that, and no-one has drawn that to my attention. As you know, we commissioned Community Housing Cymru to host the development of the investment trust, which, again, is terribly complicated. We were successful in passing

iawn ynghylch bodolaeth adroddiad gan y Sefydliad Bevan, a ysgrifennwyd gan Paul Griffiths, a arferai fod yn uwch ymgynghorydd i Lywodraeth Cynulliad Cymru. Mae wedi labelu hyn fel 'y lladrath rent mawr', ac mae'n cyfaddef yn agored, er bod newidiadau wedi digwydd yn y gorffennol, nad oedd y wybodaeth ar gael i Lywodraeth Cynulliad Cymru er mwyn iddi sylweddoli'n union beth oedd yn digwydd. Fodd bynnag, rydym bellach mewn sefyllfa ffodus i gael y stori yn adroddiad Sefydliad Bevan a'r dystiolaeth fel y'i nodir yn adroddiad Wilcox yr ydym wedi'i gomisiynu. Credaf y byddai angen ichi ddarllen y ddwy ddogfen gyda'i gilydd i gael y darlun llawn, a chredaf fod gennym achos cryf. Rwyf yn gobeithio y byddem yn cael cefnogaeth y Siambr gyfan i ofyn i Drysorlys y DU unioni hyn. Nid oes gennyf fawr o ddiddordeb mewn pwy sydd ar fai; y cyfan sydd o ddiddordeb i mi yw bod yr annhegwch hwn yn cael ei unioni.

Mark Isherwood: Diolch yn fawr. Rwyf innau'n croesawu cyfraniad yr Athro Wilcox. Dyma fater y mae wedi bod yn gweithio arno ers blynnyddoedd lawer, a chroesawaf y ffaith ei fod yn gysylltiedig. Fodd bynnag, un rhan yw hwn o'r pecyn ariannu cyfan ar gyfer materion sy'n gysylltiedig â thai yng Nghymru. Rhan arall yw ymddiriedolaeth buddsoddi tai Cymru. Mewn tystiolaeth i'r Pwyllgor Cymunedau a Diwylliant yn ddiweddar, dywedasoeh mai hwn oedd y ffordd i lenwi'r bylchau yn y cyllid tai yn y dyfodol, wrth i'r grant tai cymdeithasol gael ei dorri. Sut y byddech chi'n ymateb i'r newyddion, yn ôl fy nealltwriaeth i, bod datganiad wedi'i gyhoeddi yn dweud nad yw ymddiriedolaeth buddsoddi tai Cymru yn mynd yn ei blaen mwyach, oherwydd bod y cymdeithasau tai yn ystyried bod y trefniadau gwerthu a phrydlesu'n ôl yn annerbyniol ac yn amhosibl eu cyflawni, ac nad oedd yr angen i gael caniatâd tenantiaid oherwydd y trosglwyddiadau stoc a fyddai wedi bod yn ofynnol wedi'i ystyried?

Jocelyn Davies: Nid wyf yn ymwybodol o hynny, ac nid oes neb wedi tynnu fy sylw ato. Fel y gwyddoch, gwnaethom gomisiynu Cartrefi Cymunedol Cymru i fod yn gyfrifol am ddatblygu'r ymddiriedolaeth buddsoddi sydd, unwaith eto, yn gymhleth ofnadwy.

the proof-of-concept stage, and it was hoped that we would have a workable model, but you cannot insist that associations use it, if they would prefer to use more traditional forms of borrowing. In view of the fact that I am not able to give Members and up-to-date response on this point, I am happy to find out exactly what the position is and either email Members or put a copy of my response in the Members' Library.

The Presiding Officer: Thank you, Deputy Minister, and, as it is nearly Christmas, you answered 10 questions in the maximum allocated time, and you have won the prize. [*Laughter.*]

Gwnaethom lwyddo i basio'r cyfnod prawf-o-gysyniad, a'r gobaith oedd y byddai gennym fodel ymarferol, ond ni allwch fynnu bod cymdeithasau'n ei ddefnyddio, petai'n well ganddynt ddefnyddio ffurfiau mwy traddodiadol o fenthyca. Gan na allaf roi ymateb i'r Aelodau ar y pwynt hwn, rwyf yn hapus i ganfod beth yn union yw'r sefyllfa a naill ai e-bostio Aelodau neu roi copi o fy ymateb yn Llyfrgell yr Aelodau.

Y Llywydd: Diolch yn fawr, Ddirprwy Weinidog, a chan ei bod yn agosáu at y Nadolig, gwnaethoch ateb 10 cwestiwn yn yr uchafswm amser a ddyrannwyd, ac rydych wedi ennill y wobr. [*Chwerthin.*]

Datganiad Deddfwriaethol am y Mesur Arfaethedig Ynghylch Addysg (Cymru) Legislative Statement on the Proposed Education (Wales) Measure

The Minister for Children, Education and Lifelong Learning (Leighton Andrews): I am pleased to introduce the Proposed Education (Wales) Measure for consideration by the National Assembly. Members will be aware that I also issued a Cabinet written statement on Monday to advise that I had laid the proposed Measure, together with the explanatory memorandum. The proposed Measure's primary focus is on what I consider to be a driving feature for the delivery of education in the future: collaboration. Collaboration is the key to ensuring that we can continue to provide quality educational services to Welsh learners in the challenging budget environment that we face. To that end, I am determined that our educational providers will work together to maximise resources and bring innovative thinking into the delivery of education, particularly in reducing the cost burden of back-room functions to allow the focus of expenditure to be on front-line delivery.

The proposed Measure proposes to place a duty on local authorities, maintained schools and the governing bodies of further education institutions to consider how they might work collaboratively when exercising their educational functions, where that would further the objective of the effective and efficient use of public resources. I do not

Y Gweinidog dros Blant, Addysg a Dysgu Gydol Oes (Leighton Andrews): Mae'n bleser gennyf gyflwyno'r Mesur Arfaethedig ynghylch Addysg (Cymru) i'w ystyried gan y Cynulliad Cenedlaethol. Bydd yr Aelodau'n gwybod fy mod hefyd wedi cyhoeddi datganiad ysgrifenedig gan y Cabinet ddydd Llun i roi gwybod fy mod wedi gosod y Mesur arfaethedig, ynghyd â'r memorandwm esboniadol. Mae prif ffocws y Mesur arfaethedig ar yr hyn sydd, yn fy marn i, yn nodwedd hollbwysig ar gyfer darparu addysg yn y dyfodol: cydweithio. Cydweithio yw'r ateb i sicrhau y gallwn barhau i ddarparu gwasanaethau addysgol o ansawdd i ddysgwyr Cymru yn yr amgylchedd cyllidebol heriol sy'n ein hwynebu. I'r perwyl hwnnw, rwyf yn benderfynol y bydd ein darparwyr addysgol yn gweithio gyda'i gilydd i wneud y defnydd gorau o adnoddau a dod â syniadau arloesol i'r gwaith o ddarparu addysg, yn enwedig wrth leihau baich cost swyddogaethau ystafell gefn er mwyn i ffocws y gwariant fod ar ddarparu ar y rheng flaen.

Mae'r Mesur arfaethedig yn bwriadu gosod dyletswydd ar awdurdodau lleol, ysgolion a gynhelir a chyrrff llywodraethu sefydliadau addysg bellach i ystyried sut y gallant gydweithio wrth iddynt gyflawni'u swyddogaethau addysgol, lle byddai hynny'n hyrwyddo'r amcan o ddefnyddio adnoddau cyhoeddus mewn ffordd effeithiol ac

want to prescribe what form that collaboration will take, as providers need to have the freedom to innovate and think in a completely new way about how they deliver and support educational provision.

The PricewaterhouseCoopers report, 'Review of the cost of administering the education system in Wales', gave us a clear indication of the benefits that could be realised by collaborating and, with regard to curriculum delivery across the 14-19 age group, it is an approach that is already showing its worth. I ultimately aim to achieve a situation where collaboration becomes a natural and frequent feature of our education system.

This is the first proposed Measure to be introduced on school governance, using the powers conferred on the Assembly by the National Assembly for Wales (Legislative Competence) (Education) Order 2010, made in April of this year. It responds to the recommendations made by the Enterprise and Learning Committee in its 2009 report on school governance, and supports the work that we are already undertaking to promote school effectiveness. The committee highlighted the excellent work that is already being done by governors, but identified areas where improvements could be made, in particular with regard to governor training and support and the clerking of governing body meetings. The committee recognised, and I agree, that good governance is fundamental to good school performance. The proposed Measure, therefore, proposes to place a duty on local authorities to offer a suitably qualified and trained clerk to the governing body of all its maintained schools. It also proposes that local authorities should be required to provide training to governors and offer training to clerks. Welsh Ministers will be given the power to set out the detail of that training in regulations.

The proposed Measure also proposes to legislate to make the federation of schools simpler to achieve. We will do this by ensuring that all the necessary levers are in place to secure federation, where that is the best approach to take. We will build on the existing power of governing bodies to

effeithlon. Nid wyf am ragnodi sut ffurf fydd i'r cydweithio hwnnw, gan y bydd darparwyr angen y rhyddid i arloesi a meddwl mewn ffordd hollol newydd am sut y byddant yn darparu ac yn cefnogi darpariaeth addysgol.

Dangosodd adroddiad PricewaterhouseCoopers, 'Adolygiad o gost gweinyddu'r system addysg yng Nghymru', yn glir inni y manteision y gellid eu cael drwy gydweithio ac, o ran darparu'r cwricwlwm ar draws y grŵp oedran 14-19 oed, mae'n ddull sydd eisoes yn dwyn ffrwyth. Fy nod yn y pen draw fydd cael sefyllfa lle bydd cydweithio yn nodwedd naturiol a chyson o'n system addysg.

Dyma'r Mesur arfaethedig cyntaf i'w gyflwyno ar lywodraethu ysgolion, gan ddefnyddio'r pwerau a roddwyd i'r Cynulliad gan Orchymyn Cynulliad Cenedlaethol Cymru (Cymhwysedd Deddfwriaethol) (Addysg) 2010, a wnaed ym mis Ebrill eleni. Mae'n ymateb i'r argymhellion a wnaethpwyd gan y Pwyllgor Menter a Dysgu yn ei adroddiad yn 2009 ar lywodraethu ysgolion, ac mae'n cefnogi'r gwaith yr ydym eisoes yn ei wneud i hyrwyddo effeithiolrwydd ysgolion. Amlinellodd y pwyllgor y gwaith ardderchog sydd eisoes yn cael ei wneud gan lywodraethwyr, ond nododd feysydd lle gellid gwneud gwelliannau, yn enwedig o ran hyfforddi a chefnogi llywodraethwyr a chlercio cyfarfodydd cyrff llywodraethu. Roedd y pwyllgor yn cydnabod, ac rwyf yn cytuno, bod llywodraethu da yn hanfodol i berfformiad ysgol da. Felly, mae'r Mesur arfaethedig yn bwriadu gosod dyletswydd ar awdurdodau lleol i gynnig clerc cymwys a hyfforddedig i gorff llywodraethu pob un o'i ysgolion a gynhelir. Mae hefyd yn cynnig y dylai awdurdodau lleol orfod darparu hyfforddiant i lywodraethwyr a chynnig hyfforddiant i glercod. Bydd Gweinidogion Cymru yn cael y grym i nodi manylion yr hyfforddiant hwnnw mewn rheoliadau.

Mae'r Mesur arfaethedig hefyd yn bwriadu deddfu er mwyn ei gwneud yn symlach ffederaleiddio ysgolion. Byddwn yn gwneud hyn drwy sicrhau bod yr holl brosesau angenrheidiol yn eu lle i gyflawni ffederaleiddio, os dyna'r dull gorau i'w gymryd. Byddwn yn adeiladu ar bŵer

propose and to secure federation, by providing a new power for local authorities to do that also. Local authorities will be able to use federation as a means to strengthen governance and to bring schools together in ways that will lead to unified methods of working, and which will yield benefits in terms of greater efficiency, improved effectiveness and stronger working between schools. That is especially true where smaller schools are concerned. To that end, I propose that the Welsh Ministers should be able to make regulations that make it easier for local authorities to propose the federation of schools that have fewer pupils than a specified number—that number will be prescribed in an Order.

3.10 p.m.

Finally, the proposed Measure will make provision to prevent an increase in the number of foundation schools. It will prevent the establishment of new mainstream foundation schools and prevent schools from changing category to become foundation schools. This proposal reflects my commitment to promoting a school system that places excellent schools firmly at the centre of their communities. I wish to maintain the current relative simplicity of the school system in Wales and ensure that, as far as possible, local authorities are able to plan and allocate school places efficiently, and on a strategic basis. I see an increase in the number of foundation schools as undesirable as it would increase the number of admission authorities. This could make the admissions system more difficult for parents and young people to navigate, and could also detract from the ability of local authorities to plan and manage strategically the provision of places in the local areas.

Members will remember from my written statement in October that I intended to include a proposal to repeal section 347 of the Education Act 1996 in the proposed Measure. This would have had the effect of removing the requirement for Welsh Ministers to approve independent schools in Wales as being suitable to take children with statements of special educational needs, and to approve local authority proposals to place

presennol cyrff llywodraethu i gynnig a sicrhau ffederaleiddio, drwy ddarparu pŵer newydd i awdurdodau lleol wneud hynny hefyd. Bydd awdurdodau lleol yn gallu defnyddio ffederaleiddio fel modd i gryfhau llywodraethu ac i ddod ag ysgolion at ei gilydd mewn ffyrdd a fydd yn arwain at ddulliau unedig o weithio, ac a fydd yn esgor ar fanteision o ran mwy o effeithlonrwydd, gwell effeithiolrwydd a chydweithio cryfach rhwng ysgolion. Mae hynny'n arbennig o wir mewn perthynas ag ysgolion llai. I'r perwyl hwnnw, rwyf yn cynnig y dylai Gweinidogion Cymru allu gwneud rheoliadau sy'n ei gwneud yn haws i awdurdodau lleol gynnig ffederaleiddio ysgolion sydd â llai o ddisgyblion na nifer penodedig—bydd y nifer hwnnw'n cael ei ragnodi mewn Gorchymyn.

Yn olaf, bydd y Mesur arfaethedig yn gwneud darpariaeth i atal cynnydd yn nifer yr ysgolion sefydledig. Bydd yn atal sefydlu ysgolion sefydledig prif ffrwd newydd ac atal ysgolion rhag newid categori i ddod yn ysgolion sefydledig. Mae'r cynnig hwn yn adlewyrchu fy ymrwymiad i hyrwyddo system ysgol sy'n rhoi ysgolion ardderchog yn gadarn yng nghanol eu cymunedau. Rwyf am gynnal symrlrwydd cymharol presennol y system ysgolion yng Nghymru ac am sicrhau, cyn belled ag y bo modd, bod awdurdodau lleol yn gallu cynllunio a dyrannu lleoedd mewn ysgolion yn effeithlon, ac ar sail strategol. I mi mae cynnydd yn nifer yr ysgolion sefydledig yn annerbyniol gan y byddai'n cynyddu nifer yr awdurdodau derbyn. Gallai hyn wneud y system dderbyn yn fwy anodd i rieni a phobl ifanc, a gallai hefyd amharu ar allu awdurdodau lleol i gynllunio'r gwaith o ddarparu lleoedd yn yr ardaloedd lleol, a rheoli hynny'n strategol.

Bydd yr Aelodau'n cofio o fy natganiad ysgrifenedig ym mis Hydref fy mod yn bwriadu cynnwys cynnig i ddiddymu adran 347 o Ddeddf Addysg 1996 yn y Mesur arfaethedig. Byddai hyn wedi cael gwared â'r gofyniad i Weinidogion Cymru gymeradwyo ysgolion annibynnol yng Nghymru fel ysgolion addas i gymryd plant sydd â datganiadau anghenion addysgol arbennig, ac i gymeradwyo cynigion awdurdodau lleol i

a child in an unapproved independent school. Since consulting stakeholders on this issue, it has become clear that before we go ahead with this repeal, more work is needed to ensure that the appropriate safeguards are in place to protect this group of vulnerable learners. With that in mind, I have heeded to advice of stakeholders and removed this proposal from the proposed Measure.

In summary, the proposed Measure will improve the education service that we are able to provide, by encouraging collaborative working across education providers, increasing standards of school governance and retaining local authorities' control over school admissions. I commend this proposed Measure and look forward to working with Members throughout the scrutiny process.

Paul Davies: First, I would like to thank the Minister for his statement today. There are some very pleasing aspects to the proposed Measure, which my colleagues on this side of the Chamber and I welcome. I am pleased that one of the intentions of this legislation is to encourage local authorities, schools and further education institutions to work more collaboratively and that collaboration is at the heart of the proposed Measure.

I note, Minister, that you do not want to prescribe the form that that collaboration will take and that you believe that providers need to have the freedom to innovate, but the proposed Measure will place a duty on local authorities, schools and further education institutions' governing bodies to collaborate. Could you explain to us, Minister, how you believe the balance will be struck between placing a duty on these authorities and giving them the freedom to innovate?

I agree, Minister, that, by collaborating further, these authorities would use public funds more efficiently and that this would lead to more funds reaching front-line services. However, I have some concerns that collaboration could also lead to a reduction in freedom, particularly for further education institutions. Given the circumstances, what safeguards have you developed to ensure that the autonomy of FE institutions is not damaged by these proposals?

leoli plentyn mewn ysgol annibynnol heb ei chymeradwyo. Ers ymgynghori â rhanddeiliaid ar y mater hwn, mae wedi dod yn amlwg cyn inni symud ymlaen â'r diddymu, bod angen gwneud mwy o waith i sicrhau bod y mesurau diogelwch priodol yn eu lle i ddiogelu'r grŵp hwn o ddysgwyr bregus. Gan gofio hynny, rwyf wedi derbyn cyngor rhanddeiliaid ac wedi tynnu'r cynnig hwn o'r Mesur arfaethedig.

I grynhoi, bydd y Mesur arfaethedig yn gwella'r gwasanaeth addysg yr ydym yn gallu'i ddarparu, drwy annog darparwyr addysg i gydweithio, gwella safonau llywodraethu ysgolion a chadw rheolaeth awdurdodau lleol dros dderbyniadau i ysgolion. Cymeradwyaf y Mesur arfaethedig hwn ac edrychaf ymlaen at weithio gyda'r Aelodau drwy gydol y broses graffu.

Paul Davies: Yn gyntaf, hoffwn ddiolch i'r Gweinidog am ei ddatganiad heddiw. Mae rhai agweddau boddhaol iawn i'r Mesur arfaethedig, y mae fy nghyd-Aelodau ar yr ochr hon i'r Siambr a minnau yn eu croesawu. Rwyf yn falch mai un o amcanion y ddeddfwriaeth hon yw annog awdurdodau lleol, ysgolion a sefydliadau addysg bellach i gydweithio'n well a bod cydweithio wrth wraidd y Mesur arfaethedig.

Nodaf, Weinidog, nad ydych am ragnodi sut ffurf fydd i'r cydweithio a'ch bod yn credu bod angen i ddarparwyr gael y rhyddid i arloesi, ond bydd y Mesur arfaethedig yn gosod dyletswydd ar awdurdodau lleol, ysgolion a chyrff llywodraeth sefydliadau addysg bellach i gydweithio. A allwch esbonio inni, Weinidog, sut rydych yn credu y ceir cydbwysedd rhwng gosod dyletswydd ar yr awdurdodau hyn a rhoi'r rhyddid iddynt i arloesi?

Rwyf yn cytuno, Weinidog, y byddai'r awdurdodau hyn, drwy gydweithio pellach, yn defnyddio arian cyhoeddus yn fwy effeithlon ac y byddai hyn yn arwain at roi rhagor o arian i'r gwasanaethau rheng flaen. Fodd bynnag, mae gennyf rai pryderon y gallai cydweithredu hefyd arwain at lai o ryddid, yn enwedig ar gyfer sefydliadau addysg bellach. O ystyried yr amgylchiadau, pa fesurau diogelwch rydych wedi'u datblygu i sicrhau nad yw annibyniaeth sefydliadau

AB yn cael ei niweidio gan y cynigion hyn?

I understand your desire to broaden the federation concept, and I welcome the proposed plan for local authorities to enable schools to federate. In some cases, this would certainly help to protect smaller schools. I note that you plan to make it easier for local authorities to propose the federation of schools with fewer pupils than a specified number. Could you give us an indication of what sort of numbers you are talking about and when you intend to introduce the Order to do that?

Another aspect of the proposed Measure focuses on improving the capability of governors and clerks through better support and access to training. I understand that the reasoning behind this is to drive up standards in school governance and, as such, it is essential that school governors are adequately prepared and able to deal with the responsibilities that the role brings. While school governors are volunteers, they have significant responsibility, and training will assist them to ensure that they are performing their role effectively. As you said, Minister, this proposal is a response to the report of the Enterprise and Learning Committee on the role of school governors. In her response to the committee's recommendations, the former Minister for education stated that the Assembly Government's policy was that no governor should be required to train because that would be at odds with governors being volunteers. I would be grateful if the Minister could clarify in his response whether the Welsh Assembly Government will require governors to train or whether this will be on a voluntary basis. It is one thing to encourage the training of governors, but to legislate school governance training is very different. I appreciate that it is about striking the right balance. While this part of the proposed Measure is welcomed, I have reservations about the additional costs that this could incur. Therefore, I would appreciate it if the Minister could outline whether there will be any financial implications to this part of the legislation.

Rwyf yn deall eich awydd i ehangu'r cysyniad ffederaleiddio, a chroesawaf y cynllun arfaethedig a fydd yn fodd i awdurdodau lleol alluogi ysgolion i ffederaleiddio. Mewn rhai achosion, byddai hyn yn sicr yn helpu i ddiogelu ysgolion llai. Sylwaf eich bod yn bwriadu ei gwneud yn haws i awdurdodau lleol gynnig ffederaleiddio ysgolion sydd â llai o ddisgyblion na nifer penodol. A allwch roi syniad o'r niferoedd rydych yn sôn amdanynt a phryd rydych yn bwriadu cyflwyno'r Gorchymyn i wneud hynny?

Mae agwedd arall ar y Mesur arfaethedig yn canolbwyntio ar wella gallu llywodraethwyr a chlercod drwy ddarparu gwell cefnogaeth a hyfforddiant. Rwyf yn deall mai codi safonau llywodraethu ysgolion yw'r rhesymeg y tu ôl i hyn ac, felly, mae'n hanfodol bod llywodraethwyr ysgol yn cael eu paratoi'n ddigonol ac yn gallu delio â'r cyfrifoldebau sy'n gysylltiedig â'r rôl. Er mai gwirfoddolwyr yw llywodraethwyr ysgol, mae ganddynt gyfrifoldebau sylweddol, a bydd hyfforddiant yn eu cynorthwyo i sicrhau eu bod yn cyflawni eu rôl yn effeithiol. Fel y dywedasoch, Weinidog, mae'r cynnig hwn yn ymateb i adroddiad y Pwyllgor Menter a Dysgu ar rôl llywodraethwyr ysgol. Yn ei hymateb i argymhellion y pwyllgor, dywedodd y cyn Weinidog dros addysg mai polisi Llywodraeth y Cynulliad oedd na ddylai unrhyw lywodraethwr orfod hyfforddi oherwydd byddai hynny'n gwrthdaro â'r ffaith mai gwirfoddolwyr yw llywodraethwyr. Byddwn yn ddiolchgar pe gallai'r Gweinidog egluro yn ei ymateb a fydd Llywodraeth Cynulliad Cymru yn mynnu bod llywodraethwyr yn cael hyfforddiant neu a fydd hyn yn rhywbeth gwirfoddol. Un peth yw annog llywodraethwyr i hyfforddi, ond mae deddfu yng nghyswllt hyfforddiant ar gyfer llywodraethu ysgolion yn wahanol iawn. Rwyf yn sylweddoli ei fod yn ymwneud â chael y cydbwysedd cywir. Er bod y rhan hon o'r Mesur arfaethedig i'w chroesawu, mae gennyf amheuan am y costau ychwanegol y gallai hyn ei olygu. Felly, byddwn yn gwerthfawrogi pe gallai'r Gweinidog amlinellu a fydd unrhyw oblygiadau ariannol i'r rhan hon o'r ddeddfwriaeth.

The proposed Measure also aims to prevent an increase in the number of foundation schools. It will look at preventing schools from changing category to become foundation schools, as well as preventing any new foundation schools from being established. As someone who believes in giving schools more freedom, I believe that this part of the proposed Measure is fundamentally wrong. As a result, you will not be surprised, Minister, to hear that my colleagues and I will be opposing this part of the proposed Measure. I understand that the Minister's argument is that each of these schools administers its own admissions, adding to the complexity of the local authority's task of planning and providing school places. However, as I have said before, by scrapping the possibility of any further foundation schools in Wales, the Assembly Government is taking away the freedom that many schools aspire to have. We believe that everyone involved in a school, including parents, teachers and children, should have more of a say in how that school is run. Therefore, I ask that you reconsider legislating for the prevention of new foundation schools and denying that option to schools and communities.

My final point relates to the proposal not to remove the Welsh Ministers from the process of providing education to pupils who have a statement of special educational need. I understand that you feel that more work is needed in this area to ensure that appropriate safeguards are in place to protect this group of vulnerable learners, Minister. What specific work needs to be done and what advice have you received from key stakeholders? Finally, I thank you for today's statement, Minister, and I look forward to scrutinising the proposed Measure over the next few months.

Leighton Andrews: I broadly welcome the comments that the Member has made on the proposed Measure. I particularly welcome his support for the efforts that we are making to promote collaboration within the proposed Measure and the duty that we are creating. I think that there are a number of areas in which collaboration can be better undertaken,

Mae'r Mesur arfaethedig hefyd yn anelu at atal cynnydd yn nifer yr ysgolion sefydledig. Bydd yn edrych ar atal ysgolion rhag newid categori i ddod yn ysgolion sefydledig, yn ogystal ag atal sefydlu ysgolion sefydledig newydd. Fel rhywun sy'n credu mewn rhoi mwy o ryddid i ysgolion, credaf fod y rhan hon o'r Mesur arfaethedig yn sylfaenol anghywir. O ganlyniad, ni fyddwch yn synnu, Weinidog, o glywed y bydd fy nghyd-Aelodau a minnau yn gwrthwynebu'r rhan hon o'r Mesur arfaethedig. Rwyf yn deall mai dadl y Gweinidog yw bod pob un o'r ysgolion hyn yn gweinyddu eu derbyniadau eu hunain, gan ychwanegu at gymhlethdod tasg yr awdurdod lleol o gynllunio a darparu lleoedd mewn ysgolion. Fodd bynnag, fel y dywedais o'r blaen, drwy gael gwared â'r posibilrwydd o gael rhagor o ysgolion sefydledig yng Nghymru, mae Llywodraeth y Cynulliad yn cael gwared â'r rhyddid y mae llawer o ysgolion yn dyheu amdano. Rydym yn credu y dylai pawb sy'n gysylltiedig ag ysgol, gan gynnwys rhieni, athrawon a phlant, gael mwy o lais yn y ffordd y mae'r ysgol honno'n cael ei rhedeg. Felly, gofynnaf ichi ailystyried deddfu ar gyfer atal ysgolion sefydledig newydd ac atal ysgolion a chymunedau rhag cael yr opsiwn hwnnw.

Mae fy mhwynt olaf yn ymwneud â'r cynnig i beidio â chael gwared â rhan Gweinidogion Cymru yn y broses o ddarparu addysg i ddisgyblion sydd â datganiad anghenion addysgol arbennig. Deallaf eich bod yn teimlo bod angen gwneud rhagor o waith yn y maes hwn i sicrhau bod mesurau diogelu priodol ar waith i ddiogelu'r grŵp hwn o ddysgwyr bregus, Weinidog. Pa waith penodol y mae angen ei wneud a pha gyngor rydych wedi'i gael gan randdeiliaid allweddol? Yn olaf, hoffwn ddiolch ichi am ddatganiad heddiw, Weinidog, ac edrychaf ymlaen at graffu ar y Mesur arfaethedig yn ystod y misoedd nesaf.

Leighton Andrews: Rwyf yn croesawu'n fras sylwadau'r Aelod ar y Mesur arfaethedig. Croesawaf yn arbennig ei gefnogaeth i'n hymdrechion i hyrwyddo cydweithio o fewn y Mesur arfaethedig a'r ddyletswydd yr ydym yn ei chreu. Credaf y gellir cydweithio'n well mewn sawl maes, er enghraifft, rhannu cyfrifoldebau, staffio ar

for example the sharing of responsibilities, undertaking of staffing on behalf of other bodies and so on. One issue that has faced me, as well as my predecessors, probably, is that there is too much competition between institutions in some areas, rather than collaboration. We want to address that issue.

As the Member is aware, I am currently reviewing the governance of further education institutions, and I would not be looking for this to cut across any work that is being undertaken within that review, on which I expect to report at some stage in the new year.

On clerks and training, I think that there are certain areas in which mandatory training is required for school governors. We may wish, over time, to expand the number of areas in which mandatory training takes place, but we would not want that to be too onerous at the outset, discouraging people from becoming governors, so we will approach it sensitively.

In respect of costs, there are existing duties on local authorities to provide support for governing bodies, so we do not see that this will add to the costs that they face.

The Member and I will disagree in respect of foundation schools, and we might as well leave it to the later stages to do that. Perhaps I can write to him on the final point that he raised, on the areas of further work that we think need to be undertaken following the consultation.

Nerys Evans: Yr wyf yn croesawu'r datganiad am y Mesur arfaethedig hwn yn fawr iawn, ac mae nifer o faterion pwysig ynddo. Un mater nodweddiadol yw'r adrannau sy'n atal unrhyw gynnydd yn nifer yr ysgolion sylfaen yng Nghymru. Ym Mhlaid Cymru, yr ydym yn croesawu hyn yn fawr, gan ein bod yn gwrthwynebu ysgolion sylfaen ar sail egwyddor. Yr ydym hefyd yn anghytuno ag academiâu ac ysgolion rhydd, sydd i'w gweld dros y ffin.

3.20 p.m.

ran cyrff eraill ac yn y blaen. Un mater yr wyf wedi'i wynebu, yn ogystal â'm rhagflaenwyr mae'n debyg, yw gormod o gystadleuaeth rhwng sefydliadau mewn rhai ardaloedd, yn hytrach na chydweithio. Rydym eisiau rhoi sylw i'r mater hwn.

Fel y gŵyr yr Aelod, rwyf ar hyn o bryd yn adolygu llywodraethu sefydliadau addysg bellach, ac ni fyddwn am i hyn darfu ar unrhyw waith sy'n cael ei wneud fel rhan o'r adolygiad hwnnw y disgwyliaf adrodd arno rywbryd yn y flwyddyn newydd.

O ran clerod a hyfforddiant, credaf fod angen cael hyfforddiant gorfodol ar gyfer llywodraethwyr ysgol mewn rhai meysydd. Efallai y byddwn, dros amser, am ehangu nifer y meysydd lle darperir hyfforddiant gorfodol. Ond ni fyddem am i hynny fod yn rhy feichus ar y cychwyn, a fyddai'n atal pobl rhag dod yn llywodraethwyr. Felly byddwn yn delio â hynny mewn ffordd sensitif.

O ran costau, mae gan awdurdodau lleol ddyletswyddau i ddarparu cefnogaeth i gyrff llywodraethu. Felly ni chredwn y bydd hyn yn ychwanegu at y costau y byddant yn eu hwynebu.

Bydd yr Aelod a minnau yn anghytuno ynglŷn â'r pwnc ysgolion sefydledig, ac waeth inni ei adael tan y cyfnodau diweddarach i wneud hynny. Efallai y gallaf ysgrifennu ato ar y pwynt olaf a gododd, ar y meysydd gwaith pellach y credwn y bydd angen eu cyflawni yn dilyn yr ymgynghoriad.

Nerys Evans: I welcome this statement on the proposed Measure very much, as there are a number of important issues in it. One typical issue is the sections that prevent any increase in the number of foundation schools in Wales. We in Plaid Cymru welcome this very much, because we are opposed to foundation schools on the basis of principle. We also disagree with the free schools and academies, which can be found across the border.

Yr ydym am weld system addysg yn datblygu yng Nghymru sy'n rhoi mantais i bob disgybl o bob cefndir, ac sy'n dilyn polisiau cenedlaethol, gyda phob ysgol yn dod o dan yr un gyfundrefn, yn enwedig o safbwynt yr elfennau pwysig o ran sicrhau yr un cyflogau ac amodau i athrawon a staff. Mae'r camau i ymestyn hyn hyd yn oed yn fwy yn Lloegr i greu system o ysgolion rhydd yn peri pryder mawr inni. Yr ydym yn falch iawn na fydd Llywodraeth Cymru yn dilyn y trywydd hwnnw, a'i bod yn gwrthod y polisiau hyn. Nid ydym eisiau gweld busnesau rhyngwladol a chwmnïau preifat yn rhedeg ysgolion yng Nghymru. Mae'n warthus bod Llywodraeth Llundain yn dilyn y trywydd hwnnw.

We want to see an education system developing in Wales that provides advantages to all pupils from all backgrounds, and one which follows national policies, with each school part of that same system, especially with regard to such important aspects as ensuring the same pay and conditions for teachers and staff. It is of great concern to us that steps are being taken to extend the approach taken in England even further there to create a system of free schools. We are very pleased that the Government of Wales will not follow that route, and that it has rejected those policies. We do not want to see international businesses and private companies running schools in Wales. It is outrageous that the London Government is taking that approach.

Dyma un elfen bwysig iawn o'r Mesur arfaethedig. A ydych yn ffyddiog bod yr amserlen ar waith i sicrhau y bydd y Mesur arfaethedig yn cael ei gymeradwyo cyn diwedd y tymor? Mae honno'n elfen hynod bwysig, ac mae'n bwysig ein bod yn cwblhau'r gwaith o graffu cyn diwedd mis Mawrth.

This is one important element of the proposed Measure. Are you confident that the timetable is in place to ensure that the proposed Measure will be approved before the end of the session? That is an extremely important element, and it is important that we complete the scrutiny before the end of March.

Yr ydym hefyd yn croesawu'r elfennau yn y Mesur arfaethedig i hwyluso cydweithio rhwng awdurdodau lleol, ysgolion, a chyrff llywodraethu. Yr ydych yn datgan yn glir eich bod yn dymuno rhoi rhyddid i'r cysylltiadau hyn ac i'r cydweithredu hwn ddatblygu yn organig, fel petai, a derbyniwn a chytunwn â'r agwedd honno. O fewn y system bresennol, mae gwahaniaethau sylfaenol rhwng ysgolion. Sut y byddech yn monitro hynny? Beth yw'r amserlen, a beth fydd mesur y llwyddiant yn y pen draw wrth inni gyrraedd y nod?

We also welcome the elements in the proposed Measure to facilitate collaboration between local authorities, schools and governing bodies. You state clearly that you wish to give these links and this collaboration the freedom to develop organically, as it were, and we accept and we agree with that aspect. Within the current system, there are fundamental differences between schools. How would you monitor that? What is the timetable, and how will success ultimately be measured as we reach the goal?

Gwyddom fod anghenion ysgolion yn wahanol. Un o'r gwahaniaethau sylfaenol o fewn y gyfundrefn addysg yng Nghymru yw'r ddarpariaeth ieithyddol. Dyna un o'r gwahaniaethau mwyaf sylfaenol sydd gennym, wrth gwrs, sef ysgolion Saesneg, Cymraeg a dwyieithog. Mae anghenion addysgol gwahanol iawn yn y sectorau hynny, felly pa ystyriaeth y byddwch yn ei rhoi i hynny wrth annog awdurdodau lleol ac ysgolion i gydweithio?

We know that schools have different needs. One of the fundamental differences in the education system in Wales is that of linguistic provision. One of the most fundamental differences that we have, of course, is that we have English-medium, Welsh-medium and bilingual schools. The educational needs in those sectors are very different, so what consideration will you give to that in encouraging local authorities and schools to collaborate?

Mae'r Mesur arfaethedig hefyd yn

The proposed Measure also reflects the

adlewyrchu pwysigrwydd gwaith pwyllgorau craffu'r Cynulliad. Awgrymodd Paul wrth y Pwyllgor Menter a Dysgu y gellid cynnal ymchwiliad i rôl llywodraethwyr, ryw ddwy flynedd yn ôl bellach. Yr wyf yn falch iawn o weld eich bod wedi derbyn yr argymhellion ac yn awr yn eu gwireddu mewn Mesur arfaethedig yn y Cynulliad.

Mae sicrhau cyrff llywodraethu cryf yn hanfodol, ac ni chredaf y byddai neb yn anghytuno â chi yn hynny o beth. Rhaid iddynt fod yn gadarn a rhaid iddynt feddu ar yr wybodaeth ddiweddaraf am y datblygiadau yn y maes addysg. Mae'r Mesur arfaethedig yn rhoi'r ddyletswydd ar awdurdodau lleol i ddarparu hyfforddiant ond, er bod hynny'n dda o beth, yn dilyn pwynt Paul, beth am y ddyletswydd ar lywodraethwyr i dderbyn hyfforddiant? Beth yw'r cyfuniad hwnnw yr ydych yn bwriadu ei sicrhau yn y pen draw? Mae pawb eisiau gweld bod hyfforddiant ar gael, ond pa mor bell y byddwch yn mynd i sicrhau bod hynny'n cael ei dderbyn? Efallai ei bod yn hawdd cynnig hyfforddiant ond beth fydd yr anogaeth, os unrhyw beth, i lywodraethwyr dderbyn hyfforddiant?

Yn ystod yr ymchwiliad yn y Pwyllgor Menter a Dysgu, daeth i'r amlwg nad oedd llywodraethwyr yn ymwybodol o'u pwerau o ran ffederaleiddio ysgolion. Gwelais fod awdurdodau lleol mewn sawl lle yn cefnogi ffederaleiddio, ond mewn sawl awdurdod arall, nid oeddent hyd yn oed yn ei ystyried. Yr wyf wedi dweud ar sawl achlysur ei bod yn bwysig i lywodraethwyr gael y grym i ysgogi ffederaleiddio, felly, mae'n dda iawn gweld hwnnw'n rhan o'r Mesur arfaethedig. Un o'r elfennau hanfodol yw sicrhau bod y llywodraethwyr yn gwybod am eu pwerau newydd. Felly, sut y byddwch yn sicrhau eu bod yn llawn ymwybodol o'r grym a fydd ganddynt os caiff y Mesur arfaethedig hwn ei basio? Wrth i awdurdodau lleol ystyried ad-drefnu ysgolion, mae'n bwysig iawn bod opsiynau amgen ar gael i lywodraethwyr eu hyrwyddo.

Wrth gloi, hoffwn edrych ar eich bwriad i wneud y rheolau yn haws i awdurdodau lleol gynnig ffederaleiddio ysgolion sydd â llai na nifer benodol o ddisgyblion. Gan nad oes gennym elfen *one size fits all* o ran y

importance of the work done by the Assembly's scrutiny committees. Paul suggested to the Enterprise and Learning Committee that an investigation could be conducted into the role of governors, some two years ago. I am very pleased to see that you have taken the recommendations and are now implementing them in the proposed Measure in the Assembly.

Ensuring strong governing bodies is essential, and I do not think anyone would disagree with you in that regard. They must be firm and they must have the latest information on developments in the field of education. The proposed Measure gives local authorities a duty to provide training but, while that is a good thing, following Paul's point, what about the duty of governors to receive training? What is the combination that you intend to achieve in the end? Everyone wants to see training made available, but how far will you go to ensure that that is accepted? Perhaps it is easy to offer training, but what, if anything, will be the incentive for governors to undergo training?

During the investigation undertaken by the Enterprise and Learning Committee, it became clear that governors are unaware of their powers with regard to federating schools. I found that many local authorities are in support of federation, but in many other authorities, they had not even considered it. I have said on many occasions that it is important that governors have the power to bring about federation, so it is good to see that as part of the proposed Measure. One of the essential parts is to ensure that governors are aware of their new powers. So, how will you ensure that they are made fully aware of the power that they will have if this proposed Measure is passed? As local authorities consider the reorganisation of schools, it is most important that alternatives are available for governors to promote.

In closing, I will look at your intention to make the rules easier for local authorities to propose federating schools that have fewer than a certain number of pupils. Since we do not have an element of *one size fits all* in the

gyfundrefn addysg yng Nghymru, pam yr ydych am osod nifer ar hyn? Beth yw eich rhesymeg dros roi isafswm ar nifer y disgyblion o ran y pwerau hyn i'r awdurdodau lleol?

Diolch yn fawr unwaith eto am y datganiad. Yr wyf yn gobeithio yn fawr iawn y cawn y cyfle rhwng yn awr a diwedd y Cynulliad hwn i sicrhau bod y Mesur arfaethedig hwn yn cael ei gymeradwyo.

Leighton Andrews: Thank you for providing an alternative view on foundation schools to the one that we heard earlier. You touched on a number of things, not all of which were devolved. The terms and conditions of staff are clearly not devolved to the Assembly, but I look forward to your support on those issues.

You are right to raise the timetable for scrutiny, as it is tight. When the First Minister announced the fourth legislative programme on 3 July, he recognised that there was limited time left available in this third Assembly for scrutiny, and so a much smaller programme was announced than would normally be the case, with only four items of legislation. At the end of the day, the timetable is not a matter for me but for the Business Committee, as is the arrangement of scrutiny. The management of the process will be very much in the hands of the Chairs of the relevant committees. We are open to providing technical briefings and other assistance to committee members and opposition spokespeople to help in that process.

On the issues of collaboration, we are not being prescriptive, but we can explore some of these issues as the proposed Measure makes progress. I hope that we will retain some flexibility in our approach to those issues. As I said, the proposals on governors build on the work of the Enterprise and Learning Committee. We feel that it is important that governors understand their responsibilities, not least in respect of helping to improve school performance, but also their specific responsibilities to learners rather than to the institution, and therefore their command of the data and other materials that are available to them. We think that there

education system in Wales, why do you want to set a number for this? What is your rationale for placing a minimum on the number of pupils with regard to these powers for local authorities?

Thank you once again for this statement. I hope very much that we have the opportunity between now and the end of this Assembly to ensure that this proposed Measure is approved.

Leighton Andrews: Diolch ichi am roi barn wahanol ar ysgolion sefydledig i'r un a glywsom yn gynharach. Rydych wedi cyfeirio at nifer o bethau ac nid yw pob un ohonynt wedi'u datganoli. Nid yw telerau ac amodau staff yn amlwg wedi'u datganoli i'r Cynulliad, ond edrychaf ymlaen at eich cefnogaeth ar y materion hynny.

Rydych yn iawn i godi mater yr amserlen ar gyfer craffu, gan ei bod yn dynn. Pan gyhoeddodd Prif Weinidog Cymru y bedwaredd rhaglen ddeddfwriaethol ar 3 Gorffennaf, roedd yn cydnabod nad oedd llawer o amser ar ôl yn y trydydd Cynulliad hwn ar gyfer craffu, ac felly cyhoeddwyd rhaglen llawer llai na'r arferol, gyda dim ond pedair eitem o ddeddfwriaeth. Ar ddiwedd y dydd, nid mater i mi yw'r amserlen ond i'r Pwyllgor Busnes, fel y mae'r trefniant craffu. Bydd y gwaith o reoli'r broses i raddau helaeth iawn yn nwylo Cadeiryddion y pwyllgorau perthnasol. Rydym yn fodlon darparu gwybodaeth dechnegol a chymorth arall i aelodau'r pwyllgorau a llefarwyr y gwrthbleidiau i helpu gyda'r broses honno.

O ran materion cydweithio, nid ydym yn bod yn rhagnodol, ond gallwn archwilio rhai o'r materion hyn wrth i'r Mesur arfaethedig ddatblygu. Rwyf yn gobeithio y byddwn yn cadw rhywfaint o hyblygrwydd wrth inni ymdrin â'r materion hynny. Fel y dywedais, mae'r cynigion yng nghyswllt llywodraethwyr yn adeiladu ar waith y Pwyllgor Menter a Dysgu. Teimlwn ei bod yn bwysig bod llywodraethwyr yn deall eu cyfrifoldebau, yn enwedig mewn perthynas â helpu i wella perfformiad yr ysgol, ond hefyd eu cyfrifoldebau penodol i ddysgwyr yn hytrach nag i'r sefydliad, ac felly eu gafael ar y data a deunyddiau eraill sydd ar gael

needs to be mandatory induction training for new governors and mandatory training for the chairs of governing bodies. We will be looking to ensure that that happens, and we can talk in more detail about that as we discuss the proposed Measure.

On federation, thank you for your welcome for the additional powers that we have put in place. In respect of the number, I think that the Assembly Government must give some indication of what we think is viable for the operation of a school. A number of studies have been undertaken over time looking at that. This will provide an opportunity for local authorities to keep schools in rural areas open, but perhaps in a different formation or with a different form of governing structure.

Eleanor Burnham: Thank you for your statement, Minister. We welcome this collaborative journey, which is the mainstay of the proposed Measure, but we have major concerns with the proposal as it stands. One of those concerns is about the time element. We have little time for consultation. My understanding is that schools will close by 17 December, and so they will have a mere nine days or only seven working days before the consultation period ends on 5 January. Will you consider extending the consultation period for at least a week so that we can have a more robust foundation on which to base this vital proposed legislation? Given the alarming state of affairs as regards our international education standing, I worry that we do not appear to be giving this consultation the time that it deserves, although we understand that there is time pressure.

My other question is on the controversial issue of foundation schools, although I do not think that now is the time to discuss their merits, even though others have. We need to allow time for a full discussion, particularly in light of the controversy that is likely to ensue.

We must remind ourselves that the onerous tasks undertaken by governors are done on a purely voluntary basis. Some of us have managed staff in our time, along life's

iddynt. Credwn fod angen darparu hyfforddiant sefydlu gorfodol ar gyfer llywodraethwyr newydd a hyfforddiant gorfodol ar gyfer cadeiryddion cyrff llywodraethu. Byddwn yn ceisio sicrhau bod hynny'n digwydd, a gallwn siarad yn fanylach am hynny wrth inni drafod y Mesur arfaethedig.

Ar ffederaleiddio, diolch ichi am eich croeso i'r pwerau ychwanegol yr ydym wedi'u rhoi ar waith. O ran y nifer, credaf y bydd yn rhaid i Lywodraeth y Cynulliad roi rhyw syniad o'r nifer y credwn sy'n ymarferol ar gyfer rhedeg ysgol. Mae nifer o astudiaethau wedi cael eu cynnal dros amser yn edrych ar hynny. Bydd hyn yn gyfle i awdurdodau lleol gadw ysgolion mewn ardaloedd gwledig yn agored, ond efallai ar ffurf wahanol neu gyda math gwahanol o strwythur llywodraethu.

Eleanor Burnham: Diolch ichi am eich datganiad, Weinidog. Rydym yn croesawu'r daith hon o gydweithio, sef conglaen y Mesur arfaethedig, ond mae gennym bryderon mawr am y cynnig fel y mae. Yr elfen amser yw un o'r pryderon hynny. Ychydig o amser sydd ar gael ar gyfer ymgynghori. Fy nealltwriaeth i yw y bydd ysgolion yn cau erbyn 17 Rhagfyr, ac felly dim ond naw diwrnod neu saith diwrnod gwaith fydd ganddynt cyn daw'r cyfnod ymgynghori i ben ar 5 Ionawr. A wnewch chi ystyried ymestyn y cyfnod ymgynghori am o leiaf wythnos fel y bydd gennym sylfaen fwy cadarn i seilio'r ddeddfwriaeth arfaethedig hanfodol arni? O gofio cyflwr brawychus ein statws yn rhyngwladol ym maes addysg, rwyf yn poeni nad ydym fel petai'n rhoi'r amser y mae'n ei haeddu i'r ymgynghoriad hwn er ein bod yn deall bod yna bwysau amser.

Mae fy nghwestiwn arall yn delio â mater dadleuol sef ysgolion sefydledig, er nad wyf yn credu mai dyma'r amser i drafod eu rhinweddau, er bod eraill wedi gwneud hynny. Mae angen inni neilltuo amser ar gyfer cael trafodaeth lawn, yn enwedig yn wyneb y dadlau sy'n debygol o ddilyn.

Mae'n rhaid inni atgoffa ein hunain bod y tasgau beichus a wneir gan y llywodraethwyr yn cael eu gwneud yn gwbl wirfoddol. Mae rhai ohonom wedi rheoli staff yn ein tro, ar

journey, perhaps voluntarily. I worry about the governors' training. I hope that it will be timely and available for people to take part, possibly in local clusters. Do you have a view on that, Minister, as it is an important issue?

3.30 p.m.

I also have concerns about the financial implications that you discussed earlier in response to Paul. On the costs, what percentage do you expect to spend as a Government, and what percentage will local authorities have to find? Have you had preliminary discussions about the availability of these funds, particularly from a local government point of view? They are always thorny issues, but I thought that I would bring them to your attention.

When it comes to simplifying the planning of school places, that is fantastic—well done. However, I cannot see from my reading—and I have tried to read about the issue—exactly how that will be done. The only thing that I see in the broad aims of the proposed Measure that is in front of me on the screen is something about simplifying the planning of school places by prohibiting the creation of further foundation schools. There must surely be other creative ways of simplifying the planning of school places, so could you answer that question? However, we realise the complexities. I listen a lot to, and take part in, discussions on the radio, in particular, as well as on television and there are many difficulties these days for many local authorities, but I hope that you can answer some of the questions that I have raised.

Leighton Andrews: We have already undertaken some consultation on the proposed Measure. There has been engagement with several stakeholders, including local authorities, the Welsh Local Government Association, the Association of Directors of Education in Wales, Governors Wales and Estyn. I wrote to stakeholders on 6 October to give a broad outline of the proposed Measure; that was an opportunity for stakeholders to respond, and they did so, in the main, positively. I was pleased to see

hyd taith bywyd, yn wirfoddol efallai. Rwyf yn poeni am yr hyfforddiant i lywodraethwyr. Gobeithiaf y bydd yn amserol ac ar gael i bobl gymryd rhan, ac o bosibl mewn clystyrau lleol. A oes gennych farn ar hynny, Weinidog, gan ei fod yn fater pwysig?

Rwyf finnau hefyd yn pryderu am y goblygiadau ariannol a drafodwyd gennych yn gynharach yn yr ymateb i Paul. Ar y costau, pa ganran yr ydych yn disgwyl ei gwario fel Llywodraeth, a pha ganran fydd yn rhaid i awdurdodau lleol ddod o hyd iddi? A ydych wedi cael trafodaethau rhagarweiniol am argaeledd y cronfeydd hyn, yn enwedig o safbwynt llywodraeth leol? Maent bob amser yn faterion dyrys, ond roeddwn yn meddwl y byddwn yn dwyn eich sylw atynt.

O ran symleiddio'r broses o gynllunio lleoedd ysgol, mae hynny'n wych—da iawn. Fodd bynnag, ni allaf weld wrth ddarllen am y mater—ac rwyf wedi ceisio darllen am y mater—sut yn union y bydd hynny'n cael ei wneud. Yr unig beth a welaf yn nodau cyffredinol y Mesur arfaethedig sydd ger fy mron ar y sgrin yw rhywbeth am symleiddio'r broses o gynllunio lleoedd ysgol drwy wahardd creu ysgolion sefydledig eraill. Siawns bod ffyrdd creadigol eraill o symleiddio'r broses o gynllunio lleoedd ysgol, felly a allech ateb y cwestiwn hwnnw? Fodd bynnag, rydym yn sylweddoli'r cymhlethdodau. Rwyf yn gwranddo llawer ar drafodaethau ar y radio, yn arbennig, a hefyd ar y teledu, ac yn cymryd rhan ynddynt, ac mae nifer o anawsterau y dyddiau hyn i lawer o awdurdodau lleol, ond rwyf yn gobeithio y gallwch ateb rhai o'r cwestiynau yr wyf wedi'u codi.

Leighton Andrews: Rydym eisoes wedi ymgynghori rhywfaint ar y Mesur arfaethedig. Rydym wedi ymgysylltu â nifer o randdeiliaid, gan gynnwys awdurdodau lleol, Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, Cymdeithas Cyfarwyddwyr Addysg yng Nghymru, Llywodraethwyr Cymru ac Estyn. Ysgrifennais at randdeiliaid ar 6 Hydref i roi amlinelliad bras iddynt o'r Mesur arfaethedig; roedd hynny'n gyfle i randdeiliaid ymateb, a gwnaethant hynny, ar y cyfan, yn gadarnhaol. Roeddwn yn falch

that the principle of collaboration received strong support, as did our proposals to improve school governance. There were some concerns about the training of chairs, and whether that should be compulsory; I understand those concerns, but I believe that this is an important issue for us. There were differences of views on foundation schools and I am not sure what position the Member's party is taking on that issue—I did not hear a particular position being articulated. That may become clear during the passage of the proposed Measure.

On governors, much of what we are trying to do is in response to the work that has been done by the Enterprise and Learning Committee. You make a sensible point about training for governors being locally based, and I would expect us to look at that. On financial implications, as I say, local authorities have existing responsibilities to support governing bodies and to provide training for them, and many do, in several ways. In general terms, the regulations and guidance that apply in respect of school organisation are not addressed in this proposed Measure, but we have proposals under consultation for a further Measure in that respect, which would address the issues that you raise on planning school places.

Gareth Jones: Hoffwn ddweud gair byr i groesawu eich datganiad, Weinidog, ac i ddymuno'r gorau i chi gyda'r Mesur arfaethedig. Diolch hefyd am gyfeirio at waith y Pwyllgor Menter a Dysgu, yn benodol mewn perthynas â gwaith llywodraethwyr. Rhoesom dipyn o ystyriaeth i'r rhan honno o fyd addysg, ac yr wyf yn falch eich bod yn mewnnoli rhai o'r argymhellion hynny, yn enwedig y ddau allweddol yr ydych wedi cyfeirio atynt, sef hyfforddiant—yr oedd, ac y mae, angen hynny—a phenodi clerc neu ysgrifennydd i ysgolion.

Un anhawster arall y daethom ar ei draws, os cofiaf yn iawn, oedd ei bod yn anodd mewn llawer o ysgolion, yn enwedig ysgolion bach, er nid bob amser, penodi—efallai nad 'recruiwio' yw'r gair cywir—unigolion sy'n

o'r gefnogaeth gref a gafodd yr egwyddor o gydweithio, fel y cafodd ein cynigion i wella llywodraethu ysgolion. Roedd rhai pryderon am yr hyfforddiant i gadeiryddion, ac a ddylai fod yn orfodol; rwyf yn deall y pryderon hynny, ond credaf fod hwn yn fater pwysig i ni. Cafwyd barn wahanol am ysgolion sefydledig ac nid wyf yn siŵr beth yw safbwynt plaid yr Aelod ar y mater hwnnw—ni chlywais safbwynt pendant yn cael ei fynegi. Efallai y daw yn amlwg yn ystod taith y Mesur arfaethedig.

O ran llywodraethwyr, mae llawer o'r hyn yr ydym yn ceisio'i wneud mewn ymateb i'r gwaith sydd wedi'i wneud gan y Pwyllgor Menter a Dysgu. Rydych yn gwneud pwynt call am ddarparu hyfforddiant ar gyfer llywodraethwyr yn lleol, a byddwn yn disgwyl inni edrych ar hynny. O ran goblygiadau ariannol, fel y dywedaf, mae gan awdurdodau lleol gyfrifoldebau ar hyn o bryd i gefnogi cyrff llywodraethu ac i ddarparu hyfforddiant ar eu cyfer, ac mae llawer yn gwneud hynny, mewn sawl ffordd. Yn gyffredinol, nid yw'r rheoliadau a'r canllawiau sy'n berthnasol mewn perthynas â threfniadaeth ysgolion yn cael sylw yn y Mesur arfaethedig hwn. Ond mae gennym gynigion sy'n destun ymgynghoriad ar gyfer Mesur pellach yn hynny o beth, a fyddai'n mynd i'r afael â'r materion a godir gennych ar gynllunio lleoedd ysgol.

Gareth Jones: I would like to say a brief word in welcoming your statement, Minister, and to wish you well with the proposed Measure. I thank you too for mentioning the work of the Enterprise and Learning Committee, specifically in relation to the work of governors. We have given considerable consideration to that part of the world of education, and I am pleased that you are incorporating some of those recommendations, especially the two key recommendations to which you referred, on training—that was and is necessary—and the appointment of school clerks or secretaries.

One other difficulty that we came across, if I remember correctly, was that it was difficult in some schools, especially small schools, although not in all cases, to appoint—'recruit' might not be the right word—

fodlon gwasanaethu fel llywodraethwyr. A ydych yn ystyried y ffaith bod lleoedd gwag ar fyrddau llywodraethol, gan fod hwnnw'n faes heriol i rai o'n hysgolion?

Leighton Andrews: I thank the Member, and pay tribute to his work as Chair of the Enterprise and Learning Committee. As he acknowledges, we are acting on proposals that his committee has made in respect of the training of governors and the clerking of governing bodies. He raises an important point about the difficulty of recruiting governors in some areas. However, that is why we have the option open to us of federating governing bodies, which may be one way of addressing that problem. We continue to support Governors Wales, to help publicise its work and the importance of schools governors. I happen to believe that governance is likely to become more important if we are to address the issues of, and drive up, attainment, performance and leadership in schools.

David Melding: I think that you are right, Minister, that it will take a lot of goodwill and collaboration between the Executive and legislative arms of the Assembly to ensure that this important proposed Measure, with some fundamental proposals, receives adequate scrutiny, and I am glad that you have already put that on record. I have a few questions relating particularly to proposals to allow federation. No schools have voluntarily entered federations in Wales, despite the fact that this has been on the statute book since 2002. You intend to change the power fundamentally from schools initiating it—they still would be allowed to do so if they wished—to local authorities being able to initiate it. I have read your statement very carefully, and it appears that local authorities will have a general power to propose federation. It is not qualified by the size of the schools. In fact, you are going to bring in a stipulation that, if schools fall below a certain size, the local authority must consider federation, though not necessarily achieve it. However, the proposed Measure still has this general power to require schools of any size to federate. I hope that you will confirm that I have read the legislation that you propose this afternoon correctly.

individuals willing to serve as governors. Are you looking at the fact that there are vacancies on governing bodies, as that is a challenge for some of our schools?

Leighton Andrews: Hoffwn ddiolch i'r Aelod, a thalu teyrnged i'w waith fel Cadeirydd y Pwyllgor Menter a Dysgu. Fel y mae'n cydnabod, rydym yn gweithredu ar gynigion a wnaeth ei bwyllgor o ran hyfforddi llywodraethwyr a chlercio cyrff llywodraethu. Mae'n codi pwynt pwysig am yr anhawster o recriwtio llywodraethwyr mewn rhai ardaloedd. Fodd bynnag, dyna pam mae'r opsiwn gennym i ffederaleiddio cyrff llywodraethu, a all fod yn un ffordd o fynd i'r afael â'r broblem honno. Rydym yn parhau i gefnogi Llywodraethwyr Cymru, er mwyn helpu i roi cyhoeddusrwydd i'w gwaith a phwysigrwydd llywodraethwyr ysgolion. Rwyf yn digwydd credu bod llywodraethu yn debygol o ddod yn fater mwy pwysig er mwyn ein galluogi i fynd i'r afael â materion cyrhaeddiad, perfformiad ac arweinyddiaeth mewn ysgolion, a'u gwella.

David Melding: Credaf eich bod yn iawn, Weinidog, sef y bydd yn cymryd llawer o ewyllys da a chydweithio rhwng y Weithrediaeth a changhennau deddfwriaethol y Cynulliad i sicrhau y craffir yn ddigonol ar y Mesur arfaethedig pwysig hwn, gyda rhai cynigion sylfaenol, ac rwyf yn falch eich bod eisoes wedi cofnodi hynny. Mae gennyf ychydig o gwestiynau sy'n ymwneud yn benodol â chynigion i ganiatáu ffederaleiddio. Nid oes dim ysgolion wedi ffederaleiddio o'u gwirfodd yng Nghymru, er bod hyn wedi bod ar y llyfr statud er 2002. Rydych yn bwriadu newid y pŵer sylfaenol o ysgolion yn cychwyn y broses—byddai ganddynt hawl o hyd i wneud hynny os ydynt yn dymuno—i awdurdodau lleol yn cychwyn y broses. Rwyf wedi darllen eich datganiad yn ofalus iawn, ac mae'n ymddangos y bydd gan awdurdodau lleol bŵer cyffredinol i gynnig ffederaleiddio. Nid yw maint yr ysgolion yn berthnasol. Yn wir, rydych am gyflwyno amod y bydd yn rhaid i awdurdod lleol, os yw ysgolion yn llai na maint arbennig, ystyried ffederaleiddio, ond nid o anghenraid ei roi ar waith. Fodd bynnag, mae gan y Mesur arfaethedig y pŵer cyffredinol hwn o hyd i'w gwneud yn ofynnol i ysgolion o unrhyw faint ffederaleiddio. Rwyf yn

gobeithio y byddwch yn cadarnhau fy mod wedi darllen y ddeddfwriaeth a gynigiwch y prynhawn yma yn gywir.

Secondly, and I must put this directly to you, a local authority could, as I see it, require an existing foundation school to enter a federation with schools that include state maintained schools, and the new governing body of that federation could, in time, seek to change the foundation school to fit in with the regular local authority model. That would, in effect, abolish foundation schools in Wales. If that is to be permitted, you need to make it very clear here and now. If that means a backdoor abolition of foundation schools, we will need clear mechanisms so that pupils and parents of pupils in existing foundation schools have some place in the process, given that they will no longer have a governing body to defend their interests.

Leighton Andrews: It is not my intention to abolish existing foundation schools. If you think that there is something in the legislation that could be used to do that, which, as I say, is not my intention, I would be grateful if you wrote to me and I will look at it. In respect of the issue of federation, we are giving a general power to local authorities to do that, without any question, and the WLGA is establishing five pilot federation projects across Wales to demonstrate how the concept might work, because it needs to be explained. Clearly, I would still prefer proposals for federation to come forward from individual schools, but we need this as a backstop power.

Mark Isherwood: As Chair of the legislation committee that will be scrutinising the proposed Measure, I cannot, and will not, comment on its content or purpose in any way whatsoever, but I wish to add to some of the concerns raised about the procedural matters, while thanking you for making your offices available to us last week to provide a technical briefing. Concerns have been raised around the timetabling. We appreciate that you have carried out your own consultation, but in terms of legislative scrutiny by the

Yn ail, ac mae'n rhaid imi ofyn hyn yn uniongyrchol i chi, gallai awdurdod lleol, fel y deallaf bethau, ei gwneud yn ofynnol i ysgol sefydledig sy'n bodoli eisoes ffederaleiddio gydag ysgolion sy'n cynnwys ysgolion a gynhelir gan y wladwriaeth, ac y gallai corff llywodraethu newydd y ffederasiwn hwnnw, mewn amser, geisio newid yr ysgol sefydledig i gyd-fynd â model rheolaidd yr awdurdod lleol. Byddai hynny, i bob pwrpas, yn dileu ysgolion sefydledig yng Nghymru. Os yw hynny i'w ganiatáu, bydd angen ichi wneud hynny'n glir iawn yma heddiw. Os yw hynny'n golygu diddymu ysgolion sefydledig drwy'r drws cefn, bydd angen mecanweithiau clir arnom er mwyn i ddisgyblion a rhieni disgyblion mewn ysgolion sefydledig gael rhywfaint o lais yn y broses, o gofio na fydd ganddynt wedyn gorff llywodraethu i warchod eu buddiannau.

Leighton Andrews: Nid wyf yn bwriadu diddymu'r ysgolion sefydledig cyfredol. Os credwch fod rhywbeth yn y ddeddfwriaeth y gellid ei ddefnyddio i wneud hynny, rhywbeth fel y dywedais, nad yw'n fwriad gennyf, byddwn yn ddiolchgar petaech yn ysgrifennu ataf a byddaf yn edrych arno. Ar fater ffederaleiddio, rydym yn rhoi pŵer cyffredinol i awdurdodau lleol wneud hynny, yn ddi-os, ac mae CLILC yn sefydlu pum prosiect ffederaleiddio peilot ledled Cymru i ddangos sut y gallai'r cysyniad weithio, oherwydd mae angen ei egluro. Yn sicr, byddai'n dal yn well gennyf weld y cynigion ar gyfer ffederaleiddio yn dod o ysgolion unigol, ond mae angen hyn arnom fel pŵer wrth gefn.

Mark Isherwood: Fel Cadeirydd y pwyllgor deddfwriaeth a fydd yn craffu ar y Mesur arfaethedig, nid wyf yn gallu, ac ni fyddaf yn cyflwyno sylwadau ar ei gynnwys na'i ddiben mewn unrhyw ffordd. Ond hoffwn ychwanegu at rai o'r pryderon a godwyd ynghylch y materion gweithdrefnol, gan ddiolch ichi hefyd am adael inni ddefnyddio'ch swyddfeydd yr wythnos diwethaf ar gyfer sesiwn briffio technegol. Mae pryderon wedi eu codi ynghylch yr amserlennu. Rydym yn gwerthfawrogi eich

legislative body, the practical reality is that we will only be able to issue a written consultation—which we are issuing today—for responses by 5 January. The only one who will be able to give evidence to us in person is you. There will be no evidence sessions in committee with any other person or organisation, and that, by definition, will limit the ability of the committee to produce a report and recommendations, whatever they may be, in line with the substance and merit of this important proposed Measure. I ask you to comment on that, not in the context of your consultation, but of the Assembly's scrutiny consultation on the proposed Measure.

bod wedi cynnal eich ymgynghoriad eich hun. Ond, o ran craffu deddfwriaethol gan y corff deddfwriaethol, y realiti ymarferol yw na fyddwn ond yn gallu cyhoeddi ymgynghoriad ysgrifenedig—yr ydym yn ei gyhoeddi heddiw—ar gyfer cael ymatebion erbyn 5 Ionawr. Chi yw'r unig un a fydd yn gallu rhoi tystiolaeth i ni yn bersonol. Ni fydd unrhyw sesiynau tystiolaeth yn y pwyllgor gydag unrhyw berson neu sefydliad arall, a bydd hynny, drwy ddiffiniad, yn cyfyngu ar allu'r pwyllgor i gynhyrchu adroddiad ac argymhellion, beth bynnag y gallant fod, yn unol â sylwedd a gwerth y Mesur arfaethedig pwysig hwn. Gofynnaf ichi wneud sylwadau ar hynny, nid yng nghyd-destun eich ymgynghoriad chi, ond yng nghyd-destun ymgynghoriad craffu'r Cynulliad ar y Mesur arfaethedig.

3.40 p.m.

Leighton Andrews: I have been entirely open about the challenges facing us in the timetable and explained how they have arisen. There is always a difficulty with timetabling, in all legislatures, in the period before an election. There has been fairly extensive consultation and discussion on a number of items in the proposed Measure. As we have already rehearsed several times, the Enterprise and Learning Committee looked in detail at proposals on governance and we are moving in accord with its recommendations. These issues have been aired in public for some time. The legislative competence Order proceeded through the Assembly and through Parliament. While the discussion on that did not necessarily get into the detail that we will get into in discussing the proposed Measure, there is no question that many of the general issues were tested in discussions. Therefore, there has been time for people to look at the broad issues. Finally, as I said and as you acknowledged, I issued a letter on a number of these matters.

Leighton Andrews: Rwyf wedi bod yn gwbl agored am yr heriau sy'n ein hwynebu gyda'r amserlen ac wedi egluro sut y maent wedi codi. Mae amserlennu'n achosi problem bob tro, ym mhob deddfwrfa, yn y cyfnod cyn etholiad. Bu ymgynghori a thrafod eithaf helaeth ar nifer o eitemau yn y Mesur arfaethedig. Fel yr ydym wedi ailadrodd yn barod sawl gwaith, edrychodd y Pwyllgor Menter a Dysgu yn fanwl ar y cynigion ar lywodraethu ac rydym yn symud yn unol â'i argymhellion. Mae'r materion hyn wedi cael eu trafod yn gyhoeddus am beth amser. Aeth y Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol drwy'r Cynulliad a thrwy'r Senedd. Er na fu'r drafodaeth ar hwnnw o reidrwydd mor fanwl â'r drafodaeth y byddwn yn ei chael ar y Mesur arfaethedig, nid oes amheuaeth na chafodd llawer o'r materion cyffredinol eu profi mewn trafodaethau. Felly, mae pobl wedi cael amser i edrych ar y materion eang. Yn olaf, fel y dywedais ac fel i chi ei gydnabod, cyhoeddais lythyr ar nifer o'r materion hyn.

I would have thought and hoped that the bulk of the proposed Measure is non-contentious. Some areas will be contentious around the margins, on which there will be areas of judgment. There is one area that is contentious, without question. The spokesperson for the opposition has already placed that on the record, we are well aware

Byddwn wedi meddwl a gobeithio bod y rhan fwyaf o'r Mesur arfaethedig yn ddigynnen. Bydd rhai meysydd yn ddadleuol ar y cyrion lle bydd barnau gwahanol. Mae un maes yn ddadleuol, yn ddi-os. Mae'r llefarydd ar ran yr wrthblaid wedi rhoi hynny ar ddu a gwyn eisoes, rydym yn ymwybodol iawn ohono ac rydym i gyd yn ei gydnabod. Mae un maes

of it and it is acknowledged between us. There is one clear area of controversy, but the others are not that controversial, in broad terms. There will be some areas where there is dispute at the margins.

Darren Millar: I have three questions in respect of the proposals that you are bringing forward, Minister. I understand that the legislation will have an impact on the potential make-up of governing bodies. What consideration might you give during the legislative process to a statutory change in the make-up of governing bodies to include classroom assistants, given their increasingly important role in schools the length and breadth of Wales? In addition, given some of the evidence that has been presented to the Enterprise and Learning Committee about the lack of engagement, particularly between secondary schools and their local business communities, might there be a role for a representative from the business community to be a statutory member of governing bodies? You have made it clear that existing foundation schools will not be affected by the legislative proposals, and I was pleased to hear that, given that there is an excellent one in Colwyn Bay, in my constituency, in Ysgol Pen y Bryn. However, you have not referred to voluntary aided schools and the potential impact of your legislative proposals on them. Voluntary aided schools have a certain degree of freedom and I would not want to see that impeded.

Leighton Andrews: Voluntary aided schools are not covered by the proposed Measure. I am always open to looking at proposals for potential changes to the statutory make-up of governing bodies. The only question that I would need to return to is whether what the Member is proposing is within the scope of the proposed Measure.

dadleuol amlwg, ond nid yw'r lleill mor ddadleuol, yn gyffredinol. Bydd rhai meysydd lle bydd anghydfod ar y cyrion

Darren Millar Mae gennyf dri chwestiwn o ran y cynigion yr ydych yn eu cyflwyno, Weinidog. Rwyf yn deall y bydd y ddeddfwriaeth yn cael effaith ar gyfansoddiad posibl cyrff llywodraethu. Pa ystyriaeth fyddwch chi efallai yn ei rhoi yn ystod y broses ddeddfu i wneud newid statudol i gyfansoddiad cyrff llywodraethu i gynnwys cynorthwywyr dosbarth, o gofio am eu rôl gnyddol bwysig mewn ysgolion ledled Cymru? Yn ogystal, o gofio am rywfaint o'r dystiolaeth sydd wedi ei chyflwyno i'r Pwyllgor Menter a Dysgu am y diffyg ymgysylltu, yn enwedig rhwng ysgolion uwchradd a'u cymunedau busnes lleol, a oes lle i gynrychiolydd o'r gymuned fusnes fod yn aelod statudol o gyrrff llywodraethu? Rydych wedi datgan yn glir na effeithir ar yr ysgolion sefydledig cyfredol gan y cynigion deddfwriaethol, ac roeddwn yn falch o glywed hynny, o gofio bod un rhagorol ym Mae Colwyn, yn fy etholaeth, sef Ysgol Pen y Bryn. Fodd bynnag, nid ydych wedi cyfeirio at ysgolion gwirfoddol a gynorthwyir ac effaith bosibl eich cynigion deddfwriaethol arnynt. Mae gan ysgolion gwirfoddol a gynorthwyir rywfaint o ryddid ac ni fyddwn am weld hynny'n cael ei lesteirio.

Leighton Andrews: Nid yw ysgolion gwirfoddol a gynorthwyir yn dod o dan y Mesur arfaethedig. Rwyf bob amser yn fodlon edrych ar gynigion ar gyfer newidiadau posibl i gyfansoddiad statudol cyrff llywodraethu. Yr unig gwestiwn y byddai angen i mi ddychwelyd ato yw a yw'r hyn y mae'r Aelod yn ei gynnig o fewn cwmpas y Mesur arfaethedig.

Cynnig i Gymeradwyo Cyllideb Comisiwn y Cynulliad ar gyfer 2011-12 Motion to Approve the Assembly Commission's Budget 2011-12

Cynnig NDM4613 William Graham

Motion NDM4613 William Graham

Cynnig bod Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

To propose that the National Assembly for Wales:

yn cytuno ar gyllideb Comisiwn y Cynulliad ar gyfer 2011-12, fel y pennir yn Nhabl 1 'Cynulliad Cenedlaethol Cymru—Cynigion Cyllideb y Comisiwn 2011-12', a osodwyd gerbron y Cynulliad ar 1 Rhagfyr 2010; a'i bod yn cael ei hymgorffori yn y Cynnig Cyllideb Blynnyddol o dan Reol Sefydlog 27.17(ii).

The Commissioner for Assembly Resources (William Graham): I move the motion.

I welcome the opportunity to move the Assembly Commission's budget for 2011-12 and that it be incorporated in the annual budget motion. The Commission proposes a net resource budget of £49,322,000 for its fifth year of operation. The changes to the 2011-12 Commission budget reflect the creation of the remuneration board, provide for election costs and demonstrate how the Commission's approach reflects the wider strategic context of reduced public expenditure. In that context, this budget delivers savings at least equivalent to the percentage reduction to the Welsh block grant. This principle of reflecting changes to the Welsh block continues to be appropriate for the Commission. We all agree that the Assembly must have fair and appropriate resources for our vital job of representing the people of Wales, holding the Welsh Government to account and making laws for Wales. This will protect the Assembly's core business of legislation and it will help to ensure a successful transition to the fourth Assembly. It will also allow us to plan for reduced resources in the immediate future.

We believe that this can be achieved without compromising the Commission's ability to respond to any necessary changes following the referendum. The National Assembly for Wales (Remuneration) Measure 2010 has had an impact on the structure of the budget. For the first time, the Commission proposes two separate authorised amounts: one to contain the sum within the remit of the independent remuneration board, and the other to accommodate the remainder of Assembly support services. The Assembly's action in

agrees the budget of the Assembly Commission for 2011-12, as specified in Table 1 of the 'National Assembly for Wales Assembly Commission Budget Proposals 2011-12', laid before the Assembly on 1 December 2010; and that it be incorporated in the Annual Budget Motion under Standing Order 27.17(ii).

Comisiynydd Adnoddau'r Cynulliad (William Graham): Cynigaf y cynnig.

Croesawaf y cyfle i gynnig cyllideb Comisiwn y Cynulliad ar gyfer 2011-12 a'i bod yn cael ei hymgorffori yn y cynnig cyllideb blynnyddol. Mae'r Comisiwn yn cynnig cyllideb adnoddau net o £49,322,000 ar gyfer ei bumed flwyddyn o weithredu. Mae'r newidiadau i gyllideb 2011-12 y Comisiwn yn adlewyrchu'r ffaith bod y bwrdd taliadau wedi'i greu, yn darparu ar gyfer costau etholiad ac yn dangos sut mae dull y Comisiwn o weithredu'n adlewyrchu cyd-destun strategol ehangach y gostyngiad mewn gwariant cyhoeddus. Yn y cyd-destun hwnnw, mae'r gyllideb hon yn darparu arbedion sydd o leiaf yn cyfateb i'r gostyngiad canrannol yng ngrant bloc Cymru. Mae'r egwyddor o adlewyrchu newidiadau i floc Cymru yn parhau i fod yn briodol i'r Comisiwn. Rydym i gyd yn cytuno bod yn rhaid i'r Cynulliad gael adnoddau teg a phriodol ar gyfer ein gwaith hanfodol o gynrychioli pobl Cymru, dal Llywodraeth Cymru i gyfrif a deddfu ar gyfer Cymru. Bydd hyn yn gwarchod busnes craidd y Cynulliad o ddeddfu a bydd yn helpu i sicrhau y trosglwyddir yn llwyddiannus i'r pedwerydd Cynulliad. Bydd hefyd yn ein galluogi i gynllunio ar gyfer llai o adnoddau yn y dyfodol agos.

Credwn y gellir cyflawni hyn heb beryglu gallu'r Comisiwn i ymateb i unrhyw newidiadau angenrheidiol yn dilyn y refferendwm. Mae Mesur Cynulliad Cenedlaethol Cymru (Taliadau) 2010 wedi cael effaith ar strwythur y gyllideb. Am y tro cyntaf, mae'r Comisiwn yn cynnig dau swm awdurdodedig ar wahân: un i gynnwys y swm o fewn cylch gwaith y bwrdd taliadau annibynnol, a'r llall i ddarparu ar gyfer gweddill gwasanaethau cymorth y Cynulliad. Bydd gwaith y Cynulliad yn creu'r bwrdd

creating the remuneration board to decide the appropriate level of resources for Assembly Members in Wales will enhance its reputation for transparency and independence. It is a responsible budget for the difficult economic times that we are facing and is in line with the changes that we shall seek to the Welsh block. I seek your support on the motion before us today.

Nick Ramsay: Thank you, Llywydd, for calling me to speak in this debate; I am standing in for Angela Burns, who sends her apologies for being unavailable this afternoon. This debate is on the Assembly Commission's final budget for 2010-11, and while, technically, this has not been considered by the Finance Committee, many of our comments on the Commission's draft budget are pertinent. I should add that yesterday, the Finance Committee received a positive response to its report from the Chief Executive and Clerk of the Assembly and will be considering this at the next meeting.

The Finance Committee welcomes the changes made by the Assembly Commission to the presentation of its budget for 2011-12, as these significantly improve its clarity. The committee notes in particular the separation of the budget into two ambits: one for expenditure under the Commission's direct control, and the other for expenditure to be determined by the remuneration board that William Graham has spoken about. This greatly improves the clarity of the information in the draft budget. Like most other public sector bodies, the Assembly Commission faces a challenging few years ahead in coping with the reduction in the availability of resources. The Finance Committee acknowledges and welcomes the comprehensive system that the Commission has put in place to assess and manage its work within a strong corporate governance framework. This system appeared to the committee to be well planned and capable of ensuring that progress with activities and projects is monitored, the likely outturn forecast and priorities adjusted to ensure relevant delivery.

taliadau i benderfynu ar y lefel briodol o adnoddau ar gyfer Aelodau'r Cynulliad yng Nghymru yn gwella ei enw da am dryloywder ac annibyniaeth. Mae'n gyllideb gyfrifol ar gyfer y cyfnod economaidd anodd yr ydym yn ei wynebu ac yn unol â'r newidiadau y byddwn yn eu ceisio i floc Cymru. Gofynnaf am eich cefnogaeth i'r cynnig ger ein bron heddiw.

Nick Ramsay: Diolch ichi, Lywydd, am fy ngalw i siarad yn y ddadl hon; rwyf yma ar ran Angela Burns, sy'n ymddiheuro am beidio â bod ar gael y prynhawn yma. Mae'r ddadl hon ar gyllideb derfynol Comisiwn y Cynulliad ar gyfer 2010-11, ac er, yn dechnegol, nad yw wedi cael ei hystyried gan y Pwyllgor Cyllid, mae llawer o'n sylwadau ar gyllideb ddrafft y Comisiwn yn berthnasol. Dylwn ychwanegu bod y Pwyllgor Cyllid wedi derbyn ymateb cadarnhaol ddoe i'w adroddiad gan Brif Weithredwr a Chlerc y Cynulliad a bydd yn ystyried hwn yn y cyfarfod nesaf.

Mae'r Pwyllgor Cyllid yn croesawu'r newidiadau sydd wedi'u gwneud gan Gomisiwn y Cynulliad i'r ffordd y cyflwynwyd ei gyllideb ar gyfer 2011-12, gan fod y rhain yn gwella ei heglurder yn fawr. Mae'r pwyllgor yn nodi'n benodol y ffaith bod y gyllideb wedi'i gwahanu'n ddau faes: un ar gyfer gwariant o dan reolaeth uniongyrchol y Comisiwn, a'r llall ar gyfer gwariant y bydd y bwrdd taliadau'n penderfynu arno y siaradodd William Graham amdano. Mae hyn yn gwella eglurder y wybodaeth yn y gyllideb ddrafft yn fawr. Fel y rhan fwyaf o gyrff eraill yn y sector cyhoeddus, mae Comisiwn y Cynulliad yn wynebu blynyddoedd heriol wrth geisio ymdopi â'r gostyngiad yn yr adnoddau fydd ar gael. Mae'r Pwyllgor Cyllid yn cydnabod ac yn croesawu'r system gynhwysfawr y mae'r Comisiwn wedi ei rhoi ar waith i asesu a rheoli ei waith o fewn fframwaith llywodraethu corfforaethol cadarn. Teimlai'r pwyllgor fod y system hon wedi'i chynllunio'n dda a'i bod yn gallu sicrhau bod y cynnydd gyda gweithgareddau a phrosiectau yn cael ei fonitro, yr alldro tebygol yn cael ei ragweld a'r blaenoriaethau'n cael eu haddasu i sicrhau darpariaeth berthnasol.

The committee also noted the five strategic objectives or goals that the Assembly Commission has set. However, while we did not disagree with their importance, we were concerned that they are very much about how the Assembly Commission intends to operate rather than about the outcomes that it is seeking to deliver using the resources made available to it. The committee has, therefore, sought greater clarity in these areas; it has asked the Assembly Commission to detail the methodology that it intends to employ to measure performance against the outcomes that it is planning to deliver and to set out how these will contribute to meeting the strategic objectives. This should include a transparent mapping of resources against the strategic priorities, showing the outcomes to be delivered from this expenditure.

The Finance Committee has noted the overall reduction in expenditure proposed by the Commission and recognises the pressures that have led to this decision. Nonetheless, the committee wishes to emphasise the importance of ensuring that the Assembly Commission has the resources necessary to support the Assembly's effective scrutiny of Government and other work.

The Finance Committee welcomes the approach that the Assembly Commission has taken with the recent early severance scheme, which focused on maintaining and protecting its skills base, and the efforts that it took to ensure that staff morale was maintained during a period of possibly difficult change. The committee acknowledges that the Commission was awarded gold-star status as an Investor in People. It is, nonetheless, concerned about the maintenance of staff morale in these difficult times and feels that there are potential gaps in the way that the Commission gathers information on the views of staff. The Finance Committee has recommended the early introduction of a staff attitude survey to provide a clear baseline against which the effects of the forthcoming budget reductions can be monitored.

The Finance Committee welcomes the investment that the Assembly Commission is

Nododd y pwyllgor hefyd y pum amcan neu nod strategol y mae Comisiwn y Cynulliad wedi'u gosod. Fodd bynnag, er nad oeddem yn anghytuno â'u pwysigrwydd, roeddem yn pryderu eu bod yn canolbwyntio ar sut mae Comisiwn y Cynulliad yn bwriadu gweithredu yn hytrach nag ar y canlyniadau y mae'n ceisio eu cyflawni gan ddefnyddio'r adnoddau sydd ar gael iddo. Mae'r pwyllgor felly wedi gofyn am fwy o eglurder yn y meysydd hyn; mae wedi gofyn i Gomisiwn y Cynulliad roi manylion y dull y mae'n bwriadu ei ddefnyddio i fesur perfformiad yn erbyn y canlyniadau y mae'n bwriadu eu cyflawni ac i nodi sut y bydd y rhain yn cyfrannu at gyflawni'r amcanion strategol. Dylai hyn gynnwys mapio'r adnoddau yn dryloyw yn erbyn y blaenoriaethau strategol, gan ddangos y canlyniadau i'w cyflawni gan y gwariant hwn.

Mae'r Pwyllgor Cyllid wedi nodi'r gostyngiad cyffredinol yn y gwariant a gynigir gan y Comisiwn ac yn cydnabod y pwysau sydd wedi arwain at y penderfyniad hwn. Serch hynny, mae'r pwyllgor yn dymuno pwysleisio pwysigrwydd sicrhau bod gan Gomisiwn y Cynulliad yr adnoddau angenrheidiol i gefnogi gwaith craffu effeithiol y Cynulliad ar waith y Llywodraeth a gwaith arall.

Mae'r Pwyllgor Cyllid yn croesawu'r dull y mae Comisiwn y Cynulliad wedi'i fabwysiadu gyda'r cynllun ymadawiad cynnar yn ddiweddar, a oedd yn canolbwyntio ar gynnal a gwarchod ei sylfaen sgiliau, a'i ymdrechion i sicrhau bod morâl y staff yn cael ei gynnal yn ystod cyfnod o newid a fydd, o bosibl, yn anodd. Mae'r pwyllgor yn cydnabod bod y Comisiwn wedi derbyn statws seren aur fel Buddsoddwr mewn Pobl. Er hynny, mae'n pryderu am gynnal morâl y staff yn y cyfnod anodd hwn ac yn teimlo y gall fod bylchau yn y ffordd y mae'r Comisiwn yn casglu gwybodaeth am farn y staff. Mae'r Pwyllgor Cyllid wedi argymhell cyflwyno arolwg agwedd staff yn gynnar er mwyn darparu llinell sylfaen glir ar gyfer gallu monitro effeithiau'r gostyngiadau yn y gyllideb sydd ar ddod.

Mae'r Pwyllgor Cyllid yn croesawu'r buddsoddiad y mae Comisiwn y Cynulliad yn

putting into new ways of working and its change programme, and has asked for further information on the range of projects that it has in hand to improve the efficiency and effectiveness of its services. The committee has also asked for a quantified assessment of the improvements that will result from this. The Finance Committee welcomes the collaborative work that the Assembly Commission has undertaken with other public sector bodies, and urges it to pursue further the kind of collaboration that will lead to direct cost savings.

3.50 p.m.

In relation to Members' pay, the Finance Committee notes that at present it is difficult to do other than include an indicative figure in the budget and await the outcome of the deliberations of the remuneration board. The committee notes that if the board comes back with recommendations that cost more than has been indicated, it might be necessary for the Commission to submit a supplementary budget. However, if the board comes back with recommendations that mean that not all the resources indicated are required, the surplus would be handed back. Subject to those observations, the Finance Committee supports the Assembly Commission's budget.

The Presiding Officer: There are no further speakers. Would you like to respond, William?

William Graham: The Commission is grateful for the Finance Committee's close engagement with the budget, its constructive recommendations, and its support for our work to deliver best practice and value for money. The Finance Committee has welcomed and acknowledged the clarity provided by the changes in the Commission's budget presentation. The committee has not challenged the reasonableness of the Commission's overall budget, and we acknowledge its comments about our approach to collaboration, strategic outcomes, and the need to protect the Assembly as an effective legislature. The Commission appreciates the recommendations on these issues and will respond within the time frame requested. I

ei wneud i ffyrdd newydd o weithio a'i raglen newid, ac mae wedi gofyn am ragor o wybodaeth ar yr amrywiaeth o brosiectau sydd ganddo ar y gweill i wella effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd ei wasanaethau. Mae'r pwyllgor hefyd wedi gofyn am asesiad meintioledig o'r gwelliannau a fydd yn deillio o hyn. Mae'r Pwyllgor Cyllid yn croesawu'r cydweithio sydd wedi digwydd rhwng Comisiwn y Cynulliad a chyrrff eraill yn y sector cyhoeddus, ac mae'n ei annog i gydweithio ymhellach mewn ffyrdd a fydd yn arwain at arbedion cost uniongyrchol.

Mewn perthynas â chyflog Aelodau, mae'r Pwyllgor Cyllid yn nodi ei bod ar hyn o bryd yn anodd gwneud dim heblaw cynnwys ffigur dangosol yn y gyllideb ac aros am ganlyniad trafodaethau'r bwrdd taliadau. Mae'r pwyllgor yn nodi os bydd y bwrdd yn cyflwyno argymhellion sy'n costio mwy nag a oedd wedi'i nodi, efallai y bydd angen i'r Comisiwn gyflwyno cyllideb atodol. Fodd bynnag, os bydd y bwrdd yn cyflwyno argymhellion sy'n golygu nad yw'r holl adnoddau a nodwyd yn ofynnol, byddai'r gwarged yn cael ei roi yn ôl. Yn amodol ar y sylwadau hynny, mae'r Pwyllgor Cyllid yn cefnogi cyllideb Comisiwn y Cynulliad.

Y Llywydd: Nid oes rhagor o siaradwyr. A fydech yn hoffi ymateb, William?

William Graham: Mae'r Comisiwn yn ddiolchgar am waith manwl y Pwyllgor Cyllid ar y gyllideb, ei argymhellion adeiladol, a'i gefnogaeth i'n gwaith i ddarparu arfer gorau a gwerth am arian. Mae'r Pwyllgor Cyllid wedi croesawu ac yn cydnabod yr eglurder a ddarperir gan y newidiadau yng nghyflwyniad cyllideb y Comisiwn. Nid yw'r pwyllgor wedi herio pa mor rhesymol yw cyllideb gyffredinol y Comisiwn, ac rydym yn cydnabod ei sylwadau am ein dull o gydweithio, canlyniadau strategol, a'r angen i warchod y Cynulliad fel deddfwrfa effeithiol. Mae'r Comisiwn yn gwerthfawrogi'r argymhellion ar y materion hyn a bydd yn ymateb o fewn yr amserlen y gofynnwyd amdani. Cofnodaf yn ffurfiol bod y Comisiwn yn croesawu

formally record the Commission's welcome of the constructive comments of the Finance Committee.

The Presiding Officer: Before we move on, I take this opportunity to thank my Commissioner colleagues for their strong support to deliver effective democracy in this place in these difficult times. Thank you.

Y cynnig yw bod y cynnig yn cael ei dderbyn. A oes gwrthwynebiad? Gwelaf nad oes. Yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 7.35, felly, yr wyf yn datgan bod y cynnig wedi ei gytuno.

*Derbyniwyd y cynnig.
Motion agreed.*

sylwadau adeiladol y Pwyllgor Cyllid.

Y Llywydd: Cyn inni symud ymlaen, hoffwn gymryd y cyfle hwn i ddiolch i fy nghyd Gomisiynwyr am eu cefnogaeth gref i ddarparu democratiaeth effeithiol yn y lle hwn yn y cyfnod anodd hwn. Diolch yn fawr.

The proposal is that the motion is agreed. Is there any objection? I see that there is not. In accordance with Standing Order No. 7.35, therefore, I declare that the motion is agreed.

Dadl y Ceidwadwyr Cymreig Welsh Conservatives Debate

Ariannu Ysgolion School Funding

Y Llywydd: Yr wyf wedi dethol gwelliant 1 yn enw Jane Hutt a gwelliant 2 yn enw Peter Black. Os derbynnir gwelliant 1, caiff gwelliant 2 ei ddad-ddethol.

Cynnig NDM4614 Nick Ramsay

Mae Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

1. *Yn galw ar Lywodraeth Cynulliad Cymru i sicrhau bod cyllid ar gyfer ysgolion yn cyrraedd gwasanaethau rheng flaen;*

2. *Yn credu, drwy beidio â mynd drwy awdurdodau addysg lleol, y bydd ysgolion yn derbyn cyllid mewn ffordd decach a mwy tryloyw; a*

3. *Yn credu y bydd y system hon yn rhoi hyblygrwydd i ysgolion reoli eu materion eu hunain ac y bydd yn arwain at safonau uwch.*

Paul Davies: I move the motion.

It gives me great pleasure to move this motion tabled in the name of my colleague, Nick Ramsay, on behalf of the Welsh Conservatives. The first part of our motion

The Presiding Officer: I have selected amendment 1 in the name of Jane Hutt and amendment 2 in the name of Peter Black. If amendment 1 is agreed, amendment 2 will be deselected.

Motion NDM4614 Nick Ramsay

The National Assembly for Wales:

1. *Calls on the Welsh Assembly Government to ensure that funding for schools reaches frontline services;*

2. *Believes that by bypassing local education authorities, schools will receive funding in a fairer and more transparent manner; and*

3. *Believes that this system will give schools the flexibility to manage their own affairs and this will lead to increased standards.*

Paul Davies: Cynigiau y cynnig.

Mae'n rhoi pleser mawr imi gynnig y cynnig hwn a gyflwynwyd yn enw fy nghyd-Aelod, Nick Ramsay, ar ran Ceidwadwyr Cymru. Mae rhan gyntaf ein cynnig yn galw ar

calls on the Welsh Assembly Government to ensure that funding for schools reaches front-line services, and that the children of Wales have access to a first-class, economically viable and structured education system.

It is a fact that the PricewaterhouseCoopers review into the cost of administering the education system in Wales earlier this year states that the education bodies in Wales

‘are not configured to deliver best value’.

However, it stopped short of recommending that the number of bodies be reduced, or the funding system streamlined. As almost a third of annual Welsh education spending by the Assembly Government currently goes on administration, it is essential that we look at ways of ensuring that school funding reaches the front line, and that the cost of administering education is cut. This proposal is an example of where waste in public services can be eliminated without affecting the standard of delivery of front-line services. Indeed, I believe that this proposal will improve standards in our education system.

I am sure that all parties across the Chamber are committed to streamlining the education funding system wherever possible, and removing as much bureaucracy from the system as possible. One way of streamlining the education funding system is by directly funding schools. We have tabled this motion because we believe that direct funding allows those who know best—schools—to manage their own affairs. The teachers and headteachers who work in the schools have an intricate knowledge of pupils’ needs and of the surrounding community, and it is essential that they have greater autonomy in running their schools. For example, schools should have the flexibility to be able to increase IT provision or after-school clubs if that is what the community needs. Figures obtained by the Welsh Conservatives show that 4 per cent of school funding, or £102 million, is eaten up by local education authorities. That is a staggering 38.8 per cent increase on the previous year, and these are figures that simply cannot be ignored. On numerous occasions, we on this side of the

Lywodraeth Cynulliad Cymru i sicrhau bod cyllid ar gyfer ysgolion yn cyrraedd gwasanaethau ar y rheng flaen, a bod plant Cymru yn cael manteisio ar system addysg strwythuredig o’r radd flaenaf, sy’n economaidd hyfyw.

Mae’n ffaith bod adolygiad PricewaterhouseCoopers o gost gweinyddu’r system addysg yng Nghymru yn gynharach eleni yn nodi nad yw cyrff addysg yng Nghymru

wedi’u trefnu i ddarparu gwerth gorau.

Fodd bynnag, nid aeth mor bell ag argymhell y dylid lleihau nifer y cyrff neu y dylid symleiddio’r system ariannu. Gan fod bron i draean o wariant blynyddol Llywodraeth y Cynulliad ar addysg yn mynd ar weinyddu, mae’n hanfodol ein bod yn edrych ar ffyrdd o sicrhau bod cyllid ysgolion yn cyrraedd y rheng flaen, a bod y gost o weinyddu addysg yn cael ei thorri. Mae’r cynnig hwn yn enghraifft o lle gellir dileu gwastraff mewn gwasanaethau cyhoeddus heb effeithio ar safon y gwasanaethau ar y rheng flaen. Yn wir, credaf y bydd y cynnig hwn yn gwella safonau yn ein system addysg.

Rwyf yn siŵr bod yr holl bleidiau ar draws y Siambr yn ymrwymedig i symleiddio’r system ariannu addysg lle bynnag y bo modd, a chael gwared â chymaint o fiwrocratiaeth ag y bo modd o’r system. Un ffordd o symleiddio’r system ariannu addysg yw ariannu ysgolion yn uniongyrchol. Rydym wedi cyflwyno’r cynnig hwn gan ein bod yn credu bod cyllid uniongyrchol yn caniatáu i’r rhai sy’n gwybod orau—ysgolion—reoli eu materion eu hunain. Mae gan yr athrawon a’r penaethiaid sy’n gweithio yn yr ysgolion wybodaeth fanwl am anghenion disgyblion a’r gymuned, ac mae’n hanfodol eu bod yn cael mwy o annibyniaeth wrth redeg eu hysgolion. Er enghraifft, dylai ysgolion gael yr hyblygrwydd i gynyddu’u darpariaeth TG neu glybiau ar ôl ysgol os dyna sydd ei angen ar y gymuned. Mae ffigurau a gafodd Ceidwadwyr Cymru yn dangos bod 4 y cant o gyllid ysgolion, neu £102 miliwn, yn cael ei lyncu gan awdurdodau addysg lleol. Mae hynny’n gynnydd syfrdanol o 38.8 y cant ar y flwyddyn flaenorol, ac nid oes modd anwybyddu’r ffigurau hyn. Ar sawl achlysur,

Chamber have said that, at a time when budgets are being squeezed, the public needs to have confidence that every penny is being spent wisely. We believe that streamlining the funding system so that schools are funded directly by the Welsh Assembly Government would improve accountability by making Ministers ultimately responsible for school funding, meaning that they would no longer be able to avoid responsibility for tough financial settlements. It would also give greater flexibility and control to teachers, parents and governors over their schools' priorities.

Indeed, there is support for this proposal among the teaching profession. When discussing the PwC report, I am given to understand that Mal Davies, headteacher of Willows High School, Cardiff, said it was a shame that the report's authors had not advocated the direct funding of schools and the slimming down of management. Our proposal is a prime example of where waste in public services can be eliminated without affecting the standard of delivery of front-line services.

I appreciate that the Welsh Assembly Government wishes to streamline the education funding system and that the Minister has recently stated that he is doing this with an open mind, considering all options. We urge the Welsh Assembly Government to consider seriously direct funding as a viable solution to the current wasting of funds. I acknowledge that people may believe that the employment of a direct funding system directly contravenes the policy of localism, as it centralises school funding. However, this proposal pushes power right down to the grass-roots level—to the teachers, headteachers, governors and parents, who know what is best for their schools.

We have seen evidence of schools that are directly funded providing high educational standards. The recent National Audit Office report on academies in England clearly states that their performance has been impressive and that academies are making considerable gains in comparison with similar schools.

rydym ni ar yr ochr hon i'r Siambr wedi dweud bod yn rhaid i'r cyhoedd, ar adeg pan mae cyllidebau'n cael eu gwasgu, fod yn hyderus bod pob ceiniog yn cael ei wario'n ddoeth. Rydym yn credu y byddai symleiddio'r system ariannu er mwyn i ysgolion gael eu hariannu'n uniongyrchol gan Lywodraeth Cynulliad Cymru yn gwella atebolrwydd drwy wneud Gweinidogion yn gyfrifol yn y pen draw am ariannu ysgolion, sy'n golygu na fyddent wedyn yn gallu osgoi'r cyfrifoldeb dros setliadau ariannol anodd. Byddai hefyd yn rhoi mwy o hyblygrwydd a rheolaeth i athrawon, rhieni a llywodraethwyr dros flaenoriaethau eu hysgolion.

Yn wir, mae cefnogaeth i'r cynnig hwn ymhlith y proffesiwn addysgu. Wrth drafod adroddiad PwC, deallaf fod Mal Davies, pennaeth Ysgol Uwchradd Willows, Caerdydd, wedi dweud ei fod yn drueni nad oedd awduron yr adroddiad wedi argymhell cyllido ysgolion yn uniongyrchol a lleihau nifer y rheolwyr. Mae ein cynnig yn enghraifft berffaith o ble y gellir dileu gwastraff mewn gwasanaethau cyhoeddus heb i hynny effeithio ar safon y gwasanaethau rheng flaen.

Rwyf yn sylweddoli bod Llywodraeth Cynulliad Cymru eisiau symleiddio'r system ariannu addysg a bod y Gweinidog wedi datgan yn ddiweddar ei fod yn gwneud hyn gyda meddwl agored, ac yn ystyried yr holl opsiynau. Rydym yn annog Llywodraeth Cynulliad Cymru i ystyried cyllid uniongyrchol o ddifrif fel ateb ymarferol i'r arian sy'n cael ei wastraffu ar hyn o bryd. Rwyf yn cydnabod y gall rhai pobl gredu bod defnyddio system cyllido uniongyrchol yn groes i bolisi lleoliaeth, gan ei fod yn canoli cyllid ysgolion. Fodd bynnag, mae'r cynnig hwn yn gwthio grym i lefel llawr gwlad—i'r athrawon, penaethiaid, llywodraethwyr a rhieni, sy'n gwybod beth sydd orau i'w hysgolion.

Rydym wedi gweld tystiolaeth o ysgolion a ariennir yn uniongyrchol yn darparu safonau addysgol uchel. Mae adroddiad diweddar y Swyddfa Archwilio Genedlaethol ar academiâu yn Lloegr yn datgan yn glir bod eu perfformiad wedi bod yn drawiadol a bod academiâu yn gwneud cynnydd sylweddol o'i

That report is further evidence that granting schools more freedom and responsibility, allowing the people who know best to manage funds, increases standards and performance in schools. Most academies are achieving greater rates of improvements in academic achievement than their predecessor schools and schools with similar intakes. Recent Ofsted reports rated 67 per cent of early academies as outstanding or good for overall effectiveness, which is a significantly higher proportion than maintained schools with similar intakes and later academies. Both earlier and later academies have achieved rapid improvements in pupil attendance, with their initially high absence rates falling faster than those of maintained schools with similar intakes. While the Minister is considering his options to streamline school funding, I hope that he will make use of this NAO report in examining direct funding. I acknowledge that the report refers specifically to academies, but their success provides good evidence for direct funding of schools in Wales.

We know that channelling school funding through local education authorities takes up a huge amount of money in Wales—money that we cannot afford to waste. Under our proposals, funds will be sent to schools directly from the Welsh Assembly Government. We do not propose to establish a funding agency of any kind to take responsibility for handing out payments. The aim of these proposals is to cut waste and bureaucracy, and creating another quango to head direct funding would simply be taking a step backwards. Therefore, let me be clear: we want to deliver funds directly from the Assembly Government to schools, via no other public body or board, to ensure that this process is as streamlined as possible.

I understand that these proposals have been talked about by the UK Government in recent months in one way or another. While this policy may or may not be adopted on a UK

gymharu ag ysgolion tebyg. Mae'r adroddiad hwnnw'n dystiolaeth bellach bod rhoi mwy o ryddid a chyfrifoldeb i ysgolion, a chaniatáu i'r bobl sy'n gwybod orau reoli'u cyllid, yn gwella safonau a pherfformiad mewn ysgolion. Mae'r rhan fwyaf o academiâu yn sicrhau lefelau uwch o welliant yn eu cyrhaeddiad academaidd na'r ysgolion a oedd yn eu rhagflaenu ac ysgolion â disgyblion tebyg. Mewn adroddiadau diweddar gan Ofsted nodwyd bod 67 y cant o academiâu cynnar yn rhagorol neu'n dda yng nghyswllt eu heffeithiolrwydd cyffredinol, sy'n gyfran sylweddol uwch nag ysgolion a gynhelir gyda disgyblion tebyg ac academiâu diweddarach. Mae academiâu cynharach a diweddarach ill dau wedi sicrhau gwelliannau cyflym yn mhresenoldeb disgyblion, gyda'u cyfraddau absenoldeb uchel i ddechrau yn gostwng yn gyflymach na rhai ysgolion a gynhelir gyda disgyblion tebyg. Tra mae'r Gweinidog yn ystyried ei opsiynau i symleiddio'r broses o ariannu ysgolion, mawr obeithiaf y bydd yn defnyddio'r adroddiad hwn gan y Swyddfa Archwilio Genedlaethol i ystyried cyllido uniongyrchol. Rwyf yn cydnabod bod yr adroddiad yn cyfeirio'n benodol at academiâu, ond mae eu llwyddiant yn darparu tystiolaeth dda ar gyfer ariannu ysgolion yn uniongyrchol yng Nghymru.

Rydym yn gwybod bod symiau enfawr o arian yn cael ei wario yng Nghymru wrth sianelu cyllid ysgolion drwy awdurdodau addysg lleol—arian na allwn fforddio ei wastraffu. O dan ein cynigion ni, bydd yr arian yn cael ei anfon i ysgolion yn uniongyrchol oddi wrth Lywodraeth Cynulliad Cymru. Nid ydym yn bwriadu sefydlu asiantaeth gyllido o unrhyw fath i fod yn gyfrifol am ddosbarthu taliadau. Nod y cynigion yw lleihau gwastraff a biwrocratiaeth, a byddai creu cwango arall i fod yn gyfrifol am gyllid uniongyrchol yn gam yn ôl. Felly, gadewch imi fod yn glir: rydym am ddarparu arian yn uniongyrchol gan Lywodraeth y Cynulliad i ysgolion, nid trwy unrhyw gorff cyhoeddus neu fwrdd arall, er mwyn sicrhau bod y broses hon mor hwylus â phosibl.

Rwyf yn deall bod y cynigion hyn wedi cael eu trafod gan Lywodraeth y DU yn ystod y misoedd diweddar mewn un ffordd neu'r llall. Pa un a gaiff y polisi hwn ei fabwysiadu

level, it is a concrete Welsh Conservative proposal that we believe will benefit the education system in Wales. I urge Members to support the motion.

Gwelliant 1 Jane Hutt

Dileu popeth a rhoi yn ei le:

Mae Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

Yn nodi ac yn cefnogi gwaith y Grŵp Gorchwyl a Gorffen annibynnol ar strwythur y dull o ddarparu addysg a sefydlwyd i ystyried nid yn unig cyllido, ond hefyd y trefniadau gwella perfformiad a llywodraethu ac, yn arbennig, pa wasanaethau addysg y dylid eu darparu a chan bwy.

The Minister for Children, Education and Lifelong Learning (Leighton Andrews): I move amendment 1.

Gwelliant 2 Peter Black

Dileu'r cyfan a rhoi yn ei le:

Mae'r Cynulliad Cenedlaethol yn credu:

1. Dylai monitro llwyddiant y system addysg fod yn seiliedig ar safonau addysgol ac nid dim ond mewnbwn ariannol;

2. Na ddylid darparu cyllid craidd ar gyfer ysgolion drwy grantiau penodol ac felly mae'n galw ar Lywodraeth Cynulliad Cymru i amlinellu amserlen glir er mwyn lleihau nifer y grantiau wedi'u neilltuo i ysgolion yn sylweddol, gan eu bod yn fiwrocraidd ac yn lleihau gallu'r ysgol i bennu gweithgareddau yn ôl ei hanghenion ei hun; a

3. Dylai arian gan Lywodraeth Cynulliad Cymru sy'n cael ei ddarparu'n uniongyrchol i ysgolion fod yn seiliedig ar dorri'r cysylltiad rhwng amddifadedd a chyrhaeddiad addysgol.

Veronica German: I move amendment 2.

neu beidio ar lefel y DU, mae'n gynnig pendant gan Geidwadwyr Cymru a fydd, yn ein barn ni, yn dod â budd i'r system addysg yng Nghymru. Rwyf yn annog Aelodau i gefnogi'r cynnig.

Amendment 1 Jane Hutt

Delete all and replace with:

The National Assembly for Wales:

Notes and supports the work of the independent Task and Finish Group on the structure of the delivery of education which has been set up to consider not only funding, but also governance and performance improvement arrangements and, in particular, which education services should be provided and by whom

Y Gweinidog dros Blant, Addysg a Dysgu gydol Oes (Leighton Andrews): Cynigiai welliant 1.

Amendment 2 Peter Black

Delete all and replace with:

The National Assembly believes:

1. That monitoring the success of the education system should be based on educational standards and not just financial input;

2. That core funding for schools should not be delivered through specific grants and therefore calls on the Welsh Assembly Government to outline a clear timetable to substantially reduce the number of ring-fenced grants to schools, which are bureaucratic and reduce the ability of the school to determine activities in relation to its own needs; and

3. That money from the Welsh Assembly Government provided directly to schools should be based on breaking the link between deprivation and educational achievement.

Veronica German: Cynigiai welliant 2.

The issue of trying to improve standards in schools is clearly important and topical. Indeed, much thought should be given to what should be done to stop our children's future lives from being spoilt by not having an education system that is fit for purpose. However, we do not believe that the proposals put forward by the Welsh Conservatives are the answer. *[Interruption.]* Well, I do not think that there is anything particularly surprising about that, given that we have always been in favour of funding schools through local education authorities, and we stand by that view today.

There is no doubt that there is a lack of transparency in the current system, with frequent to-ing and fro-ing and education authorities blaming the Assembly, saying that they have not been given enough money, and the Assembly saying that they have been given it. Therefore, we need a clearer and more transparent system, and I look forward to seeing what proposals the Minister comes up with in the future. Would what is proposed in the motion be fairer? I am not sure that it would, because the point about local education authorities is that they are local; they know about local needs and can change for local priorities.

4.00 p.m.

Darren Millar: Thank you for taking an intervention. You refer to local authorities being able to provide a local solution to schooling in an area. There is nothing more local than empowering schools' governing bodies so that they can make decisions on their own about the future of their individual schools. That is real localism and devolution in action, something that, unfortunately, has been largely missing from the previous and current Labour-led administrations in the Assembly.

Veronica German: The next point that I was going to make was that governing bodies know about their school, but they do not know about the school next door or the school that is at the other end of their authority. We need to look strategically at how we deliver education. That is difficult if it is done on a piecemeal basis. By definition, this would mean having a national funding

Mae mater ceisio gwella safonau mewn ysgolion yn amlwg yn bwysig ac yn amserol. Yn wir, dylid ystyried yn fanwl yr hyn y dylid ei wneud i atal bywydau ein plant yn y dyfodol rhag cael eu difetha gan system addysg nad yw'n addas i'r diben. Fodd bynnag, ni chredwn mai'r cynigion a gyflwynwyd gan Geidwadwyr Cymru yw'r ateb. *[Torri ar draws.]* Wel, ni chredaf fod hynny'n fawr o syndod, o gofio inni fod o blaid ariannu ysgolion drwy awdurdodau addysg lleol erioed, ac rydym yn glynu wrth y farn honno heddiw.

Yn sicr mae diffyg tryloywder yn y system gyfredol, gyda llawer o ddadlau wedi digwydd ac awdurdodau addysg yn beio'r Cynulliad, gan ddweud nad ydynt wedi cael digon o arian, a'r Cynulliad yn dweud eu bod wedi cael digon. Felly, mae angen system fwy clir a thryloyw arnom, ac edrychaf ymlaen at weld pa gynigion fydd gan y Gweinidog yn y dyfodol. A fyddai'r hyn a gynigir yn y cynnig yn decach? Nid wyf yn siŵr y byddai, oherwydd y pwynt am awdurdodau addysg lleol yw eu bod yn lleol; maent yn gwybod am anghenion lleol a gallant newid ar gyfer blaenoriaethau lleol.

Darren Millar Diolch ichi am dderbyn ymyriad. Rydych yn cyfeirio at awdurdodau lleol yn gallu darparu ateb lleol i addysg mewn ardal. Nid oes dim yn fwy lleol na grymuso cyrff llywodraethu ysgolion fel y gallant wneud penderfyniadau eu hunain am ddyfodol eu hysgolion unigol. Dyna leoliaeth a datganoli go iawn ar waith, rhywbeth, yn anffodus, sydd wedi bod ar goll i raddau helaeth yng ngweinyddiaethau Llafur blaenorol a chyfredol y Cynulliad.

Veronica German: Y pwynt nesaf yr oeddwn am ei wneud oedd bod cyrff llywodraethu yn deall eu hysgol, ond nid ydynt yn gwybod am yr ysgol drws nesaf neu'r ysgol sydd ym mhen pellaf eu hawdurdod. Mae angen inni edrych yn strategol ar y ffordd yr ydym yn darparu addysg. Mae hynny'n anodd os caiff ei wneud yn dameidiog. Drwy ddiffiniad,

formula, which would give the Minister even more power than he already has to micromanage what happens in schools. I am sure that he would be pleased to have those powers. However, we need to be careful.

One of the things that we are concerned about—and I know that the Minister is giving some thought to this—is the number of specific grants that have already been given by the Assembly Government and the administrative burden related to them. Having direct funding for schools would not stop that. It does not mean that a plethora of schemes could not be put in place to micromanage what happens in every school across Wales in exactly the same way. We would be getting back to the old French system of studying mathematics, or whatever, every Monday morning. It does not necessarily give that power back to governors because it depends on how that money is distributed. We would like to see the Minister come up with a timetable for how he would get rid of all these specific grants that are taking up so much money at the moment. I know that he has given thought to it and we would like to see when they will be going.

The motion talks about more flexibility but, as I have said, this is not necessarily the case. The point about specific grants was highlighted in the Finance Committee's report last year; therefore, it is not only us who have been thinking about the issue. We also know that, on its own, more money is not a recipe for success. We have seen more money put into education and have seen the unfortunate results that we have had. It is not necessarily about the amount of money, but how that money is spent. We must remember that success should be based on educational standards and the way that we prepare our young people for a productive and satisfying life. Therefore, there is more to it than just money. We must remember that evidence on the factors influencing educational attainment suggests that it is families, rather than schools, that have the most influence.

We have to ensure that there are whole-family and holistic approaches in primary

byddai hyn yn golygu cael fformiwla ariannu genedlaethol, a fyddai'n rhoi hyd yn oed mwy o bŵer i'r Gweinidog nag sydd ganddo'n barod i ficoreoli'r hyn sy'n digwydd mewn ysgolion. Rwyf yn siŵr y byddai'n falch o gael y pwerau hynny. Ond rhaid inni fod yn ofalus.

Un o'r pethau sy'n ein pryderu—a gwn fod y Gweinidog yn rhoi ystyriaeth i hyn—yw nifer y grantiau penodol sydd eisoes wedi'u rhoi gan Lywodraeth y Cynulliad a'r baich gweinyddol sy'n gysylltiedig â hwy. Ni fyddai ariannu ysgolion yn uniongyrchol yn stopio hynny. Nid yw'n golygu na allai lluo o gynlluniau gael eu rhoi ar waith i ficoreoli'r hyn sy'n digwydd ym mhob ysgol ledled Cymru yn union yr un ffordd. Byddem yn dychwelyd at yr hen system Ffrengig o astudio mathemateg, neu beth bynnag, bob bore Llun. Nid yw o reidrwydd yn rhoi'r pŵer hwnnw yn ôl i lywodraethwyr am ei fod yn dibynnu ar sut y mae'r arian yn cael ei ddosbarthu. Hoffem weld y Gweinidog yn cyflwyno amserlen ar gyfer sut y byddai'n cael gwared â'r holl grantiau penodol hyn sy'n llyncu cymaint o arian ar hyn o bryd. Gwn ei fod wedi ystyried hyn, a hoffem weld pryd y byddant yn dod i ben.

Mae'r cynnig yn sôn am fwy o hyblygrwydd ond, fel y dywedais, nid yw hyn o reidrwydd yn wir. Cafodd y pwynt am grantiau penodol ei amlygu yn adroddiad y Pwyllgor Cyllid y llynedd. Felly, nid dim ond ni sydd wedi bod yn meddwl am y mater. Gwyddom hefyd nad yw arian, ar ei ben ei hun, yn rysâit ar gyfer llwyddiant. Rydym wedi gweld rhagor o arian yn cael ei roi i addysg ac wedi gweld y canlyniadau anffodus yr ydym wedi'u cael. Nid yw o reidrwydd am faint o arian, ond sut y caiff yr arian hwnnw ei wario. Rhaid inni gofio y dylai llwyddiant fod yn seiliedig ar safonau addysgol a'r ffordd yr ydym yn paratoi ein pobl ifanc ar gyfer bywyd cynhyrchiol a boddhaol. Felly, mae mwy iddi nag arian yn unig. Rhaid inni gofio bod tystiolaeth am y ffactorau sy'n dylanwadu ar gyrhaeddiad addysgol yn awgrymu mai teuluoedd, yn hytrach nag ysgolion, sy'n cael y dylanwad mwyaf.

Mae'n rhaid inni sicrhau bod dulliau holistaidd a theulu cyfan yn cael eu

schools in order to try to make those improvements. We still have the stark fact that a bright child from a more deprived background will be overtaken by a less-able child from a wealthier family. This is a disgrace and it has to stop. We know that this Government has recognised that fact and has put in schemes to try to address it, but we think that there are problems with the RAISE scheme. We believe that that was a flawed system, and reports written about it have highlighted some of those problems. This is why we believe that we have to tackle the link between poverty and educational attainment by giving money that follows the child to whichever school it is at. Additional money should not only be given to schools that happen to have a high proportion of children who are eligible for free school meals; the funding should go to wherever a child from a deprived background goes to school, in order to raise expectations and the results achieved by that child. That is why we have included that in the amendment. Before anyone asks, yes, this particular scheme would be co-ordinated nationally, because we think that it is so important; we would want to see that money coming directly from the Government. That is additional money that would be just for that scheme, so that any child, whatever their background, gets the education that they deserve, for the rest of their life.

The Presiding Officer: Brian Gibbons—sorry, that was the wrong one. Jeff Cuthbert—

Jeff Cuthbert: I am present; thank you. [*Laughter.*]

The Presiding Officer: Sorry, I called Brian, but he is due to star in the next debate.

Jeff Cuthbert: I want to speak in support of the Welsh Assembly Government's amendment 1. We should not try to pre-empt the work of the Minister's independent task and finish group on the structure of the delivery of education, which has been set up

defnyddio mewn ysgolion cynradd er mwyn ceisio sicrhau'r gwelliannau hynny. Pery'r ffaith anodd o hyd y bydd plentyn dawnus o gefndir mwy difreintiedig yn cael ei oddiweddyd gan blentyn llai galluog o deulu mwy cyfoethog. Mae hyn yn warth ac mae'n rhaid iddo stopio. Rydym yn gwybod bod y Llywodraeth hon wedi cydnabod y ffaith honno ac wedi rhoi cynlluniau ar waith i geisio rhoi sylw i'r mater. Ond rydym yn credu bod yna broblemau gyda'r cynllun Rhagori. Rydym yn credu i'r system honno fod yn ddiffygiol, ac mae adroddiadau sydd wedi cael eu hysgrifennu amdani wedi dwyn sylw at rai o'r problemau hynny. Dyma pam y credwn fod yn rhaid inni fynd i'r afael â'r cysylltiad rhwng tlodi a chyrhaeddiad addysgol drwy roi arian sy'n dilyn y plentyn i ba bynnag ysgol y mae'n ei mynychu. Ni ddylai arian ychwanegol gael ei roi dim ond i ysgolion sy'n digwydd bod â chyfran uchel o blant sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim; dylai'r arian fynd i lle bynnag y mae plentyn o gefndir difreintiedig yn mynd i'r ysgol, er mwyn codi disgwyliadau a gwella'r canlyniadau a gyflawnir gan y plentyn hwnnw. Dyna pam yr ydym wedi cynnwys hynny yn y gwelliant. Cyn i unrhyw un ofyn, ie, byddai'r cynllun penodol hwn yn cael ei gydlynw'n genedlaethol, gan ein bod yn credu ei fod mor bwysig; byddem am weld yr arian hwnnw'n dod yn uniongyrchol gan y Llywodraeth. Dyna arian ychwanegol a fyddai ar gael ar gyfer y cynllun hwnnw'n unig, er mwyn i unrhyw blentyn, beth bynnag fo'i gefndir, gael yr addysg y mae'n ei haeddu, am weddill ei oes.

Y Llywydd: Brian Gibbons—mae'n ddrwg gennyf, rwyf wedi cael yr un anghywir. Jeff Cuthbert—

Jeff Cuthbert: Rwyf yn bresennol, diolch. [*Chwerthin.*]

Y Llywydd: Mae'n ddrwg gennyf, gelwais ar Brian. Ond bydd ef yn cyfrannu at y ddadl nesaf.

Jeff Cuthbert: Hoffwn siarad o blaid gwelliant 1 Llywodraeth Cynulliad Cymru. Ni ddylem geisio rhagdybio gwaith grŵp gorchwyl a gorffen annibynnol y Gweinidog ar strwythur y dull o ddarparu gwasanaethau addysg, sydd wedi cael ei sefydlu i ystyried

to consider important issues such as funding. However, I also believe that we should not seek to discredit the role of local educational authorities, as in many cases they are best placed to deliver education services that are tailored to local needs. By that, I mean that they tend to know better than central Government which schools in a particular area are in need of funding, and the type of funding that they need. As we move forward on the agenda of greater collaboration between schools, and between schools and further education colleges, for example on 14-19 pathways, funding needs to be undertaken on a broader basis to take account of regional needs and not just the perceived needs of a particular school. However, I recognise that the Welsh Assembly Government has commissioned the independent task and finish group to look at getting more education funding to the front line, in line with the front-line resources review programme board, which is implementing the recommendations of the PricewaterhouseCoopers report that looked at the cost of administering education in Wales. I look forward to the task and finish group reporting back to the Assembly next year, and I keenly await its findings. Until then, it would be unwise to pre-empt the review work that the Assembly Government is doing by making moves to bypass local education authorities altogether.

That aside, let us not forget that we in Wales are doing the best that we can for schools, following the bad deal that we were given by the UK coalition Government. We have made it our absolute priority to protect schools and skills, and have come to an understanding with our local government partners, so that money that is meant for schools does go to schools. We have protected education spending while, at the same time, rolling out made-in-Wales schemes such as the foundation phase, and we are working through our school effectiveness framework to ensure that we improve the learning achievements and wellbeing of pupils. The PISA results for Wales that we saw yesterday were extremely disappointing—there is no denying that, and we have acknowledged it. They show that we still have much to do to improve in the areas set out in the school effectiveness framework. However, I am

materion pwysig megis cyllid. Ond, rwyf hefyd yn credu na ddylem geisio dilorni rôl awdurdodau addysg lleol, oherwydd yr awdurdodau hyn mewn sawl achos sydd yn y sefyllfa orau i ddarparu gwasanaethau addysg sydd wedi'u teilwra i anghenion lleol. Yr hyn a olygaf wrth hynny yw eu bod yn tueddu i wybod yn well na Llywodraeth ganolog pa ysgolion mewn ardal benodol sydd angen cyllid, a'r math o arian sydd ei angen arnynt. Wrth inni ddatblygu'r agenda o gael mwy o gydweithio rhwng ysgolion, a rhwng ysgolion a cholegau addysg bellach, er enghraifft ar lwybrau 14-19, mae angen darparu cyllid ar sail ehangach i ystyried anghenion rhanbarthol ac nid dim ond anghenion tybiedig ysgol benodol. Ond, rwyf yn cydnabod bod Llywodraeth Cynulliad Cymru wedi comisiynu'r grŵp gorchwyl a gorffen annibynnol i geisio cael mwy o gyllid addysg i'r rheng flaen, yn unol â bwrdd rhaglen yr adolygiad o adnoddau rheng flaen, sy'n rhoi argymhellion adroddiad PricewaterhouseCoopers ar waith, adroddiad a oedd yn edrych ar gost gweinyddu addysg yng Nghymru. Edrychaf ymlaen at adroddiad y grŵp gorchwyl a gorffen i'r Cynulliad y flwyddyn nesaf, a byddaf yn disgwyl yn eiddgar am ei ganfyddiadau. Tan hynny, byddai'n annoeth rhagdybio'r gwaith adolygu y mae Llywodraeth y Cynulliad yn ei wneud drwy gymryd camau i osgoi awdurdodau addysg lleol yn gyfan gwbl.

Wedi dweud hynny, gadewch inni beidio ag anghofio ein bod ni yng Nghymru yn gwneud y gorau y gallwn i ysgolion, yn dilyn y fargen wael a gawsom gan Lywodraeth glymblaid y DU. Ein blaenoriaeth bendant yw diogelu ysgolion a sgiliau, ac rydym wedi dod i ddealltwriaeth gyda'n partneriaid mewn llywodraeth leol, fel bod arian sydd i fod ar gyfer ysgolion yn mynd i ysgolion. Rydym wedi diogelu gwariant ar addysg ac, ar yr un pryd, wedi cyflwyno cynlluniau gwnaed-yng-Nghymru fel y cyfnod sylfaen, ac rydym yn gweithio drwy ein fframwaith effeithiolrwydd ysgolion i sicrhau ein bod yn gwella cyflawniadau dysgu a lles disgyblion. Roedd y canlyniadau PISA ar gyfer Cymru a welsom ddoe yn hynod siomedig—nid oes modd gwadu hynny, ac rydym wedi cydnabod hynny. Maent yn dangos bod gennym lawer i'w wneud o hyd i wella yn y meysydd a nodir yn y fframwaith

confident that the Welsh Assembly Government is doing what it takes to rectify that, including looking at the ways in which schools are funded and, more broadly, at how educational services are organised. To that end, I urge you to support the Government's amendment 1.

Nick Ramsay: From listening to Jeff Cuthbert, I would take issue with what he said about the PISA results: they were not disappointing, they were absolutely shocking—[*Interruption.*] Well, you can put it however you want; you could say that they were very disappointing or appalling.

We are trying to provide solutions so that Welsh schools can move ahead. I was asked earlier about the Minister's approach to the PISA results, and I was candid with people in saying that I do not feel that the Minister can have all the answers in this regard. I know that people tend to look to Leighton Andrews and expect him to pull rabbits out of his hat left, right and centre and suddenly make everything better, but that cannot happen. The problems may have come from a central source, but the solutions that our schools need come from the grass roots; they are local.

I was listening to Veronica German's comments, and I could see the Minister scratching his head as well. I was slightly confused, although some of the things that you said, Veronica, were good. However, I cannot see why you have presented us with a delete-all amendment, when some of the goals that you want to achieve are the same as ours. We have called for education funding to be targeted at schools to help to eliminate wasteful bureaucracy.

4.10 p.m.

Figures that we have obtained show that 4 per cent of school funding, or £102 million, is being eaten up by esou esources authorities. The cost of esou esources bureaucracy has increased by a staggering 38.8 per cent compared to the previous year. This proposal is an example of where it is possible to eliminate esource esour

effeithiolrwydd ysgolion. Fodd bynnag, rwyf yn hyderus bod Llywodraeth Cynulliad Cymru yn gwneud yr hyn sy'n ofynnol i unioni hynny, gan gynnwys edrych ar sut y mae ysgolion yn cael eu cyllido ac, yn fwy cyffredinol, ar sut y mae gwasanaethau addysg yn cael eu trefnu. I'r perwyl hwnnw, rwyf yn eich annog i gefnogi gwelliant 1 y Llywodraeth.

Nick Ramsay: Wrth wrando ar Jeff Cuthbert, byddwn yn anghytuno â'r hyn a ddywedodd am y canlyniadau PISA: nid siomedig mohonynt ond cwbl warthus—[*Torri ar draws.*] Wel, gallwch ei roi ym mha ffordd bynnag y dymunwch; gallech ddweud eu bod yn siomedig iawn neu'n gywilyddus.

Rydym yn ceisio darparu atebion er mwyn i ysgolion Cymru symud ymlaen. Gofynnwyd imi yn gynharach sut y bydd y Gweinidog yn delio â chanlyniadau PISA, ac roeddwn yn onest gyda phobl yn dweud nad wyf yn teimlo bod yr holl atebion gan y Gweinidog yn hyn o beth. Gwn fod pobl yn tueddu i edrych ar Leighton Andrews ac yn disgwyl iddo dynnu cwingod allan o bob het ac yn sydyn gwneud popeth yn well, ond ni all hynny ddigwydd. Efallai fod y problemau wedi dod o ffynhonnell ganolog, ond mae'r atebion y mae ein hysgolion eu hangen yn dod o lawr gwlad; maent yn lleol.

Roeddwn yn gwranddo ar sylwadau Veronica German, a gallwn weld y Gweinidog yn crafu'i ben hefyd. Yr oeddwn ychydig yn ddryslyd, er bod rhai o'r pethau a ddywedsoch yn dda, Veronica. Fodd bynnag, ni allaf weld pam yr ydych wedi cyflwyno gwelliant dileu-popeth inni, pan mae rhai o'r nodau yr ydych am eu cyflawni yr un peth â'n rhai ni. Rydym wedi galw am dargedu'r cyllid addysg at ysgolion i helpu i ddileu biwrocratiaeth wastraffus.

Mae ffigurau yr ydym wedi eu cael yn dangos bod 4 y cant o gyllid ysgolion, neu £102 miliwn, yn cael ei lyncu gan awdurdodau addysg lleol. Mae cost biwrocratiaeth llywodraeth leol wedi cynyddu 38.8 y cant, sy'n gynydd anhygoel, o'i gymharu â'r flwyddyn flaenorol. Mae'r cynnig hwn yn enghraifft o lle mae'n bosibl

resource without affecting the resource of delivery of front-line resource at a time when budgets are being squeezed. The resource needs to have confidence that every penny is being spent wisely. The costs associated with the administration of school funding have been steadily increasing and now cost the taxpayer over £100 million every year. We do not think that this is right.

Jeff Cuthbert: In my contribution, I said that we need to look at the review's findings in full. However, do you not accept that resource authorities, as currently constituted, provide valuable central resource for schools, such as resource, procurement and other resource to ease the burden of schools?

Nick Ramsay: I do not disagree with you, Jeff, that resource authorities provide certain valuable resource. However, this debate is not about simply saying that resource authorities do not have a role, it is about targeting that funding at the front line. We think that there is a large amount of funding that does not need to go through resource authorities, as it resource the past, and that it can go to schools. We believe that this reform will improve accountability by making Ministers ultimately responsible for school funding and it means that they resource longer able to avoid responsibility for tough resource settlements and to pass the buck to resource authorities. We propose to fund schools directly, which would give greater flexibility and control to teachers, parents and governors over their school's priorities. We cannot understand why this is viewed as being controversial. It is about giving the power to resource people.

It is clear that the resources sector faces a challenging period as all parties have accepted that cuts to resources will need to be made. The Labour-Plaid coalition has planned for real-terms cuts to the resources resources, and it is now the duty of all parties to ensure that resources cuts are targeted carefully at inefficiencies, including

cael gwared â gwastraff mewn gwasanaethau cyhoeddus heb effeithio ar safon y gwasanaethau rheng flaen sy'n cael eu darparu ar adeg pan mae cyllidebau'n cael eu gwasgu. Mae angen i'r cyhoedd fod yn hyderus bod pob ceiniog yn cael ei wario'n ddoeth. Mae'r costau sy'n gysylltiedig â gweinyddu cyllid ysgolion wedi bod yn cynyddu'n raddol ac erbyn hyn yn costio dros £100 miliwn bob blwyddyn i'r trethdalwr. Ni chredwn fod hyn yn iawn.

Jeff Cuthbert: Yn fy nghyfraniad, dywedais fod angen inni edrych ar ganfyddiadau'r adolygiad yn llawn. Fodd bynnag, onid ydych yn derbyn bod awdurdodau addysg lleol, fel y maent wedi'u cyfansoddi ar hyn o bryd, yn darparu gwasanaethau canolog gwerthfawr i ysgolion, megis personél, caffael a gwasanaethau eraill i ysgafnhau baich ysgolion?

Nick Ramsay: Nid wyf yn anghytuno â chi, Jeff, bod awdurdodau addysg lleol yn darparu rhai gwasanaethau gwerthfawr. Fodd bynnag, nid yw'r ddadl hon yn ymwneud yn unig â'r ffaith nad oes gan awdurdodau addysg lleol rôl, mae'n ymwneud â thargedu'r cyllid at y rheng flaen. Rydym yn credu bod llawer iawn o arian nad oes angen iddo fynd drwy awdurdodau addysg lleol, fel sydd wedi digwydd yn y gorffennol, ac y gall fynd i ysgolion. Credwn y bydd y diwygiad hwn yn gwella atebolrwydd drwy wneud y Gweinidogion yn gyfrifol yn y pen draw am ariannu ysgolion ac mae'n golygu na fyddant bellach yn gallu osgoi cyfrifoldeb dros setliadau ariannol anodd a rhoi'r cyfrifoldeb ar ysgwyddau awdurdodau lleol. Rydym yn cynnig ariannu ysgolion yn uniongyrchol, a fyddai'n rhoi mwy o hyblygrwydd a rheolaeth i athrawon, rhieni a llywodraethwyr ynghylch blaenoriaethau eu hysgol. Ni allwn ddeall pam mae hyn yn cael ei ystyried yn fater dadleuol. Mae'n ymwneud â rhoi grym i bobl leol.

Mae'n amlwg bod y sector addysg yn wynebu cyfnod heriol gan fod pob plaid wedi derbyn y bydd angen gwneud toriadau i faes addysg. Mae'r glymblaid Llafur-Plaid wedi cynllunio ar gyfer toriadau termau real yn y portffolio addysg, a bellach mae'n ddyletswydd ar bob plaid i sicrhau bod toriadau addysg yn cael eu targedu'n ofalus

funding mechanisms. Direct funding allows the people who know best—schools and their teachers—to manage their money. It pushes power down to the grass roots, to professionals with an intricate knowledge of pupils' needs and the needs of the resources. The Minister has conceded that the Welsh Assembly Government wishes to streamline the resources funding system. We see direct funding as being a viable solution for the vast funds that are currently being wasted.

Minister, I was very pleased that, in your earlier statement, you said that it is not your intention to have foundation schools in Wales. There has been some concern about that, and I am pleased that you addressed that in your statement.

The success of academies in England provides evidence to reinforce our belief that reducing bureaucracy and giving control to those who know best reduces the level of wasted funds and ultimately provides the results that the Minister and everyone here would like to see.

Nerys Evans: Yr wyf yn ddiolchgar i'r blaid Geidwadol am y cyfle i drafod cyllido ysgolion yn y Siambr. Mae'n bwysig, wrth i arian cyhoeddus leihau yng Nghymru, ein bod yn adolygu ac yn ystyried yn ddwys faterion hanfodol fel sut i ariannu ein hysgolion.

Ers blynnyddoedd, mae'r drafodaeth a'r ddadl wedi canolbwyntio ar sut i gyllido ysgolion—ffrydiau gwahanol o gyllid, y niwl cyllidol sy'n dod o hynny a'r gymhariaeth barhaol rhwng Saesneg a Lloegr ac yn y blaen. Felly, yr wyf yn croesawu'n fawr y ddadl hon sy'n seiliedig ar ffeithiau—y ffeithiau sydd gennym o ganlyniad i adolygiad y Gweinidog dros Blant, Addysg, Dysgu Gydol Oes a Sgiliau ar ariannu addysg. Mae'r adolygiad wedi rhoi gwybodaeth i ni ar faint o arian y mae Llywodraeth Saesneg yn ei ddynodi ar gyfer ysgolion, faint sy'n cyrraedd ysgolion, a faint sy'n cyrraedd dosbarthiadau.

Yr ydym wedi gweld gwahaniaethau mawr yng Nghymru o ran faint o arian y mae'r

at aneffeithlonrwydd, gan gynnwys dulliau ariannu. Mae cyllido uniongyrchol yn caniatáu i'r bobl sy'n gwybod orau—ysgolion a'u hathrawon—reoli eu harian. Mae'n gwthio pŵer i lawr at lawr gwlad, at weithwyr proffesiynol sydd â gwybodaeth fanwl am anghenion y disgyblion ac anghenion y gymuned. Mae'r Gweinidog wedi cyfaddef bod Llywodraeth Cynulliad Saesneg yn dymuno symleiddio'r system ariannu addysg. Rydym yn gweld cyllido uniongyrchol yn ateb posibl i'r cronfeydd enfawr sy'n cael eu gwastraffu ar hyn o bryd.

Weinidog, roeddwn yn falch iawn eich bod, yn eich datganiad cynharach, wedi dweud nad yw'n fwriad gennych gael ysgolion sefydledig yng Nghymru. Bu rhywfaint o bryder am hynny, ac rwyf yn falch ichi fynd i'r afael â hynny yn eich datganiad.

Mae llwyddiant academiâu yn Lloegr yn cynnig tystiolaeth i gefnogi ein cred bod lleihau biwrocratiaeth a rhoi rheolaeth i'r rhai sy'n gwybod orau yn lleihau faint o arian sy'n cael ei wastraffu ac yn y pendraw yn darparu'r canlyniadau yr hoffai'r Gweinidog a phawb yma eu gweld.

Nerys Evans: I am grateful to the Conservative party for the opportunity to discuss school funding in the Chamber. It is important, as resource funding in Wales reduces, that we review and give serious consideration to crucial issues such as how to fund our schools.

Over the years, the discussions and the debate have focused on how to fund schools—different funding streams, the funding fog that derives from that and the constant comparisons between Wales and England and so on. Therefore, I very much welcome this debate that is resource facts—facts that we now have as a result of the review by the Minister for Children, Education, Lifelong Learning and Skills of resources funding. The review has provided us with information on how much money the Welsh Government designates for schools, how much of it reaches schools, and how much of it reaches classrooms.

We have seen big differences in Wales in the amount of money that resources authorities

awdurdodau addysg yn ei gadw yn ganolog a faint sy'n cael ei ddsbarthu i ysgolion. Mae cynlluniau'r blaid Geidwadol yn ddi-ddorol, ond maent yn codi nifer o gwestiynau. Wrth symud tuag at ariannu ysgolion yn uniongyrchol, mae nifer fawr o oblygiadau a chanlyniadau sy'n achosi pryder. Ymddengys hyn fel ymgais i arbed arian—oherwydd y traed moch gwleidyddol y mae'r Ceidwadwyr ynddo o ganlyniad i ymrwymiad y blaid i warchod gwariant iechyd—yn hytrach nag ymgais i wella safon addysg plant a phobl ifanc Saesneg.

Ymhellach i hynny, mae'r Ceidwadwyr yn Lloegr wedi gwneud tro pedol ar y polisi hwn o ariannu ysgolion yn uniongyrchol. Mae'r cynlluniau hyn wedi'u tynnu yn ôl yn Lloegr.

Nick Ramsay: I appreciate the Member giving way. From what you have just said, Nerys, am I to take it that you completely esourc the Assembly Government's plans to slash funding to our NHS in Wales over the next three years?

David Lloyd: Oh, esources stuff.

Nerys Evans: Yes, it is. I will come to that point in a moment.

Mae'r ffaith bod y blaid Geidwadol wedi dweud y byddai'n gwarchod y gyllideb iechyd yn meddwl y byddai'n cwtdogi hyd at chwarter ar gyllideb ysgolion. Mae'n dda i chi, Nick Ramsay, sôn am ddewis i rieni ar lawr gwlad, ond pa fath o ddewis yw hynny pan ydych yn bwriadu torri'r gyllideb ysgolion o bron i chwarter? Byddai chwarter y gyllideb wedi mynd oherwydd eich cynlluniau, sy'n gyfystyr â rhyw £400 miliwn o'r gyllideb addysg. Mae hynny'n golygu torri miloedd o athrawon a phobl sy'n gweithio yn y sector yng Nghymru. Yr ydym yn dal i aros yn eiddgar am fanylion cyllideb amgen y Ceidwadwyr. Yr ydych wedi cael rhyw fis yn awr, ond ble mae'r wybodaeth? A gawn ateb gennych heddiw? Faint o gwtogiad yr ydych am ei weld yng nghyllideb ysgolion Saesneg? A oes rhywun yn fodlon ateb y cwestiwn hwnnw heddiw? Mae'n anodd credu eich diffyg hygrededd ar y pwnc hwn, gan nad ydych yn fodlon ateb y cwestiwn sylfaenol o faint y byddech yn ei dorri o'r gyllideb addysg ac ysgolion. Gwelaf

keep centrally and how much is distributed to schools. The plans put forward by the Conservative party are interesting, but they raise many questions. Moving towards funding schools directly would result in many implications and consequences that cause concern. This seems like an attempt to save money—because of the political shambles that the Conservatives esour as a result of the party's commitment to protect esour spending—rather than an attempt to improve the esource of the esources of the children and esou people of Wales.

Furthermore, the Conservatives in England have made a u-turn on the esour of funding schools directly. These plans have been withdrawn in England.

Nick Ramsay: Rwyf yn gwerthfawrogi bod yr Aelod yn ildio. O'r hyn rydych newydd ei ddweud, Nerys, a wyf i gymryd eich bod yn llwyr gefnogi cynlluniau Llywodraeth y Cynulliad i dorri cyllid ein GIG yng Nghymru dros y tair blynedd nesaf?

David Lloyd O, difrifol.

Nerys Evans: Yn sicr, y mae. Byddaf yn dod at y pwynt hwnnw yn y man.

The fact the Conservative party has said that it would protect the esour budget means that it would cut up to a quarter of schools' budgets. It is fine for you, Nick Ramsay, to talk about choice for parents at the grass roots, but what sort of choice is it when you plan to cut schools' budgets by almost a quarter? A quarter of the budget would have gone because of your plans, which is equivalent to some £400 million of the esources budget. That means cutting thousands of teachers and people working in the sector in Wales. We are still eagerly awaiting the details of the Conservatives' alternative budget. You have had about a month now, but where is the information? Can we have a response today? How much of a cut do you want to see in schools' budgets in Wales? Is anyone willing to answer that question today? Your lack of credibility in this regard is unbelievable, as you are not willing to answer the fundamental question of how much you would cut from the esources budget and schools. I see clearly that no-one

yn glir nad oes neb yn fodlon ateb y cwestiwn hwnnw y prynhawn yma.

Mae cynlluniau'r Ceidwadwyr Saesneg i ariannu ysgolion yn uniongyrchol yn beryglus iawn. Nid wyf yn credu mai rôl Gweinidog addysg Saesneg yw meicroreoli ysgolion. Nid oes dwywaith nad oes problemau yn y system bresennol. Fel yr amlinellais, mae'r gwahaniaethau rhwng awdurdodau lleol yn arwain at gymharu rhyngddynt, nad yw'n beth iach iawn. Mae gwahaniaethau rhwng faint y mae awdurdodau lleol yn ei wario ar wasanaethau canolog ac yn y blaen. Yn fwy sylfaenol, cred Plaid Saesneg fod y fformiwla gyllido yn ddiffygiol ar hyn o bryd. Yng Nghymru, yr ydym yn dal i weithredu polisi Thatcher o ariannu fesul disgybl. Daw hyn ag elfen gystadleuol i ariannu ysgolion, ac mae'r canlyniadau yn amrywio. Yr ydym eisiau edrych yn sylfaenol ar gymunedau Saesneg a mynd yn ôl i ariannu ein cymunedau a'n dalgylchoedd ysgolion, sy'n dra gwahanol i bolisiau'r Ceidwadwyr o ddatblygu mwy o gystadleuaeth yn y gyfundrefn addysg. Ym Mhlaid Saesneg, yr ydym eisiau gweld chwarae teg a chyllido teg i'n hysgolion a'n cymunedau, er budd addysg pob un disgybl yng Nghymru.

David Melding: I will start by echoing what other Members have said about the PISA scores being disappointing. In the essential measures, we now achieve lower results than any other home nation in these British isles, and that is not a good place to be in. Indeed, we are way off resources all best practice, which is what we should be seeking to emulate.

I am particularly concerned about the achievement gap that has opened up between Wales and England. We want a competitive advantage over as many places in Europe as possible if we are to attract a new age of inward resources, new technology and knowledge-based businesses. At the moment, we are failing far too many children. Far too many pupils go through our schools without achieving anything close to their full potential. That is a sad state to be in. I am particularly concerned that our level at the essential measure—which is how many children achieve five good GCSEs, including

is willing to answer that question this afternoon.

The Welsh Conservatives' plans to fund schools directly are very dangerous. I do not think that it is the role of the Welsh Minister for resources to micromanage schools. There is no doubt that there are resources the current system. As I outlined, the differences between esou authorities lead to comparisons between them, which is not healthy. There are differences in how much esou authorities spend on central resource and so on. More fundamentally, Plaid Saesneg believes that the funding formula is deficient at present. In Wales, we are still implementing Thatcher's esour of per capita funding. That brings an element of competition into school funding, and the results vary. We want to look fundamentally at Welsh resources and to go back to funding our resources and school catchments, which is very different from the Conservatives' policies of developing more competition in the resources system. In Plaid Saesneg, we want to see fair play and fair funding for our schools and resources, for the benefit of the resources of every pupil in Wales.

David Melding: Dechreuaf drwy ategu'r hyn y mae Aelodau eraill wedi'i ddweud am ba mor siomedig oedd y sgoriau PISA. Yn y mesurau hanfodol, rydym yn awr yn cael canlyniadau is nag unrhyw wlad arall yn ynysoedd Prydain, ac nid yw hynny'n beth da. Yn wir, mae bwlch mawr rhyngom ag arferion gorau rhyngwladol, sef yr hyn y dylem fod yn ceisio'u hefelychu.

Rwyf yn arbennig o bryderus am y bwlch cyrhaeddiad sydd wedi agor rhwng Saesneg a Lloegr. Rydym eisiau mantais gystadleuol dros gynifer â phosibl o leoedd yn Ewrop os ydym i ddenu mewnfuddsoddiad newydd, technoleg newydd a busnesau sy'n seiliedig ar wybodaeth. Ar hyn o bryd, mae gormod o'r hanner o blant yn methu. Mae llawer gormod o ddisgyblion yn mynd drwy ein hysgolion heb gyflawni unrhyw beth yn agos at eu potensial llawn. Mae hynny'n drueni. Rwyf yn arbennig o bryderus bod ein lefel ar y mesur hanfodol—sef faint o blant sy'n ennill pum TGAU da, gan gynnwys iaith

English resource and less—now stands at well below 50 per cent. That is simply not good enough.

Vulnerable groups do particularly badly, and looked-after children and those from low-income families do worst of all. So, on some of these measures, we are simply not delivering the standards that we should be. I believe that if schools had more resources over their budgets, they would be encouraged to innovate. Some schools would specialise in the resources of looked-after children; others would have exciting programmes that intensively improved the outcomes for children from more deprived backgrounds. For example, some schools could provide after-school clubs that focus on the use of laptops to do homework. All sorts of things could be popular. At the moment, the more effective and innovative a school is, and the more prudent its resources management, the more likely it is to see some cut in its budget at some point as the resources authority moves resources to other schools that may not be as sparky and innovative.

4.20 p.m.

I just do not think that that is good for the education system. We need to encourage an element of stability, even independence, in state institutions. That is a good thing to do. It stands up as a check against the power of the Executive, whether that is the local authority or the Assembly Minister. When you think of secondary schools, in particular, that could see a new age take off, where we start to meet the standards that the grammar schools were once famous for in Wales. They were regarded as towering institutions that really punched way above their weight. That is what we need to get in comprehensive schools across the country, and I believe that our policy would give them more of the wherewithal that they need to do so.

The local management of schools, as it was first called, has been a successful principle since it was introduced in the 1990s. In fairness, it has broadly been a principle that the Labour Party has accepted and added to,

Saesneg a mathemateg—yn awr gryn dipyn islaw 50 y cant. Nid yw hynny'n ddigon da.

Mae grwpiau sy'n agored i niwed yn gwneud yn arbennig o wael, ac mae plant sy'n derbyn gofal a phlant o deuluoedd incwm isel yn gwneud yn waeth na neb. Felly, ar rai o'r mesurau hyn, nid ydym yn cyflawni'r safonau fel y dylem. Petai gan ysgolion fwy o sicrwydd dros eu cyllidebau, credaf y byddent yn cael eu hysgogi i arloesi. Byddai rhai ysgolion yn arbenigo yn addysg plant sy'n derbyn gofal; byddai gan eraill raglenni cyffrous a fyddai'n gwella'n sylweddol y canlyniadau ar gyfer plant o gefndiroedd mwy difreintiedig. Er enghraifft, gallai rhai ysgolion ddarparu clybiau ar ôl ysgol sy'n canolbwyntio ar ddefnyddio gliniaduron i wneud gwaith cartref. Gallai pob math o bethau fod yn boblogaidd. Ar hyn o bryd, po fwyaf effeithiol ac arloesol yw ysgol a pho fwyaf darbodus ei rheolaeth ariannol, mwyaf tebygol yw'r ysgol o weld rhywfaint o ostyngiad yn ei chyllideb ar ryw adeg wrth i'r awdurdod addysg lleol symud adnoddau i ysgolion eraill nad ydynt efallai mor arloesol ac ysgogol.

Nid wyf yn credu bod hynny'n dda i'r system addysg. Mae angen inni annog elfen o sefydlogrwydd, annibyniaeth hyd yn oed, mewn sefydliadau gwladol. Mae hynny'n beth da i'w wneud. Mae'n gweithredu fel ataliad yn erbyn pŵer y Weithdrediaeth, boed hwnnw'r awdurdod lleol neu'r Gweinidog yn y Cynulliad. Wrth feddwl am ysgolion uwchradd, yn arbennig, gallent weld oes newydd yn cychwyn, lle byddwn yn dechrau cyflawni'r safonau yr oedd yr ysgolion gramadeg yn enwog amdanynt unwaith yng Nghymru. Fe'u hystyriwyd yn sefydliadau aruchel a oedd yn arbennig o lwyddiannus. Dyna'r hyn sydd ei angen mewn ysgolion cyfun ar draws y wlad, a chredaf y byddai ein polisi yn rhoi mwy o'r adnoddau y mae eu hangen arnynt i wneud hynny.

Mae rheoli ysgolion yn lleol, fel y'i gelwid i ddechrau, wedi bod yn egwyddor lwyddiannus ers ei chyflwyno yn y 1990au. A bod yn deg, mae wedi bod yn egwyddor y mae'r Blaid Lafur wedi'i derbyn yn fras, ac

to some extent—not so enthusiastically in Wales, that is true, but we have seen the results of giving responsibility and more power directly to schools and their senior management teams. That has produced excellent results, and that is what we want to build on. We do not want to knock the guts out of local education authorities. That is not what this is about. Local education authorities have a huge role to play in planning and enabling effective education to be delivered locally, but they are not at their best when micromanaging their schools. They should concentrate on complementing what schools do and providing additional services. Some people have mentioned the payroll and human resource services that they provide. The Minister said earlier that he wanted to place a duty on local education authorities to train governors. The best local authorities already do that. I have been a governor since the early 1990s in Cardiff. I criticise that council quite often, but I have to say that the local education authority is outstanding at supporting governors. The level of training and the clerking service are really outstanding, which is what local education authorities should be concentrating on.

I welcome the Minister's fairly open approach. It has to be said that he is not afraid of ideas. I do not know whether he will take on a more direct model, but the task and finish group, or whatever he calls it, that is looking at this principle is important, because we need to find a more effective model for the funding of schools in the twenty-first century. A large element of that should be direct funding providing ongoing security to schools and allowing successful schools to innovate.

Leighton Andrews: At one stage of the debate I thought that I had entered a private quarrel between the Conservatives and the Liberal Democrats, but it has moved on a bit since then. Let me start by saying that I am not opposed in principle to the direct funding of schools. Many of my colleagues know that, and I have said so on a number of occasions. If you are to go down that route—and that might be one option that the task and

wedi ychwanegu ati, i ryw raddau—nid â'r un brwdfrydedd yng Nghymru, mae'n wir, ond rydym wedi gweld canlyniadau rhoi cyfrifoldeb a grym yn fwy uniongyrchol i ysgolion a'u huwch dimau rheoli. Mae hynny wedi sicrhau canlyniadau rhagorol, a dyna'r hyn yr ydym am ei ddatblygu. Nid ydym am fwrw awdurdodau addysg lleol i'r llawr. Nid dyna beth yw pwrpas hyn. Mae gan awdurdodau addysg lleol ran enfawr i'w chwarae yn cynllunio ac yn darparu addysg effeithiol yn lleol. Ond nid ydynt ar eu gorau wrth ficoreoli eu hysgolion. Dylent ganolbwyntio ar ategu'r hyn y mae ysgolion yn ei wneud a darparu gwasanaethau ychwanegol. Mae rhai pobl wedi sôn am y gwasanaethau cyflogres ac adnoddau dynol a ddarperir ganddynt. Dywedodd y Gweinidog yn gynharach ei fod am roi dyletswydd ar awdurdodau addysg lleol i hyfforddi llywodraethwyr. Mae'r awdurdodau lleol gorau eisoes yn gwneud hynny. Rwyf wedi bod yn llywodraethwr ers y 1990au cynnar yng Nghaerdydd. Rwyf yn beirniadu'r cyngor hwnnw yn aml, ond rhaid imi ddweud bod cefnogaeth yr awdurdod addysg lleol i lywodraethwyr yn rhagorol. Mae lefel yr hyfforddiant a'r gwasanaeth clericio yn wirioneddol eithriadol, sef yr hyn y dylai awdurdodau addysg lleol ganolbwyntio arno.

Rwyf yn croesawu ymagwedd eithaf agored y Gweinidog. Rhaid dweud nad oes arno ofn syniadau. Nid wyf yn gwybod a fydd yn dewis model mwy uniongyrchol, ond mae'r grŵp gorchwyl a gorffen, neu beth bynnag y mae'n ei alw, sy'n edrych ar yr egwyddor hon yn bwysig, oherwydd mae angen inni ddod o hyd i fodel mwy effeithiol ar gyfer ariannu ysgolion yn yr unfed ganrif ar hugain. Dylai elfen fawr o hwnnw fod yn gyllid uniongyrchol yn darparu sicrwydd parhaus i ysgolion ac yn caniatáu i ysgolion llwyddiannus arloesi.

Leighton Andrews: Ar un adeg yn ystod y ddadl credais fy mod wedi dod yn rhan o gweryl preifat rhwng y Ceidwadwyr a'r Democratiaid Rhyddfrydol, ond mae wedi symud ymlaen ychydig ers hynny. Gadewch imi ddechrau drwy ddweud nad wyf yn gwrthwynebu ariannu ysgolion yn uniongyrchol mewn egwyddor. Mae llawer o'm cyd-Aelodau'n gwybod hynny, ac rwyf wedi dweud hynny ar sawl achlysur. Os

finish group that I have established on the structure and delivery of education in Wales comes up with—you must ensure that you have effective mechanisms in place to allow challenge over performance, support for school improvement, and all those other essentials. That would be a part of the debate if we were to have a debate on those things.

To start, I will say a word about the Programme for International Student Assessment report, although I said quite a lot yesterday. I am clear that the education system can and must improve. If we saw anything yesterday out of the PISA results, it was that there are no alibis or excuses. Funding is not an alibi. Countries such as Spain, Italy, Germany, New Zealand and Japan have less well-funded education or school systems than ours, but they did better than we did. Countries such as Luxembourg spend a lot more than we do, but they did worse than we did. Finland, which is regularly held up as one of the leading education systems in the world, spends about the same as us, but did far better. Furthermore, it is not an issue about school league tables. England, which has school league tables, did not do as well as it would have liked to do. Finland does not operate on a basis of school league tables, and it did well. I think that PISA has put to rest some of the myths that have been around the debate on standards. As we bring forward our proposals in the new year about what we need to do in response to this, there will need to be a renewed focus on leadership, new systems of accountability, and rigorous honesty throughout the system about what has been going wrong.

I want to pick up on something that David Melding said, which I did not entirely agree with. He talked of the need for schools to innovate. No-one can be against innovation, but I am far more concerned with taking the best practice that already exists in Wales—and we do have world-class practice in parts of Wales—and making sure that it is rolled

ydych am ddilyn y llwybr hwnnw—ac efallai mai hwnnw fydd un opsiwn y bydd y grŵp gorchwyl a gorffen yr wyf wedi ei sefydlu ar strwythur y dull o ddarparu gwasanaethau addysg yng Nghymru yn ei gyflwyno—rhaid ichi sicrhau bod gennych beirianweithiau effeithiol ar waith ar gyfer gallu herio perfformiad, cymorth ar gyfer gwella ysgolion, a'r holl hanfodion eraill hynny. Byddai hynny'n rhan o'r ddadl pe baem yn cael dadl ar y pethau hynny.

I ddechrau, byddaf yn dweud gair am adroddiad y Rhaglen Ryngwladol ar gyfer Asesu Myfyrwyr (PISA), er fy mod wedi dweud cryn dipyn ddoe. Rwyf yn glir y gall y system addysg wella a bod yn rhaid iddi wella. Os gwnaethom ddysgu unrhyw beth ddoe yn sgîl canlyniadau PISA, y ffaith nad oes alibiâu nac esgusodion oedd hynny. Nid yw cyllid yn alibi. Nid yw systemau ysgol neu addysg gwledydd fel Sbaen, yr Eidal, yr Almaen, Seland Newydd a Japan yn cael eu hariannu gystal â'n rhai ni ond roedd eu canlyniadau hwy yn well na ni. Mae gwledydd fel Lwcsembwrg yn gwario llawer mwy na ni, ond roedd eu canlyniadau'n waeth na ni. Mae'r Ffindir, y mae ei system addysg yn cael ei hystyried yn un o'r rhai gorau yn y byd, yn gwario tua'r un fath â ni, ond gwnaeth y wlad yn llawer gwell na ni. Ar ben hynny, nid yw'n fater yn ymwneud â thablau cynghrair ysgolion. Nid oedd perfformiad Lloegr, sydd â thablau cynghrair ysgolion, gystal ag y byddai wedi hoffi. Nid oes gan Ffindir dablau cynghrair ysgolion, a gwnaeth yn dda. Credaf fod PISA wedi datrys rhai o'r mythau sy'n gysylltiedig â'r ddadl ar safonau. Wrth inni gyflwyno ein cynigion yn y flwyddyn newydd am yr hyn y bydd angen inni ei wneud mewn ymateb i hyn, bydd angen canolbwyntio o'r newydd ar arweinyddiaeth, systemau atebolrwydd newydd a gonestrwydd llwyr ar draws y system am yr hyn sydd wedi bod yn mynd o'i le.

Hoffwn sôn am rywbeth a ddywedodd David Melding, nad oeddwn yn cytuno'n llwyr ag ef. Soniodd am yr angen i ysgolion arloesi. Siawns nad oes neb yn erbyn arloesi, ond byddai'n llawer gwell gennyf weld yr arferion gorau sydd eisoes yn bodoli yng Nghymru—ac mae gennym arferion o'r radd flaenaf mewn rhannau o Gymru—yn cael eu

out to the whole of Wales. That is what our priority will need to be at the moment.

However, I have made funding a target for my focus this year, which is why, in my first month, I commissioned PricewaterhouseCoopers to review the cost of administering the education system. It found that almost a third—more than £1.2 billion—is not spent on front-line services but on support services. Let me say that it also found that that was particularly bad in the higher education sector, although we are discussing schools today. As a follow-up to that, we have created a front-line resources review. I chair the board, it meets monthly, and we are driving through those reforms.

As a result of the summer challenge that I set out, I am pleased that we have had a positive response from local authorities, which have pledged to raise the proportion of the schools budget delegated to schools from the current figure of 75 per cent or so to 80 per cent in two years' time, and 85 per cent in four years' time. I will have been in post for a year on Friday of this week, and that is an achievement that I want to mark.

Some good moves are also being made by local authorities across the consortia to see what they can do to provide collective or collaborative services, for example in the field of school improvement. We have put in place a protection in the budget of 1 per cent, and all local authorities received a letter from the leader of the Welsh Local Government Association pointing that out to them, and pointing out the commitment that had been reached between the WLGA and the Minister for Social Justice and Local Government on this. Members will have heard the Minister last week, in answers to his questions, warn local authorities about the need to ensure that money reaches schools, and not ruling out further action if it did not.

The Assembly should be noting and supporting the work of the task and finish group that I have established. It will take a long-term, whole-systems view, it will

cyflwyno ledled Cymru. Dyna fydd angen i'n blaenoriaeth fod ar hyn o bryd.

Fodd bynnag, rwyf wedi gwneud ariannu yn darged i mi ganolbwyntio arno eleni, a dyna pam, yn fy mis cyntaf, y comisiynais PricewaterhouseCoopers i adolygu cost gweinyddu'r system addysg. Canfu fod bron i draean—dros £1.2 biliwn—nad yw'n cael ei wario ar wasanaethau rheng flaen ond ar wasanaethau cymorth. Gadewch imi ddweud iddo ganfod hefyd bod hyn yn arbennig o wael yn y sector addysg uwch, er ein bod yn trafod ysgolion heddiw. Yn dilyn hynny, rydym wedi creu adolygiad o adnoddau rheng flaen. Rwyf yn cadeirio'r bwrdd, mae'n cyfarfod bob mis, ac rydym yn bwrw ymlaen â'r diwygiadau hynny.

O ganlyniad i'r her haf yr wyf wedi'i nodi, rwyf yn falch ein bod wedi cael ymateb cadarnhaol gan awdurdodau lleol, sydd wedi addo codi cyfran y gyllideb ysgolion a ddyrennir i ysgolion o'r ffigur presennol o ryw 75 y cant i 80 y cant ymhen dwy flynedd, a 85 y cant ymhen pedair blynedd. Byddaf wedi bod yn y swydd hon ers blwyddyn i ddydd Gwener yr wythnos hon, ac mae hynny'n gyflawniad yr wyf am ei nodi.

Mae awdurdodau lleol yn cymryd camau da hefyd ar draws y consortia i weld beth y gallant ei wneud i ddarparu gwasanaethau ar y cyd neu gyfun, er enghraifft ym maes gwella ysgolion. Rydym wedi pennu amddiffyniad o 1 y cant yn y gyllideb ac mae'r holl awdurdodau lleol wedi derbyn llythyr gan arweinydd Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru yn dwyn eu sylw at hynny, ac yn nodi'r ymrwymiad a oedd wedi ei gyrraedd rhwng CLILC a'r Gweinidog dros Gyfiawnder Cymdeithasol a Llywodraeth Leol ar hyn. Bydd yr Aelodau wedi clywed y Gweinidog yr wythnos diwethaf, mewn atebion i'w gwestiynau, yn rhybuddio awdurdodau lleol am yr angen i sicrhau bod arian yn cyrraedd yr ysgolion, ac awgrymu y gallai camau pellach gael eu cymryd pe na fyddai hynny'n digwydd.

Dylai'r Cynulliad fod yn nodi ac yn cefnogi gwaith y grŵp gorchwyl a gorffen yr wyf wedi'i sefydlu. Bydd yn edrych ar systemau cyfan dros y tymor hir, bydd yn ystyried yr

consider the case for change to existing education service structures and governance arrangements, and it will examine which education services should be provided at national level, at a regional consortia level or at local authority level, which should devolved to providers, including schools or clusters of schools, and which should be provided on any other spatial or organisational basis. I expect the group to report to me in March.

As Members know, I introduced the Proposed Education (Wales) Measure today, which is intended to drive collaboration within the system. It will also further and deepen the federation of schools as a way of changing governance to give a wider perspective within the system, and provide for the training and clerking of governing bodies. I also hope to obtain for the Assembly a framework power for education funding in the coming parliamentary Education Bill, which would enable us to respond flexibly to the outcomes reached by the task and finish group.

I have said since the beginning of this year that I want to see fewer initiatives in education, but better implementation. We know that money will remain scarce in the next few years, and that we need to use it as well as we can. If we need fundamental change to governance or funding to improve performance and standards, we will make fundamental change. The task and finish group is gathering the evidence and will provide the basis for those decisions. I commend the amendment, and urge Members to support it.

Nick Bourne: It is a great privilege to conclude this debate, and to urge support for the motion. We cannot support either of the amendments. As a group, we do not like amendments that use the wording 'Delete all', as they seem to suggest that nothing that your political opponents have to say is worthy of attention or consideration, which I am not suggesting is the view that is held, but it is what is sometimes suggested by these 'delete all' motions. Before I come to the Minister—I must say that, of all the speakers who were not Welsh Conservatives, I was far more in agreement with him than with

achos dros newid i drefniadau llywodraethu a strwythurau gwasanaethau addysg cyfredol. Bydd hefyd yn ymchwilio i ba wasanaethau addysg ddylai gael eu darparu ar lefel genedlaethol, ar lefel consortia rhanbarthol neu ar lefel awdurdod lleol, pa rai ddylai gael eu datganoli i ddarparwyr, gan gynnwys ysgolion neu glystyrau o ysgolion, a pha rai ddylai gael eu darparu ar unrhyw sail ofodol neu sefydliadol arall. Rwyf yn disgwyl i'r grŵp adrodd yn ôl imi ym mis Mawrth.

Fel y gŵyr Aelodau, cyflwynais y Mesur Arfaethedig ynghylch Addysg (Cymru) heddiw. Ei fwriad yw hybu cydweithio a chydlafulio yn y system. Bydd hefyd yn hyrwyddo ac yn dyfnhau'r broses o ffederaleiddio ysgolion fel ffordd o newid y drefn lywodraethu i roi persbectif ehangach yn y system, a darparu ar gyfer hyfforddi a chlercio cyrff llywodraethu. Rwyf hefyd yn gobeithio cael pŵer fframwaith i'r Cynulliad ar gyfer cyllid addysg yn y Bil Addysg seneddol sydd i ddod, a fyddai'n ein galluogi i ymateb yn hyblyg i'r canlyniadau y bydd y grŵp gorchwyl a gorffen yn eu cyflwyno.

Rwyf wedi dweud ers dechrau eleni fy mod am weld llai o fentrau ym maes addysg, ond gwell gweithrediad. Rydym yn gwybod y bydd arian yn dal yn brin yn y blynyddoedd nesaf, a bod angen inni ei ddefnyddio gystal ag y gallwn. Os bydd angen newid sylfaenol i lywodraethu neu ariannu i wella perfformiad a safonau, byddwn yn gwneud newid sylfaenol. Mae'r grŵp gorchwyl a gorffen yn casglu'r dystiolaeth ac yn darparu'r sail ar gyfer y penderfyniadau hynny. Cymeradwyaf y gwelliant, ac rwyf yn annog Aelodau i'w gefnogi.

Nick Bourne Mae'n ffraind fawr dod â'r ddadl hon i ben, ac i annog pobl i gefnogi'r cynnig. Ni allwn gefnogi yr un o'r gwelliannau. Fel grŵp, nid ydym yn hoffi gwelliannau sy'n defnyddio'r geiriau 'Dileu popeth', gan eu bod yn awgrymu nad oes dim sydd gan eich gwrthwynebwy'r gwleidyddol i'w ddweud yn haeddu sylw nac yn haeddu cael ei ystyried. Nid wyf yn awgrymu mai dyma'r farn yn y fan hon ond dyna sy'n cael ei awgrymu weithiau gan y cynigion 'dileu popeth' hyn. Cyn imi ddod at y Gweinidog—mae'n rhaid imi ddweud, o'r holl siaradwyr nad oeddent yn aelodau o Geidwadwyr Cymru, roeddwn

anyone else—let me go through the other contributions. First of all, however, he was absolutely right—I do not want to damage his career after just a year in post, when he has been doing so well, in relative terms; we have not had the great plethora of initiatives that both his predecessors went in for, and he covered that in his last point, saying that he wanted fewer initiatives and better focus—and has our 100 per cent support on that.

4.30 p.m.

On the public disagreement with the Liberal Democrats, and he was right that there is a disagreement, I tried to follow Veronica's arguments and they seemed to be a string of ideas in search of a theme or, possibly, a policy. Some of them were contradictory. I could not quite understand whether she was in favour of ring fencing or not. We are absolutely against ring-fenced grants, as we have made clear in the past. I am not quite sure whether she was in favour of money going directly to schools. We clearly are.

Jeff Cuthbert did not seem wholeheartedly in agreement with his Minister, or vice versa. He started by setting out a position that he said that he would support—

Peter Black *rose*—

Nick Bourne: I will come to Peter in a minute. I was encouraged when Jeff said that and thought that he would support us, but then it went off beam and he said that he would support the Government. I have nothing against the work that local authorities do—they are well intentioned—but it is an awful waste of money to spend £102 million on administration when we should be focusing that on schools and teaching. His vision of education seems to be monochrome, post-war and centrally directed and driven. That is not what we are about. I had better give way to Peter, but if Jeff wants to come in, he can do so afterwards.

Peter Black: You say that you are against

yn cytuno llawer mwy ag ef nag â neb arall—gadewch imi fynd drwy'r cyfraniadau eraill. Yn gyntaf oll, fodd bynnag, roedd yn llygad ei le—nid wyf am niweidio ei yrfa ar ôl dim ond blwyddyn yn y swydd, pan mae wedi bod yn gwneud mor dda, yn gymharol; nid ydym wedi cael y llw mawr o fentrau fel a gafwyd gan ei ddau ragflaenydd, ac mae wedi delio â hynny yn ei bwynt olaf, gan ddweud ei fod am weld llai o fentrau a gwell ffocws—ac rydym yn ei gefnogi 100 y cant ar hynny.

O ran yr anghytundeb cyhoeddus â'r Democratiaid Rhyddfrydol, ac roedd yn iawn bod anghytundeb, ceisiais ddilyn dadleuon Veronica ac roeddynt yn ymddangos fel llinyn o syniadau yn chwilio am thema neu bolisi o bosibl. Roedd rhai ohonynt yn anghyson â'i gilydd. Nid oeddwn yn gallu deall yn iawn a oedd o blaid neilltuo arian ai peidio. Rydym yn sicr yn erbyn grantiau sydd wedi'u neilltuo, ac rydym wedi gwneud hyn yn glir yn y gorffennol. Nid wyf yn hollol siŵr a oedd o blaid arian yn mynd yn uniongyrchol i ysgolion. Yn sicr rydym ni.

Nid oedd Jeff Cuthbert fel petai'n cytuno'n llwyr â'i Weinidog, neu i'r gwrthwyneb. Dechreuodd drwy nodi sefyllfa y dywedodd y byddai'n ei chefnogi—

Peter Black *yn codi*—

Nick Bourne Byddaf yn dod at Peter mewn munud. Roeddwn yn falch pan ddywedodd Jeff hynny ac yn meddwl y byddai'n ein cefnogi ni, ond wedyn collodd y trywydd a dweud y byddai'n cefnogi'r Llywodraeth. Nid oes gennyf ddim yn erbyn y gwaith y mae awdurdodau lleol yn ei wneud—maent yn llawn bwriadau da—ond mae'n wastraff mawr ar arian i wario £102 miliwn ar weinyddu pan ddylem fod yn canolbwyntio'r arian hwnnw ar ysgolion ac addysgu. Mae ei weledigaeth o addysg fel petai'n unlliw, ôl y rhyfel ac yn cael ei gyrru a'i chyfarwyddo'n ganolog. Nid dyna yr ydym ni ei eisiau. Byddai'n well imi ildio i Peter, ond os yw Jeff am ddod i mewn, gall wneud hynny wedyn.

Peter Black: Rydych yn dweud eich bod yn

ring fencing, yet you want to pay the money directly to schools. Is that not a contradiction in your argument? You talk about this money being held centrally by LEAs, but if you want that money to go directly to schools, you will move the centralised agenda from the local authority to the Assembly Government.

Nick Bourne: You might as well say that about tax being collected centrally. We would give the decisions to individual schools rather than to local authorities. We are against ring-fenced grants, but you must have a means of distributing what is raised centrally by income tax and so on. I do not think that there can be any argument about that.

Jeff Cuthbert: I am grateful to you for giving way, Nick. I cannot reconcile what you understand that I said with what I actually said. I thought that I made the point that, at a time of greater collaboration and the 14-19 learning pathways, we need a funding system that allows for collaboration between schools and colleges and between schools and other schools. I cannot see the logic of arranging funding on an individual school basis, because who will then decide which school might need greater resources than another?

Nick Bourne: It would be organised on a per-pupil basis. I do not see the problem with that. You leave it to schools to do what they do best within a determined framework. Of course, you must have a framework for matters such as the curriculum. Some things must be centrally sorted, but the delivery mechanism is local. Why should the financial mechanism not be local? I do not agree with you. Essentially, the difference is that we trust people at a local level, whether that is in a hospital or a school, and I do not think that you do, Jeff. You trust the local authority, but you do not trust the school. That is the difference between us.

Before I deal with contributions from this side, I will come to Nerys Evans's

erbyn neilltuo arian, ac eto rydych am dalu'r arian yn uniongyrchol i ysgolion. Onid yw hynny'n anghysondeb yn eich dadl? Rydych yn sôn am yr arian hwn yn cael ei gadw'n ganolog gan AALlau, ond os ydych am i'r arian hwnnw fynd yn uniongyrchol i ysgolion, byddwch yn symud yr agenda ganoli oddi wrth yr awdurdod lleol i Lywodraeth y Cynulliad.

Nick Bourne: Waeth ichi ddweud hynny am gasglu treth yn ganolog. Byddem yn rhoi'r penderfyniadau i ysgolion unigol yn hytrach nag i awdurdodau lleol. Rydym yn erbyn grantiau sydd wedi'u neilltuo, ond rhaid cael dull o ddsbarthu'r hyn a godir yn ganolog drwy dreth incwm ac yn y blaen. Nid wyf yn meddwl y gellir dadlau ynglŷn â hynny.

Jeff Cuthbert: Rwyf yn ddiolchgar ichi am iddio, Nick. Ni allaf gysoni'r hyn a ddywedais yn eich tyb chi â'r hyn a ddywedais mewn gwirionedd. Credais imi wneud y pwynt, ar adeg o fwy o gydweithio a'r llwybrau dysgu 14-19, bod angen system ariannu arnom sy'n caniatáu i ysgolion a cholegau ac ysgolion ac ysgolion eraill gydweithio. Ni allaf weld y rhesymeg y tu ôl i drefnu cyllid ar sail ysgolion unigol, oherwydd pwy wedyn fydd yn penderfynu pa ysgol fydd angen mwy o adnoddau nag un arall?

Nick Bourne: Byddai'n cael ei drefnu fesul disgybl. Nid wyf yn gweld y broblem gyda hynny. Rydych yn gadael i ysgolion wneud yr hyn y maent yn ei wneud orau o fewn fframwaith benodedig. Wrth gwrs, mae'n rhaid cael fframwaith ar gyfer materion megis y cwricwlwm. Mae'n rhaid i rai pethau gael eu trefnu'n ganolog, ond mae'r peirianwaith cyflwyno'n lleol. Pam na ddylai'r peirianwaith ariannu fod yn lleol? Nid wyf yn cytuno â chi. Yn y bôn, y gwahaniaeth yw ein bod ni yn ymddiried mewn pobl ar lefel leol, boed hynny mewn ysbyty neu ysgol, ac nid wyf yn credu eich bod chi'n gwneud hynny, Jeff. Rydych yn ymddiried yn yr awdurdod lleol, ond nid ydych yn ymddiried yn yr ysgol. Dyna'r gwahaniaeth rhyngom.

Cyn imi ddelio â chyfraniadau gan yr ochr hon, dof at gyfraniad Nerys Evans, er nad yw

contribution, although she is not here now. She seemed to have picked up notes for a different debate, because she was certainly not talking about this one. She seemed to want to focus on our commitment to ring-fence the money for the health service plus inflation for the length of the CSR period. I am grateful for the publicity for that and I leave it to her to explain to the people of her area, such as the doctors and surgeons in Glangwili and Withybush, that she does not want to protect their services, because there will be cuts as a consequence of the policy that her party is pursuing.

From this side, the issues of localism, diversity and trusting local people to make the decisions for their schools were put forward by Nick Ramsay and David Melding. That is central to what we believe. Of course, you have to set the curriculum and such matters nationally, and you have to set the framework, just as you set standards in health and leave hospitals and doctors to get on with what has been determined centrally.

I come to the Minister and I welcome particularly that he wanted fewer initiatives better implemented, as he put it, and that has to be right. We all remember Education and Learning Wales and the other things that his predecessor said—I am sure that the Minister remembers them too—so we welcome that break with the past. We also welcome the fact that he wants to put more of the budget directly into schools—that has to be right—although he is not moving as quickly as we would. On PISA, he is right that funding is not an alibi, and we are not using it as such; we are talking about funding mechanisms, not the level of funding, and I can see the Minister nodding in agreement. I agree that it is not about league tables, but it may well be about the structure of funding. The Minister mentioned leadership, and I agree with him; leadership is encouraged by giving the funding directly to schools, and I suspect that the Minister agrees with me on issues like this more than he agrees with some Members of his own party. This is all about mechanisms for getting money to the schools, to make them responsible and to allow and

hi yma yn awr. Roedd fel petai wedi codi nodiadau ar gyfer dadl wahanol, gan nad oedd yn bendant yn sôn am y ddadl hon. Roedd fel petai am ganolbwyntio ar ein hymrwymiad i neilltuo'r arian ar gyfer y gwasanaeth iechyd yn ogystal â chwyddiant ar gyfer hyd cyfnod yr Adolygiad Cynhwysfawr o Wariant. Rwyf yn ddiolchgar am y cyhoeddusrwydd ar gyfer hynny a gadawaf iddi hi esbonio i bobl ei hardal, megis y meddygon a'r llawfeddygon yn Glangwili a Llwyn Helyg, nad yw'n dymuno diogelu eu gwasanaethau, oherwydd bydd toriadau o ganlyniad i'r polisi y mae ei phlaid hi yn ei arddel.

Ar yr ochr hon, cafodd materion lleolrwydd, amrywiaeth ac ymddiried mewn pobl leol i wneud y penderfyniadau ar gyfer eu hysgolion eu cyflwyno gan Nick Ramsay a David Melding. Mae hynny'n ganolog i'r hyn a gredwn. Wrth gwrs, mae'n rhaid gosod y cwricwlwm a materion o'r fath yn genedlaethol, ac mae'n rhaid gosod y fframwaith, yn union fel yr ydych yn gosod safonau ym maes iechyd ac yn gadael i ysbytai a meddygon fwrw ymlaen â'r hyn sydd wedi'i bennu'n ganolog.

Dof at y Gweinidog a chroesawaf yn arbennig ei awydd i weld llai o fentrau'n cael ei rhoi ar waith yn well, yn ei eiriau ef, a rhaid i hynny fod yn iawn. Rydym i gyd yn cofio Dysgu ac Addysgu Cymru a'r pethau eraill a ddywedodd ei ragflaenydd—rwyf yn siŵr bod y Gweinidog yn eu cofio hefyd—felly rydym yn croesawu'r newid hwn. Rydym hefyd yn croesawu'r ffaith ei fod am roi mwy o'r gyllideb yn uniongyrchol i ysgolion—mae hynny'n gorfod bod yn iawn—er nad yw'n symud mor gyflym ag y byddem ni. Ar PISA, mae'n iawn nad yw arian yn alibi, ac nid ydym yn ei ddefnyddio felly; rydym yn sôn am beirianweithiau ariannu, nid lefel yr ariannu, a gallaf weld bod y Gweinidog yn cytuno. Rwyf yn cytuno nad yw'n ymwneud â thablau cynghrair, ond mae'n ddigon posibl ei bod yn ymwneud â'r strwythur ariannu. Cyfeiriodd y Gweinidog at arweinyddiaeth, ac rwyf yn cytuno ag ef; mae arweinyddiaeth yn cael ei hybu trwy roi'r cyllid yn uniongyrchol i ysgolion, ac rwyf yn amau bod y Gweinidog yn cytuno â mi ar faterion fel hyn yn fwy nag y mae'n cytuno â rhai o Aelodau ei blaid ei hun. Mae hyn i gyd

trust them to get on with the job; that is what it is about, so I urge people to support this motion and to vote against the amendments.

yn ymwneud â pheirianweithiau ar gyfer cael arian i'r ysgolion, i'w gwneud yn gyfrifol ac i ganiatáu iddynt fwrw ymlaen â'u gwaith ac ymddiried ynddynt; dyna beth yw byrdwn hyn, ac felly rwy'n annog pobl i gefnogi'r cynnig hwn ac i bleidleisio yn erbyn y gwelliannau.

Y Llywydd: Y cwestiwn yw a ddylid cytuno ar y cynnig heb ei ddiwygio. A oes gwrthwynebiad? Gwelaf fod. Felly, byddaf yn gohirio pleidleisio ar yr eitem hon tan y cyfnod pleidleisio.

The Presiding Officer: The question is that the motion without amendment be agreed to. Are there any objections? I see that there are. Therefore, I will defer the voting on this item to voting time.

*Gohiriwyd y pleidleisiau tan y cyfnod pleidleisio.
Votes deferred until voting time.*

*Daeth y Dirprwy Lywydd (Rosemary Butler) i'r Gadair am 4.37 p.m.
The Deputy Presiding Officer (Rosemary Butler) took the Chair at 4.37 p.m.*

Dadl Democratiaid Rhyddfrydol Cymru Welsh Liberal Democrats Debate

Disgwyliad Oes Life Expectancy

Y Dirprwy Lywydd: Yr wyf wedi dethol gwelliant 1 yn enw Jane Hutt a gwelliant 2 yn enw Nick Ramsay.

The Deputy Presiding Officer: I have selected amendment 1 in the name of Jane Hutt and amendment 2 in the name of Nick Ramsay.

Cynnig NDM4617 Peter Black

Motion NDM4617 Peter Black

Mae Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

The National Assembly for Wales:

Yn nodi â gofid:

Notes with regret:

(a) Bod disgwyliad oes yng Nghymru wedi methu cynyddu yn unol â disgwyliad oes yn Lloegr, a

(a) that life expectancy in Wales has failed to increase in line with that in England, and

(b) Bod y gwahaniaeth mewn disgwyliad oes rhwng gwahanol rannau o Gymru yn dal i dyfu.

(b) that the difference in life expectancy between different parts of Wales continues to widen.

Kirsty Williams: I move the motion.

Kirsty Williams: Cynigiau y cynnig.

The motion notes that life expectancy in Wales has failed to increase in line with that of our neighbours in England, and that the differences in life expectancy between different parts of Wales continue to increase. No-one could look at these recently released figures and be happy with the situation. The

Mae'r cynnig yn nodi nad yw disgwyliad oes yng Nghymru wedi cynyddu yn unol â disgwyliad oes ein cymdogion yn Lloegr, a bod y gwahaniaethau mewn disgwyliad oes rhwng gwahanol rannau o Gymru yn dal i gynyddu. Ni allai neb edrych ar y ffigurau hyn a ryddhawyd yn ddiweddar a bod yn

Minister will stand to move her amendment and will say that life expectancy has increased, that we should be happy about it and that that is the end of the matter. First of all, I acknowledge—as does the Liberal Democrat motion—that life expectancy has increased over recent years; that is a fact and speaks for itself. However, the problem is that life expectancy has increased across the UK and no-one has seen a decrease in the figures. The rate of that increase in Wales is slower than in England, and the gap between Wales and England in terms of life expectancy continues to grow. In 2009, the life expectancy of a Welsh man was 77.2 years and the life expectancy of a Welsh woman was 81.6 years. Those figures, while better than in parts of the UK, are lower than the UK average and lower than in England. In 1997, the gap in life expectancy between Welsh and English citizens was 0.6 of a year for men and 0.5 of a year for women. However, by 2009, when the latest figures were collected, that gap had increased to a difference of over a year for men and 0.9 of a year for women. People in Wales are living longer and that is to be celebrated, but the problem is that life expectancy in the rest of the UK is growing more quickly and the gap between England and Wales is growing.

The second point that it is important to note is the difference between our communities in Wales. Again, all communities are enjoying greater life expectancy, but the changes unsurprisingly follow the economic statistics for Wales. Life expectancy has, therefore, increased at a lower level in Blaenau Gwent and Merthyr than in the counties that I represent in Powys or those of Ceredigion. We have a great discrepancy between communities in Wales, which reflects the economic situation that they face. There is a legacy of industry in some areas and they have suffered difficulties in a post-industrial Wales as they have struggled—and we, as politicians, have struggled—to find alternative sources of employment and wealth creation.

hapus â'r sefyllfa. Bydd y Gweinidog yn sefyll i gynnig ei gwelliant ac yn dweud bod disgwyliad oes wedi cynyddu, y dylem fod yn hapus am y peth, ac mai dyna ddiwedd y mater. Yn gyntaf oll, rwyf yn cydnabod—fel y mae cynnig y Democratiaid Rhyddfrydol yn ei wneud—bod disgwyliad oes wedi cynyddu dros y blynyddoedd diwethaf; mae hynny'n ffaith ac yn siarad drosto'i hun. Fodd bynnag, y broblem yw bod disgwyliad oes wedi cynyddu ar draws y DU ac nid oes neb wedi gweld gostyngiad yn y ffigurau. Mae cyfradd y cynnydd hwnnw yng Nghymru yn arafach nag yn Lloegr, ac mae'r bwllch rhwng Cymru a Lloegr o ran disgwyliad oes yn parhau i dyfu. Yn 2009, roedd disgwyliad oes Cymru yn 77.2 o flynyddoedd a disgwyliad oes Cymraes yn 81.6 o flynyddoedd. Mae'r ffigurau hynny, er eu bod yn well na'r ffigurau mewn rhannau o'r DU, yn is na chyfartaledd y DU ac yn is nag yn Lloegr. Yn 1997, y bwllch mewn disgwyliad oes rhwng dinasyddion Cymru a Lloegr oedd 0.6 o flwyddyn ar gyfer dynion a 0.5 o flwyddyn ar gyfer menywod. Ond, erbyn 2009, pan gafodd y ffigurau diweddaraf eu casglu, roedd y bwllch hwnnw wedi cynyddu i wahaniaeth o dros flwyddyn ar gyfer dynion a 0.9 o flwyddyn ar gyfer menywod. Mae pobl yng Nghymru yn byw'n hirach ac mae hynny yn rhywbeth i'w ddathlu. Ond y broblem yw bod disgwyliad oes yng ngweddill y DU yn cynyddu'n gynt ac mae'r bwllch rhwng Cymru a Lloegr yn tyfu.

Yr ail bwynt sy'n bwysig i'w nodi yw'r gwahaniaeth rhwng ein cymunedau yng Nghymru. Unwaith eto, mae pob cymuned yn mwynhau gwell disgwyliad oes, ond nid yw'n syndod bod y newidiadau'n dilyn yr ystadegau economaidd ar gyfer Cymru. Felly mae'r cynnydd mewn disgwyliad oes yn is ym Mlaenau Gwent a Merthyr nag yn y siroedd yr wyf fi yn eu cynrychioli ym Mhowys neu ardaloedd Ceredigion. Mae anghysondeb mawr rhwng cymunedau yng Nghymru, sy'n adlewyrchu'r sefyllfa economaidd sy'n eu hwynebu. Mae diwydiant wedi gadael ei ôl mewn rhai ardaloedd ac maent wedi dioddef anawsterau mewn Cymru ôl-ddiwydiannol wrth iddynt ei chael yn anodd—ac wrth i ninnau, fel gwleidyddion ei chael yn anodd—dod o hyd i ffynonellau eraill o gyflogaeth a ffyrdd o

greu cyfoeth.

4.40 p.m.

There are a number of ways in which public policy can affect these particular issues, and the difference that it can make in terms of life expectancy was perfectly illustrated recently in the Marmot report commissioned and published by the UK Government, which looked at health inequalities and how they can be addressed. The report's central finding was that a health service can promote good health, and can certainly treat ill health, but the determinants of health include a host of other issues, such as economic status and level of income, which in turn dictate educational achievements and outcome, and the standard of accommodation that families can afford to live in. These all have a direct impact on life expectancy levels. We cannot expect to focus on the health service alone in tackling these life expectancy figures, although, of course, the health service is key to health promotion and intervention, and addressing some of the symptoms that arise from these other problems. It is incumbent upon us, after three terms of this National Assembly, to look at whether our public health inputs make a difference, and whether our statistics for cancer, heart disease and lung disease, and the treatment and survival rates of those conditions, are having the desired effect. All too often, we find that those health indicators are not keeping pace with those of England. There is so much more to do.

If we do not get to grips with these problems, we are failing ultimately to address social fairness and equality. The ability to live a long and healthy life should not be dictated in this way. We should not have these variations within our nation. It is a badge of failure that we have them, rather than a badge of success. This Government often rightly says that it is a progressive Government and that its key objective is social justice. However, this inability to keep pace with life expectancy changes in England suggests that we are failing to deliver on that agenda.

Mae polisi cyhoeddus yn gallu effeithio ar y materion penodol hyn mewn sawl ffordd, a chafodd y gwahaniaeth y mae'n gallu ei wneud o ran disgwyliad oes ei ddangos yn berffaith yn ddiweddar yn adroddiad Marmot a gomisiynwyd ac a gyhoeddwyd gan Lywodraeth y DU, a oedd yn edrych ar anghydraddoldebau iechyd a sut y gellir mynd i'r afael â'r rheini. Prif ganfyddiad yr adroddiad oedd y gall gwasanaeth iechyd hyrwyddo iechyd da, ac yn sicr gall drin iechyd gwael. Ond mae'r ffactorau sy'n effeithio ar iechyd yn cynnwys lluo o faterion eraill, megis statws economaidd a lefel incwm, sydd yn eu tro yn dylanwadu ar ganlyniadau a chyflawniadau addysgol, a safon y cartrefi y gall teuluoedd fforddio byw ynddynt. Mae'r rhain i gyd yn cael effaith uniongyrchol ar lefelau disgwyliad oes. Ni allwn ddisgwyl canolbwyntio ar y gwasanaeth iechyd yn unig er mwyn mynd i'r afael â'r ffigurau hyn mewn perthynas â disgwyliad oes, er bod y gwasanaeth iechyd, wrth gwrs, yn allweddol ar gyfer hybu iechyd ac ymyrryd, a mynd i'r afael â rhai o'r symptomau sy'n deillio o'r problemau eraill hyn. Mae'n ddyletswydd arnom, ar ôl tri thymor y Cynulliad Cenedlaethol hwn, i ganfod a yw ein mewnbynnau iechyd y cyhoedd yn gwneud gwahaniaeth, ac a yw ein ystadegau ar gyfer clefyd y galon, canser a chlefyd yr ysgyfaint, a'r driniaeth a chyfraddau goroesi'r cyflyrau hynny'n cael yr effaith a ddymunir. Yn rhy aml, gwelwn nad yw'r dangosyddion iechyd hynny'n cadw i fyny â rhai Lloegr. Mae cymaint mwy i'w wneud.

Os nad awn i'r afael â'r problemau hyn, rydym yn y pen draw yn methu â mynd i'r afael â thegwch cymdeithasol a chydaddoldeb. Ni ddylai'r gallu i fyw bywyd hir ac iach gael ei bennu yn y ffordd hon. Ni ddylem gael yr amrywiadau hyn o fewn ein cenedl. Mae'r amrywiadau hyn yn arwydd o fethiant, yn hytrach nag yn arwydd o lwyddiant. Dywed y Llywodraeth hon yn aml ei bod yn Llywodraeth flaengar ac mai un o'i phrif nodau yw cyfiawnder cymdeithasol. Fodd bynnag, mae'r anallu hwn i gadw i fyny â'r newidiadau mewn

disgwylid oes yn Lloegr yn awgrymu nad ydym yn cyflawni ar yr agenda honno.

As I said, there are many aspects to this debate, from economic policy to health policy, education policy and equalities and social justice policy. However, other colleagues will want to speak on those individual aspects as we go through the debate. These statistics are too important to let go, and we must take this opportunity as an Assembly to scrutinise why we have got to this situation, and why we are not making the progress that other nations seem to be making, and are being left behind once again.

Gwelliant 1 Jane Hutt

Dileu popeth a rhoi yn ei le:

Mae Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

Yn nodi'r cynnydd cyson mewn disgwylid oes yng Nghymru a amlygir ym Mwletin Ystadegol y mis diwethaf (SB 94/2010), sy'n cadarnhau bod disgwylid oes wedi codi 3.9 blynedd ar gyfer dynion a 2.7 flynedd ar gyfer menywod ers dechrau'r 1990au.

The Minister for Health and Social Services (Edwina Hart): I move amendment 1.

Gwelliant 2 Nick Ramsay

Ychwanegu pwynt newydd ar ddiwedd y cynnig:

Yn gresynu wrth fethiant Llywodraeth Cynulliad Cymru i dorri costau rheoli'r GIG ac ailgyfeirio arian i wasanaethau'r rheng flaen er mwyn gwella disgwylid oes.

Nick Ramsay: I move amendment 2.

It is a pleasure to contribute to this debate. We will not be opposing the Government's amendment, although we will be supporting the initial motion, and we would prefer that the Government's amendment had been tagged on to the Liberal Democrat motion instead of deleting all. That would have made it a more robust motion.

Fel y dywedais, mae sawl agwedd ar y ddadl hon, o bolisi economaidd i bolisi iechyd, polisi addysg a pholisi cyfiawnder cymdeithasol a chydaddoldebau. Fodd bynnag, bydd cyd-Aelodau eraill yn dymuno siarad ar yr agweddau unigol hynny wrth inni barhau â'r ddadl. Mae'r ystadegau hyn yn rhy bwysig i'w hanwybyddu, ac mae'n rhaid inni gymryd y cyfle hwn fel Cynulliad i ganfod pam yr ydym wedi cyrraedd y sefyllfa hon, a pham nad ydym yn gwneud y cynnydd y mae gwledydd eraill fel petaent yn ei wneud, ac yn cael ein gadael ar ôl unwaith eto.

Amendment 1 Jane Hutt

Delete all and replace with:

The National Assembly for Wales:

Notes the steady improvement in life expectancy in Wales highlighted in last month's Statistical Bulletin (SB 94/2010), which confirms that life expectancy has risen since the early 1990's by 3.9 years for males and 2.7 years for females.

Y Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol (Edwina Hart): Cynigiau welliant 1.

Amendment 2 Nick Ramsay

Add as new point at end of motion:

Regrets the failure of the Welsh Assembly Government to cut NHS management costs and redirect funds to frontline services so as to improve life expectancy.

Nick Ramsay: Cynigiau welliant 2.

Mae'n bleser cael cyfrannu at y ddadl hon. Ni fyddwn yn gwrthwynebu gwelliant y Llywodraeth, er y byddwn yn cefnogi'r cynnig cychwynnol, a byddai'n well gennym petai gwelliant y Llywodraeth wedi cael ei ychwanegu at gynnig y Democratiaid Rhyddfrydol yn hytrach na dileu popeth. Byddai hynny wedi ei wneud yn gynnig mwy cadarn.

The Welsh Conservatives regret the failure of the Welsh Assembly Government to cut NHS management costs and to redirect funds to front-line services so as to improve life expectancy. Kirsty Williams has already spoken at length about the life expectancy figures within Wales, and although there has been some improvement in them, which is to be welcomed, we still feel that there is a long way to go, and that we are not keeping pace with developments in life expectancy across the border. The need for this debate in the light of these statistics is beyond question.

Wales currently has among the highest rates of obesity and sexually transmitted infections in Europe. Despite the progress that has been made, smoking still claims thousands of lives a year, and alcohol-related admissions to hospital have doubled in recent decades, with inequalities in life expectancy widening rather than narrowing. That is clearly not the intention of the Welsh Assembly Government, or the Minister would not even suggest that it was. Consequently, we think that this motion attempts to drill down to where we are and the reason why we are where we are.

About a third of all cases of circulatory disease, half of all cases of vascular dementia, and many cancers, could be avoided by reducing smoking, improving diet and increasing physical exercise. As we have heard, this is a time when the NHS is under intense pressure from an ageing population, and a time, therefore, when we must put as much emphasis as possible on front-line services. Part of the problem is that, in the past, public health has been fragmented by what I would describe as a series of calamitous reforms and reorganisations, one after the other, which have not improved matters at all. My party believes that costly mistakes have been made in the past and that the redirection of funds to front-line services is crucial. That is one of the reasons why we have made our well-known commitment to protecting the health budget over the next few years. We would also take the money currently spent on free prescriptions, which would amount to about £30 million a year—

Mae Ceidwadwyr Cymru yn gresynu at fethiant Llywodraeth Cynulliad Cymru i dorri costau rheoli'r GIG ac ailgyfeirio arian i wasanaethau'r rheng flaen er mwyn gwella disgwyliad oes. Mae Kirsty Williams eisoes wedi siarad yn helaeth am y ffigurau disgwyliad oes yng Nghymru, ac er y bu peth gwelliant ynddynt, sydd i'w groesawu, rydym yn dal i deimlo bod cryn ffordd i fynd, ac nad ydym yn cadw i fyny â'r datblygiadau mewn disgwyliad oes ar draws y ffin. Yn ddiamau, mae angen y ddadl hon yng ngoleuni'r ystadegau hyn.

Ar hyn o bryd mae gan Gymru un o'r cyfraddau uchaf o ran gordewdra a heintiau a drosglwyddir yn rhywiol yn Ewrop. Er gwaethaf y cynnydd sydd wedi'i wneud, mae ysmegu yn dal i ladd miloedd bob blwyddyn, ac mae nifer y bobl a dderbynnir i'r ysbyty oherwydd alcohol wedi dyblu dros y degawdau diwethaf, gyda anghydraddoldebau o ran disgwyliad oes yn ehangu yn hytrach na lleihau. Mae'n amlwg nad hynny yw bwriad Llywodraeth Cynulliad Cymru, neu ni fyddai'r Gweinidog hyd yn oed yn awgrymu hynny. Felly, credwn fod y cynnig hwn yn ceisio mynd i wraidd y mater a chanfod lle yr ydym a'r rheswm pam yr ydym yn y sefyllfa hon.

Gellid osgoi tua thraean o'r holl achosion o glefyd y cylchrediad, hanner yr holl achosion o ddemensia fasgwlaidd, a llawer o ganserau, drwy leihau ysmegu, gwella diet a gwneud mwy o ymarfer corff. Fel y clywsom, mae hwn yn gyfnod pan mae'r GIG o dan bwysau dwys gan boblogaeth sy'n heneiddio, ac yn gyfnod, felly, pan mae'n rhaid inni roi cymaint o bwyslais ag y bo modd ar wasanaethau rheng flaen. Rhan o'r broblem yw bod iechyd y cyhoedd yn y gorffennol wedi cael ei ddarnio gan yr hyn y byddwn yn ei ddisgrifio'n gyfres drychinebus o ddiwygiadau ac ad-drefnu, un ar ôl y llall, nad ydynt wedi gwella'r sefyllfa o gwbl. Mae fy mhlaid yn credu bod camgymeriadau drud wedi'u gwneud yn y gorffennol a bod ailgyfeirio arian i wasanaethau rheng flaen yn hanfodol. Dyna un o'r rhesymau pam yr ydym wedi gwneud ein hymrwymiad adnabyddus i warchod y gyllideb iechyd dros y blynyddoedd nesaf. Byddem hefyd yn cymryd yr arian sy'n cael ei wario ar hyn o

[*Interruption.*] You might say that it is rubbish, Dai, but that would be reinvested in Welsh hospices and rehabilitation services for stroke victims. [*Interruption.*] There are other priorities at the moment, Dai.

Kirsty Williams: I wish you well in your new role as health spokesperson, Nick. Of all of the jobs that I have done in the National Assembly, being the health spokesperson was the one that I enjoyed the most; it is a great subject to be involved in.

I am sure that, given the short time that you have been in the role, you have not had a chance to read the Marmot review. You are saying that we need to ring fence health spending to make progress on this agenda, but it is spending in other areas, such as economic development, housing and education, that addresses health inequalities. The health service has its role to play, but, in the end, what Marmot clearly says is that it is action in other areas that will truly make a difference to life expectancy figures. The policy that you are pursuing jeopardises action in those other areas.

Nick Ramsay: I understand totally where you are coming from, Kirsty, but I disagree. I think that your point would be very well made if there were not going to be cuts in all those other areas anyway. Those cuts will happen, so let us not pretend that my party's commitment to defending the health budget would mean that there would be cuts in the other areas that you mentioned that would not have happened otherwise.

We have learned over the past decade that state interventions alone cannot achieve success. My predecessor in this role, Andrew R.T. Davies, has spoken at great length in this Chamber about the patient care pathways model, which is a partnership between communities, businesses, local authorities and housing associations, and, although you did not mention that model in particular,

bryd ar bresgripsiynau am ddim, a fyddai'n cyfateb i tua £30 miliwn y flwyddyn—[*Torri ar draws.*] Efallai y byddwch yn dweud bod hynny'n wirion, Dai, ond byddai'r swm yn cael ei ailfuddsoddi mewn hosbisau yng Nghymru a gwasanaethau adsefydlu ar gyfer dioddefwyr strôc. [*Torri ar draws.*] Mae blaenoriaethau eraill ar hyn o bryd, Dai.

Kirsty Williams: Rwy'n dymuno'n dda ichi yn eich rôl newydd fel llefarydd iechyd, Nick. O'r holl swyddi yr wyf wedi'u gwneud yn y Cynulliad Cenedlaethol, swydd y llefarydd iechyd oedd yr un a fwyneais fwyaf; mae'n bwnc gwych i fod yn gysylltiedig ag ef.

O gofio'r amser byr yr ydych wedi bod yn y swydd, rwyf yn sicr nad ydych wedi cael cyfle i ddarllen adolygiad Marmot. Rydych yn dweud bod angen inni neilltuo gwariant ar iechyd i wneud cynnydd ar yr agenda hon, ond gwario mewn meysydd eraill, fel datblygu economaidd, tai ac addysg, sy'n mynd i'r afael ag anghydraddoldebau iechyd. Mae gan y gwasanaeth iechyd ei rôl i'w chwarae ond, yn y diwedd, yr hyn y mae Marmot yn ei ddweud yn glir yw mai gweithredu mewn meysydd eraill fydd yn gwneud gwir wahaniaeth i ffigurau disgwyliad oes. Mae'r polisi yr ydych yn ei ddilyn yn peryglu'r gweithredu yn y meysydd eraill hynny.

Nick Ramsay: Rwyf yn deall yn iawn yr hyn rydych yn ei ddweud, Kirsty, ond rwyf yn anghytuno. Credaf y byddai eich pwynt yn un da iawn pe na byddai toriadau am ddigwydd yn yr holl feysydd hynny beth bynnag. Bydd y toriadau hynny'n digwydd, felly gadewch inni beidio ag esgus y byddai ymrwymiad fy mhlaid i amddiffyn y gyllideb iechyd yn golygu y byddai toriadau yn y meysydd eraill rydych yn sôn amdanynt na fyddent wedi digwydd fel arall.

Rydym wedi dysgu dros y degawd diwethaf na all ymyrraeth y wladwriaeth yn unig sicrhau llwyddiant. Mae fy rhagflaenydd yn y rôl hon, Andrew R.T. Davies, wedi sôn gryn dipyn yn y Siambr hon am y model llwybrau gofal i gleifion, sy'n bartneriaeth rhwng cymunedau, busnesau, awdurdodau lleol a chymdeithasau tai ac, er na wnaethoch sôn yn benodol am y model hwnnw, Kirsty, credaf

Kirsty, I think that that is part of what you have just been talking about.

As I have said before, we think that there is a drastic need to develop more dedicated and specialised stroke units. I will return to the point made by Dai Lloyd about free prescriptions. We have been quite clear that we think that people with chronic conditions and people under the age of 25 and over the age of 60 should have free prescriptions; there is a place for free prescriptions for those people. However, I think that it is right that someone like me, who can afford it, should pay a small amount for a prescription. I would rather do that and have that money to go into front-line services.

Brian Gibbons: On that point, blood pressure diseases are preventable, and you prevent them by treating people. We know that a prescription charge is a deterrent to people taking up treatment, therefore, to me, it is much better to prevent a stroke by allowing people to have free prescriptions than to try to rescue them in your stroke unit after the damage has been done.

Nick Ramsay: I am pleased that the Liberal Democrats have brought forward this motion today, which I will support, and I am pleased to move amendment 2.

4.50 p.m.

Veronica German: It is clear that health inequalities exist; the statistics speak for themselves. We already know that, across Wales, the percentage of people reported to have a long-term illness is, on average, about 23 per cent. However, in my region alone, there are huge differences between different areas. In Merthyr, the figure is 30 per cent, while in Monmouthshire it is only 20 per cent. You can even drill down to differences from ward to ward. The NHS has a huge challenge at the moment, in that it has to deal with the inequalities that have built up over the years. It has to deal with those now, but there is a limit to how much the NHS can do in the future. As Kirsty mentioned, it is not only about treating ill health, it is about preventing it in the first place. In order to take action on health inequalities, you have to look across the range of Government departments. That was made absolutely clear

fod hynny'n rhan o'r hyn yr ydych newydd fod yn siarad amdano.

Fel y dywedais o'r blaen, credwn fod angen dirfawr i ddatblygu mwy o unedau strôc pwrpasol ac arbenigol. Dychwelaf at y pwynt a wnaethpwyd gan Dai Lloyd am bresgripsiynau am ddim. Rydym wedi datgan yn glir ein bod yn credu y dylai pobl â chyflyrau cronig a phobl o dan 25 oed a thros 60 oed gael presgripsiynau am ddim; mae lle i bresgripsiynau am ddim i'r bobl hynny. Fodd bynnag, credaf y dylai rhywun fel fi, sy'n gallu fforddio talu, dalu swm bychan am bresgripsiwn. Byddai'n well gennyf wneud hynny ac i'r arian hwnnw gael ei ddefnyddio ar gyfer gwasanaethau rheng flaen.

Brian Gibbons: Ar y pwynt hwnnw, mae modd atal clefydau pwysau gwaed, ac rydych yn eu hatal drwy drin pobl. Rydym yn gwybod bod tâl presgripsiwn yn atal pobl rhag manteisio ar driniaeth. Felly, i mi, mae'n llawer gwell atal strôc trwy roi presgripsiynau am ddim i bobl na cheisio'u hachub yn eich uned strôc ar ôl i'r difrod gael ei wneud.

Nick Ramsay: Rwyf yn falch fod y Democratiaid Rhyddfrydol wedi cyflwyno'r cynnig hwn heddiw, a byddaf yn ei gefnogi, ac rwyf yn falch o gynnig gwelliant 2.

Veronica German: Mae'n amlwg bod anghydraddoldebau iechyd yn bodoli; mae'r ystadegau'n dangos hynny. Rydym yn gwybod eisoes bod canran y bobl ar draws Cymru sydd â salwch tymor hir tua 23 y cant ar gyfartaledd. Fodd bynnag, yn fy rhanbarth i yn unig, mae yna wahaniaethau enfawr rhwng ardaloedd gwahanol. Ym Merthyr, mae'r ffigur yn 30 y cant, a dim ond 20 y cant yn sir Fynwy. Gallwch hyd yn oed weld gwahaniaethau o ward i ward. Mae'r GIG yn wynebu her enfawr ar hyn o bryd, wrth iddo orfod delio â'r anghydraddoldebau sydd wedi datblygu dros y blynyddoedd. Mae'n rhaid iddo ddelio â'r rheini yn awr, ond mae terfyn i faint y gall y GIG ei wneud yn y dyfodol. Fel y dywedodd Kirsty, nid yw'n ymwneud â thrin afiechyd yn unig, mae'n ymwneud â'i atal yn y lle cyntaf. Er mwyn gweithredu ar anghydraddoldebau iechyd, rhaid ichi edrych ar draws holl adrannau'r Llywodraeth.

in the Marmot review. The report was for England, but when Sir Michael Marmot came to the Assembly, I asked him whether this would hold true in Wales, he said, 'Yes, absolutely.' The principles are the same. We could have our own review, but we would not have to start from scratch. Perhaps the Minister could respond on whether she would see that as a worthwhile exercise. The six policy objectives in the Marmot review are: to give every child the best start in life; to ensure that all young people maximise their capabilities; to create fair employment; to ensure a healthy standard of living for all, which is the one about health; and to create and develop healthy and sustainable places and communities. There is also one on ill health prevention.

Out of all of those, the one on health is not mentioned very often, because, by the time we have to treat ill health, it is too late. In his review, Sir Michael Marmot said that inequalities in health arise because of inequalities in society and the conditions in which people are born, grow, live, work and age. We can all take that to heart. There are also clear links between a child's cognitive development before the age of five and that child's future educational attainment. He also said that people's life expectancy can be directly related to their level of educational achievement. That was quite remarkable. He said that there is clear evidence that people who have degrees have better health prospects. Again, that is a link with education. Socio-economic gaps in outcomes appear in the early years. By the age of three, you can already see large differences between children from lower income families and those from higher income families. These gaps persist throughout childhood and tend to influence children's later attainment, which, again, influences their health outcomes. Therefore, Marmot sees it as really important that we target the early years and begin even before a child is born, in pregnancy and the help that is given to mothers and parents.

Gwnaethpwyd hynny'n gwbl glir yn adolygiad Marmot. Roedd yr adroddiad ar gyfer Lloegr, ond pan ddaeth Syr Michael Marmot i'r Cynulliad, gofynnais iddo a fyddai hyn yn wir yng Nghymru, a dywedodd y byddai yn sicr yn wir. Mae'r egwyddorion yr un fath. Gallem gael ein hadolygaid ein hunain, ond ni fyddai'n rhaid inni ddechrau o'r dechrau. Efallai y gallai'r Gweinidog ddweud a fyddai'n gweld hynny'n ymarfer buddiol. Y chwe amcan polisi yn aolygiad Marmot yw: rhoi'r cychwyn gorau mewn bywyd i bob plentyn; sicrhau bod pob person ifanc yn gwneud y gorau o'u galluedd; creu cyflogaeth deg; sicrhau safon byw iach i bawb, sef yr un am iechyd; a chreu a datblygu lleoedd a chymunedau iach a chynaliadwy. Mae un hefyd ar atal iechyd gwael.

O'r rhain i gyd, nid yw'r un ar iechyd yn cael ei grybwyll yn aml iawn, oherwydd, erbyn yr amser y mae'n rhaid inni drin iechyd gwael, mae'n rhy hwyr. Yn ei adolygiad, dywedodd Syr Michael Marmot fod anghydraddoldebau ym maes iechyd yn codi oherwydd anghydraddoldebau mewn cymdeithas a'r amodau y mae pobl yn cael eu geni, yn tyfu, yn byw, yn gweithio ac yn heneiddio ynddynt. Gallwn i gyd ystyried hynny o ddifrif. Mae cysylltiadau clir hefyd rhwng datblygiad gwybyddol plentyn cyn pump oed a chyrraedd addysgol y plentyn hwnnw yn y dyfodol. Dywedodd hefyd y gall disgwyliad oes pobl fod yn uniongyrchol gysylltiedig â lefel eu cyflawniad addysgol. Roedd hynny'n eithaf rhyfeddol. Dywedodd fod yna dystiolaeth glir bod gan bobl sydd â gradd ragolygon iechyd gwell. Unwaith eto, dyna gysylltiad ag addysg. Mae bylchau economaidd-gymdeithasol mewn canlyniadau yn ymddangos yn y blynyddoedd cynnar. Erbyn tair oed, gallwch eisoes weld gwahaniaethau mawr rhwng plant o deuluoedd incwm is a'r rhai hynny o deuluoedd incwm uwch. Mae'r bylchau hyn yn parhau trwy gydol plentyndod ac yn tueddu i dylanwadu ar gyrhaeddiant plant yn ddiweddarach, sydd, unwaith eto, yn dylanwadu ar eu canlyniadau iechyd. Felly, mae Marmot yn teimlo ei bod yn wirioneddol bwysig ein bod yn targedu'r blynyddoedd cynnar ac yn dechrau hyd yn oed cyn i blentyn gael ei eni, yn ystod beichiogrwydd a'r cymorth a roddir i famau a rhieni.

The current inequalities in health standards show that we have some way to go before we have a truly equal society. Unfortunately, from the figures that we have for Wales, it seems that we have become a less fair and equal society over the last 10 years. The work in the Marmot review links into what have heard this week from Frank Field's commission into poverty. Frank Field also recognises the importance of the pupil premium in England, and makes a number of recommendations about supporting people with advice and help during pregnancy and the early years. Again, it is clear that the early years are the important times. It is, therefore, crucial that we have high-quality and consistent support for parents during pregnancy.

The Deputy Presiding Officer: Order. Can you wind up, please?

Veronica German: Yes, I am winding up now. What Nick was saying about an emphasis on the NHS is misguided. Really, you should think again.

Brian Gibbons: I was intrigued by the wording of the Lib Dem motion, because we live in the United Kingdom. I would be interested to know why the Lib Dems chose to make a comparison with England and to forget the other two jurisdictions in the United Kingdom. Wales outperforms the other devolved administrations in the United Kingdom, both in respect of life expectancy and the rate of improvement. Therefore, the motion has, clearly, been worded in such a way as to present Wales in the worst possible light, and it is typical of the Lib Dems to knock Wales in this way.

Kirsty Williams: As I said in my introductory speech, we are doing better when compared with those other parts of the UK, but our figure is lower than the UK average and the English average. You may be happy to say that, as long as we are not the worst in the UK, we do not have to worry, but I want Wales to aspire to be the best. At

Mae'r anghydraddoldebau cyfredol mewn safonau iechyd yn dangos bod gennym gryn ffordd i fynd cyn y bydd gennym gymdeithas wirioneddol gyfartal. Yn anffodus, o'r ffigurau sydd gennym ar gyfer Cymru, mae'n ymddangos ein bod wedi dod yn gymdeithas llai teg a chyfartal yn ystod y 10 mlynedd diwethaf. Mae'r gwaith yn adolygiad Marmot yn cysylltu â'r hyn rydym wedi'i glywed yr wythnos hon o gomisiwn Frank Field i dlodi. Mae Frank Field hefyd yn cydnabod pwysigrwydd y premiwm disgyblion yn Lloegr, ac mae'n gwneud nifer o argymhellion ynghylch cefnogi pobl drwy ddarparu cyngor a chymorth yn ystod beichiogrwydd ac yn y blynyddoedd cynnar. Unwaith eto, mae'n amlwg mai'r blynyddoedd cynnar yw'r amseroedd pwysig. Mae'n bwysig, felly ein bod yn darparu gefnogaeth gyson o safon uchel i rieni yn ystod beichiogrwydd.

Y Dirprwy Lywydd: Trefn. A wnewch chi ddirwyn i ben, os gwelwch yn dda?

Veronica German: Gwnaf, rwyf yn dirwyn i ben yn awr. Mae'r hyn yr oedd Nick yn ei ddweud am bwyslais ar y GIG yn gyfeiliornus. Yn wir, dylech ystyried eto.

Brian Gibbons: Roedd geiriad cynnig y Democratiaid Rhyddfrydol yn achosi penbleth imi, gan ein bod yn byw yn y Deyrnas Unedig. Byddai'n braf cael gwybod pam y dewisodd y Democratiaid Rhyddfrydol wneud cymhariaeth â Lloegr ac anghofio am y ddwy awdurdodaeth arall yn y Deyrnas Unedig. Mae Cymru yn perfformio'n well na'r gweinyddiaethau datganoledig eraill yn y Deyrnas Unedig, o ran disgwyliad oes a'r gyfradd gwella. Felly, mae'r cynnig, yn amlwg, wedi'i eirio yn y fath fodd ag i roi'r darlun lleiaf ffafriol o Gymru, ac mae'n nodweddiadol o'r Democratiaid Rhyddfrydol i feirniadu Cymru yn y modd hwn.

Kirsty Williams: Fel y dywedais yn fy araith ragarweiniol, rydym yn gwneud yn well o'i gymharu â'r rhannau eraill hynny o'r DU, ond mae ein ffigur yn is na chyfartaledd y DU a chyfartaledd Lloegr. Efallai eich bod chi'n hapus i ddweud, cyn belled nad ni yw'r gwaethaf yn y DU, nad oes yn rhaid inni boeni, ond rwyf am weld Cymru yn anelu at

the moment, England is the best, and therefore it is perfectly appropriate to test ourselves against it. I am not interested in testing ourselves against the worst; I am interested, as I am sure that you are, in comparing and benchmarking ourselves against the best, because it is only by doing that that we will see the improvements that our nation deserves.

Brian Gibbons: You can pick and choose statistics and come up with the conclusion that you want, but you should look at the overall picture and not just cherry pick, which you have done deliberately in this motion. If we look at last year's report of the chief medical officer and at which major diseases are killers in Wales, we see that they are heart disease, stroke and cancer. If we look at the latest statistics, from 2008, on heart disease among those aged between 65 and 74, we see that the death rate per 100,000 in Wales is 316, against a target for 2012 of 400 per 100,000. In other words, we have already dramatically exceeded the targets that, two years ago, we were hoping to achieve two years from now. Similarly, when we look at stroke, the target was to achieve a level of 135 deaths per 100,000, but we have already achieved a level of 113 deaths per 100,000, which is a dramatic improvement on the 2012 target. While it is true that, if you look at the chief medical officer's report, you will see that we are likely to miss the targets on cancer, when we look at the picture internationally, we can see that the European average rate of premature death for those aged under 65 is 90 per 100,000, whereas in Wales, the figure is 70 per 100,000. Therefore, again, to present what is going on in Wales, let us look at the big picture and not just cherry pick the most unsatisfactory statistics, which is what the Lib Dems have done.

I do not think that we need the Marmot report—very good though it is—or, indeed, the chief medical officer, to tell us that we need better public health in Wales. Without doubt, that is the case. However, as the Marmot report said, improved public health will only be achieved by improving people's

fod y gorau. Ar hyn o bryd, Lloegr yw'r gorau, ac felly mae'n gwbl briodol inni brofi ein hunain yn ei herbyn. Nid oes gennyf ddi-ddordeb mewn profi ein hunain yn erbyn y gwaethaf; rwyf fi, fel chithau rwyf yn siŵr, am gymharu a meincnodi ein hunain yn erbyn y gorau, oherwydd dim ond drwy wneud hynny y byddwn yn gweld y gwelliannau y mae ein cenedl yn eu haeddu.

Brian Gibbons: Cewch ddewis a dethol ystadegau a dod i'r casgliad yr ydych chi am ei gael. Ond dylech edrych ar y darlun cyffredinol ac nid dim ond dewis a dethol, sef yr hyn rydych wedi ei wneud yn fwriadol yn y cynnig hwn. Os edrychwn ar adroddiad y prif swyddog meddygol ar gyfer y llynedd ac ar ba glefydau difrifol sy'n lladd yng Nghymru, gwelwn mai clefyd y galon, strôc a chanser yw'r rheini. Os edrychwn ar yr ystadegau diweddaraf, o 2008, ar glefyd y galon ymysg pobl 65-74 oed, rydym yn gweld bod y gyfradd marwolaeth fesul 100,000 yng Nghymru yn 316, yn erbyn targed ar gyfer 2012 o 400 fesul 100,000. Mewn geiriau eraill, rydym eisoes wedi rhagori'n ddramatig ar y targedau yr oeddem, ddwy flynedd yn ôl, yn gobeithio'u cyflawni ymhen dwy flynedd i nawr. Yn yr un modd, pan edrychwn ar strôc, y targed oedd sicrhau lefel o 135 o farwolaethau fesul 100,000, ond rydym eisoes wedi cyflawni lefel o 113 o farwolaethau fesul 100,000, sy'n welliant dramatig ar darged 2012. Er ei bod yn wir, os edrychwch ar adroddiad y prif swyddog meddygol, y gwelwch ein bod yn debygol o fethu'r targedau ar ganser, pan edrychwn ar y darlun rhyngwladol, gallwn weld bod y gyfradd marw cyn pryd ar gyfartaledd yn Ewrop ar gyfer y rhai o dan 65 oed yn 90 am bob 100,000, ond yng Nghymru, mae'r ffigur yn 70 am bob 100,000. Felly, unwaith eto, i gyflwyno'r hyn sy'n digwydd yng Nghymru, gadewch inni edrych ar y darlun mawr ac nid dim ond dewis a dethol yr ystadegau mwyaf anfodddhaol, sef yr hyn y mae'r Democratiaid Rhyddfrydol wedi ei wneud.

Ni chredaf fod angen adroddiad Marmot arnom—pa mor dda bynnag ydyw—nac, yn wir, y prif swyddog meddygol, i ddweud wrthym bod angen gwell iechyd cyhoeddus yng Nghymru. Yn ddi-os, dyna sy'n wir. Fodd bynnag, fel sy'n cael ei ddweud yn adroddiad Marmot, dim ond os bydd

life circumstances, particularly those of the most disadvantaged and of families with young children. We know that the UK Government's budget is regressive, and that it attacks families and young children. Veronica spoke about giving families the best start in life, but the UK Government's comprehensive spending review is preventing people from getting the best start in life, and that is why it will perpetuate the ill health and inequalities that exist in our society.

The reconfiguration of the health service in Wales will make a significant contribution to the better integration and co-ordination of healthcare. However, there will be a real challenge in the new configuration in achieving a shift in emphasis from secondary and hospital-based care to primary care. Clearly, if we are to deliver improved public health, we need to be able to change that. Despite the fact that the new structures are called 'local health boards', they bear many of the stigmata and characteristics of the old trusts. Indeed, the members of the boards and the chief executives of almost all the new organisations have a background in the trusts. Therefore, there is a real challenge for these new organisations to achieve the seismic shift towards community care that will be necessary to deliver the type of healthcare that allows earlier intervention in the disease cycle and places a greater emphasis on personal preventive care.

5.00 p.m.

Eleanor Burnham: I do not think that we need to be lectured by Labour about poverty. We were supposed to have eradicated poverty by 2020 and to have halved it by 2010. However, I cannot see much evidence that that has happened. What did Labour do? It gave us 24-hour drinking. That has led to a regression and to huge problems in accident and emergency departments. I do not have any statistics, unlike Dr Brian Gibbons, but for goodness' sake, common sense would have told you that that would not help our society. We have an enormous issue with regard to the wellbeing and health of our nation. We need to have a rational debate,

amgylchiadau bywyd pobl yn gwella, yn enwedig amgylchiadau'r rhai mwyaf difreintiedig a theuluoedd gyda phlant ifanc, y bydd iechyd y cyhoedd yn gwella. Rydym yn gwybod bod cyllideb Llywodraeth y DU yn anflaengar, a'i bod yn ymosod ar deuluoedd a phlant ifanc. Siaradodd Veronica am roi'r dechrau gorau mewn bywyd i deuluoedd, ond mae adolygiad cynhwysfawr Llywodraeth y DU o wariant yn atal pobl rhag cael y dechrau gorau mewn bywyd, a dyna pam y bydd yn parhau'r iechyd gwael a'r anghydraddoldebau sy'n bodoli yn ein cymdeithas.

Bydd ad-drefnu'r gwasanaeth iechyd yng Nghymru yn gwneud cyfraniad sylweddol at integreiddio a chydlynu gofal iechyd yn well. Fodd bynnag, wrth ad-drefnu o'r newydd bydd sicrhau newid yn y pwyslais o ofal eilaidd a gofal ysbyty i ofal sylfaenol yn her go iawn. Yn amlwg, er mwyn darparu gwell iechyd y cyhoedd, mae angen inni allu newid hynny. Er gwaetha'r ffaith mai'r enw ar y strwythurau newydd yw 'byrddau iechyd lleol', mae llawer o stigma a nodweddion yr hen ymddiriedolaethau yn dal i lynu wrthynt. Yn wir, mae gan aelodau'r byrddau a phrif weithredwyr bron pob un o'r sefydliadau newydd gefndir yn yr ymddiriedolaethau. Felly, yr her go iawn i'r sefydliadau newydd hyn yw cyflawni'r newid seismig tuag at ofal yn y gymuned a fydd yn angenrheidiol i ddarparu'r math o ofal iechyd lle gellir ymyrryd yn gynt yng nghylch clefydau a lle rhoddir mwy o bwyslais ar ofal ataliol personol.

Eleanor Burnham: Ni chredaf fod angen darlith arnom gan Lafur am dlodi. Roeddem i fod i ddileu tlodi erbyn 2020 a'i haneru erbyn 2010. Ond ni allaf weld llawer o dystiolaeth fod hynny wedi digwydd. Beth wnaeth Llafur? Rhoddodd yfed 24-awr inni. Mae hynny wedi mynd â ni gam yn ôl ac wedi arwain at broblemau enfawr mewn adrannau damweiniau ac achosion brys. Nid oes gennyf unrhyw ystadegau, yn wahanol i Dr Brian Gibbons, ond er mwyn popeth, byddai synnwyr cyffredin wedi dweud wrthy ch na fyddai hynny'n helpu ein cymdeithas. Mae gennym broblem enfawr o ran lles ac iechyd ein cenedl. Mae angen dadl resymegol

and, hopefully, this will be a part of that.

Others have mentioned life chances, which is a complex scenario. However, I do not think that Labour's actions have ever lived up to their full promise. The 'One Wales' programme claims to have met its commitment on child poverty, but I do not believe that we have made as much progress as we should have made by now. My understanding is that 32 per cent of children live in poverty, which is around 192,000 children. What is really sad is that 126,000 of those children live in severe poverty. I would suggest that this is probably the Government's biggest failure. As I said, we must have a rational debate, which is why we are discussing this subject today.

The report by Frank Field, which was commissioned by the UK Government, has suggested many actions to tackle poverty and improve life chances. The report, which was published last week, highlighted the importance of the early years and endorses the coalition Government's intention to introduce the pupil premium. We hope that this will make a massive difference to children's life chances, which, as we know, are often determined by parents' income.

In England, the pupil premium is a fund of around £2,500 per child, per year, which will give schools a massive injection of funding. We have seen and debated the appalling international student assessment figures that demonstrate a lack of progress in our education system. I do not think that you guys, who are sitting on the other side of the Chamber, have much to crow about in that regard.

The Government in Westminster estimates that an average secondary school in England with 1,000 pupils could receive around £400,000 more per year. Many of us who live on the border between England and Wales have discussed ad infinitum the huge gap between the amount of funding available in each country. I know that our economy is now being squeezed, but you have had

arnom, a, gobeithio, y bydd hyn yn rhan o honno.

Mae eraill wedi sôn am gyfleoedd bywyd, sy'n sefyllfa gymhleth. Ond, nid wyf yn credu bod camau gweithredu Llafur wedi cyflawni eu haddewid llawn erioed. Mae rhaglen 'Cymru'n Un' yn honni ei bod wedi cyflawni ei hymrwymiad ar dlodi plant, ond ni chredaf ein bod wedi gwneud cymaint o gynnydd ag y dylem fod wedi ei wneud erbyn hyn. Deallaf fod 32 y cant o blant yn byw mewn tlodi, sef tua 192,000 o blant. Yr hyn sy'n wirioneddol drist yw bod 126,000 o'r plant hynny'n byw mewn tlodi difrifol. Byddwn yn awgrymu mai hyn mae'n debyg yw methiant mwyaf y Llywodraeth. Fel y dywedais, rhaid inni gael dadl resymegol, a dyna pam yr ydym yn trafod y pwnc hwn heddiw.

Mae'r adroddiad gan Frank Field, a gomisiynwyd gan Lywodraeth y DU, wedi awgrymu nifer o gamau i fynd i'r afael â thlodi a gwella cyfleoedd bywyd. Roedd yr adroddiad, a gyhoeddwyd yr wythnos diwethaf, yn pwysleisio pwysigrwydd y blynyddoedd cynnar ac yn cymeradwyo bwriad y Llywodraeth glymblaid i gyflwyno'r premiwm disgyblion. Rydym yn gobeithio y bydd hwn yn gwneud gwahaniaeth enfawr i gyfleoedd bywyd plant, sydd, fel y gwyddom, yn dibynnu'n aml ar incwm rhieni.

Yn Lloegr, cronfa o ryw £2,500 y plentyn y flwyddyn yw'r premiwm disgyblion, a fydd yn rhoi chwistrelliad enfawr o arian i ysgolion. Rydym wedi gweld ac wedi trafod y ffigurau ofnadwy mewn perthynas ag asesu myfyrwyr rhyngwladol sy'n dangos diffyg cynnydd yn ein system addysg. Nid wyf yn credu bod gennych chi, sy'n eistedd ar yr ochr arall i'r Siambr, lawer i glochdar yn ei gyloch yn hynny o beth.

Mae'r Llywodraeth yn San Steffan yn amcangyfrif y gallai ysgol uwchradd gyffredin yn Lloegr sydd â 1,000 o ddisgyblion dderbyn tua £400,000 yn fwy y flwyddyn. Mae llawer ohonom sy'n byw ar y ffin rhwng Cymru a Lloegr wedi trafod yn ddi-ddiwedd y bwlc enfawr rhwng faint o arian sydd ar gael ym mhob gwlad. Gwn fod ein heconomi yn cael ei gwasgu ar hyn o

enough of a chance over the last 12 years or so to press for much more funding to be put into education, and to improve the Barnett formula. It is now much more difficult to eradicate poverty, improve education standards, and to do everything else that we need to do in our economic distress.

Janet Ryder: Surely, you have to admit that the very reason why it is now so hard to do anything is because your own Minister in Westminster has said that he will not look at reforming the Barnett formula.

Eleanor Burnham: Both our parties have mentioned the Barnett formula over the years and were scoffed at by the Labour Party. Therefore, I will not take lessons from you or anyone else at the moment, and I shall plough on with my few words, and we shall see how we get on.

There is much in Frank Field's report. Let us remind ourselves that he was a Labour Minister. I bumped into him on the train a few months ago. He is a fascinating man and it is commendable that the Westminster coalition Government has taken him on board, because Tony Blair certainly took no notice of what he was up to. The pupil premium, which I am trying to focus on very briefly, as time is passing, will be an important issue.

At the moment, Wales appears to have lower class sizes than England, but the additional money that will hopefully be provided by the pupil premium can still be used to fund additional support for the children who need it most. We know that we live in complex times and we know that public health—as Dr Brian Gibbons has alluded to—has many facets, but I believe that we have much more to do to ensure the wellbeing and improved life expectancy of our nation.

Mohammad Asghar: The rising gap in life expectancy between Wales and England, combined with the consequences of the increasing levels of public health problems that we face, paint a deeply concerning

bryd, ond rydych wedi cael digon o gyfle dros y 12 mlynedd diwethaf i bwysu am lawer mwy o arian ar gyfer addysg, ac i wella fformiwla Barnett. Erbyn hyn mae'n llawer mwy anodd dileu tlodi, gwella safonau addysg, a gwneud popeth arall y mae angen inni ei wneud yn ein trallod economaidd.

Janet Ryder: Siawns bod yn rhaid ichi gyfaddef mai'r union reswm pam y mae bellach mor anodd gwneud unrhyw beth yw oherwydd bod eich Gweinidog chi yn San Steffan wedi dweud na fydd yn diwygio fformiwla Barnett.

Eleanor Burnham: Mae pleidiau y ddwy ohonom wedi sôn am fformiwla Barnett dros y blynyddoedd a'r Blaid Lafur yn wfftiatom. Felly, nid wyf am dderbyn gwersi gennych chi nac unrhyw un arall ar hyn o bryd, a byddaf yn bwrw ymlaen â'm ychydig sylwadau a chawn weld sut y deawn ymlaen.

Mae llawer yn adroddiad Frank Field. Gadewch inni atgoffa ein hunain mai Gweinidog Llafur ydoedd. Deuthum ar ei draws ar y trên ychydig fisoedd yn ôl. Mae'n ddyn hynod ddiddorol ac mae'r ffaith bod Llywodraeth glymblaid San Steffan yn ei ddefnyddio i'w ganmol, gan na roddodd Tony Blair yn sicr unrhyw sylw i'r hyn yr oedd yn ei wneud. Bydd y premiwm disgyblion, yr wyf yn ceisio canolbwyntio arno yn fyr iawn, gan fod yr amser yn mynd heibio, yn fater pwysig.

Ar hyn o bryd, mae'n ymddangos bod maint dosbarthiadau Cymru yn llai na rhai Lloegr. Ond bydd yn dal yn bosibl defnyddio'r arian ychwanegol a fydd, gobeithio, yn cael ei ddarparu gan y premiwm disgyblion, i ariannu cymorth ychwanegol ar gyfer y plant sydd ei angen fwyaf. Gwyddom ein bod yn byw mewn cyfnod cymhleth ac rydym yn gwybod bod llawer o elfennau i iechyd y cyhoedd—fel y crybwyllwyd gan Dr Brian Gibbons—ond credaf fod gennym lawer mwy i'w wneud i sicrhau lles a gwell disgwyliad oes ein cenedl.

Mohammad Asghar: Mae'r bwlech cynyddol mewn disgwyliad oes rhwng Cymru a Lloegr, ynghyd â chanlyniadau'r lefelau cynyddol o broblemau iechyd y cyhoedd sy'n ein hwynebu, yn creu darlun pryderus iawn. Mae

picture. Life expectancy in Wales is lower than in England—I only compare with England because it is ahead of us and I do not want to compare our nation with nations that have not achieved as much. While the figures show an improvement in life expectancy in recent years, Wales has failed to match the improvements made in England. That should be a cause for concern for the Assembly Government. Additionally, across Wales, the difference in life expectancy between different areas continues to widen, especially in my area, South Wales East, which my colleague has already mentioned. Merthyr Tydfil has the lowest life expectancy in Wales for males and Blaenau Gwent has the lowest for females. Indicators suggest that a number of public health problems are particularly prominent across South Wales East and that too many people are ignoring health advice. Recent figures for the area covered by the Aneurin Bevan Local Health Board show that little over one third of adults eat five portions of fruit and vegetables a day, only 28 per cent meet physical exercise guidelines, 45 per cent drink a quantity of alcohol above guideline levels and a quarter of adults smoke. That is the scenario that we face, and these issues—that sort of nonsense—are the cause of our declining life expectancy.

Obesity and childhood obesity are a major cause for concern in South Wales East and all across Wales. Our nation has one of the highest childhood obesity rates in the world, which is hugely worrying for public health, for NHS finances and for Wales's future life expectancy rates. Discussions on the gap in life expectancy between England and Wales raise concerns about the strength of the Welsh national health service and I fully support the amendment tabled in the name of my colleague, Nick Ramsay. The Assembly Government's failure to cut NHS management costs is hugely disappointing. While effective leadership is essential, the resources of the Welsh NHS need to be more effectively directed to the front line, which can be so important in improving life expectancy. We are already seeing the public's increasing dissatisfaction with the

disgwyliad oes yng Nghymru yn is nag yn Lloegr—rwyf yn cymharu â Lloegr yn unig gan ei bod yn gwneud yn well na ni ac nid wyf am gymharu ein gwlad â gwledydd eraill nad ydynt wedi cyflawni gymaint. Er bod y ffigurau'n dangos gwelliant o ran disgwyliad oes yn y blynyddoedd diwethaf, nid yw'r gwelliannau yng Nghymru gystal â'r gwelliannau sydd wedi'u gwneud yn Lloegr. Dylai hynny fod yn achos pryder i Lywodraeth y Cynulliad. Yn ogystal, ar draws Cymru, mae'r gwahaniaeth mewn disgwyliad oes rhwng ardaloedd gwahanol yn parhau i dyfu, yn enwedig yn fy ardal i, Dwyrain De Cymru, rhywbeth y mae fy nghyd-Aelod wedi'i grybwyll eisoes. Gan Ferthyr Tudful y mae'r disgwyliad oes isaf yng Nghymru ar gyfer dynion a Blaenau Gwent sydd â'r isaf ar gyfer menywod. Mae dangosyddion yn awgrymu bod nifer o broblemau iechyd y cyhoedd yn amlwg ar draws De Ddwyrain Cymru a bod gormod o bobl yn anwybyddu cyngor iechyd. Mae ffigurau diweddar ar gyfer ardal Bwrdd Iechyd Lleol Aneurin Bevan yn dangos mai ychydig dros draean o oedolion sy'n bwyta pum dogn o ffrwythau a llysiau bob dydd, dim ond 28 y cant sy'n bodloni'r canllawiau ymarfer corff, mae 45 y cant yn yfed mwy o alcohol na'r lefelau a argymhellir ac mae chwarter o'r oedolion yn ysmegu. Dyna'r sefyllfa sy'n ein hwynebu, a'r materion hyn—y math hwnnw o nonsens—yw achos y gostyngiad yn ein disgwyliad oes.

Mae gordewdra a gordewdra ymysg plant yn achos pryder mawr yn Nwyrain De Cymru a ledled Cymru. Mae gan Gymru un o'r cyfraddau gordewdra ymysg plant uchaf yn y byd, sy'n bryder enfawr i iechyd y cyhoedd, i gyllid y GIG ac i gyfraddau disgwyliad oes Cymru yn y dyfodol. Mae trafodaethau ar y bwch mewn disgwyliad oes rhwng Cymru a Lloegr yn codi pryderon am gryfder y gwasanaeth iechyd gwladol yng Nghymru ac rwyf yn llwyr gefnogi'r gwelliant a gyflwynwyd yn enw fy nghyd-Aelod, Nick Ramsay. Mae methiant Llywodraeth y Cynulliad i dorri costau rheoli'r GIG yn hynod siomedig. Er bod arweinyddiaeth effeithiol yn hanfodol, mae angen cyfeirio adnoddau GIG Cymru yn fwy effeithiol at wasanaethau'r rheng flaen, a all fod mor bwysig yn gwella disgwyliad oes. Rydym eisoes yn gweld anfodlonrwydd cynyddol y

health service, with a record number of complaints last year.

To conclude my comments, the Assembly Government should be very concerned that life expectancy is lower here than in England, rather than taking a 'delete all' approach to this important motion. When amending this motion, the Welsh Assembly Government notes that life expectancy in Wales has increased since the 1990s. However, it fails to mention that the difference in life expectancy between the local authorities with the highest and lowest figures in Wales has increased since the early 1990s. It also fails to note the gap in life expectancy in comparison with our neighbours over the border. The Welsh Assembly Government should be doing all that it can to reverse these worrying developments. It should not be initiating significant real-term cuts to our health budget over the next three years. In addition, sports activities should be promoted, the promotion of junk food should be curbed, and schools should be used to educate children about what is best for their health and their future.

Trish Law: I am grateful to the Liberal Democrats for choosing this topic for debate today, as the *South Wales Argus* recently came out with the headline: 'Report shows lifespan gloom for Blaenau Gwent women'. Obviously, the article referred to the latest Office for National Statistics data showing that life expectancy for women in my constituency is the lowest in Wales and the lowest of 406 council areas in the UK, apart from Glasgow and four other parts of Scotland. In other words, women in Blaenau Gwent, on average, die younger than they do everywhere else in Wales. On average, they live to be 79.1 years of age in Blaenau Gwent, while in neighbouring Monmouthshire, life expectancy for women is 83.3 years of age; therefore, Monmouthshire women live at least four years longer.

5.10 p.m.

What concerns me even more is the second

cyhoedd gyda'r gwasanaeth iechyd, gyda'r nifer uchaf erioed o gwynion y llynedd.

I ddod â'm sylwadau i ben, dylai Llywodraeth y Cynulliad fod yn bryderus iawn fod disgwyliad oes yn is yma nag yn Lloegr, yn hytrach na chymryd yr agwedd 'dileu popeth' tuag at y cynnig pwysig hwn. Wrth ddiwygio'r cynnig hwn, mae Llywodraeth Cynulliad Cymru yn nodi bod disgwyliad oes yng Nghymru wedi cynyddu ers y 1990au. Fodd bynnag, nid yw'n sôn bod y gwahaniaeth mewn disgwyliad oes rhwng yr awdurdodau lleol gyda'r ffigurau uchaf ac isaf yng Nghymru wedi cynyddu ers y 1990au cynnar. Nid yw ychwaith yn nodi'r bwlch mewn disgwyliad oes o'i gymharu â'n cymdogion dros y ffin. Dylai Llywodraeth Cynulliad Cymru fod yn gwneud popeth posibl i wrthdroi'r datblygiadau hyn sy'n peri pryder. Ni ddylai fod yn gwneud toriadau sylweddol termau real i'n cyllideb iechyd dros y tair blynedd nesaf. Yn ogystal, dylai gweithgareddau chwaraeon gael eu hyrwyddo, dylid rhoi'r gorau i hyrwyddo bwyd sothach, a dylid defnyddio ysgolion i addysgu plant am yr hyn sydd orau ar gyfer eu hiechyd a'u dyfodol.

Trish Law: Rwyf yn ddiolchgar i'r Democratiaid Rhyddfrydol am ddewis y pwnc hwn ar gyfer dadl heddiw, gan i'r *South Wales Argus* yn ddiweddar, gyflwyno'r pennawd: 'Report shows lifespan gloom for Blaenau Gwent women'. Yn amlwg, roedd yr erthygl yn cyfeirio at ddata diweddaraf y Swyddfa Ystadegau Gwladol a oedd yn dangos mai disgwyliad oes menywod yn fy etholaeth i yw'r isaf yng Nghymru a'r isaf o 406 o ardaloedd cynghorau yn y DU, ar wahân i Glasgow a phedair rhan arall o'r Alban. Mewn geiriau eraill, mae menywod ym Mlaenau Gwent, ar gyfartaledd, yn marw'n iau nag y maent yn ei wneud ym mhob man arall yng Nghymru. Ar gyfartaledd, maent yn byw i fod yn 79.1 mlwydd oed ym Mlaenau Gwent, tra mae'r disgwyliad oes i fenywod yn sir Fynwy yn 83.3 mlwydd oed. Felly, mae menywod yn sir Fynwy yn byw o leiaf bedair mlynedd yn hwy.

Yr hyn sy'n peri mwy o bryder i mi yw ail

part of the Liberal Democrat motion, which states that the gap in life expectancy between different parts of Wales continues to widen. While the Labour amendment highlights the fact that life expectancy generally has risen since the early 1990s, there are significant variations from one local authority area to another. In the early 1990s—that is, between 1991 and 1993—life expectancy for women in Blaenau Gwent was 78.2 years, while in Monmouthshire it was 80 years. Therefore, Monmouthshire women were living, on average, 1.8 years longer. The latest figures, for 2007 to 2009, show the gap to be 4.2 years. Therefore, is it the case that the air in Monmouthshire is fresher than that in Blaenau Gwent? The answer is ‘no’; the underlying causes are poor housing, poor diet and poor health. Underpinning all of that is unemployment, which is, again, on a worse scale in Blaenau Gwent than anywhere else in Wales.

People who have little income do not eat healthily because healthy food invariably costs more, and so their health suffers. Our chief medical officer warned in his last annual report that while deaths from the likes of heart disease and cancer are declining, geographical and social inequalities in health are proving extremely resistant to efforts to narrow the gaps, and particularly economic factors. It is encouraging to see that women in Blaenau Gwent are living almost a year longer now than they were in the early 1990s, but I look forward to the day when women in Blaenau Gwent live, not to 79 years of age, as at present, but to the age of 89, as they do in London’s wealthy Kensington and Chelsea, if I am still around.

David Lloyd: Mae’n bleser cael cymryd rhan yn y ddadl bwysig hon ar yr ystadegau iechyd. Mae nifer o’r pwyntiau yr oeddwn am eu crybwyll eisoes wedi’u crybwyll gan fy nghyd-feddyg, Brian Gibbons, felly nid wyf am droedio’r un math o dir. Fodd bynnag, mae’n glir bod iechyd ein pobl yn fwy na’r gwasanaeth iechyd. Mae’r pethau sydd yn gwneud pobl yn sâl yn y lle cyntaf gan amlaf y tu allan i afael y gwasanaeth iechyd. Bydd pobl bob amser yn gofyn, ‘Pam

ran cynnig y Democratiaid Rhyddfrydol, sy’n datgan bod y bwlch mewn disgwyliad oes rhwng gwahanol rannau o Gymru yn parhau i ehangu. Er bod gwelliant Llafur yn pwysleisio’r ffaith bod disgwyliad oes yn gyffredinol wedi codi ers y 1990au cynnar, mae amrywiadau sylweddol o un ardal awdurdod lleol i’r llall. Yn y 1990au cynnar—hynny yw, rhwng 1991 a 1993—disgwyliad oes menywod ym Mlaenau Gwent oedd 78.2 oed, ac 80 oed yn sir Fynwy. Felly, roedd menywod yn sir Fynwy yn byw, ar gyfartaledd, 1.8 mlynedd yn hwy. Mae’r ffigurau diweddaraf, ar gyfer 2007 i 2009, yn dangos bod y bwlch yn 4.2 blynedd. Felly, a yw’r aer yn sir Fynwy yn fwy iach na’r aer ym Mlaenau Gwent? ‘Na’ yw’r ateb; yr achosion sylfaenol yw tai gwael, diet gwael ac iechyd gwael. Yn sail i hynny i gyd y mae diweithdra, sydd, unwaith eto, yn waeth ym Mlaenau Gwent nag yn unman arall yng Nghymru.

Nid yw pobl ar incwm isel yn bwyta’n iach oherwydd mae bwyd iach yn costio mwy, ac felly mae eu hiechyd yn dioddef. Yn ei adroddiad blynyddol diwethaf, rhybuddiodd ein prif swyddog meddygol er bod marwolaethau yn sgîl pethau fel clefyd y galon a chanser yn gostwng, mae anghydraddoldebau daeryddol a chymdeithasol mewn iechyd yn gwrthsefyll yr ymdrechion i gau’r bylchau, a ffactorau economaidd yn arbennig. Mae’n galonogol gweld bod menywod ym Mlaenau Gwent yn byw bron i flwyddyn yn hwy yn awr nag yr oeddent yn y 1990au cynnar. Ond rwyf yn edrych ymlaen at y dydd pan fydd menywod ym Mlaenau Gwent yn byw, nid i 79 mlwydd oed, fel ar hyn o bryd, ond i 89 oed, fel y maent yn ei wneud yn ardaloedd cyfoethog Llundain, Kensington a Chelsea, os byddaf yn dal yma.

David Lloyd: It is a pleasure to participate in this important debate on health statistics. Many of the points that I wanted to mention have already been mentioned by my fellow doctor, Brian Gibbons, so I will not go over the same territory. However, it is clear that the health of our people is more than just the health service. The things that make people sick in the first place are mostly outside the reach of the health service. People always ask, ‘Why do we have the worst health

y mae'r ystadegau iechyd gwaethaf gennym ni yng Nghymru?' Y rheswm syml, yn bennaf, yw graddfa'r tlodi sydd yma, yn enwedig maint y tlodi sydd yn dal i fodoli yng Nghymoedd de Cymru. Dyna sy'n sail i'r ystadegau y mae pawb wedi bod yn eu darllen allan ar ddisgwyliad oes. Clywsom am Ferthyr Tudful, Blaenau Gwent ac ati, sydd yng Nghymoedd y De lle, yn draddodiadol bellach, ers degawdau, y mae ein pobl wedi dioddef tlodi enbyd. Adlewyrchir hynny felly yn yr ystadegau iechyd hyn.

Mae anghyfartaleddau iechyd yn adlewyrchu anghyfartaleddau cyfoeth. Dyna a ddywedwn yn fy mhreactis yn Abertawe, oherwydd os ydych yn dlawd ac yn cael strôc, mae effaith y strôc yn waeth. Os ydych yn dlawd ac yn cael trawiad ar y galon, mae effaith y trawiad calon hwnnw'n waeth. Medrwch enwi unrhyw salwch o'r fath ac fe welwch fod sgîl-effaith y salwch lawer yn waeth os ydych hefyd yn dlawd. Dyna sut yr ydym wedi glanio yn y sefyllfa heddiw lle bo gwahaniaethau ar sail ystadegau iechyd yn dibynnu ar faint o arian sydd gennych ac a ydych yn byw mewn tlodi neu beidio.

Mae effeithiau eilradd eraill yn dilyn hynny, megis eich ffordd o fyw, er enghraifft. Weithiau, mae pobl sydd yn ein hardaloedd tlawd, difreintiedig yn teimlo nad oes ganddynt unrhyw fath o reolaeth na grym i drefnu eu bywydau o gwbl. Maent yn tueddu i fynd ar ôl y math o ymddygiad a all fod yn hunanddiniestr. Gallwn weld hynny yn lefelau'r bobl sydd yn ysmegu, yn gor-dddefnyddio alcohol, yn tueddu i beidio ag ymarfer y corff, ac yn bwyta'r math anghywir o fwyd. Mae'r cyfan yn gweddu at ei gilydd ac mae'r cyfan yn deillio o fyw mewn cymdeithas dlawd a difreintiedig.

Yn y pen draw, yr ydym yn byw yn hirach— mae dynion yng Nghymru yn byw am 77 mlynedd ar gyfartaledd, a menywod yng Nghymru yn byw i fod tua 81 oed ar gyfartaledd. Ganrif a hanner yn ôl, yr oeddem yn tueddu i fyw tan 45 oed ar gyfartaledd. Felly, mae camau mawr wedi'u cymryd yn y gwasanaeth iechyd ac, yn bwysicach, y tu allan i'r gwasanaeth iechyd i sicrhau ein bod yn byw yn llawer hirach y dyddiau hyn nag a oeddem ganrif yn ôl.

statistics in Wales?' The simple reason, primarily, is the degree of poverty that exists here, particularly the scale of the poverty that still exists in the south Wales Valleys. That is the basis of the statistics that everyone has been reading out on life expectancy. We heard about Merthyr Tydfil, Blaenau Gwent, and so on, all of them in the south Wales Valleys where, traditionally now, for decades, our people have suffered extreme poverty. That is reflected accordingly in these health statistics.

Health inequalities reflect wealth inequalities. That is what I would say in my practice in Swansea, because if you are poor and you suffer a stroke, the impact of the stroke is worse. If you are poor and you suffer a heart attack, the impact of that heart attack is worse. Name any such illness and you will see that its side effects are much worse if you are also poor. That is how we have landed in the situation today where differences in health statistics will depend on how much money you have and whether you are living in poverty or not.

There are other secondary effects that follow on from that, such as lifestyle, for example. Sometimes, people in our poorer, more deprived areas do not feel that they have any form of control or power to order their lives at all. They tend to fall into the kind of behaviour that can prove self-destructive. We can see that in the levels of people who smoke, drink alcohol to excess, tend not to exercise, and eat the wrong kind of food. All this fits together and it all stems from living in a poor and deprived society.

At the end of the day, we are living longer— men in Wales are living, on average, to the age of 77, and women in Wales are, on average, living to be 81. A century and a half ago, we tended to live, on average, to the age of 45. Therefore, great strides have been made in the health service and, more importantly, outside the health service to ensure that we live longer these days than was the case a century ago.

I gloi, yr oeddwn yn annerch symposiwm iechyd Affrica gyda Val Lloyd ryw bythefnos yn ôl ym Mhrifysgol Abertawe. Yr oedd y symposiwm yn edrych ar ystadegau iechyd cyfandir Affrica, ac yn benodol gwledydd fel Sambia, Tansania a Malawi, lle mae pobl ar gyfartaledd yn byw i fod yn 44 neu 46 oed. Dyna oedd ein sefyllfa yn y wlad hon ganrif a mwy yn ôl. Mae camau sylweddol wedi'u cymryd, ond ymdrin â chyfleusterau byw a thlodi yw'r atebion mawr. Felly, nid yw'n help pan fydd Llywodraeth Llundain yn mynnu creu rhagor o dlodi ymhlith ein pobl.

The Minister for Health and Social Services (Edwina Hart): I accept the point in the motion that differences remain in life expectancy levels between parts of Wales, but it fails to show that life expectancy has continued to rise in Wales, and that is why the Government has tabled its amendment.

I do not want to go into too many statistics on life expectancy, but, ultimately, what we want to achieve is greater life expectancy in Wales. The figures currently stand at an all-time high of 77.2 years for men and 81.6 years for women. Overall life expectancy has risen since 1991-93 by 3.9 years for men and 2.7 years for women. I am also pleased to report that the difference between men and women has reduced from 5.6 years in 1991-93 to 4.4 years in 2007-09, and that the percentage of deaths among people aged less than 75 has fallen from 44 per cent to 35 per cent since 1990.

We have looked at how the comparator measures against the statistics in England. Life expectancy is lower in England by 1.1 years for men and 0.8 years for women. As Brian Gibbons stated, we can point to the fact that the statistics are still higher than those for Scotland and Northern Ireland. If we compare our figures with those for a region of England that has a similar population base to ours, such as north-east England, we see that we are ahead, and I also draw to your attention the interesting comparison between Blaenau Gwent and Chelsea and Kensington. That brings some of the figures into focus

Finally, I addressed the Africa health symposium at Swansea University a fortnight ago, with Val Lloyd. The symposium looked at health statistics for the African continent, and specifically for countries such as Zambia, Tanzania and Malawi, where people, on average, live to be 44 or 46 years old. That was the case in this country a century or so ago. Great strides have been made, but the real solutions are dealing with living conditions and poverty. Therefore, it does not help when the Government in London insists on creating more poverty for our people.

Y Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol (Edwina Hart): Rwyf yn derbyn y pwynt yn y cynnig bod gwahaniaethau yn parhau yn y lefelau disgwyliad oes rhwng rhannau o Gymru. Ond nid yw'n dangos bod disgwyliad oes wedi parhau i godi yng Nghymru, a dyna pam mae'r Llywodraeth wedi cyflwyno ei gwelliant.

Nid wyf am drafod gormod o ystadegau ar ddisgwyliad oes ond, yn y pen draw, yr hyn rydym am ei gyflawni yw disgwyliad oes gwell yng Nghymru. Mae'r ffigurau ar hyn o bryd yn uwch nag erioed, sef 77.2 mlynedd yn achos dynion a 81.6 yn achos menywod. Mae disgwyliad oes cyffredinol wedi codi er 1991-93 o 3.9 blynedd i ddynion a 2.7 blynedd i fenywod. Rwyf hefyd yn falch o adrodd bod y gwahaniaeth rhwng dynion a menywod wedi gostwng o 5.6 mlynedd yn 1991-93 i 4.4 blynedd yn 2007-09, a bod canran y marwolaethau ymhlith pobl o dan 75 oed wedi gostwng o 44 y cant i 35 y cant er 1990.

Rydym wedi edrych ar sut mae'r cymharydd yn mesur yn erbyn yr ystadegau yn Lloegr. Mae disgwyliad oes 1.1 blynedd yn is yn Lloegr i ddynion a 0.8 blynedd ar gyfer menywod. Fel y nododd Brian Gibbons, gallwn nodi bod yr ystadegau yn dal yn uwch na'r rhai hynny ar gyfer yr Alban a Gogledd Iwerddon. Os cymharwn ein ffigurau ni â'r ffigurau ar gyfer un o ranbarthau Lloegr sydd â sylfaen poblogaeth debyg i ni, megis gogledd ddwyrain Lloegr, rydym yn gweld ein bod ar y blaen, a chyfeiriaf eich sylw hefyd at y gymhariaeth ddiddorol rhwng Blaenau Gwent a Chelsea a Kensington. Mae

when you compare areas of Wales with areas such as that. It also brings into focus all the issues about lifestyles, poverty, the economy and educational opportunity. They all come to the fore.

On inequality in life expectancy rates, the gap between the highest and lowest authorities in England is 10.7 years for males and 9.9 for females. That is larger than the corresponding gap in Wales, which is 5.8 years for men and five years for females. It is also worth noting that the gap for men has increased in England, Scotland and Northern Ireland, and for women in England and Scotland since 1991-93. Therefore, we are not alone in displaying that particular trend. However, it is unacceptable that people born in Ceredigion can expect to live to 80 for men and 84 for women, when the position in Blaenau Gwent statistics is quite starkly in contrast. However, I agree with Kirsty Williams that we must also try to be the best and deliver policies that help us to achieve that, which is important.

We do not accept the amendment tabled by Nick Ramsay. Since October 2009, when the seven local health boards became fully operational, we have saved £7.8 million on management costs. A further saving of £17.2 million is planned in 2010-11 and £6.2 million over the next three years, amounting to more than £40 million or 20 per cent over the planning period to 2014. Prior to the NHS reforms, management costs equated to 4.2 per cent of total costs, and we are working on reducing that to 3.4 per cent of total costs by the end of 2014. The focus is to ensure that we have the right staff with the right skills providing care in the right place, to ensure that resources are used in the best way to protect front-line services.

5.20 p.m.

Part of the reason for the increase in life expectancy is the fall in mortality from the big three killers in Wales, as conditions such as heart disease move from being fatal to being chronic conditions. Circulatory disease

hynny'n rhoi ffocws i rai o'r ffigurau pan fyddwch yn cymharu ardaloedd o Gymru ag ardaloedd o'r fath. Mae hefyd yn amlygu'r holl faterion yn ymwneud â ffyrdd o fyw, tlodi, yr economi a chyfleoedd addysgol. Maent i gyd yn dod i'r wyneb.

O ran anghydraddoldeb mewn cyfraddau disgwyliad oes, mae'r bwlch rhwng yr awdurdodau uchaf ac isaf yn Lloegr yn 10.7 mlynedd ar gyfer dynion a 9.9 ar gyfer menywod. Mae hynny'n fwy na'r bwlch cyfatebol yng Nghymru, sef 5.8 mlynedd i ddynion a phum mlynedd i fenywod. Mae'n werth nodi hefyd bod y bwlch ar gyfer dynion wedi cynyddu yn Lloegr, yr Alban a Gogledd Iwerddon, ac ar gyfer menywod yn Lloegr a'r Alban ers 1991-93. Felly, nid ni yn unig sy'n dangos y duedd arbennig honno. Fodd bynnag, mae'n annerbyniol y gall dynion a aned yng Ngheredigion ddisgwyl byw i 80 a menywod i 84, pan mae'r sefyllfa ym Mlaenau Gwent mewn cyferbyniad llwyr. Fodd bynnag, cytunaf â Kirsty Williams bod yn rhaid inni hefyd geisio anelu at fod y gorau a chyflwyno polisiau sy'n ein helpu i gyflawni hynny, sy'n bwysig.

Nid ydym yn derbyn y gwelliant a gyflwynwyd gan Nick Ramsay. Ers mis Hydref 2009, pan ddaeth y saith bwrdd iechyd lleol yn gwbl weithredol, rydym wedi arbed £7.8 miliwn mewn costau rheoli. Bwriedir sicrhau arbediad pellach o £17.2 miliwn yn 2010-11 a £6.2 miliwn yn ystod y tair blynedd nesaf, sef cyfanswm o dros £40 miliwn neu 20 y cant dros y cyfnod cynllunio hyd at 2014. Cyn y diwygiadau i'r GIG, roedd y costau rheoli'n cyfateb i 4.2 y cant o gyfanswm y costau, ac rydym yn gweithio i leihau hynny i 3.4 y cant o gyfanswm y costau erbyn diwedd 2014. Y ffocws yw sicrhau bod gennym y staff cywir â'r sgiliau cywir yn darparu gofal yn y lle iawn, i sicrhau bod adnoddau'n cael eu defnyddio yn y ffordd orau i ddiogelu gwasanaethau rheng flaen.

Rhan o'r rheswm am y cynnydd mewn disgwyliad oes yw'r gostyngiad yn nifer y marwolaethau o'r tri lladdwr mawr yng Nghymru, wrth i gyflyrau megis clefyd y galon symud o fod yn gyflyrau angheuol i fod

mortality among men has fallen by about a third between 1999 and 2008. Similarly, cancer mortality has declined over the past 20 years and respiratory disease mortality has fallen by 4 per cent between 2001 and 2008. That is a testament to the hard work of the health service, its partners and, I believe, the directions set out by the Government.

When we look at campaigns such as 1000 Lives, we see that we are bearing down on healthcare-related harm such as healthcare-associated infections. In the first 12 months of the campaign, it was estimated that 1,199 deaths and more than 50,000 episodes of harm had been avoided. Patient safety is now on the agenda of every health board and trust board meeting.

Nick also raised the issue of free prescriptions in his contribution. As a Government Minister, I know, as do the parties of Government, that that is the right thing to do. We have solid support from the medical profession on this. There will be no change on this. Free prescriptions will remain in Wales.

To turn to the Secretary of State's announcement of ring-fenced money for public health in England, I am pleased to confirm that we have already met the 'One Wales' commitment to invest £190 million during the third Assembly in public health through work run by my department and Public Health Wales. However—and this is the nub of the matter—life expectancy is a much wider indicator of health than what is determined by the health service alone. Improvements are directly linked to progress across the whole of the Government, and that is why I have supported a health-in-all-policies approach. Reducing child poverty and ensuring good housing, economic regeneration, good educational standards, healthy lifestyles and effective treatment services are all determinants of life expectancy.

Our approach of using all levers of Government to improve health is contained in the public health strategic framework, 'Our

yn gyflyrau cronig. Mae marwolaethau o glefydau cylchredol ymhlith dynion wedi gostwng oddeutu traean rhwng 1999 a 2008. Yn yr un modd, mae marwolaethau o ganser wedi gostwng dros yr 20 mlynedd diwethaf a marwolaethau o glefydau resbiradol wedi gostwng 4 y cant rhwng 2001 a 2008. Mae hynny'n dyst i waith caled y gwasanaeth iechyd, ei bartneriaid ac, mi gredaf, y cyfarwyddiadau a roddir gan y Llywodraeth.

Pan edrychwn ar ymgyrchoedd fel yr ymgyrch 1000 o Fywydau, gwelwn ein bod yn mynd i'r afael â niwed sy'n gysylltiedig â gofal iechyd megis heintiau sy'n gysylltiedig â gofal iechyd. Yn ystod 12 mis cyntaf yr ymgyrch, amcangyfrifwyd bod 1,199 o farwolaethau a thros 50,000 o achosion o niwed wedi cael eu hosgoi. Mae diogelwch cleifion bellach ar agenda cyfarfodydd pob bwrdd iechyd a bwrdd pob ymddiriedolaeth.

Cododd Nick hefyd fater presgripsiynau am ddim yn ei gyfraniad. Fel Gweinidog y Llywodraeth, rwyf fi yn gwybod, a hefyd pleidiau'r Llywodraeth, mai dyna'r peth iawn i'w wneud. Mae gennym gefnogaeth gadarn gan y proffesiwn meddygol ar hyn. Ni fydd hyn yn newid. Bydd presgripsiynau am ddim yn aros yng Nghymru.

I droi at gyhoeddiad yr Ysgrifennydd Gwladol am neilltuo arian ar gyfer iechyd cyhoeddus yn Lloegr, rwyf yn falch o gadarnhau ein bod eisoes wedi cyflawni ymrwymiad 'Cymru'n Un' i fuddsoddi £190 miliwn yn ystod y trydydd Cynulliad yn iechyd y cyhoedd drwy waith a wnaethpwyd gan fy adran i a chan Iechyd Cyhoeddus Cymru. Fodd bynnag—a dyma hanfod y mater—mae disgwyliad oes yn ddangosydd llawer ehangach o iechyd na'r hyn a bennir gan y gwasanaeth iechyd yn unig. Mae gwelliannau'n uniongyrchol gysylltiedig â chynnydd ar draws y Llywodraeth gyfan, a dyna pam rwyf wedi cefnogi dull iechyd-ymhob-polisi. Mae lleihau tlodi plant a sicrhau tai da, adfywio economaidd, safonau addysg da, ffyrdd o fyw iach a gwasanaethau triniaeth effeithiol i gyd yn ffactorau sy'n dylanwadu ar ddisgwyliad oes.

Mae ein dull o ddefnyddio'r Llywodraeth gyfan i wella iechyd wedi'i gynnwys yn y fframwaith strategol iechyd y cyhoedd, 'Ein

Healthy Future'. The two aims of the framework are to improve the quality and length of life and to create fairer outcomes for all. The framework provides strategic direction to central and local government as well as to the health service through the annual operating framework and the five-year service, workforce and financial plan. It has created a set of strategic themes and priorities that will focus efforts and resources on prevention over the decade. That is the key issue, namely that prevention is better than cure.

Those actions include action on smoking, immunisation rates, alcohol consumption, nutritional and physical activity as well as accidents and injuries. Mohammad Asghar referred to smoking, and we must still take that seriously and look at what further we can do about smoking. I would like licensing powers to be devolved to me to try to tackle excessive alcohol consumption, and I am sorry that the current Government will not give them to me, because I would like to do more on that agenda. We also have a series of programmes in place to boost immunisation rates, reduce risk-taking behaviour, and support and encourage people to lead a healthier lifestyle. I hope that those measures will pay dividends in the future.

As a result of 'Our Healthy Future', I have approved the development of an action plan to reduce inequity in health. Tackling unfair and unjust inequities will be the cornerstone of public health policy and practice over the coming decade. Geographical and social inequities are extremely resistant to change, as we are seeing. The plan is to focus on strategic issues such as the social determinants of health, healthy behaviours, health literacy and access to healthcare. Our approach, set out in 'Our Healthy Future' is similar to the suggested objectives of the Marmot review, and I was pleased to hear the contributions of Kirsty Williams and Veronica German on that point, because the themes are about health and wellbeing throughout life. It is about healthy, sustainable communities, prevention and early intervention. Our framework for public

Dyfodol Iach'. Dau nod y fframwaith yw gwella ansawdd a hyd oes a sicrhau canlyniadau tecach i bawb. Mae'r fframwaith yn rhoi cyfeiriad strategol i lywodraeth ganolog a llywodraeth leol yn ogystal ag i'r gwasanaeth iechyd drwy'r fframwaith gweithredu blynyddol a'r cynllun gwasanaeth, gweithlu ac ariannol pum mlynedd. Mae wedi creu cyfres o flaenoriaethau a themâu strategol a fydd yn canolbwyntio ymdrechion ac adnoddau ar atal yn ystod y degawd. Dyna'r mater allweddol, sef mae'n well rhwystro'r clwy na'i wella.

Mae'r camau gweithredu hynny'n cynnwys gweithredu ar ysmegu, cyfraddau imiwneiddio, yfed alcohol, maeth a gweithgarwch corfforol yn ogystal â damweiniau ac anafiadau. Cyfeiriodd Mohammad Asghar at ysmegu, a rhaid inni barhau i gymryd hynny o ddifrif ac edrych ar beth arall y gallwn ei wneud am ysmegu. Hoffwn i bwerau trwyddedu gael eu datganoli i mi er mwyn ceisio mynd i'r afael â phroblem goryfed, ac rwyf yn gresynu nad yw'r Llywodraeth bresennol yn fodlon eu rhoi i mi oherwydd byddwn yn hoffi gwneud mwy ar yr agenda honno. Mae gennym hefyd gyfres o raglenni ar waith i wella cyfraddau imiwneiddio, lleihau ymddygiad sy'n cymryd risg, a chefnogi ac annog pobl i fyw bywydau iachach. Gobeithio y bydd y mesurau hynny'n talu ar eu canfed yn y dyfodol.

Yn sgîl ein strategeth 'Ein Dyfodol Iach', rwyf wedi cymeradwyo'r gwaith o ddatblygu cynllun gweithredu i leihau anghydraddoldeb ym maes iechyd. Bydd mynd i'r afael ag anghydraddoldebau annheg ac anghyfiawn yn gonglfaen polisi ac ymarfer iechyd y cyhoedd dros y degawd nesaf. Mae'n anodd iawn newid anghydraddoldebau daeryddol a chymdeithasol, fel yr ydym yn ei weld. Y bwriad yw canolbwyntio ar faterion strategol megis y ffactorau cymdeithasol sy'n dylanwadu ar iechyd, ymddygiad iach, llythrennedd iechyd a mynediad i ofal iechyd. Mae ein dull, a amlinellir yn 'Ein Dyfodol Iach', yn debyg i'r amcanion a oedd yn cael eu hawgrymu gan adolygiad Marmot, ac roeddwn yn falch o glywed cyfraniadau Kirsty Williams a Veronica German ar y pwynt hwnnw, oherwydd mae'r themâu'n ymwneud â iechyd a lles drwy gydol oes.

health is further complemented by the similar holistic approach outlined by the Scottish Government in its 'Equally Well Review 2010'. However, in light of the contributions today, I would be more than happy to discuss further with Professor Mansel Aylward whether there is more work that we can do on the basis of the Marmot study in England.

We need to take a holistic view of people's behaviour and their way of dealing with issues, but I am particularly delighted that we have moved ahead on the national public health service. England is catching us up with the English public health White Paper. To finish, I must say that it is good, on the last day of Plenary before Christmas, to have a constructive debate on what I regard to be an exceptionally important issue.

Peter Black: Today's debate has been useful and constructive, and it highlights some of the key issues that the National Assembly and the Welsh Assembly Government face in the years to come, issues that should have been faced up to over the past 10 years. I will go through some of the issues that have been raised by a number of people and some that have not.

Communities First has failed to deliver any noticeable benefits, either in job creation or as an increase in life expectancy. The Nuffield Trust report showed that Wales has worse health outcomes than England, despite spending more per head on the national health service. The issue is about how we spend money, and that is why we will be supporting the Conservatives' amendment, which, for a change, talks about how we spend the money rather than about ring-fencing that money.

The 'One Wales' delivery plan claims that it has met the commitment on child poverty, but in reality there has been no progress. Thirty-two per cent of children in Wales are now living in poverty, which equates to 192,000 children, 126,000 of whom are living in severe poverty. The pupil premium,

Mae'n ymwneud â chymunedau iach a chynaliadwy, atal ac ymyrraeth gynnar. Mae ein fframwaith ar gyfer iechyd y cyhoedd yn cael ei ategu ymhellach gan y dull holistaidd tebyg a amlinellir gan Lywodraeth yr Alban yn ei 'Equally Well Review 2010'. Fodd bynnag, yn wyneb y cyfraniadau heddiw, byddwn yn fwy na pharod i drafod ymhellach â'r Athro Mansel Aylward a oes mwy o waith y gallwn ei wneud ar sail yr astudiaeth Marmot yn Lloegr.

Mae angen inni edrych yn holistaidd ar ymddygiad pobl a'u ffordd o ymdrin â materion. Ond rwyf yn arbennig o falch ein bod wedi symud ar y blaen o ran y gwasanaeth iechyd cyhoeddus gwladol. Mae Lloegr yn dynn ar ein sodlau gyda'r Papur Gwyn iechyd y cyhoedd yn Lloegr. I orffen, rhaid imi ddweud pa mor braf, ar ddiwrnod olaf y Cyfarfod Llawn cyn y Nadolig, yw cael dadl adeiladol ar yr hyn sydd, yn fy marn i, yn fater eithriadol o bwysig.

Peter Black: Mae dadl heddiw wedi bod yn ddefnyddiol ac adeiladol, ac mae'n amlygu rhai o'r materion allweddol y bydd y Cynulliad Cenedlaethol a Llywodraeth Cynulliad Cymru yn eu hwynebu yn y blynyddoedd i ddod, materion a ddylai fod wedi cael sylw dros y 10 mlynedd diwethaf. Rwyf am fynd drwy rai o'r materion a godwyd gan nifer o bobl a rhai nad ydynt wedi'u codi.

Nid yw Cymunedau yn Gyntaf wedi darparu unrhyw fuddiannau amlwg, naill ai o ran creu swyddi nac o ran gwella disgygliad oes. Dangosodd adroddiad Ymddiriedolaeth Nuffield bod gan Gymru ganlyniadau iechyd gwaeth na Lloegr, er ei bod yn gwario mwy y pen ar y gwasanaeth iechyd gwladol. Mae'r mater yn ymwneud â sut yr ydym yn gwario arian, a dyna pam y byddwn yn cefnogi gwelliant y Ceidwadwyr, sydd, am newid, yn sôn am sut yr ydym yn gwario'r arian yn hytrach nag am neilltuo'r arian hwnnw.

Mae cynllun cyflawni 'Cymru'n Un' yn honni ei fod wedi cyflawni'i ymrwymiad ar dlodi plant, ond mewn gwirionedd ni fu unrhyw gynnydd. Mae 32 y cant o blant yng Nghymru bellach yn byw mewn tlodi, sy'n cyfateb i 192,000 o blant, 126,000 ohonynt yn byw mewn tlodi difrifol. Bydd y premiwm

which is being implemented in England, will make a huge difference to children's life chances there. It will target money specifically at children from poorer backgrounds. In England, that amounts to £2,500 per child per year and, contrary to the Minister's claim in a previous debate, this does not come from top-slicing money from other schools. It is additional money including money from the Department for Education budget on tackling bureaucracy. As far as the schools budget is concerned, all that is new money, and that is what is so important about it.

We talked about PISA yesterday and have done so again today. The Minister is right that it is not all about money, but the funding gap makes a huge difference. A difference of £533 per pupil between England and Wales can make a huge difference to how schools deliver on core subjects. It gives schools in England the ability to concentrate on the most deprived areas, to raise educational achievement, and to work with children who need extra help to give them a better start in life. We should not pretend that the spending gap is not a part of the problem.

Veronica painted a picture of how low life expectancy can be directly related to educational achievement. That is worth acting on, and I urge the Welsh Government to do so and to follow England's example with the pupil premium. Brian Gibbons asked why we make comparisons with England, and the Minister also alluded to that, referring to other jurisdictions, but we have a lower life expectancy than the UK average. They have missed the point: this motion is about improving the life chances of those living in Wales by improving their health, helping them to live longer and healthier lives. Let us benchmark against the best and not accept Labour's lowest-common-denominator approach, which has failed Wales to date. Brian seeks to perpetuate myths about the UK budget, but the reality is that all the levers are in the hands of the Welsh Government. Not only do we have whingeing about the UK Government, but we also have a failure to take responsibility. The refrain of the One Wales Government is that it is

disgyblion, sy'n cael ei roi ar waith yn Lloegr, yn gwneud gwahaniaeth enfawr i gyfleoedd oes plant yno. Bydd yn targedu arian yn benodol at blant o gefndiroedd tlotach. Yn Lloegr, mae hynny'n golygu £2,500 y plentyn y flwyddyn ac, yn groes i honiad y Gweinidog mewn dadl flaenorol, nid yw hyn yn dod drwy frigidorri arian o ysgolion eraill. Mae'n arian ychwanegol gan gynnwys arian o gyllideb yr Adran Addysg ar fynd i'r afael â biwrocraatiaeth. O ran y gyllideb ysgolion, mae'r cyfan yn arian newydd, a dyna beth sydd mor bwysig amdano.

Buom yn siarad am PISA ddoe ac wedi gwneud hynny eto heddiw. Mae'r Gweinidog yn iawn nad yw'n ymwneud ag arian yn unig, ond mae'r bwlch ariannu yn gwneud gwahaniaeth mawr. Gall gwahaniaeth o £533 y disgybl rhwng Cymru a Lloegr wneud gwahaniaeth enfawr i sut mae ysgolion yn cyflawni yn y pynciau craidd. Drwy hyn mae ysgolion yn Lloegr yn gallu canolbwyntio ar yr ardaloedd mwyaf difreintiedig, codi cyrhaeddiad addysgol, a gweithio gyda phlant y mae angen cymorth ychwanegol arnynt er mwyn rhoi dechrau gwell mewn bywyd iddynt. Ni ddylem esgus nad yw'r bwlch gwariant yn rhan o'r broblem.

Disgrifiodd Veronica sut y gall disgwyliad oes isel fod yn uniongyrchol gysylltiedig â chyflawniad addysgol. Mae hynny'n werth gweithredu arno, ac rwyf yn annog Llywodraeth Cymru i wneud hynny a dilyn esiampl Lloegr gyda'r premiwm disgyblion. Gofynnodd Brian Gibbons pam yr ydym yn gwneud cymariaethau â Lloegr, a chyfeiriodd y Gweinidog at hynny hefyd, gan gyfeirio at awdurdodaethau eraill, ond mae gennym ddisgwyliad oes is na chyfartaledd y DU. Maent wedi colli'r pwynt: mae'r cynnig hwn yn ymwneud â gwella cyfleoedd bywyd y rhai sy'n byw yng Nghymru drwy wella eu hiechyd, gan eu helpu i fyw bywydau hirach ac iachach. Gadewch inni feincnodi yn erbyn y gorau a pheidio â derbyn dull cyffredin y blaid Lafur, sydd wedi gwneud dim i Gymru hyd yma. Mae Brian yn ceisio parhau'r mythau am gyllideb y DU, ond y gwir amdani yw bod yr holl sbardunau yn nwylo Llywodraeth Cymru. Nid yn unig mae pobl yn cwyno am Lywodraeth y DU, ond mae gennym hefyd fethiant i gymryd cyfrifoldeb.

always somebody else's fault. In reality, your Ministers and your parties are failing Wales, and the facts and figures are there to support that conclusion.

Brian Gibbons: Is it not the case that between 45 and 50 per cent of public spending in Wales comes from Westminster, the biggest part of which being the benefits system? That system has become highly regressive and it will drive families into greater inequality and penury as a consequence of what your UK Government is doing.

Peter Black: Brian, you may have an ambition to keep people on benefits, but the benefits system as currently set out keeps people in poverty. We are talking about reforming the benefits system to help people to get back to work. That is an important reform and a way forward to deliver on the sort of agenda that our motion talks about. You also need to note that Wales did better than most UK departments out of the recent comprehensive spending review. Not only did it do better, but it did better than was planned by your Chancellor of the Exchequer in the previous Government. Sitting there and whingeing about what has happened at UK level is not going to change things; what changes things is how we spend the £15 billion that the Welsh Government has to deliver on its objectives, including this agenda of improving people's life expectancy and opportunities, to give them the chance of having a higher quality of life, which the One Wales Government and the previous Labour Government in Wales have failed to do.

5.30 p.m.

As Kirsty said, the Government's amendment and the Minister's response have missed the point. Life expectancy is rising in Wales; I would expect nothing less as medical science advances. However, we are consistently falling further behind the rest of the UK, and that is why we have put on this debate. I do not understand why we are arguing over

Byrdwn Llywodraeth Cymru'n Un yw bod rhywun arall bob amser ar fai. Mewn gwirionedd, eich Gweinidogion a'ch pleidiau chi sy'n gwneud cam â Chymru, ac mae'r ffeithiau a'r ffigurau yno i gefnogi'r casgliad hwnnw.

Brian Gibbons: Onid yw'n ffaith bod rhwng 45 a 50 y cant o wariant cyhoeddus yng Nghymru yn dod o San Steffan, y rhan fwyaf ohono'n cael ei wario ar y system fudd-daliadau? Mae'r system honno wedi troi'n negyddol iawn a bydd yn gyrru teuluoedd i ragor o anghydraddoldeb a thlodi o ganlyniad i'r hyn y mae eich Llywodraeth yn San Steffan yn ei wneud.

Peter Black: Brian, efallai fod gennych uchelgais i gadw pobl ar fudd-daliadau, ond mae'r system fudd-daliadau fel y mae ar hyn o bryd yn cadw pobl mewn tlodi. Rydym yn sôn am ddiwygio'r system fudd-daliadau i helpu pobl i ddychwelyd i'r gwaith. Mae hynny'n ddiwygiad pwysig ac yn ffordd ymlaen ar gyfer cyflawni ar y math o agenda y mae ein cynnig yn sôn amdani. Mae angen ichi hefyd gofio bod Cymru wedi cael gwell bargaen na'r rhan fwyaf o adrannau'r DU drwy'r adolygiad cynhwysfawr diweddar o wariant. Nid yn unig mae wedi gwneud yn well, ond gwnaeth yn well nag a fwriadwyd gan eich Canghellor y Trysorlys yn y Llywodraeth flaenorol. Nid yw eistedd yma a chwyno am yr hyn sydd wedi digwydd ar lefel y DU yn mynd i newid pethau; yr hyn sy'n newid pethau yw sut y byddwn yn gwario'r £15 biliwn sydd gan Lywodraeth Cymru i gyflawni ei hamcanion, gan gynnwys yr agenda hon o wella disgwyliad oes pobl a'u cyfleoedd, er mwyn rhoi'r cyfle iddynt gael ansawdd bywyd gwell, rhywbeth nad yw Llywodraeth Cymru'n Un a'r Llywodraeth Lafur flaenorol yng Nghymru wedi llwyddo i'w wneud.

Fel y dywedodd Kirsty, mae gwelliant y Llywodraeth ac ymateb y Gweinidog wedi colli'r pwynt. Mae disgwyliad oes yn codi yng Nghymru; byddwn yn disgwyl dim llai wrth i wyddoniaeth feddygol ddatblygu. Fodd bynnag, rydym yn gyson wrth gwt gweddill y DU, a dyna pam yr ydym wedi cyflwyno'r ddatl hon. Nid wyf yn deall pam

figures when the reality is that in health, education, job creation and community development we are failing the people of Wales. It is that failure that needs to be addressed. It is time that the Welsh Government started to listen so as to reverse these trends. We spend a lot of time talking about investment and funding, but if we are not getting the right outcomes, we are doing it all wrong, and it is time to put that right.

The Deputy Presiding Officer: The proposal is to agree the motion without amendment. Does anyone object? I see that there are objections, and all voting on this item is therefore deferred until voting time.

Gohiriwyd y pleidleisiau tan y cyfnod pleidleisio.

Votes deferred until voting time.

Dadl y Ceidwadwyr Cymreig Welsh Conservatives Debate

Mentergarwch yn Ysgolion Cymru Enterprise in Welsh Schools

Y Dirprwy Lywydd: Yr wyf wedi dethol gwelliant 1 yn enw Jane Hutt.

Cynnig NDM4615 Nick Ramsay

Mae Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

1. Yn nodi pwysigrwydd hyrwyddo sgiliau bywyd a mentergarwch yn Ysgolion Cymru; a

2. Yn credu y dylai pob Ysgol Uwchradd yng Nghymru sefydlu menter gymdeithasol i'w rheoli a'i chynnal gan ddisgyblion.

Paul Davies: I move the motion.

It gives me great pleasure to move the motion tabled in the name of Nick Ramsay on behalf of the Welsh Conservatives. We have tabled this motion because we believe that exploring and promoting enterprise and life skills will help to inspire young people across Wales to

yr ydym yn dadlau dros ffigurau gan mai'r gwir amdani yw ein bod yn gwneud cam â phobl Cymru ym meysydd iechyd, addysg, creu swyddi a datblygu cymunedol. Y methiant hwn mae angen rhoi sylw iddo. Mae'n bryd i Lywodraeth Cymru ddechrau gwrandao er mwyn gwrthdroi'r tueddiadau hyn. Rydym yn treulio llawer o amser yn siarad am fuddsoddi a chyllid, ond os nad ydym yn cael y canlyniadau cywir, rydym yn gwneud popeth yn anghywir, ac mae'n bryd unioni hynny.

Y Dirprwy Lywydd: Y cynnig yw ein bod yn cytuno ar y cynnig heb ei ddiwygio. A oes unrhyw un yn gwrthwynebu? Gwelaf fod gwrthwynebiadau, ac felly gohiriaf y pleidleisio ar yr eitem hon tan y cyfnod pleidleisio.

The Deputy Presiding Officer: I have selected amendment 1 in the name of Jane Hutt.

Motion NDM4615 Nick Ramsay

The National Assembly for Wales:

1. Notes the importance of promoting enterprise and life skills in Welsh Schools; and

2. Believes that all Secondary Schools in Wales should establish a social enterprise to be managed and run by pupils.

Paul Davies: Cynigiaf y cynnig.

Mae'n rhoi pleser mawr cynnig y cynnig a gyflwynwyd yn enw Nick Ramsay ar ran Ceidwadwyr Cymru. Rydym wedi cyflwyno'r cynnig hwn gan y credwn y bydd archwilio a hyrwyddo mentergarwch a sgiliau bywyd yn helpu i ysbrydoli pobl ifanc ledled

become the entrepreneurial face of Wales in the future. I am sure that all Members will agree with that.

Investing in skills is essential to developing a strong and healthy workforce in Wales, which in turn will generate a stronger economy and generally better standards of living. The Welsh Assembly Government's 'Mapping Social Enterprise Activity in Wales: understanding in order to influence' document from 2009 highlights that social enterprises have a £2.2 billion turnover, including £623 million for Welsh Water by Glas Cymru. It also identified 3,056 organisations undertaking social enterprise activity in Wales, of which a quarter are self-sustaining.

Clearly, the role of social enterprises in our economy should not be undervalued. We believe that the Welsh Assembly Government must encourage new ways of thinking and promote responsibility. I am aware that the Minister for Children, Education and Lifelong Learning, and the Minister for the Economy and Transport published the youth entrepreneurial strategy action plan last month, and that this strategy has won recognition for good practice from the European Commission. I am pleased that the Ministers have looked at introducing a global entrepreneurship week, and creating an entrepreneurship champion in every further and higher education institution. However, we believe that this strategy does not go far enough, and that more can be done to educate people about social enterprises that combine business acumen with a moral conscience. In the youth entrepreneurial strategy, it is stated that the number of 16 to 24-year-olds in Wales claiming unemployment benefit has increased nearly fivefold since before the recession. This means that, over a five-year period, the rate of youth unemployment has increased by almost 50 per cent. With youth unemployment figures so high in Wales, we should not wait until a young person is unemployed before we take action. Social enterprises in schools would equip our children and young people with the independence and business skills necessary to set up an innovative business and generate work.

Cymru i ddod yn wyneb entrepreneuriaidd Cymru yn y dyfodol. Rwyf yn siŵr y bydd yr holl Aelodau'n cytuno â hynny.

Mae buddsoddi mewn sgiliau yn hanfodol er mwyn datblygu gweithlu cryf ac iach yng Nghymru, a fydd yn ei dro yn creu economi gryfach a safonau byw gwell yn gyffredinol. Mae dogfen Llywodraeth Cynulliad Cymru 'Mapio Gweithgarwch Mentrau Cymdeithasol yng Nghymru: Deall er mwyn Dylanwadu' o 2009 yn nodi bod gan fentrau cymdeithasol £2.2 biliwn o drosiant, gan gynnwys £623 miliwn ar gyfer Dŵr Cymru gan Glas Cymru. Nododd hefyd fod 3,056 o sefydliadau yn ymgymryd â gweithgarwch menter gymdeithasol yng Nghymru, gyda chwarter yn hunangynhaliol.

Yn amlwg, ni ddylid diystyru rôl mentrau cymdeithasol yn ein heconomi. Credwn fod yn rhaid i Lywodraeth Cynulliad Cymru annog ffyrdd newydd o feddwl a hyrwyddo cyfrifoldeb. Rwyf yn gwybod bod y Gweinidog dros Blant, Addysg a Dysgu Gydol Oes, a'r Gweinidog dros yr Economi a Thrafnidiaeth wedi cyhoeddi cynllun gweithredu'r strategaeth entrepreneuriaeth ieuentid fis diwethaf, a bod y strategaeth hon wedi ennill cydnabyddiaeth am ei harferion da gan y Comisiwn Ewropeaidd. Rwyf yn falch fod y Gweinidogion wedi ystyried cyflwyno wythnos entrepreneuriaeth fyd-eang, a chreu hyrwyddwr entrepreneuriaeth ym mhob sefydliad addysg bellach ac uwch. Fodd bynnag, ni chredwn fod y strategaeth hon yn mynd yn ddigon pell, ac y gellir gwneud mwy i addysgu pobl am fentrau cymdeithasol sy'n cyfuno craffter busnes â chydwybod moesol. Yn y strategaeth entrepreneuriaeth ieuentid, dywedir bod nifer y bobl ifanc 16 i 24 oed yng Nghymru sy'n hawlio budd-daliadau diweithdra wedi cynyddu bron i bum gwaith ers cyn y dirwasgiad. Felly, dros gyfnod o bum mlynedd, mae'r gyfradd diweithdra ymhlith pobl ifanc wedi cynyddu bron i 50 y cant. Gyda'r ffigurau diweithdra ymhlith pobl ifanc mor uchel yng Nghymru, ni ddylem aros nes bydd person ifanc yn ddi-waith cyn gweithredu. Byddai mentrau cymdeithasol mewn ysgolion yn rhoi i'n plant a'n pobl ifanc yr annibyniaeth a'r sgiliau busnes sy'n angenrheidiol i sefydlu busnes arloesol a chreu gwaith.

We know that just under a quarter of social enterprises say that they have developed links with schools, colleges and universities, according to Welsh Assembly Government figures. It is likely that larger organisations have fostered these links. While there is good work also being done by charities, such as Young Enterprise Wales, which delivers enterprise programmes to 4,500 students a year, it is clear that more focus needs to be given to social enterprises. While we applaud and value the efforts made by existing social enterprises to work with our education system, social enterprises should grow from within the school system so that the spirit and skills of enterprise become inherent in the youth of Wales. Guidance and support must be given from an early age so that we can nurture the talents of our young entrepreneurs. We believe that all secondary schools in Wales should establish a social enterprise to be managed and run by pupils. This hands-on involvement would provide and develop pupils' entrepreneurial skills and give them the chance to learn more about the business world through their studies. The Enterprise and Learning Committee has recently published a report into the role of social enterprises in the economy, and part of that inquiry considered inspiring young people through education. The committee recommended that enterprise education should include social enterprise and entrepreneurship and that social enterprise should be integrated into schools' and universities' careers advice services and work experience programmes. I am pleased that this has been recognised on a committee level, and I look forward to the Minister's response to this recommendation and, indeed, to the entire committee report next year.

It is essential that we look to develop entrepreneurial skills in young people at an early age and that we promote these skills through the entire education system. I am extremely proud to acknowledge the fact that the rate of early stage entrepreneurship in Wales for those aged 18 to 24 is 4.3 per cent, which is higher than the UK average of 3.4 per cent. That is a promising statistic, but we

Gwyddom fod ychydig o dan chwarter o fentrau cymdeithasol yn dweud eu bod wedi datblygu cysylltiadau ag ysgolion, colegau a phrifysgolion, yn ôl ffigurau Llywodraeth Cynulliad Cymru. Mae'n debyg mai sefydliadau mwy sydd wedi meithrin y cysylltiadau hyn. Er bod gwaith da yn cael ei wneud gan elusennau hefyd, megis Menter yr Ifanc Cymru, sy'n darparu rhaglenni menter i 4,500 o fyfyrwyr y flwyddyn, mae'n amlwg bod angen rhoi mwy o ffocws ar fentrau cymdeithasol. Er ein bod yn cymeradwyo ac yn gwerthfawrogi ymdrechion mentrau cymdeithasol cyfredol i weithio gyda'n system addysg, dylai mentrau cymdeithasol ddatblygu o'r system ysgolion er mwyn i ysbryd a sgiliau menter ddod yn rhan greiddiol o ieuenctid Cymru. Rhaid rhoi arweiniad a chefnogaeth o oedran cynnar fel y gallwn feithrin talentau ein hentrepreneuriaid ifanc. Credwn y dylai pob ysgol uwchradd yng Nghymru sefydlu menter gymdeithasol a fyddai'n cael ei reoli a'i gynnal gan ddisgyblion. Byddai'r cysylltiad ymarferol hwn yn rhoi sgiliau entrepreneuriaid i'r disgyblion, ac yn eu datblygu, ac yn rhoi cyfle iddynt ddyngu rhagor am y byd busnes drwy eu hastudiaethau. Mae'r Pwyllgor Menter a Dysgu wedi cyhoeddi adroddiad yn ddiweddar ar rôl mentrau cymdeithasol yn yr economi, ac roedd rhan o'r ymchwiliad hwnnw yn ystyried ysbrydoli pobl ifanc drwy addysg. Argymhellodd y pwyllgor y dylai addysg menter gynnwys mentergarwch cymdeithasol ac entrepreneuriaeth ac y dylai mentergarwch cymdeithasol gael ei integreiddio gyda gwasanaethau cyngor gyrfa ysgolion a phrifysgolion a'u rhaglenni profiad gwaith. Rwyf yn falch fod hyn wedi cael ei gydnabod ar lefel pwyllgor, ac edrychaf ymlaen at ymateb y Gweinidog i'r argymhelliad hwn ac, yn wir, at adroddiad cyfan y pwyllgor flwyddyn nesaf.

Mae'n hanfodol ein bod yn datblygu sgiliau entrepreneuriaid mewn pobl ifanc o oedran cynnar, ac yn hyrwyddo'r sgiliau hyn drwy'r system addysg gyfan. Rwyf yn hynod falch o gydnabod y ffaith bod y gyfradd entrepreneuriaeth cyfnod cynnar yng Nghymru ar gyfer pobl ifanc 18 i 24 oed yn 4.3 y cant, sydd yn uwch na chyfartaledd y DU o 3.4 y cant. Mae hynny'n ystadegyn

should not be too complacent over these figures—we need to ensure that these figures continue to increase in the future. As Sir James Dyson states in his review of innovation in Britain earlier this year,

‘the focus must be spurring enterprise and innovation to develop the next generation of wealth creators—high tech companies and entrepreneurs, across all sectors’.

Encouraging knowledge and experience of social enterprise from a young age will produce a workplace that will not only be comprised of astute businesspeople, but of people who will have a moral conscience and who will seek to improve the fabric of society at the same time.

As part of our proposals, we feel that there should be a social enterprise schools award system in Wales to encourage a sense of pride and achievement for pupils participating in the social enterprise scheme. We have seen, through good practice by the social enterprise coalition in England, how implementing a programme that awards schools for running successful enterprises can develop innovative schemes for local communities.

Finally, while we acknowledge the Welsh Assembly Government’s youth entrepreneurial strategy, we believe that more can be done to encourage schools to engage with social enterprising. We believe that this will be an invaluable investment in skills for young people in Wales and I hope to work with all parties in the Chamber to help create a strong entrepreneurial base in Wales. I urge Members to support our motion.

Gwelliant 1 Jane Hutt

Dileu popeth a rhoi yn ei le:

Mae Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

Yn nodi cefnogaeth Llywodraeth Cynulliad Cymru ar gyfer sgiliau bywyd a mentergarwch yn ysgolion Cymru, fel y'i hamlygir yn y Strategaeth Entrepreneuriaeth Ieuencid: Cynllun Gweithredu i Gymru

addawol, ond ni ddylem fod yn rhy hunanfodlon ynghylch y ffigurau hyn—mae angen inni sicrhau bod y ffigurau hyn yn parhau i gynyddu yn y dyfodol. Fel y dywed Syr James Dyson yn ei adolygiad o arloesi ym Mhrydain yn gynharach eleni,

rhaid i'r ffocws fod ar sbarduno menter ac arloesedd i ddatblygu'r genhedlaeth nesaf o grewyr cyfoeth—cwmnïau uwch-dechnoleg ac entrepreneuriaid, ar draws pob sector.

Bydd hybu gwybodaeth a phrofiad o fentrau cymdeithasol o oedran ifanc yn creu gweithle a fydd nid yn unig yn cynnwys pobl fusnes graff, ond pobl â chydwybod moesol a fydd yn ceisio gwella gwedd cymdeithas ar yr un pryd.

Fel rhan o'n cynigion, rydym yn teimlo y dylid cael system o wobrau mentrau cymdeithasol mewn ysgolion yng Nghymru i annog ymdeimlad o falchder a chyflawniad ar gyfer disgyblion sy'n cymryd rhan yn y cynllun menter gymdeithasol. Rydym wedi gweld, trwy arfer da gan y glymblaid mentrau cymdeithasol yn Lloegr, sut y gall cynnal rhaglen sy'n gwobrwyo ysgolion am redeg mentrau llwyddiannus ddatblygu cynlluniau arloesol ar gyfer cymunedau lleol.

Yn olaf, er ein bod yn cydnabod strategaeth entrepreneuriaeth ieuencid Llywodraeth Cynulliad Cymru, credwn y gellir gwneud mwy i annog ysgolion i gyfrannu at fentergarwch cymdeithasol. Credwn y bydd hyn yn fuddsoddiad hollbwysig mewn sgiliau ar gyfer pobl ifanc yng Nghymru ac rwyf yn gobeithio gallu gweithio gyda phob plaid yn y Siambr i helpu i greu sylfaen entrepreneuriaid gref yng Nghymru. Rwyf yn annog yr Aelodau i gefnogi ein gwelliant.

Amendment 1 Jane Hutt

Delete all and replace with:

The National Assembly for Wales:

Notes the Welsh Assembly Government's support for enterprise and life skills in Welsh schools as evidenced in the Youth Entrepreneurship Strategy (YES): An Action Plan for Wales 2010-15.

2010-15.

The Minister for Children, Education and Lifelong Learning (Leighton Andrews): I move amendment 1.

Darren Millar: I am very pleased to be able to participate in this debate on the importance of promoting enterprise and life skills in Welsh schools. Social enterprises prove that social and environmental objectives can be combined with financial success and high-profile projects, such as *The Big Issue* and celebrity chef Jamie Oliver's Fifteen restaurants, and show us that social enterprises can harness the power of local communities and encourage active citizenship. They also show that people from all backgrounds can be inspired and engaged to contribute towards a better society.

Itaca in Abergele in my constituency is a shining example of just how much a social enterprise can achieve. I was pleased that the Minister, in his former capacity as Deputy Minister for Regeneration, took the opportunity to visit Itaca last year. It was established in 2001 by Abergele Youth Action to extend and develop activities and opportunities for young people in the town and the surrounding area. The project has now extended into a bistro and coffee shop and provides multimedia and information and communications technology facilities for individuals and groups. Since its inception, Itaca, which is a registered charity, has proved to be an innovative and highly successful project, and I have seen at first hand the significant difference that it has made to the lives of many young people in my constituency.

Business experts in Wales have continually highlighted the need to improve education and skills in our young people for the future health of our economy. The Institute of Chartered Accountants in England and Wales has said that Wales's capacity to compete in a global economy is adversely affected by its relatively poor performance with regard to education and skills, and that that requires continued and sustained attention. How right it is. With the rate of youth unemployment increasing by almost 50 per cent over a five-year period, and an estimated cost to Wales

Y Gweinidog dros Blant, Addysg a Dysgu Gydol Oes (Leighton Andrews): Cynigiai welliant 1.

Darren Millar: Rwyf yn falch iawn o allu cymryd rhan yn y ddadl hon ar bwysigrwydd hybu sgiliau bywyd a mentergarwch yn ysgolion Cymru. Mae mentrau cymdeithasol yn profi y gellir cyfuno amcanion cymdeithasol ac amgylcheddol â llwyddiant ariannol a phrosiectau uchel eu proffil fel *The Big Issue* a bwytai Fifteen y cogydd enwog Jamie Oliver, ac yn dangos inni y gall mentrau cymdeithasol harneisio grym cymunedau lleol ac annog dinasyddiaeth weithredol. Maent hefyd yn dangos y gall pobl o bob cefndir gael eu hysbrydoli a'u denu i gyfrannu at gymdeithas well.

Mae Itaca yn Abergele yn fy etholaeth i yn enghraifft wych o'r hyn y gall menter gymdeithasol ei gyflawni. Roeddwn yn falch fod y Gweinidog, yn rhinwedd ei swydd flaenorol fel Dirprwy Weinidog dros Adfywio, wedi manteisio ar y cyfle i ymweld ag Itaca y llynedd. Fe'i sefydlwyd yn 2001 gan Abergele Youth Action i ymestyn a datblygu gweithgareddau a chyfleoedd i bobl ifanc yn y dref a'r ardal gyfagos. Mae'r prosiect wedi ehangu i gynnwys bistro a siop goffi ac mae'n darparu cyfleusterau amlygfrwng a thechnoleg gwybodaeth a chyfathrebu ar gyfer unigolion a grwpiau. Ers ei sefydlu, mae Itaca, sy'n elusen gofrestredig, wedi profi'n brosiect arloesol a llwyddiannus iawn, ac rwyf wedi gweld drosof fy hun y gwahaniaeth mawr y mae wedi'i wneud i fywydau llawer o bobl ifanc yn fy etholaeth.

Mae arbenigwyr busnes yng Nghymru wedi pwysleisio'n gyson yr angen i wella addysg a sgiliau ein pobl ifanc ar gyfer iechyd ein heconomi yn y dyfodol. Mae Sefydliad y Cyfrifwyr Siartredig yng Nghymru a Lloegr wedi dweud bod gallu Cymru i gystadlu mewn economi fyd-eang yn dioddef oherwydd ei pherfformiad cymharol wael o ran addysg a sgiliau, a bod angen rhoi sylw cyson a pharhaus i hynny. Mae hynny'n ddigon gwir. A'r gyfradd diweithdra ymhlith pobl ifanc yn cynyddu bron i 50 y cant dros gyfnod o bum mlynedd, a Chymru'n colli

of almost £2.6 million in lost productivity every week, we cannot afford to wait until a young person is unemployed before taking action.

We need to start to install an entrepreneurial spirit into Wales's young people. There are some encouraging signs, as has already been mentioned in this debate. The rate of early stage entrepreneurship in Wales is actually higher than the UK average for those aged between 18 and 24, and we should be nurturing these positive signals and striving to encourage that enterprising spirit from an early school age.

5.40 p.m.

We need to ensure that our young people are equipped with the skills that they need to establish themselves in business and, indeed, in life more widely. I want to see the next generation entering the workplace as astute businesspeople, and we need to ensure that they are the wealth generators of tomorrow. Encouraging knowledge and experience of social enterprise from a young age has a number of benefits, including acquiring knowledge and understanding of business skills, learning to work as a team and alongside others, a sense of responsibility, management and communications skills, not to mention an increased awareness of social and environmental issues. Considerable efforts have already been made by some social enterprises in Wales to work with and within our education system. We should applaud these. Paul Davies has already mentioned Young Enterprise Wales, which is working with 4,500 students every year. I want to see stronger links between social enterprises such as those, in our schools, colleges and universities. Although I understand that information on how many schools take part in the young enterprise scheme is not held centrally in Wales, we need to understand the exact level of social enterprise in our schools, and I urge the Minister to give consideration to collating some data on this as a means of improving the situation in the future.

bron i £2.6 miliwn mewn cynhyrchiant bob wythnos, ni allwn fforddio aros nes y bydd person ifanc yn ddi-waith cyn gweithredu

Mae angen inni ddechrau creu ysbryd entrepreneuriaidd ymysg pobl ifanc Cymru. Mae yna rai arwyddion calonogol, fel sydd wedi'u crybwyll eisoes yn y ddadl hon. Mae'r gyfradd entrepreneuriaeth cyfnod cynnar yng Nghymru yn uwch na chyfartaledd y DU ar gyfer y rhai rhwng 18 a 24 oed, a dylem fod yn meithrin yr arwyddion cadarnhaol hyn ac yn ymdrechu i annog yr ysbryd mentrus hwnnw o oedran cynnar.

Mae angen inni sicrhau bod ein pobl ifanc yn meddu ar y sgiliau sydd eu hangen arnynt i sefydlu eu hunain mewn busnes ac, yn wir, mewn bywyd yn fwy cyffredinol. Rwyf am weld y genhedlaeth nesaf yn cychwyn yn y gweithle fel pobl fusnes graff, ac mae angen inni sicrhau mai'r rhain fydd cynhyrchwyr cyfoeth y dyfodol. Mae annog gwybodaeth am fenter gymdeithasol, a phrofiad o'r maes, o oedran ifanc yn dod â nifer o fanteision, gan gynnwys datblygu gwybodaeth a dealltwriaeth o sgiliau busnes, dysgu i weithio fel tîm ac ochr yn ochr â phobl eraill, ymdeimlad o gyfrifoldeb, sgiliau rheoli a chyfathrebu, heb sôn am fwy o ymwybyddiaeth o faterion cymdeithasol ac amgylcheddol. Mae rhai mentrau cymdeithasol yng Nghymru eisoes wedi gwneud ymdrechion sylweddol i weithio gyda'n system addysg, ac o'i mewn. Dylem ganmol y rhain. Mae Paul Davies wedi sôn eisoes am Fenter yr Ifanc Cymru, sy'n gweithio gyda 4,500 o fyfyrwyr bob blwyddyn. Rwyf am weld cysylltiadau cryfach rhwng mentrau cymdeithasol fel y rheini, yn ein hysgolion, colegau a phrifysgolion. Er fy mod yn deall nad yw gwybodaeth am faint o ysgolion sy'n cymryd rhan yn y cynllun menter yr ifanc yn cael ei chadw'n ganolog yng Nghymru, mae angen inni ddeall union lefel mentergarwch cymdeithasol yn ein hysgolion, ac rwyf yn annog y Gweinidog i ystyried casglu rhywfaint o ddata ar hyn fel ffordd o wella'r sefyllfa yn y dyfodol.

We need to see social enterprises growing from within the school environment so that the spirit and skills associated with those enterprises, along with the social conscience, become inherent in our young people and a permanent part of school life. It is fair to give some credit to the Welsh Assembly Government and its youth entrepreneurship strategy. It is not all bad news. The strategy includes some promising ideas, such as global entrepreneurship week and entrepreneur champions in every further and higher education institution. That is a step in the right general direction. We want to see entrepreneurs coming into schools to share their experiences of setting up businesses, and to allow some social enterprise schemes to get off the ground. That is why we have put forward this motion today, and we very much hope that everybody in the Assembly will get behind that vision and support it.

Jeff Cuthbert: To make it clear, I am speaking in support of the Government's amendment. I acknowledge its support for the teaching of enterprise skills within the curriculum as part of the youth entrepreneurship strategy, which, in turn, is part of the economic renewal programme, and which seeks to further develop the crucial link between enterprise and education. The revised youth entrepreneurship strategy seeks to draw together the different dimensions of economic development and education policy and it is crucial that the two are interlinked if we are to build a successful enterprise culture in Wales. The earlier we teach our school learners about the benefits and importance of entrepreneurship, the better placed we will be to equip them with the right skills to invigorate our economy in the future by using their entrepreneurial flair and nous. We have said many times that we want to be a small, clever country, and having that dynamic base to our economy will help to ensure that it is dynamic, inclusive and sustainable.

The renewed drive for the YES will, I hope, build on what we have already done, making sure that entrepreneurship is in the national curriculum and training more teachers to

Mae angen inni weld mentrau cymdeithasol yn tyfu o'r amgylchedd ysgol er mwyn i'r ysbryd a'r sgiliau sy'n gysylltiedig â'r mentrau hynny, ynghyd â'r gydwbybod gymdeithasol, ddod yn rhan gynhenid o'n pobl ifanc ac yn rhan barhaol o fywyd ysgol. Mae'n deg rhoi rhywfaint o glod i Lywodraeth Cynulliad Cymru a'i strategaeth entrepreneuriaeth ieuentid. Nid yw'n newyddion drwg i gyd. Mae gan y strategaeth rai syniadau addawol, fel yr wythnos entrepreneuriaeth fyd-eang a hyrwyddwyr entrepreneuriaid ym mhob sefydliad addysg bellach ac uwch. Mae hynny'n gam i'r cyfeiriad cywir cyffredinol. Rydym am weld entrepreneuriaid yn dod i mewn i ysgolion i rannu eu profiadau o sefydlu busnesau, ac i ganiatáu i rai cynlluniau menter gymdeithasol gychwyn. Dyna pam rydym wedi cyflwyno'r cynnig hwn heddiw, ac rydym yn gobeithio'n fawr y bydd pawb yn y Cynulliad yn cefnogi'r weledigaeth honno.

Jeff Cuthbert: I wneud pethau'n glir, rwyf yn siarad i gefnogi gwelliant y Llywodraeth. Rwyf yn cydnabod ei chefnogaeth i addysgu sgiliau mentergarwch yn y cwricwlwm fel rhan o'r strategaeth entrepreneuriaeth ieuentid, sydd, yn ei dro, yn rhan o'r rhaglen adnewyddu economaidd, ac sy'n ceisio datblygu rhagor ar y cyswllt hanfodol rhwng mentergarwch ac addysg. Mae'r strategaeth entrepreneuriaeth ieuentid ddiwygiedig yn ceisio dwyn dimensiynau gwahanol datblygu economaidd a pholisi addysg ynghyd ac mae'n hanfodol bod y ddau yn gydgysylltiedig os ydym am feithrin diwylliant mentergarwch lwyddiannus yng Nghymru. Po gyntaf y byddwn yn dysgu ein myfyrwyr ysgol am fanteision a phwysigrwydd entrepreneuriaeth mwyaf fydd ein gallu i'w harfogi â'r sgiliau iawn i fywiogi ein heconomi yn y dyfodol drwy ddefnyddio eu dawn a'u crebwyll entrepreneuriaid. Rydym wedi dweud sawl gwaith ein bod eisiau bod yn wlad fach, alluog, a bydd cael y sylfaen ddeinamig honno i'n heconomi yn helpu i sicrhau y bydd yn ddeinamig, yn gynhwysol ac yn gynaliadwy.

Bydd yr ymgyrch newydd ar gyfer yr IE, gobeithio, yn adeiladu ar yr hyn rydym wedi'i wneud eisoes, sicrhau bod entrepreneuriaeth yn y cwricwlwm

make sure that they are able to do their bit and promote it in the classroom. After all, teachers are the key transformative force in what we want our schools to do and how this filters down into how pupils perform in terms of key learning indicators. To this end, I want to ensure that training and entrepreneurial skills and raising awareness of support mechanisms for those who want to set up their own businesses or capitalise on an innovative idea—not all will, we have to accept that—is built into the Welsh baccalaureate as is work-related education and the 14-19 learning pathways. I believe that this is the right way forward.

A few years ago, the Webb review recommended, among other things, closer links between schools, colleges, training colleges and businesses. I share the same interest in wanting to see our learners encouraged to develop their skills in relation to what the modern world of work demands. It is important that enterprise and innovation are embedded in our learning culture, and I am confident that we are doing the right thing in working towards that. The YES will be an effective way to do so, building on policies that we already have in place, such as role model network, where business owners, as has been mentioned, come to share their experience with pupils. We need to build on that and to ensure that our plans for economic development and education embed entrepreneurship, so that we can ensure that it is one of our key drivers of growth.

Mark Isherwood: The 2003 ‘Lost Children of Wales’ report found that young people and Welsh business were looking for a transformation in 14-19 education that would focus on the development of leadership, teamwork, communication and creativity. The research found that we must remove the wall between work and what is taught in school, and that the curriculum should be taught in a work-related context. The report concluded that the 14-19 agenda was not being addressed by the Welsh Government.

enedlaethol a hyfforddi rhagor o athrawon i wneud yn siŵr eu bod yn gallu gwneud eu rhan yn ei hyrwyddo yn yr ystafell ddosbarth. Wedi’r cyfan, athrawon yw’r grym trawsnewidiol allweddol yn yr hyn yr ydym am i’n hysgolion ei wneud a sut mae hyn yn treiddio i’r ffordd y mae disgyblion yn perfformio o ran dangosyddion dysgu allweddol. I’r perwyl hwn, rwyf am sicrhau bod hyfforddiant a sgiliau entrepreneuriaidd a chodi ymwybyddiaeth o fecanweithiau cymorth ar gyfer y rhai sydd am sefydlu eu busnesau eu hunain neu fanteisio ar syniad arloesol—ni fydd pob un am wneud, rhaid inni dderbyn hynny—yn dod yn rhan o Fagloriaeth Cymru fel y mae addysg gysylltiedig â gwaith a llwybrau dysgu 14-19. Credaf mai dyma’r ffordd gywir ymlaen.

Ychydig flynyddoedd yn ôl, argymhellodd adolygiad Webb, ymhlith pethau eraill, y dylid cael cysylltiadau agosach rhwng ysgolion, colegau, colegau hyfforddi a busnesau. Rwyf yn rhannu’r un diddordeb o ran gweld ein dysgwyr yn cael eu hannog i ddatblygu eu sgiliau mewn perthynas â’r hyn y mae’r byd gwaith modern yn ei fynnu. Mae’n bwysig bod mentergarwch ac arloesedd yn cael eu gwreiddio yn ein diwylliant dysgu, ac rwyf yn hyderus ein bod yn gwneud y peth iawn wrth weithio tuag at hynny. Bydd yr IE yn ffordd effeithiol o wneud hynny, gan adeiladu ar bolisiau sydd gennym eisoes ar waith, megis y rhwydwaith modelau rôl, lle mae perchnogion busnes, fel y crybwyllwyd, yn dod i rannu eu profiadau gyda’r disgyblion. Mae angen inni adeiladu ar hynny a sicrhau bod ein cynlluniau ar gyfer datblygu economaidd ac addysg yn ymgorffori entrepreneuriaeth, fel y gallwn sicrhau y bydd yn un o’n prif sbardunwyr ar gyfer twf.

Mark Isherwood: Canfu adroddiad ‘Plant Coll Cymru’ yn 2003 fod pobl ifanc a busnesau Cymru yn chwilio am weddnewidiad yn y drefn addysg 14-19 oed a fyddai’n canolbwyntio ar ddatblygu arweinyddiaeth, gwaith tîm, cyfathrebu a chreadigrwydd. Canfu’r ymchwil fod yn rhaid inni gael gwared â’r rhwystr rhwng gwaith a’r hyn a ddysgir yn yr ysgol, ac y dylai’r cwricwlwm gael ei ddysgu mewn cyddestun sy’n gysylltiedig â gwaith. Daeth yr adroddiad i’r casgliad nad oedd yr agenda 14-

Instead of acting on the report's evidence, the Welsh Government buried it, with dire consequences for the most vulnerable young people in Wales.

As we have heard, the Programme for International Student Assessment tests are a standard international assessment of 15-year-olds. The results of the latest tests, which were published yesterday, revealed that Wales is below average in science, maths and reading, and worse than before in every category. Wales ranked lowest in the UK, while the other UK countries' scores were average or above. The tests measures how prepared children are to succeed in the real world, but Wales's performance is falling further behind the rest. According to Professor David Reynolds, that is not because we do not know how to educate children, but because we do not do it reliably across the system. Previous research undertaken by the *Times Educational Supplement* showed that schools in England that have the highest levels of pupils receiving free school meals massively outperformed such schools in Wales at GCSE level. New child poverty statistics reveal a widening performance gap in Wales between pupils who are eligible for free school meals and those who are not, at key stage 4 and among those aged 15. That is, simply, a betrayal.

During inspections, Estyn has found that successful schools in disadvantaged areas do well by doing the same things, in general terms, as all other successful schools. Those schools tend to have high expectations for standards and behaviour, do not allow staff to use the fact that a relatively high proportion of pupils are eligible for free school meals as an excuse for poor performance, and pay substantial attention to social and emotional skills and to improving pupils' confidence and self-esteem. We must champion the life chances of all young people by building on solid foundations, and developing education with the developing child.

19 oed yn cael sylw gan Lywodraeth Cymru. Yn hytrach na gweithredu ar dystiolaeth yr adroddiad, fe'i claddwyd gan Lywodraeth Cymru, a achosodd ganlyniadau difrifol i'r bobl ifanc fwyaf agored i niwed yng Nghymru.

Fel y clywsom, mae profion y Rhaglen Ryngwladol Asesu Myfyrwyr yn asesiad rhyngwladol safonol o ddisgyblion 15 oed. Mae canlyniadau'r profion diweddaraf, a gyhoeddwyd ddoe, yn dangos bod Cymru yn is na'r cyfartaledd mewn gwyddoniaeth, mathemateg a darllen, ac yn waeth nag o'r blaen ym mhob categori. Cymru oedd yn y safle isaf yn y DU, tra oedd sgoriau gwledydd eraill y DU yn cyfateb i'r sgôr cyfartalog neu'n uwch. Mae'r profion yn mesur pa mor barod yw plant i lwyddo yn y byd go iawn, ond mae perfformiad Cymru yn gostwng y tu ôl i'r gweddill. Yn ôl yr Athro David Reynolds, nid oherwydd nad ydym yn gwybod sut i addysgu plant y mae hynny, ond gan nad ydym yn gwneud hynny mewn ffordd ddibynadwy ar draws y system. Dangosai ymchwil blaenorol a gynhaliwyd gan y *Times Educational Supplement* fod ysgolion yn Lloegr sydd â'r lefelau uchaf o ddisgyblion yn derbyn prydau bwyd am ddim yn perfformio'n llawer gwell na'r un math o ysgolion yng Nghymru ar lefel TGAU. Mae ystadegau tloidi plant newydd yn dangos bod y bwlch mewn perfformiad yng Nghymru yn ehangu rhwng y disgyblion sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim a rhai nad ydynt, yng nghyfnod allweddol 4 ac ymysg plant 15 oed. Dyna beth yw bradychu.

Yn ystod arolygiadau, mae Estyn wedi canfod bod ysgolion llwyddiannus mewn ardaloedd difreintiedig yn gwneud yn dda drwy wneud yr un pethau, yn gyffredinol, â phob ysgol lwyddiannus arall. Mae'r ysgolion hynny'n tueddu i fod â disgwyliadau uchel o ran safonau ac ymddygiad, nid ydynt yn caniatáu i staff ddefnyddio'r ffaith bod cyfran gymharol uchel o ddisgyblion yn gymwys i gael prydau ysgol am ddim fel esgus dros berfformiad gwael, ac yn rhoi sylw mawr i sgiliau cymdeithasol ac emosïynol ac i wella hyder a hunan-barch. Rhaid inni hyrwyddo cyfleoedd bywyd pob person ifanc drwy adeiladu ar sylfeini cadarn, a datblygu addysg gyda'r plentyn sy'n datblygu.

Youth unemployment is high—it was high before the recession, and it is higher now. We should not wait until a young person is unemployed before we take action. Social enterprises in schools would equip our children and young people with the independence and business skills necessary to set up or join an innovative business and generate work. We must remove the limits on what the voluntary sector, social enterprises and community groups can do. As the social enterprise charter states, social enterprises are:

‘transforming the communities we live in; flying the flag for ethical capitalism; and helping to rebuild the economy as we emerge from recession.’

We need to give more power to social enterprises, because we need their innovation to tackle social breakdown, deliver greater efficiency and help to tackle problems at their root.

If we can open up education to social enterprise, we can give parents and pupils more choice, raise standards and make sure that every individual gets the education and training that is right for them. We applaud and value the efforts made by existing social enterprises and charities to work with our education system, such as the community enterprise, Caia Park Partnership in Wrexham, which enables people to fulfil their potential, the Red Cross, which is working in schools in north Wales, Rhyl FC Football In The Community’s after-school programme, and Flintshire Neighbourhood Watch Association’s youth engagement programmes. We need much more of that, but we also need social enterprises to grow within the school system and to be managed and run by pupils, so that the spirit and skills of enterprise, alongside a social conscience, become inherent in the youth of Wales.

The current strategy of the Welsh Government does not go far enough. Too many young people in Wales miss out on the vital skills and the sense of pride and achievement that social enterprises can

Mae diweithdra ymhlith pobl ifanc yn uchel—roedd yn uchel cyn y dirwasgiad, ac mae’n uwch yn awr. Ni ddylem aros nes bydd person ifanc yn ddi-waith cyn i ni weithredu. Byddai mentrau cymdeithasol mewn ysgolion yn rhoi’r annibyniaeth a’r sgiliau busnes i’n plant a phobl ifanc sy’n angenrheidiol i sefydlu neu ymuno â busnes arloesol a chreu gwaith. Rhaid inni gael gwared â’r cyfyngiadau ar yr hyn y gall y sector gwirfoddol, mentrau cymdeithasol a grwpiau cymunedol ei wneud. Fel y dywed y siarter mentrau cymdeithasol, mae mentrau cymdeithasol yn:

trawsnewid y cymunedau rydyn ni’n byw ynddynt; yn chwifio’r faner dros gyfalafiaeth foesebol; ac yn helpu i ailadeiladu’r economi wrth inni ddod allan o’r dirwasgiad.

Mae angen inni roi mwy o rym i fentrau cymdeithasol, oherwydd mae angen eu harloesedd arnom i fynd i’r afael â’r chwalfa gymdeithasol, bod yn fwy effeithlon a helpu i fynd i’r afael â gwraidd problemau.

Os gall mentergarwch cymdeithasol ddod yn rhan o faes addysg, gallwn roi rhagor o ddewis i rieni a disgyblion, codi safonau a gwneud yn siŵr fod pob unigolyn yn derbyn yr addysg a’r hyfforddiant sy’n iawn iddynt hwy. Rydym yn canmol ac yn gwerthfawrogi ymdrechion mentrau cymdeithasol ac elusennau cyfredol i weithio gyda’n system addysg, megis y fenter gymunedol, Partneriaeth Parc Caia yn Wrecsam, sy’n galluogi pobl i gyflawni eu potensial, y Groes Goch, sy’n gweithio mewn ysgolion yng ngogledd Cymru, rhaglen ar-ôl-ysgol Pêl-droed yn y Gymuned Clwb Pêl-droed y Rhyl, a rhaglenni cynnwys ieuenctid Gwarchod y Gymdogaeth Sir y Fflint. Mae angen llawer mwy o hynny arnom, ond rydym hefyd angen i fentrau cymdeithasol dyfu o fewn y system ysgol a chael eu rheoli a’u rhedeg gan ddisgyblion, fel bod ysbryd a sgiliau menter, ochr yn ochr â chydwybod gymdeithasol, yn dod yn rhan greiddiol o ieuenctid Cymru.

Nid yw strategaeth bresennol Llywodraeth Cymru yn mynd yn ddigon pell. Mae gormod o bobl ifanc yng Nghymru nad ydynt yn cael y sgiliau hanfodol a’r ymdeimlad o falchder a chyflawniad y gall mentrau cymdeithasol eu

provide. Therefore, let us make it happen. We owe it to them to integrate work-related learning into their experience, and recognise that through a social enterprise schools award system in Wales, as there is in England.

Business experts in Wales have highlighted the need to improve education and skills for the future health of our economy, and we must encourage a spirit of enterprise from school age. Social enterprise can be at the heart of our efforts to build a better tomorrow.

5.50 p.m.

Peter Black: The Welsh Liberal Democrats will oppose the Conservative motion today, not because we oppose enterprise and social enterprise being taught in schools, but because we think that this is using a sledgehammer to crack a nut. That is our issue with this motion.

We believe that the solutions that have been put forward are ill-founded and we need to find more relevant solutions to this problem. The biggest challenge facing skills and entrepreneurship in Wales is the lack of basic skills. Mark Isherwood has just referred to the PISA report, which came out yesterday. Over the past three years, Wales has fallen behind in some key skills—reading, science and mathematics. We are falling behind the rest of the UK and other countries across the world, and we are significantly underperforming. The way that we should tackle this is not with an add-on measure of enforcing social enterprise in schools; we need to alter radically the way in which education in Wales is delivered by ensuring that every child has the opportunity to succeed and by investing in continuing professional development so that teachers are aware of the benefits of teaching enterprise and life skills, which were not a part of the standard school curriculum when many teachers were trained. We cannot impose a teaching programme without training teachers for it. A strong programme of investing in teachers and pupils will start to address that issue. We also have to address

darparu. Felly, gadewch inni sicrhau bod hynny'n digwydd. Mae'n ddyletswydd arnom i sicrhau bod dysgu cysylltiedig â gwaith yn rhan o'u profiad, a chydabod hynny drwy system o wobrwyon menter gymdeithasol ar gyfer ysgolion yng Nghymru, fel sydd yn Lloegr.

Mae arbenigwyr busnes yng Nghymru wedi pwysleisio'r angen i wella addysg a sgiliau ar gyfer iechyd ein heconomi i'r dyfodol, a rhaid inni annog ysbryd o fenter o oedran ysgol. Gall mentergarwch cymdeithasol fod wrth wraidd ein hymdrechion i greu gwell yfory.

Peter Black: Bydd Democratiaid Rhyddfrydol Cymru yn gwrthwynebu cynnig y Ceidwadwyr heddiw, nid oherwydd ein bod yn gwrthwynebu menter a dysgu menter gymdeithasol mewn ysgolion, ond oherwydd ein bod yn credu bod hyn fel llosgi'r gwely i ladd y chwannen. Dyna ein problem â'r cynnig hwn.

Credwn nad oes llawer o sail i'r atebion sydd wedi cael eu cyflwyno ac mae angen inni ddod o hyd i atebion mwy perthnasol i'r broblem hon. Yr her fwyaf sy'n wynebu sgiliau ac entrepreneuriaeth yng Nghymru yw diffyg sgiliau sylfaenol. Mae Mark Isherwood newydd gyfeirio at adroddiad PISA, a gyhoeddwyd ddoe. Dros y tair blynedd diwethaf, mae Cymru wedi bod ar ei hôl hi mewn rhai sgiliau allweddol—darllen, gwyddoniaeth a mathemateg. Rydym yn llusgo y tu ôl i weddill y DU a gwledydd eraill ar draws y byd, ac rydym yn tangyflawni'n sylweddol. Nid drwy gael mesur ychwanegol sy'n gorfodi mentergarwch cymdeithasol mewn ysgolion y dylem fynd i'r afael â hyn; mae angen inni newid yn radical y ffordd y mae addysg yng Nghymru yn cael ei darparu drwy sicrhau bod pob plentyn yn cael y cyfle i lwyddo a thrwy fuddsoddi mewn datblygiad proffesiynol parhaus fel bod athrawon yn ymwybodol o fanteision addysgu sgiliau bywyd a mentergarwch, nad oedd yn rhan o gwricwlwm ysgol safonol pan gafodd llawer o athrawon eu hyfforddi. Ni allwn orfodi rhaglen addysgu heb hyfforddi athrawon ar ei chyfer. Bydd rhaglen gref o fuddsoddi mewn

the skills issue in the wider context in terms of providing the resources to invest in pupils who are falling behind and who come from deprived backgrounds, as I outlined yesterday in my question to the First Minister and as I said in an earlier debate.

There is an irony that, in the previous Conservative debate, we talked about empowering local schools and funding them directly, but here we are talking about telling schools what they should and should not be teaching. We need to trust them to deliver the courses that meet their pupils' needs, to make an assessment of the communities in which they are based, and to decide how best to deliver the training and teaching that is relevant to the pupils who go to those schools. That is why I do not support additional requirements on schools to establish social enterprises, where the skills to provide for this adequately might not exist yet. Schools and teachers are already overburdened by regulation, requirements and restrictions. That is a mindset that the Assembly must change.

We cautiously welcome the Government's amendment, because it simply notes the youth entrepreneurship strategy, although we will be watching to see how that strategy is implemented and how it is rolled out. I would like to reiterate our calls for social entrepreneurship to be integrated into the careers advice given by any new careers body. That amendment was voted down by Labour and Plaid two weeks ago during a debate on reforming the careers service. I hope that they will now take on board our suggestions when delivering both the youth entrepreneurship strategy and the careers service.

The Welsh Liberal Democrats support an education system that provides Welsh pupils with skills for life. Basic skills are essential to this. I do not agree with the Conservatives that this should be done through additional restrictions and compulsion. We want to

athrawon a disgyblion yn dechrau mynd i'r afael â'r mater hwnnw. Rhaid inni hefyd fynd i'r afael â'r broblem sgiliau yn y cyd-destun ehangach o ran darparu adnoddau i fuddsoddi yn y disgyblion sy'n cael eu gadael ar ôl ac sy'n dod o gefndiroedd difreintiedig, fel yr amlinellais ddoe yn fy nghwestiwn i'r Prif Weinidog ac fel y dywedais mewn dadl gynharach.

Mae hyn yn eironig o gofio inni sôn yn nadl flaenorol y Ceidwadwyr am rymuso ysgolion lleol, a'u hariannu'n uniongyrchol, ond yma rydym yn sôn am ddweud wrth ysgolion yr hyn y dylent ac na ddylent fod yn ei addysgu. Mae angen inni ymddiried ynddynt i gyflwyno'r cyrsiau sy'n diwallu anghenion eu disgyblion, i wneud asesiad o'r cymunedau lle maent wedi eu lleoli, ac i benderfynu sut orau i ddarparu'r hyfforddiant a'r addysgu sy'n berthnasol i'r disgyblion sy'n mynd i'r ysgolion hynny. Dyna pam nad wyf yn cefnogi'r gofynion ychwanegol ar ysgolion i sefydlu mentrau cymdeithasol, lle nad yw'r sgiliau i ddarparu'n ddigonol ar gyfer hyn yn bodoli eto o bosibl. Mae ysgolion ac athrawon eisoes yn cael eu llethu'n ormodol â rheoliadau, gofynion a chyfyngiadau. Dyna feddylfryd y bydd yn rhaid i'r Cynulliad ei newid.

Rydym yn rhoi croeso pwyllog i welliant y Llywodraeth, gan mai dim ond nodi strategaeth entrepreneuriaeth ieuenctid y mae, er y byddwn yn edrych i weld sut y bydd y strategaeth honno'n cael ei gweithredu a'i chyflwyno. Hoffwn ailadrodd ein galwadau i entrepreneuriaeth gymdeithasol gael ei hintegreiddio yn y cyngor gyrfaeodd a fydd yn cael ei roi gan unrhyw gorff gyrfaeodd newydd. Cafodd y gwelliant hwnnw ei wrthod gan y Blaid Lafur a Plaid bythefnos yn ôl yn ystod dadl ar ddiwygio'r gwasanaeth gyrfaeodd. Rwyf yn awr yn gobeithio y byddant yn derbyn ein hawgrymiadau wrth gyflwyno'r strategaeth entrepreneuriaeth ieuenctid a'r gwasanaeth gyrfaeodd.

Mae Democratiaid Rhyddfrydol Cymru yn cefnogi system addysg sy'n rhoi sgiliau bywyd i ddisgyblion Cymru. Mae sgiliau sylfaenol yn hanfodol i hyn. Nid wyf yn cytuno â'r Ceidwadwyr y dylai hyn gael ei wneud drwy gyfyngiadau ychwanegol a

ensure that the youth entrepreneurship strategy is well implemented. That would be a real step forward to help to develop an entrepreneurial culture for Welsh children.

Mohammad Asghar: I am grateful for the opportunity to contribute to this important debate. There are huge benefits from adequately promoting enterprise and social enterprise in Welsh schools. Doing so helps to ensure that young people are equipped with crucial life skills that can help them to reach their full potential. Social enterprises not only teach children about the importance of business and entrepreneurship, but have huge potential to promote the importance of social justice, co-operation and understanding, and teach them how to be innovative in later life. They also give significant responsibility to pupils, placing them at the heart of projects that aim to generate profit and achieve important social objectives. Given the levels of youth unemployment in Wales in recent years, this important issue takes on further significance. In Wales, there has also been a regular problem of disengagement in schools, notably between key stage 2 and key stage 3. This has particularly been the case in my region, South Wales East. Social enterprises in every secondary school could play an important role in increasing engagement and would act as a motivational spur to pupils across Wales. Presently, many existing social enterprises do superb work within our educational system, but growing these enterprises from within the school system, and making them an integral part of school life, would mean that crucial life and business skills will become intrinsic in our young population. On this side of the Chamber, we note and appreciate the Assembly Government's strategy for youth entrepreneurship, and we also see potential in the implementation of the global entrepreneurship week in Wales. However, our concern is that these ideas do not go far enough and will not reap big enough benefits. Focusing the initiative on secondary school children will ensure that all pupils will pick up these valuable skills. As I mentioned to the First Minister yesterday, the current figures for adults show that a female is only

gorfodaeth. Rydym am sicrhau bod y strategaeth entrepreneuriaeth ieuencid yn cael ei gweithredu'n dda. Byddai hynny'n gam mawr ymlaen i helpu i ddatblygu diwylliant entrepreneuraidd ar gyfer plant Cymru.

Mohammad Asghar: Rwyf yn ddiolchgar am y cyfle i gyfrannu at y ddatl bwysig hon. Mae manteision enfawr i'w cael o hyrwyddo menter a menter gymdeithasol yn ysgolion Cymru. Mae gwneud hynny'n helpu i sicrhau bod pobl ifanc yn meddu ar y sgiliau bywyd hanfodol a all eu helpu i gyflawni'u potensial yn llawn. Mae mentrau cymdeithasol nid yn unig yn addysgu plant am bwysigrwydd busnes ac entrepreneuriaeth, mae ganddynt hefyd botensial enfawr i hyrwyddo pwysigrwydd cyfiawnder cymdeithasol, cydweithrediad a dealltwriaeth, a dysgu'r disgyblion sut i fod yn arloesol yn ddiweddarach mewn bywyd. Maent hefyd yn rhoi cyfrifoldeb sylweddol i ddisgyblion, drwy eu rhoi wrth galon prosiectau sy'n anelu at gynhyrchu elw a chyflawni amcanion cymdeithasol pwysig. O gofio'r lefelau diweithdra ymhlith pobl ifanc yng Nghymru yn y blynyddoedd diwethaf, mae'r mater pwysig hwn yn fwy arwyddocaol byth. Yng Nghymru, mae ymddieithrio mewn ysgolion wedi bod yn broblem gyson, yn enwedig rhwng cyfnod allweddol 2 a chyfnod allweddol 3. Mae hyn wedi bod yn arbennig o wir yn fy rhanbarth i, Dwyrain De Cymru. Gallai mentrau cymdeithasol ym mhob ysgol uwchradd chwarae rhan bwysig yn ennyn diddordeb disgyblion a byddai'n gweithredu fel sbardun ysgogol i ddisgyblion ar draws Cymru. Ar hyn o bryd, mae llawer o fentrau cymdeithasol yn gwneud gwaith gwych o fewn ein system addysg. Ond byddai datblygu'r mentrau hyn o'r system ysgol, a sicrhau eu bod yn rhan annatod o fywyd yr ysgol, yn golygu y bydd sgiliau busnes a bywyd hanfodol yn dod yn rhan greiddiol o'n poblogaeth ifanc. Ar yr ochr hon i'r Siambr, rydym yn nodi ac yn gwerthfawrogi strategaeth Llywodraeth y Cynulliad ar gyfer entrepreneuriaeth ieuencid, ac rydym hefyd yn gweld potensial gweithredu'r wythnos entrepreneuriaeth fyd-eang yng Nghymru. Fodd bynnag, ein pryder yw nad yw'r syniadau hyn yn mynd yn ddigon pell ac na fyddant yn dod â digon o fanteision. Bydd canolbwyntio'r fenter ar blant ysgol

58.3 per cent as likely as a man to be an entrepreneur. Our proposals have the potential to empower all sections of society from a young age and to break down long-standing social barriers. The introduction of a school enterprise awards system could also be beneficial, perhaps at community levels and beyond. It would give the social enterprise project much exposure and give pupils the opportunity to gain a further sense of pride and achievement in their accomplishments. To summarise, social enterprises give people unique opportunities to be innovative, to work in teams, to fulfil rewarding social objectives and to generate profits, which can be reinvested in the project. Offering secondary school children across Wales these unique opportunities could be invaluable. I urge Members to back this motion.

Gareth Jones: Nid oeddwn yn gweld llawer o wahaniaeth rhwng dyheadau'r Ceidwadwyr o ran mentergarwch a'r hyn y mae'r Llywodraeth yn ei wneud, nes i mi glywed cyfraniad Mark Isherwood. Nid wyf yn siŵr a oedd Mark yn siarad yn yr un ddadl—yr oedd ychydig bach ar wahân. Mae mentergarwch wedi cael cryn sylw gan aelodau o'r Pwyllgor Menter a Dysgu dros ryw dair neu bedair blynedd bellach, ac mae tystiolaeth yn cadarnhau'r hyn y mae'r Ceidwadwyr yn ei ddweud wrthym yn y ddadl bwysig hon. Yr wyf yn ddiolchgar ichi am ddod â hi gerbron, gyda llaw. Mae'r ddau yn dweud yr un peth, fwy neu lai; y farn gyffredinol yw bod cynnig profiadau yn y maes hwn i fyfyrwyr ddatblygu eu sgiliau entrepreneuriaeth nid yn unig yn creu economi lwyddiannus, ond yn dod â hunan-barch i'r unigolyn. Yn ogystal, gall greu swyddi. Felly, yr ydych yn berffaith gywir i ddod â'r mater hwn gerbron, ac mae'n gywir ein bod yn rhoi sylw iddo. Yn sicr, yr ydym yn disgwyl i Lywodraeth Cymru'n Un ymateb yn bositif. Tra oeddem yn adolygu cyfraniad economaidd addysg uwch, atgoffwyd ni gan Undeb Cenedlaethol Myfyrwyr Cymru am bwysigrwydd cynnig cyfleoedd i fyfyrwyr o unrhyw oedran i ddatblygu sgiliau yn y maes hwn, er mwyn

uwchradd yn sicrhau y bydd pob disgybl yn ennill y sgiliau gwerthfawr hyn. Fel y soniais wrth y Prif Weinidog ddoe, mae'r ffigurau cyfredol ar gyfer oedolion yn dangos bod merched dim ond 58.3 y cant mor debygol â dyn o fod yn entrepreneur. Mae gan ein cynigion y potensial i rymuso pob rhan o'r gymdeithas o oedran ifanc ac i chwalu hen rwystrau cymdeithasol. Gallai cyflwyno system gwobrau ar gyfer mentergarwch mewn ysgolion fod yn fuddiol hefyd, ar lefelau cymuned a thu hwnt efallai. Byddai'n rhoi cryn gyhoeddusrwydd i'r prosiect menter gymdeithasol ac yn rhoi cyfle i ddisgyblion deimlo mwy o falchder a chyflawniad yn eu llwyddiannau. I grynhoi, mae mentrau cymdeithasol yn rhoi cyfleoedd unigryw i bobl fod yn arloesol, i weithio mewn timau, i gyflawni amcanion cymdeithasol gwerth chweil ac i gynhyrchu elw, y gellir ei ailfuddsoddi yn y prosiect. Gallai cynnig y cyfleoedd unigryw hyn i blant ysgolion uwchradd ar draws Cymru fod yn amhrisiadwy. Rwyf yn annog yr Aelodau i gefnogi'r cynnig hwn.

Gareth Jones: I did not see much difference between the aspirations of the Conservatives in terms of entrepreneurship and what the Government is doing, until I heard Mark Isherwood's contribution. I am not sure that Mark was speaking in the same debate—he was somewhat on his own. Entrepreneurship has been given quite a lot of attention by members of the Enterprise and Learning Committee over the last three or four years, and there is evidence confirming what the Conservatives have been telling us in this important debate. I am grateful to you for bringing it before us, by the way. Both say the same thing, more or less; the general view is that offering opportunities in this field to students to develop their entrepreneurial skills not only creates a successful economy, but brings the individual self-respect. In addition, it can create jobs. Therefore, you are quite right to bring this matter before us, and it is right that we give it our attention. Certainly, we expect the One Wales Government to respond positively. While we were reviewing the economic contribution of higher education, the National Union of Students reminded us about the importance of offering opportunities to students of all ages to develop skills in this field, in order to

pontio rhwng dysgu a busnes.

bridge between learning and business.

6.00 p.m.

Yn yr un modd, cawsom ein hatgoffa gan CBI Cymru o'r angen am sgiliau o safbwynt cyflogadwyedd, a'r angen i gael sgiliau megis hyder, arweinyddiaeth, y gallu i weithio mewn tîm a chyfathrebu. Mae'r cyfan, fwy neu lai, yn rhan annatod o sgiliau mentergarwch neu entrepreneuriaeth. Argymhelliad y pwyllgor, felly—yn unol â'r hyn y cyfeiriwyd ato gan y Ceidwadwyr—oedd i ni sicrhau bod sefydliadau yn ymuno er mwyn datblygu strategaeth a fyddai'n sicrhau bod myfyrwyr o unrhyw oedran, boed hwy yn yr ysgol gynradd, yr ysgol uwchradd neu'r brifysgol, yn ymadael gyda sgiliau trosglwyddadwy, gan gynnwys sgiliau entrepreneuriaeth. Felly, gwnaed yr argymhelliad hwnnw eisoes. Ymateb y Llywodraeth oedd ein hatgoffa o'r fframwaith addysg bersonol a chymdeithasol sydd yn bodoli mewn ysgolion ar hyn o bryd. Mae hynny'n rhoi rhywfaint o ryddid i ysgolion unigol i ddatblygu'r sgiliau hyn hefyd.

Hoffwn gyfeirio hefyd at y fframwaith gyrfaedd byd gwaith ar gyfer unigolion 11 i 19 oed. Mae'n ofynnol i ddysgwyr gael cyfle i arbrofi a deall entrepreneuriaeth fel rhan o'r fframwaith hwnnw.

Yn ddiweddar, tra'n adolygu—a chyfeiriodd Paul at fentrau cymdeithasol yn yr economi Gymreig—clywsom gan Adele Blakebrough, sydd yn arbenigwraig yn y maes hwn, fod angen gwneud mwy i ysbrydoli pobl ifanc i ennill profiad o fentrau cymdeithasol. Er enghraifft, dylid annog myfyrwyr i redeg busnes yn yr ysgol, megis siop masnach deg, neu annog graddedigion ac ôl-raddedigion i weithio mewn mentrau cymdeithasol. Rhoddwyd enghreifftiau o sut y mae hyn yn digwydd yn y London School of Economics a Phrifysgol Rhydychen. Argymhellodd y pwyllgor fod angen sicrhau bod addysg mentergarwch yn cynnwys mentrau cymdeithasol ac y dylid eu cynnwys yn y gwasanaethau gyrfaol yn yr ysgol ac ym Mhrifysgol Cymru. Fel y dywedodd Paul, yr ydym i glywed ymateb gan y Gweinidog yn y flwyddyn newydd. Felly, edrychwn ymlaen at yr ymateb hwnnw i'r adolygiad a

Similarly, we were reminded by CBI Cymru of the need for skills in terms of employability, and the need for skills such as confidence and leadership, and the ability to work in a team and to communicate. These are all, more or less, an integral part of entrepreneurship skills. The committee's recommendation, therefore—in line with what the Conservatives have mentioned—was that we should ensure that institutions come together to develop a strategy that will ensure that students of all ages, be they in primary school, secondary school or university, leave education with transferable skills, including entrepreneurial skills. Therefore, that recommendation has already been made. The Government's response was to remind us of the personal and social education framework that currently exists in schools. That provides some freedom to individual schools to develop these skills as well.

I will also refer to the careers and the world of work framework for those aged 11 to 19. It is a requirement of that framework that learners are given the opportunity to experiment and understand entrepreneurship.

Recently, while reviewing—Paul referred to social enterprises in the Welsh economy—we heard from Adele Blakebrough, who is an expert in this field, that more needs to be done to inspire young people to gain experience of social enterprises. For example, students should be encouraged to run a business at school, such as a fair trade shop, and graduates and post-graduates should be encouraged to work in social enterprises. Examples were given of how this is done at the London School of Economics and the University of Oxford. The committee recommended that enterprise education should include social enterprises and they should also be included in careers services in schools and in the University of Wales. As Paul said, we are to receive a response from the Minister in the new year. So, we look forward to that response to the review of social enterprises that we undertook.

wnaethom o'r mentrau cymdeithasol.

Credaf fod Llywodraeth Cymru'n Un eisoes wedi ymrwymo i'r hyn a argymhellir yn eich cynnig heddiw. Yr ydym eisoes wedi cael cyfeiriadau at y strategaeth entrepreneuriaeth, a lansiwyd yn 2004. Ers hynny, cafwyd strategaeth arall, fwy diweddar, sef y cynllun gweithredu ar gyfer 2010-15. Y bwriad penodol yn y strategaeth honno yw cyflwyno mentergarwch yn y dosbarth. Eto, yr ydym wedi cyfeirio at hyn yn 'Adnewyddu'r Economi: cyfeiriad newydd', lle y mae Ieuan Wyn Jones yn tynnu sylw at bwysigrwydd entrepreneuriaeth.

I gloi, yr ydym oll yn cydnabod pwysigrwydd entrepreneuriaeth yn ein hysgolion. Mae'n elfen ychydig yn fypwyl ar hyn o bryd, a dymunwn weld ein rheolwyr, ein sefydliadau a'n hathrawon yn cymryd y maes hwn o ddifrif fel y gwelwn gynnydd a llewyrch economaidd yn deillio o hynny.

The Minister for Children, Education and Lifelong Learning (Leighton Andrews): I am responding, I suppose, not only as the Minister for education, but also as the Minister who formerly had responsibility for social enterprise, the responsibility for which now lies with my colleague, Carl Sargeant. I was very interested to hear the Chair of the Enterprise and Learning Committee talking about the work of social entrepreneurs, such as Adele Blakebrough, who I brought in to join our ministerial advisory group on social enterprise. She is an active member of that group, advising the Minister.

Human capital—or social capital, if you will—will become an ever more important component for future economic success. Therefore, we need an educational training system that gives appropriate support to young people and has, at its core, high aspirations and develops in them the will to succeed. Entrepreneurial qualities are relevant in all aspects of life. They are not simply relevant to the private sector; they are also relevant to the solving of community problems. We need more social entrepreneurs and we want to encourage those skills of creativity and self-reliance, and the ability to solve problems, which are essentially the

I believe that the One Wales Government has already committed to what is recommended in your motion today. We have already heard references to the entrepreneurship strategy that was launched in 2004. Since then, we have had another more recent strategy, that is, the action plan for 2010-15. The specific intention of that strategy is to introduce entrepreneurship in the classroom. Again, we have referred to this in 'Economic Renewal: a new direction', where Ieuan Wyn Jones has drawn attention to the importance of entrepreneurship.

To close, we all recognise the importance of entrepreneurship in our schools. It is a slightly arbitrary element at present, and we wish to see our managers, institutions and teachers taking this issue seriously so that we will see progress and economic success following on from that.

Y Gweinidog dros Blant, Addysg a Dysgu Gydol Oes (Leighton Andrews): Rwyf yn ymateb, am wn i, nid yn unig fel y Gweinidog dros addysg, ond hefyd fel y Gweinidog a oedd yn arfer bod yn gyfrifol am fentergarwch cymdeithasol, cyfrifoldeb sydd bellach yn nwylo fy nghyd-Aelod, Carl Sargeant. Roedd yn ddiddorol iawn clywed Cadeirydd y Pwyllgor Menter a Dysgu yn siarad am waith entrepreneuriaid cymdeithasol, megis Adele Blakebrough, a ymunodd â'n grŵp cynghori gweinidogion ar fentergarwch cymdeithasol. Mae hi'n aelod gweithgar o'r grŵp hwnnw, yn cynghori'r Gweinidog.

Bydd cyfalaf dynol—neu gyfalaf cymdeithasol, os mynnwch—yn dod yn rhan fwyfwy pwysig o lwyddiant economaidd yn y dyfodol. Felly, mae angen system hyfforddiant addysgol arnom sy'n rhoi cymorth priodol i bobl ifanc a dyheadau uchel yn sail iddi, ac sy'n datblygu'r ewyllys i lwyddo ynddynt. Mae rhinweddau entrepreneuriaid yn berthnasol ym mhob agwedd ar fywyd. Nid ydynt yn berthnasol i'r sector preifat yn unig; maent hefyd yn berthnasol i ddatrys problemau cymunedol. Mae angen mwy o entrepreneuriaid cymdeithasol arnom ac rydym am annog y sgiliau hynny o greadigrwydd a

skills that entrepreneurs have. I think that we are doing that in a number of ways in the current education system.

We originally launched the youth enterprise and entrepreneurship strategy back in 2004, and we renewed it in November, when the Deputy First Minister and I launched the new action plan. That aims to equip young people aged five to 25 with entrepreneurial skills and attitudes to raise aspirations. In the plan that we have developed up to 2015, we have recognised that we have more to do, but what we want to do is to encourage young people, whether it is through an event, a workshop, a shadowing opportunity or by using the new website, Big Ideas, which we launched, as a platform to share good practice, resources and to promote opportunities. There will also be a real focus on entrepreneurial activities for young people in strategic regeneration areas, such as the Heads of the Valleys and Môn a Menai. We will be directing young entrepreneurs to local and regional seed funds provided by local authorities. In our youth engagement and employment action plan and our successor programmes to SkillBuild, we will be seeking to give support to young people who are not in employment or education to enable them to think about entrepreneurship opportunities as well.

We have changed the curriculum: entrepreneurship is now at the core of the Welsh baccalaureate. We have the opportunity to extend this into the learning core element of the 14-19 learning pathways. We can give young people more opportunities through those initiatives. The opportunity within the Welsh baccalaureate for young people to gain work-related experiences and to develop projects on their own is an important component of building entrepreneurial skills. It is one of the reasons why the Welsh baccalaureate has been welcomed by groups such as CBI Wales.

We also continue to work with groups such as Young Enterprise, colleges and universities to maximise opportunities to

hunandibyniaeth, a'r gallu i ddatrys problemau, sef y sgiliau sydd gan entrepreneuriaid i bob pwrpas. Credaf ein bod yn gwneud hynny mewn nifer o ffyrdd yn y system addysg bresennol.

Gwnaethom lansio'r strategaeth entrepreneuriaeth a menter ieuencid yn wreiddiol yn 2004, a'i hadnewyddu ym mis Tachwedd, pan wnaeth y Dirprwy Brif Weinidog a minnau lansio'r cynllun gweithredu newydd. Ei bwriad yw rhoi i bobl ifanc rhwng 5 a 25 oed sgiliau ac agweddau entrepreneuraidd er mwyn gwella'u dyheadau. Yn y cynllun rydym wedi'i ddatblygu hyd at 2015, rydym wedi cydnabod bod gennym fwy i'w wneud. Ond yr hyn yr ydym am ei wneud yw annog pobl ifanc, boed hynny drwy ddigwyddiad, gweithdy, cyfle cysgodi neu drwy ddefnyddio'r gwefan newydd, Syniadau Mawr, yr ydym wedi'i lansio, fel llwyfan i rannu arferion da, adnoddau ac i hyrwyddo cyfleoedd. Hefyd, bydd ffocws go iawn ar weithgareddau entrepreneuraidd ar gyfer pobl ifanc mewn ardaloedd adfywio strategol, megis Blaenau'r Cymoedd a Môn a Menai. Byddwn yn cyfeirio entrepreneuriaid ifanc at gronfeydd sbarduno lleol a rhanbarthol a ddarperir gan awdurdodau lleol. Yn ein cynllun gweithredu ymgysylltiad a chyflogaeth pobl ifanc a'n rhaglenni i olynu Adeiladu Sgiliau, byddwn yn ceisio rhoi cymorth i bobl ifanc nad ydynt mewn cyflogaeth nac addysg i'w galluogi i feddwl am gyfleoedd entrepreneuriaeth yn ogystal.

Rydym wedi newid y cwricwlwm: mae entrepreneuriaeth bellach wrth wraidd bagloriaeth Cymru. Mae gennym y cyfle i ymestyn hyn i elfen craidd dysgu llwybrau dysgu 14-19. Gallwn roi mwy o gyfleoedd i bobl ifanc drwy'r cynlluniau hynny. Mae'r cyfle ym magloriaeth Cymru i bobl ifanc ennill profiadau sy'n gysylltiedig â gwaith a datblygu prosiectau ar eu pen eu hunain yn rhan bwysig o ddatblygu sgiliau entrepreneuraidd. Dyna un o'r rhesymau pam mae bagloriaeth Cymru wedi cael ei chroesawu gan grwpiau fel CBI Cymru.

Rydym hefyd yn parhau i weithio gyda grwpiau fel Menter yr Ifanc, colegau a phrifysgolion i wneud y gorau o gyfleoedd i

explore entrepreneurship. For example, GO Wales will offer students and graduates the chance to gain paid project-based work experience with small and medium-sized enterprises. GO Wales freelancers will offer a unique tailor-made course and programme of support to help graduates in Wales to begin a career as a freelancer. We hope that the graduate entrepreneurship programme with multinational firm Wesley Clover will help to create a new generation of digital technology entrepreneurs. Talented university graduates from across the UK will receive intensive supervision, training and coaching to become entrepreneurs and establish new companies in the field of ICT with that company.

Business links are also vital to our strategy. We are looking at the careers service at present. We think that there may be new ways to engage employers in the classroom. We will work closely with Careers Wales and other partner organisations to develop these links. There are already some good examples within the careers service. For example, the Mid Glamorgan Education Business Partnership runs a range of initiatives to encourage young people to take up entrepreneurship schemes and to go through the practice of running their own companies. Those of us from that area have seen a number of good schemes in the annual awards that it runs.

We will also be looking to share good practice internationally through the stimulating entrepreneurial education and training partnership, which has seen strong bonds being formed between Wales and a number of other European partner countries, enabling us to benchmark performance against the best in Europe. Since we see entrepreneurship as a global agenda, we are committed to working with national and international partners to share and learn.

We know that self-employment can be an important route out of economic inactivity, so our role is to offer young people these opportunities to inspire them, to motivate them and to support them. We believe that

archwilio entrepreneuriaeth. Er enghraifft, bydd GO Wales yn rhoi cyfle i fyfyrwyr a graddedigion gael profiad gwaith ar sail prosiectau gyda thâl a hynny gyda mentrau bach a chanolig eu maint. Bydd gweithwyr llawrydd GO Wales yn cynnig cwrs unigryw a phwrpasol a rhaglen gymorth i helpu graddedigion yng Nghymru i ddechrau gyrfa fel gweithiwr llawrydd. Rydym yn gobeithio y bydd y rhaglen entrepreneuriaeth i raddedigion gyda'r cwmni amlwladol Wesley Clover yn helpu i greu cenedlaeth newydd o entrepreneuriaid technoleg ddigidol. Bydd graddedigion talentog o brifysgolion o bob cwr o'r DU yn cael goruchwyliaeth a hyfforddiant dwys i ddod yn entrepreneuriaid a sefydlu cwmnïau newydd ym maes TGCh gyda'r cwmni hwnnw.

Mae cysylltiadau busnes hefyd yn hanfodol i'n strategaeth. Rydym yn edrych ar y gwasanaeth gyrfaoedd ar hyn o bryd. Credwn y gall fod ffyrdd newydd o gynnwys cyflogwyr yn yr ystafell ddosbarth. Byddwn yn gweithio'n agos gyda Gyrfya Cymru a sefydliadau partner eraill i ddatblygu'r cysylltiadau hyn. Ceir enghreifftiau da eisoes o fewn y gwasanaeth gyrfaoedd. Er enghraifft, mae Partneriaeth Busnes Addysg Morgannwg Ganol yn cynnal amrywiaeth o fentrau i annog pobl ifanc i ymgymryd â chynlluniau entrepreneuriaeth ac i ymarfer rhedeg eu cwmnïau eu hunain. Mae'r rheini ohonom o'r ardal honno wedi gweld nifer o gynlluniau da yn y gwobrau blynyddol sy'n cael eu rhedeg ganddynt.

Byddwn hefyd yn gobeithio rhannu arfer da yn rhyngwladol drwy'r bartneriaeth addysg a hyfforddiant entrepreneuriaidd ysgogol, lle mae cysylltiadau cryf wedi cael eu ffurfio rhwng Cymru a nifer o wledydd partner Ewropeaidd eraill, gan ein galluogi i feincnodi perfformiad yn erbyn y gorau yn Ewrop. Gan ein bod yn ystyried entrepreneuriaeth yn rhan o agenda fyd-eang, rydym wedi ymrwymo i weithio gyda phartneriaid cenedlaethol a rhyngwladol i rannu ac i ddysgu.

Gwyddom y gall hunangyflogaeth fod yn ateb pwysig i anweithgarwch economaidd. Felly ein rôl yw cynnig y cyfleoedd hyn i bobl ifanc i'w hysbrydoli, eu cymell a'u cefnogi. Rydym yn credu y gall pobl ifanc

young people in Wales can do, so let us give them the opportunity to do that.

David Melding: We have had an excellent debate, which I have really enjoyed. It is clear that there is a high level of consensus on all sides of the Chamber, but because of the rather odd way that we do politics in Wales and Britain, we will end up voting in different fashions at the end of the debate. However, it is important that people realise how much we have in common in recognising the importance of entrepreneurship and promoting these skills.

Paul Davies opened the debate comprehensively and ably for us in setting the scene. I was pleased to hear Darren quote *The Big Issue*, which is perhaps the greatest example of citizen action and a successful social enterprise that has had worldwide publicity. I am not saying that we will generate similarly huge social enterprises, but you never know—we may have someone going through one of our schools who is involved in some scheme who will, one day, have that sort of transformative idea. That is what we should be aiming for.

6.10 p.m.

Darren said that the key is to teach pupils—it is important for anyone at any stage of life, but particularly pupils—to work as a team. In fact, he was so conscious of the idea of working as a team that he then started to commend warmly some of the Welsh Assembly Government's activities in this area. For a moment, I almost thought that he would cross the floor and join the Labour group. [*Laughter.*] I glanced over and saw the look of the utter horror on Ann Jones's face, which only slowly subsided into her normal angelic expression when she realised that Darren had no such intention whatsoever. It is right that Darren noted that some good practice is being developed by the Welsh Assembly Government. We want to build on and advance that. We are not here to gainsay some of the real improvements that have occurred in terms of embedding entrepreneurship in the curriculum, which was a point that Jeff Cuthbert made, on the need to teach enterprise skills throughout the

yng Nghymru wneud hyn, felly gadewch inni roi'r cyfle iddynt wneud hynny.

David Melding: Rydym wedi cael dadl ardderchog, yr wyf wedi ei mwynhau'n fawr. Mae'n amlwg bod cryn gonsensws ar bob ochr i'r Siambr. Ond oherwydd y ffordd ryfedd braidd y mae gwleidyddiaeth yn gweithio yng Nghymru a Phrydain, byddwn yn pleidleisio'n wahanol ar ddiwedd y ddadl. Ond, mae'n bwysig fod pobl yn sylweddoli cymaint sydd gennym yn gyffredin yn cydnabod pwysigrwydd entrepreneuriaeth a hyrwyddo'r sgiliau hyn.

Agorodd Paul Davies y ddadl yn gynhwysfawr ac yn fedrus inni wrth osod yr olygfa. Roeddwn yn falch o glywed Darren yn dyfynnu *The Big Issue*, sef yr enghraifft orau o bosibl o weithredu gan ddinasyddion a menter gymdeithasol lwyddiannus sydd wedi cael cyhoeddusrwydd ledled y byd. Nid wyf yn dweud y byddwn yn creu mentrau cymdeithasol mor fawr â honno, ond wyddoch chi ddim—efallai fod gennym rywun yn un o'n hysgolion sy'n gysylltiedig â rhyw gynllun a fydd, un diwrnod, yn cael y math hwnnw o syniad trawsnewidiol. Dyna'r hyn y dylem fod yn anelu ato.

Dywedodd Darren mai'r allwedd yw addysgu disgyblion—mae'n bwysig i unrhyw un ar unrhyw adeg o fywyd, ond yn enwedig disgyblion—i weithio fel tîm. Yn wir, roedd mor ymwybodol o'r syniad o weithio fel tîm fel y dechreuodd roi canmoliaeth gynnes i rai o weithgareddau Llywodraeth Cynulliad Cymru yn y maes hwn. Am eiliad, tybiais y byddai'n croesi'r llawr ac ymuno â'r grŵp Llafur. [*Chwerthin.*] Edrychais drosodd a gweld yr arswyd llwyr ar wyneb Ann Jones, a dim ond pan sylweddolodd nad oedd gan Darren unrhyw fwriad i wneud y fath beth y trodd ei hwyneb yn araf yn ôl i'w olwg angylaidd arferol. Mae'n iawn bod Darren wedi nodi bod rhai arferion da yn cael eu datblygu gan Lywodraeth Cynulliad Cymru. Rydym yn awyddus i adeiladu ar hynny a'i hyrwyddo. Nid ydym yma i wadu rhai o'r gwelliannau go iawn sydd wedi digwydd o ran gwreiddio entrepreneuriaeth yn y cwricwlwm, a oedd yn bwynt a wnaeth Jeff Cuthbert, ar yr angen i ddysgu sgiliau menter

curriculum and to embed them. That has been the core consensus across the Chamber today.

Mark did not quite join in that consensus, but, in his own fashion, he highlighted some of the important issues that we all need to think about, such as the importance of leadership and teamwork, particularly among the 14-to-18 age group. That needs to be taught throughout the curriculum, but that group, as it prepares to enter the labour market, is clearly key. Mark was right to say that we need higher expectations, especially in some of our schools that may have more challenging catchment areas to deal with. Mark was the only speaker to make the important point that schools can engage with social enterprises in the community at large and also develop social enterprises within schools. It is important to see that sort of link-up.

It is fair to say that the Liberal Democrats have had one hell of a tangled day today. They have gone orange, big time. Peter was keen to emphasise that he did not see great merit in our approach. In a faint-praise way, he acknowledged that we need to find relevant solutions to promote entrepreneurship and that there is a need to improve basic skills, but he is not on message as far as we are concerned today, which is his prerogative. I hope that he will go away and think about some practical ideas for how we can get schools to do this, rather than making a general plea and hoping that they come forward with their own initiatives without any encouragement from us. The Assembly needs to give more direct leadership, to be frank, Peter.

Mohammad also talked about life skills and helping all children to achieve their potential. That must be our ultimate aspiration. It is that important. We should encourage pupils to be innovative and responsible. Giving responsibility is a sign of trust in people and it challenges them to develop their skills. That is massively significant in getting schools, particularly the more challenged

ar draws y cwricwlwm a'u gwreiddio. Dyna oedd y consensws creiddiol ar draws y Siambwr heddiw.

Nid oedd Mark yn cytuno'n llwyr â'r farn gyffredin honno, ond, yn ei ffordd ef ei hun, cyfeiriodd at rai o'r materion pwysig y mae angen inni i gyd feddwl amdanynt, megis pwysigrwydd arweinyddiaeth a gwaith tîm, yn enwedig ymhlith y grŵp 14 i 18 oed. Mae angen i hynny gael ei ddysgu ar draws y cwricwlwm, ond mae'n amlwg fod aelodau'r grŵp hwnnw, wrth iddynt baratoi i ddod yn rhan o'r farchnad lafur, yn allweddol. Roedd Mark yn iawn i ddweud bod angen disgwyliadau uwch arnom, yn enwedig mewn rhai o'n hysgolion sydd o bosibl â dalgylchoedd mwy heriol i ddelio â hwy. Mark oedd yr unig siaradwr i wneud y pwynt pwysig y gall ysgolion ymgysylltu â mentrau cymdeithasol yn y gymuned yn gyffredinol a hefyd datblygu mentrau cymdeithasol mewn ysgolion. Mae'n bwysig gweld y math hwnnw o gysylltu.

Mae'n deg dweud bod y Democratiaid Rhyddfrydol wedi cael diwrnod eithriadol o gymysglyd heddiw. Maent wedi troi'n oren, yn sicr. Roedd Peter yn awyddus i bwysleisio nad oedd yn gweld fawr o werth yn ein dull ni o weithredu. Mewn ffordd braidd yn wangalon, roedd yn cydnabod bod angen inni ddod o hyd i atebion perthnasol i hyrwyddo entrepreneuriaeth a bod angen gwella sgiliau sylfaenol, ond nid yw ar y trywydd iawn heddiw o'n rhan ni, a dyna'i hawl. Rwyf yn gobeithio y bydd yn mynd oddi yma a meddwl am rai syniadau ymarferol ar gyfer sut y gallwn gael ysgolion i wneud hyn, yn hytrach na gwneud ple cyffredinol ac yn gobeithio y byddant yn cyflwyno'u cynlluniau eu hunain heb unrhyw anogaeth oddi wrthym ni. Mae angen i'r Cynulliad roi arweiniad mwy uniongyrchol, a bod yn onest, Peter.

Mae Mohammad hefyd wedi siarad am sgiliau bywyd a helpu pob plentyn i gyflawni ei botensial. Dyna ein dyhead yn sicr yn y pen draw. Mae mor bwysig â hynny. Dylem annog disgyblion i fod yn arloesol ac yn gyfrifol. Mae rhoi cyfrifoldeb yn arwydd o ymddiriedaeth mewn pobl ac mae'n eu herio i ddatblygu eu sgiliau. Mae hynny'n hynod o bwysig o ran cael ysgolion, yn enwedig yr

schools, to improve their performance.

Gareth probably gave the best speech of the day, because he conveyed how this consensus has developed, how the Enterprise and Learning Committee has been core to it, and he emphasised the recent report on social enterprises. Although he did not agree with our motion, he was far too polite to say so directly. That marks his approach and the way that he has been an absolutely outstanding Chair of the Enterprise and Learning Committee. I can now say that without currying favour, because I have just left that committee. I will always remember when the two of us went to launch the Enterprise and Learning Committee's report on social enterprises to what is perhaps our version of *The Big Issue*, the outstanding Pack-IT, which is a wonderful social enterprise that has recently moved to expanded premises. There was a conference there to mark the international Social Enterprise Day or year—I cannot remember what it was precisely, but it was important. It is fair to say that the attendees responded well to all the committee's main recommendations. I floated the idea of encouraging schools to have a social enterprise as part of their curriculum and developing that, and they were keen on that.

I thought that the Minister's response was very much in keeping with the tenor of today's debate. I want to add to the good points that we are all agreed on, and I am not going to mark any divisions between us. I think that we all agree with the Minister that we need to see human capital as the key to Welsh economic success. Our people—today's pupils and those currently in employment—are the ones who will get us out of this economic crisis. Government can help—unfortunately, it can also sometimes hinder—but it is never the whole solution. People need to be set free and inspired, as it is they who will build the economic success and the wealth that we think they all deserve.

I was pleased that the Minister was keen to talk about entrepreneurship directly. That language is not only for those on the centre right, but it needs to be spoken right across

ysgolion mwy heriol, i wella eu perfformiad.

Gareth mae'n debyg roddodd araith orau'r dydd, oherwydd iddo gyfleu sut mae'r consensws hwn wedi datblygu, sut y bu'r Pwyllgor Menter a Dysgu yn greiddiol iddo, a phwysleisiodd yr adroddiad diweddar ar fentrau cymdeithasol. Er nad oedd yn cytuno â'n cynnig, roedd yn llawer rhy gwrtais i ddweud hynny'n uniongyrchol. Mae hynny'n dangos ei agwedd a'r ffordd y mae wedi bod yn Gadeirydd rhagorol o'r Pwyllgor Menter a Dysgu. Gallaf ddweud hynny'n awr heb ffalsio, oherwydd fy mod newydd adael y pwyllgor hwnnw. Byddaf bob amser yn cofio pan aeth y ddau ohonom i lansio adroddiad y Pwyllgor Menter a Dysgu ar fentrau cymdeithasol yn Pack-IT, sef ein fersiwn ni efallai o *The Big Issue*, sef menter gymdeithasol wych sydd wedi symud yn ddiweddar i adeiladau mwy. Roedd cynhadledd yn cael ei chynnal yno i nodi Diwrnod neu flwyddyn Menter Gymdeithasol rhyngwladol—ni allaf gofio beth oedd yn union, ond roedd yn bwysig. Mae'n deg dweud i'r mynychwyr ymateb yn dda i holl brif argymhellion y pwyllgor. Cyflwynais y syniad o annog ysgolion i gael menter gymdeithasol yn rhan o'u cwricwlwm a datblygu hwnnw, ac roedd hynny'n apelio atynt.

Roeddwn yn teimlo bod ymateb y Gweinidog yn gwbl gydnaws â sylwedd y ddadl heddiw. Rwyf eisiau ychwanegu at y pwyntiau da rydym i gyd yn cytuno arnynt, ac nid wyf am nodi unrhyw raniadau rhyngom. Credaf ein bod i gyd yn cytuno â'r Gweinidog bod angen inni weld cyfalaf dynol fel yr allwedd i lwyddiant economaidd Cymru. Ein pobl—disgyblion heddiw a'r rheini sy'n gweithio ar hyn o bryd—yw'r rhai a fydd yn ein tywys o'r argyfwng economaidd hwn. Gall y Llywodraeth helpu—yn anffodus, gall hefyd fod yn rhwystr weithiau—ond nid y Llywodraeth yw'r ateb cyfan. Mae angen i bobl gael eu rhyddhau a chael eu hysbrydoli, gan mai'r bobl hyn fydd yn datblygu'r llwyddiant economaidd a'r cyfoeth y credwn eu bod i gyd yn ei haeddu.

Roeddwn yn falch fod y Gweinidog yn awyddus i siarad am entrepreneuriaeth yn uniongyrchol. Nid yw'r iaith honno ar gyfer y rhai yn y canol ar y dde yn unig, mae angen

the board. Social enterprises were perhaps born on the left side of the spectrum, but they have since conquered the whole political spectrum, left to right, and now have the engagement and sign-up of everyone. There, the forces of the market are used to achieve social objectives above all, and I think that this is a great way for various ideologies to meet and produce something greater than their own distinctive parts.

I agree with the Minister's emphasis on developing problem-solving skills. Many people who will be engaged in various forms of entrepreneurship in schools may go on to the public sector. We still need entrepreneurship and a questioning approach in the public sector to question how we can do things better and how we can develop skills in the teams that we are leading. That was an important point. I particularly welcome his comment that we should see more employers in the classroom, and I look forward to seeing how he is going to bring his ideas forward.

Our motion is about two specific proposals: promoting social enterprises by requiring each secondary school in Wales to have one; and, as we said in the debate, having an awards system so that we can reward and encourage best practice. We need to take some concrete ideas out there and challenge our young people to meet some of the highest aspirations that we have for them.

The Deputy Presiding Officer: The proposal is to agree the motion without amendment. Does any Member object? I see that there is an objection; therefore, I defer all voting until voting time.

It is now past 5 p.m. and I intend to move straight to voting time. Does anyone, other than Carl Sargeant, wish for the bell to be rung? [*Laughter.*] I see that no-one does.

*Gohiriwyd y pleidleisiau tan y cyfnod pleidleisio.
Votes deferred until voting time.*

iddi gael ei siarad ar draws y bwrdd. Efallai i fentrau cymdeithasol gael eu geni ar ochr chwith y sbectrwm, ond erbyn hyn maent wedi gorchfygu'r sbectrwm gwleidyddol cyfan, o'r chwith i'r dde, gyda phawb erbyn hyn o'u plaid. Yno, mae grymoedd y farchnad yn cael eu defnyddio i gyflawni amcanion cymdeithasol yn bennaf oll, a chredaf fod hyn yn ffordd wych o gael ideolegau gwahanol i gwrdd a chreu rhywbeth sy'n fwy na'u rhannau neilltuol eu hunain.

Rwyf yn cytuno â phwyslais y Gweinidog ar ddatblygu sgiliau datrys problemau. Efallai y bydd llawer o bobl sy'n gysylltiedig mewn rhyw ffordd ag entrepreneuriaeth mewn ysgolion yn symud ymlaen i'r sector cyhoeddus. Mae angen dull cwestiynu ac entrepreneuriaeth arnom o hyd yn y sector cyhoeddus i gwestiynu sut y gallwn wneud pethau'n well a sut y gallwn ddatblygu sgiliau yn y timau yr ydym yn eu harwain. Roedd hwnnw'n bwynt pwysig. Croesawaf yn arbennig ei sylw y dylem weld mwy o gyflogwyr yn yr ystafell ddoosbarth, ac edrychaf ymlaen at weld sut mae'n mynd i ddatblygu ei syniadau.

Mae ein cynnig yn ymwneud â dau gynnig penodol: hyrwyddo mentrau cymdeithasol trwy fynnu bod un ar gael ymhob ysgol uwchradd yng Nghymru; ac, fel y dywedasom yn y ddadl, cael system wobrwyo fel y gallwn wobrwyo ac annog arfer gorau. Mae angen inni gyflwyno rhai syniadau pendant a herio ein pobl ifanc i gyflawni rhai o'r dyheadau uchaf sydd gennym ar eu cyfer.

Y Dirprwy Lywydd: Y cynnig yw ein bod yn cytuno ar y cynnig heb ei ddiwygio. A oes unrhyw Aelod yn gwrthwynebu? Gwelaf fod gwrthwynebiad; felly, byddaf yn gohirio'r pleidleisio ar yr eitem hon tan y cyfnod pleidleisio.

Mae bellach wedi troi 5 p.m. ac rwyf yn bwriadu symud yn syth at y cyfnod pleidleisio. A oes unrhyw un, heblaw Carl Sargeant, yn dymuno i'r gloch gael ei chanu? [*Chwerthin.*] Gwelaf nad oes neb.

Cyfnod Pleidleisio Voting Time

*Nid yw pleidleisiau Andrew R.T. Davies wedi'u cofnodi oherwydd nam technegol.
Andrew R.T. Davies's votes were not registered due to a technical fault.*

*Cynnig NDM4614: O blaid 9, Ymatal 0, Yn erbyn 37.
Motion NDM4614: For 9, Abstain 0, Against 37.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Asghar, Mohammad
Bourne, Nick
Davies, Paul
Graham, William
Isherwood, Mark
Melding, David
Millar, Darren
Morgan, Jonathan
Ramsay, Nick

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Andrews, Leighton
Barrett, Lorraine
Black, Peter
Burnham, Eleanor
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davies, Alun
Davies, Andrew
Davies, Jocelyn
Evans, Nerys
Franks, Chris
German, Veronica
Gibbons, Brian
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Hart, Edwina
James, Irene
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Jones, Gareth
Lewis, Huw
Lloyd, David
Lloyd, Val
Morgan, Rhodri
Neagle, Lynne
Randerson, Jenny
Ryder, Janet
Sargeant, Carl
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Watson, Joyce
Williams, Kirsty
Wood, Leanne

*Gwrthodwyd y cynnig.
Motion not agreed.*

*Gwelliant 1 i NDM4614: O blaid 32, Ymatal 0, Yn erbyn 14.
Amendment 1 to NDM4614: For 32, Abstain 0, Against 14.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Barrett, Lorraine
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Asghar, Mohammad
Black, Peter
Bourne, Nick
Burnham, Eleanor

Davies, Alun
 Davies, Andrew
 Davies, Jocelyn
 Evans, Nerys
 Franks, Chris
 Gibbons, Brian
 Gregory, Janice
 Griffiths, John
 Griffiths, Lesley
 Hart, Edwina
 James, Irene
 Jenkins, Bethan
 Jones, Alun Ffred
 Jones, Ann
 Jones, Carwyn
 Jones, Elin
 Jones, Gareth
 Lewis, Huw
 Lloyd, David
 Lloyd, Val
 Morgan, Rhodri
 Neagle, Lynne
 Ryder, Janet
 Sargeant, Carl
 Thomas, Gwenda
 Thomas, Rhodri Glyn
 Watson, Joyce
 Wood, Leanne

Davies, Paul
 German, Veronica
 Graham, William
 Isherwood, Mark
 Melding, David
 Millar, Darren
 Morgan, Jonathan
 Ramsay, Nick
 Randerson, Jenny
 Williams, Kirsty

*Derbyniwyd y gwelliant.
 Amendment agreed.*

*Dad-ddetholwyd gwelliant 2.
 Amendment 2 deselected.*

6.20 p.m.

Cynnig NDM4614 fel y'i diwygiwyd:

Motion NDM4614 as amended:

Mae Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

The National Assembly for Wales:

Yn nodi ac yn cefnogi gwaith y Grŵp Gorchwyl a Gorffenn annibynnol ar strwythur y dull o ddarparu addysg a sefydlwyd i ystyried nid yn unig cyllido, ond hefyd y trefniadau gwella perfformiad a llywodraethu ac, yn arbennig, pa wasanaethau addysg y dylid eu darparu a chan bwy.

Notes and supports the work of the independent Task and Finish Group on the structure of the delivery of education which has been set up to consider not only funding, but also governance and performance improvement arrangements and, in particular, which education services should be provided and by whom.

*Cynnig NDM4614 fel y'i diwygiwyd: O blaid 32, Ymatal 0, Yn erbyn 14.
 Motion NDM4614 as amended: For 32, Abstain 0, Against 14.*

*Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
 The following Members voted for:*

*Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
 The following Members voted against:*

Andrews, Leighton
 Barrett, Lorraine
 Chapman, Christine
 Cuthbert, Jeff
 Davies, Alun
 Davies, Andrew

Asghar, Mohammad
 Black, Peter
 Bourne, Nick
 Burnham, Eleanor
 Davies, Paul
 German, Veronica

Davies, Jocelyn
 Evans, Nerys
 Franks, Chris
 Gibbons, Brian
 Gregory, Janice
 Griffiths, John
 Griffiths, Lesley
 Hart, Edwina
 James, Irene
 Jenkins, Bethan
 Jones, Alun Ffred
 Jones, Ann
 Jones, Carwyn
 Jones, Elin
 Jones, Gareth
 Lewis, Huw
 Lloyd, David
 Lloyd, Val
 Morgan, Rhodri
 Neagle, Lynne
 Ryder, Janet
 Sargeant, Carl
 Thomas, Gwenda
 Thomas, Rhodri Glyn
 Watson, Joyce
 Wood, Leanne

Graham, William
 Isherwood, Mark
 Melding, David
 Millar, Darren
 Morgan, Jonathan
 Ramsay, Nick
 Randerson, Jenny
 Williams, Kirsty

*Derbyniwyd cynnig NDM4614 fel y'i diwygiwyd.
 Motion NDM4614 as amended agreed.*

*Cynnig NDM4617: O blaid 13, Ymatal 0, Yn erbyn 33.
 Motion NDM4617: For 13, Abstain 0, Against 33.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
 The following Members voted for:

Asghar, Mohammad
 Black, Peter
 Bourne, Nick
 Burnham, Eleanor
 Davies, Paul
 German, Veronica
 Graham, William
 Melding, David
 Millar, Darren
 Morgan, Jonathan
 Ramsay, Nick
 Randerson, Jenny
 Williams, Kirsty

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
 The following Members voted against:

Andrews, Leighton
 Barrett, Lorraine
 Chapman, Christine
 Cuthbert, Jeff
 Davies, Alun
 Davies, Andrew
 Davies, Jocelyn
 Evans, Nerys
 Franks, Chris
 Gibbons, Brian
 Gregory, Janice
 Griffiths, John
 Griffiths, Lesley
 Hart, Edwina
 Isherwood, Mark
 James, Irene
 Jenkins, Bethan
 Jones, Alun Ffred
 Jones, Ann
 Jones, Carwyn
 Jones, Elin
 Jones, Gareth
 Lewis, Huw
 Lloyd, David
 Lloyd, Val
 Morgan, Rhodri
 Neagle, Lynne
 Ryder, Janet
 Sargeant, Carl
 Thomas, Gwenda

Thomas, Rhodri Glyn
Watson, Joyce
Wood, Leanne

*Gwrthodwyd y cynnig.
Motion not agreed.*

*Gwelliant 1 i NDM4617: O blaid 36, Ymatal 2, Yn erbyn 8.
Amendment 1 to NDM4617: For 36, Abstain 2, Against 8.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Asghar, Mohammad
Barrett, Lorraine
Bourne, Nick
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davies, Alun
Davies, Andrew
Davies, Jocelyn
Davies, Paul
Evans, Nerys
Franks, Chris
Gibbons, Brian
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Hart, Edwina
James, Irene
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Jones, Gareth
Lewis, Huw
Lloyd, David
Lloyd, Val
Morgan, Rhodri
Neagle, Lynne
Ramsay, Nick
Ryder, Janet
Sargeant, Carl
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Watson, Joyce
Wood, Leanne

Ymataliodd yr Aelodau canlynol:
The following Members abstained:

Graham, William
Melding, David

*Derbyniwyd y gwelliant.
Amendment agreed.*

*Gwelliant 2 i NDM4617: O blaid 14, Ymatal 0, Yn erbyn 32.
Amendment 2 to NDM4617: For 14, Abstain 0, Against 32.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Black, Peter
Burnham, Eleanor
German, Veronica
Isherwood, Mark
Millar, Darren
Morgan, Jonathan
Randerson, Jenny
Williams, Kirsty

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Asghar, Mohammad
 Black, Peter
 Bourne, Nick
 Burnham, Eleanor
 Davies, Paul
 German, Veronica
 Graham, William
 Isherwood, Mark
 Melding, David
 Millar, Darren
 Morgan, Jonathan
 Ramsay, Nick
 Randerson, Jenny
 Williams, Kirsty

Andrews, Leighton
 Barrett, Lorraine
 Chapman, Christine
 Cuthbert, Jeff
 Davies, Alun
 Davies, Andrew
 Davies, Jocelyn
 Evans, Nerys
 Franks, Chris
 Gibbons, Brian
 Gregory, Janice
 Griffiths, John
 Griffiths, Lesley
 Hart, Edwina
 James, Irene
 Jenkins, Bethan
 Jones, Alun Ffred
 Jones, Ann
 Jones, Carwyn
 Jones, Elin
 Jones, Gareth
 Lewis, Huw
 Lloyd, David
 Lloyd, Val
 Morgan, Rhodri
 Neagle, Lynne
 Ryder, Janet
 Sargeant, Carl
 Thomas, Gwenda
 Thomas, Rhodri Glyn
 Watson, Joyce
 Wood, Leanne

*Gwrthodwyd y gwelliant.
 Amendment not agreed.*

Cynnig NDM4617 fel y'i diwygiwyd:

Motion NDM4617 as amended:

Mae Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

The National Assembly for Wales:

Yn nodi'r cynnydd cyson mewn disgwyliad oes yng Nghymru a amlygir ym Mwletin Ystadegol y mis diwethaf (SB 94/2010), sy'n cadarnhau bod disgwyliad oes wedi codi 3.9 blynedd ar gyfer dynion a 2.7 flynedd ar gyfer menywod ers dechrau'r 1990au.

Notes the steady improvement in life expectancy in Wales highlighted in last month's Statistical Bulletin (SB 94/2010), which confirms that life expectancy has risen since the early 1990s by 3.9 years for males and 2.7 years for females.

*Cynnig NDM4617 fel y'i diwygiwyd: O blaid 32, Ymatal 0, Yn erbyn 14.
 Motion NDM4617 as amended: For 32, Abstain 0, Against 14.*

*Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
 The following Members voted for:*

*Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
 The following Members voted against:*

Andrews, Leighton
 Barrett, Lorraine
 Chapman, Christine
 Cuthbert, Jeff
 Davies, Alun
 Davies, Andrew
 Davies, Jocelyn
 Evans, Nerys
 Franks, Chris

Asghar, Mohammad
 Black, Peter
 Bourne, Nick
 Burnham, Eleanor
 Davies, Paul
 German, Veronica
 Graham, William
 Isherwood, Mark
 Melding, David

Gibbons, Brian
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Hart, Edwina
James, Irene
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Jones, Gareth
Lewis, Huw
Lloyd, David
Lloyd, Val
Morgan, Rhodri
Neagle, Lynne
Ryder, Janet
Sargeant, Carl
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Watson, Joyce
Wood, Leanne

Millar, Darren
Morgan, Jonathan
Ramsay, Nick
Randerson, Jenny
Williams, Kirsty

*Derbyniwyd cynnig NDM4617 fel y'i diwygiwyd.
Motion NDM4617 as amended agreed.*

*Cynnig NDM4615: O blaid 9, Ymatal 0, Yn erbyn 37.
Motion NDM4615: For 9, Abstain 0, Against 37.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Asghar, Mohammad
Bourne, Nick
Davies, Paul
Graham, William
Isherwood, Mark
Melding, David
Millar, Darren
Morgan, Jonathan
Ramsay, Nick

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Andrews, Leighton
Barrett, Lorraine
Black, Peter
Burnham, Eleanor
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davies, Alun
Davies, Andrew
Davies, Jocelyn
Evans, Nerys
Franks, Chris
German, Veronica
Gibbons, Brian
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Hart, Edwina
James, Irene
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Jones, Gareth
Lewis, Huw
Lloyd, David
Lloyd, Val
Morgan, Rhodri
Neagle, Lynne
Randerson, Jenny
Ryder, Janet
Sargeant, Carl
Thomas, Gwenda

Thomas, Rhodri Glyn
Watson, Joyce
Williams, Kirsty
Wood, Leanne

*Gwrthodwyd y cynnig.
Motion not agreed.*

*Gwelliant 1 i NDM4615: O blaid 36, Ymatal 0, Yn erbyn 9.
Amendment 1 to NDM4615: For 36, Abstain 0, Against 9.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Barrett, Lorraine
Black, Peter
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davies, Alun
Davies, Andrew
Davies, Jocelyn
Evans, Nerys
Franks, Chris
German, Veronica
Gibbons, Brian
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Hart, Edwina
James, Irene
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Jones, Gareth
Lewis, Huw
Lloyd, David
Lloyd, Val
Morgan, Rhodri
Neagle, Lynne
Randerson, Jenny
Ryder, Janet
Sargeant, Carl
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Watson, Joyce
Williams, Kirsty
Wood, Leanne

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Bourne, Nick
Burnham, Eleanor
Davies, Paul
Graham, William
Isherwood, Mark
Melding, David
Millar, Darren
Morgan, Jonathan
Ramsay, Nick

*Derbyniwyd y gwelliant.
Amendment agreed.*

Cynnig NDM4615 fel y'i diwygiwyd:

Motion NDM4615 as amended:

Mae Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

The National Assembly for Wales:

Yn nodi cefnogaeth Llywodraeth Cynulliad Cymru ar gyfer sgiliau bywyd a mentergarwch yn ysgolion Cymru, fel y'i hamlygir yn y Strategaeth Entrepreneuriaeth Ieuentid: Cynllun Gweithredu i Gymru

Notes the Welsh Assembly Government's support for enterprise and life skills in Welsh schools as evidenced in the Youth Entrepreneurship Strategy (YES): An Action Plan for Wales 2010-15.

2010-15.

*Cynnig NDM4615 fel y'i diwygiwyd: O blaid 37, Ymatal 0, Yn erbyn 9.
Motion NDM4615 as amended: For 37, Abstain 0, Against 9.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Barrett, Lorraine
Black, Peter
Burnham, Eleanor
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davies, Alun
Davies, Andrew
Davies, Jocelyn
Evans, Nerys
Franks, Chris
German, Veronica
Gibbons, Brian
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Hart, Edwina
James, Irene
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Jones, Gareth
Lewis, Huw
Lloyd, David
Lloyd, Val
Morgan, Rhodri
Neagle, Lynne
Randerson, Jenny
Ryder, Janet
Sargeant, Carl
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Watson, Joyce
Williams, Kirsty
Wood, Leanne

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Asghar, Mohammad
Bourne, Nick
Davies, Paul
Graham, William
Isherwood, Mark
Melding, David
Millar, Darren
Morgan, Jonathan
Ramsay, Nick

*Derbyniwyd cynnig NDM4615 fel y'i diwygiwyd.
Motion NDM4615 as amended agreed.*

Cynnig Trefniadol Procedural Motion

The Deputy Presiding Officer: I have been notified by Dai Lloyd that he wishes to move a procedural motion in accordance with Standing Order No. 7.26 to postpone the short debate tabled in his name.

Y Dirprwy Lywydd: Mae Dai Lloyd wedi fy hysbysu ei fod yn dymuno cynnig cynnig trefniadol yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 7.26 i ohirio'r ddadl fer a gyflwynwyd yn ei enw.

Cynnig Trefniadol

Procedural Motion

Mae Cynulliad Cenedlaethol Cymru, o dan Reol Sefydlog Rhif 7.26, yn gohirio'r ddadl

The National Assembly for Wales, under Standing Order No. 7.26, postpones the short

fer a gyflwynwyd yn enw David Lloyd.

debate tabled in the name of David Lloyd.

David Lloyd: Cynigiaf y cynnig.

David Lloyd: I move the motion.

The Deputy Presiding Officer: The proposal is to agree the procedural motion to postpone the short debate. Does any Member object? I see that there is no objection. Therefore, the motion is agreed in accordance with Standing Order No. 7.35.

Y Dirprwy Lywydd: Y cynnig yw cytuno â'r cynnig trefniadol i ohirio'r ddadl fer. A oes unrhyw Aelod yn gwrthwynebu? Gwelaf nad oes gwrthwynebiad. Felly cytunir ar y cynnig yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 7.35.

*Derbyniwyd y cynnig.
Motion agreed.*

The Deputy Presiding Officer: That brings today's proceedings to a close.

Y Dirprwy Lywydd: Daw hynny â thraf odion heddiw i ben.

*Daeth y cyfarfod i ben am 6.22 p.m.
The meeting ended at 6.22 p.m.*

Aelodau a'u Pleidiau Members and their Parties

Andrews, Leighton (Llafur – Labour)
 Asghar, Mohammad (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Barrett, Lorraine (Llafur – Labour)
 Bates, Mick (Democrat Rhyddfrydol Annibynnol – Independent Liberal Democrat)
 Black, Peter (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
 Bourne, Nick (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Burnham, Eleanor (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
 Burns, Angela (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Butler, Rosemary (Llafur – Labour)
 Cairns, Alun (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Chapman, Christine (Llafur – Labour)
 Cuthbert, Jeff (Llafur – Labour)
 Davidson, Jane (Llafur – Labour)
 Davies, Alun (Llafur – Labour)
 Davies, Andrew (Llafur – Labour)
 Davies, Andrew R.T. (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Davies, Jocelyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Davies, Paul (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Elis-Thomas, Dafydd (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Evans, Nerys (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Franks, Chris (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 German, Veronica (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
 Graham, William (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Gregory, Janice (Llafur – Labour)
 Griffiths, John (Llafur – Labour)
 Griffiths, Lesley (Llafur – Labour)
 Gibbons, Brian (Llafur – Labour)
 Hart, Edwina (Llafur – Labour)
 Hutt, Jane (Llafur – Labour)
 Isherwood, Mark (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 James, Irene (Llafur – Labour)
 Jenkins, Bethan (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Jones, Alun Ffred (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Jones, Ann (Llafur – Labour)
 Jones, Carwyn (Llafur – Labour)
 Jones, Elin (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Jones, Gareth (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Jones, Helen Mary (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Jones, Ieuan Wyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)

Law, Trish (Annibynnol – Independent)
Lewis, Huw (Llafur – Labour)
Lloyd, David (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Lloyd, Val (Llafur – Labour)
Melding, David (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Mewies, Sandy (Llafur – Labour)
Millar, Darren (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Morgan, Jonathan (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Morgan, Rhodri (Llafur – Labour)
Neagle, Lynne (Llafur – Labour)
Ramsay, Nick (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Randerson, Jenny (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Ryder, Janet (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Sargeant, Carl (Llafur – Labour)
Sinclair, Karen (Llafur – Labour)
Thomas, Gwenda (Llafur – Labour)
Thomas, Rhodri Glyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Watson, Joyce (Llafur – Labour)
Williams, Brynle (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Williams, Kirsty (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Wood, Leanne (Plaid Cymru – The Party of Wales)